

Сяргей Кавалёў

Шлях да Батлеему

П'есы-казкі

Мінск
Мастацкая літаратура
2009

ХОХЛІК

Зімовая казка

А С О Б Ы

Дзяўчынка.
Хохлік.
Карузік.
Слімак.

Калі працнемся мы, калі мы
Убачым снежныя кілімы,
Што ноч паслала за акном,
На сэрцы радасць заіскрыцца,
І на старой маленькай скрыпцы
Зайграе раптам хохлігном.

Алег Мінкін

З’ява першая

Прыцемкі ў зімовым лесе. Па снегавых сумётах брыдзе маленькая Дзяўчынка. Дзяўчынка збілася з дарогі і ледзь перастаўляе ногі ад стомы.

Дзяўчынка. Матуля, дзе ты? Мама!..
Голас. Я тут, дачушка, я тут, роднёнькая!

Між дрэў, адкуль далятае голас, міргае святло ліхтара. Дзяўчынка ідзе на гэтае святло й на голас.

Дзяўчынка. Чаму ты гуляеш са мной у хованкі, мама? Я стамілася, я змерзла, я болей не магу!
(Знікае між дрэў.)

На паляне з’яўляецца маленькі вяртлявы чалавечак з ліхтаром у руках. Гэта — Карузік, а карузікі, як вядома,— найгоршыя з сямейства гномаў. Зараз ён забаўляецца тым, чым займаецца звычайна Лясун: гукаеводзіць Дзяўчынку па лесе. Але калі Лясун пажартуе ды адпусціць чалавека, Карузік — жартаўнік бязлітасны: ён можа закружыць Дзяўчынку да смерці.

Карузік (матчыным голасам). Ідзі да мяне, мілая, ідзі да мяне, любая! Я цябе сагрэю, я цябе з лесу выведу. (Запальвае на імгненне ліхтар і пасля хаваецца.)

З'яўляецца Дзяўчынка, зусім стомленая, змерзлая. Яна выходзіць на паляну і валіцца ў сумёт.

Дзяўчынка. Не магу ісці, мама, няма болей сілы. Адпачну хвілінку ў сумёце, пагрэюся пад снегавай коўдрай. *(Засынае.)*

Карузлік *(матчыным голасам)*. Адпачні, птушачка, сагрэйся, рыбанька! *(Выходзіць зза дрэва, нахіляецца над Дзяўчынкай, здымае з яе прыгожанькія чырвоныя рукавічкі і кладзе сабе ў кішэню.)* Спі, дурнічка, спі вечным сном. А рукавічкі я забяру. Табе яны больш не спатрэбяцца. *(Пакідае Дзяўчынку ў сумёце.)*

Неба зацягваюць хмары, шалёна вые вецер. Нечакана цемру прарэзвае святло ліхтара, і на паляне з'яўляецца маленькі барадаты дзядок у стракатай апранасе. Гэта — Хохлік, сярдзіты і непрыязны з выгляду, але добры ў душы гном (хохлікі і карузлікі хоць і знаходзяцца ў блізкім сваяцтве, але і звонку, і па характары зусім розныя). Хохлік цягне за сабой санкі з ламаччам для печы. Заўважае ў сумёце Дзяўчынку, схіляецца над ёй, слухае, ці б'ецца сэрца.

Хохлік *(узрадавана)*. Сэрца яшчэ б'ецца! Яна жывая! Завязу яе ў нашу хатку, уладкую ля цёплае печы, пачастую сунічнаю гарбатаю! *(Скідае з санак ламачча, кладзе Дзяўчынку і вязе па сумётах да сваёй хаткі. Трывожна.)* Але як беднае дзіця апынулася ў лесе, далёка ад чалавечага жылля?..

З'ява другая

Хохлікава хатка. Стол, лаўкі, два ложка ды прыгожы срэбны куфар — вось і ўсё багацце. На сцяне ля печы прыляпіўся вялізны Слімак, зусім не брыдкі і нават сімпатычны. Слімак зімуе ў хатцы ў Хохліка, але мае і ўласную хаткуракаўку, з якой час ад часу высоўваецца.

Слімак *(высоўвае галаву)*. Бррр... як злосна вые за сцяной вецер! Спачуваю звярам, якія не маюць зараз цёплага жылля. Добра, што я — слімак, а не заяц які, што грэюся зараз ля цёплай печы, а не скачу ад холаду па сумётах. Дзякуй Хохліку, які прытуліў старога адзінокага Слімака ў сваёй хатцы. Шкада толькі, што ён прытуліў таксама нягодніка Карузліка, які здэкуюецца з мяне і казыча птушыным пёркам. *(Прыслухоўваецца.)* Ці не гаспадар вярнуўся?

Уваходзіць вясёлы, задаволены Карузлік.

Не, гэта прывалокся той мярзотнік. Цьфу, бачыць яго не магу. *(Хаваецца ў ракаўку.)*

Карузлік. Гэй, чарвяк, ты зноў схавался ў сваёй шкарлупіне? *(Падкрадаецца да Слімака і казыча яго пёркам.)*

Слімак *(высоўвае галаву)*. Ну, не трэба, не трэба, я не зношу, калі мяне казычуць птушыным пёркам!

Карузлік *(рагоча)*. Таму я цябе і казычу, што ты гэтага не зносіш, стары дурань!

Слімак. Досыць, досыць! Што табе ад мяне трэба?!

Карузлік *(хавае пёрка ў кішэню)*. Паслухай, я прынёс прыемную навіну. Толькі не раві адразу і не пагражай, што паскардзішся майму брату. Дык вось: маленькаямаленькая дзяўчынка халодным-халодным вечарам...

Слімак *(плача)*. Ыыыы...

Карузлік. Зноў? Я не паспеў пачаць, а ты ўжо румзаеш. Яшчэ ж нічога не здарылася.

Слімак *(праз слёзы)*. Здарылася! Я ведаю: калі ты пра нешта гаворыш, яно ўжо здарылася!

Карузлік *(задаволена)*. І сапраўды. Маленькаямаленькая дзяўчынка...

Слімак *(румзае)*. Маленькаямаленькая!..

Карузлік *(працягвае)*. ...халоднымхалодным вечарам...

Слімак. Халоднымхалодным!..

Карузлік. Заблукала ў цёмнымцёмным лесе.

Слімак. Цёмнымцёмным!

Карузлік. І замерзла. *(Вымае з кішэні рукавічкі і паказвае Слімаку.)* Толькі рукавічкі ад яе засталіся.

Слімак. Ыыы... *(Цвёрда.)* Я ўсё раскажу Хохліку пра твае злачынствы!

Карузлік. Зноў пагрозы? *(Хавае рукавічкі ў кішэні.)* Нічога ты нікому не раскажаш, стары палахлівы чарвяк. А раскажаш — Хохлік табе не паверыць. Ён такі лагодны, такі добры гномік, што і ўсіх астатніх лічыць добрымі, лагоднымі стварэннямі. *(Прыслухоўваецца.)* А вось і ён сам. *(Да Слімака.)* Знікні, старая порхаўка!

Пакрыўджаны Слімак хаваецца ў ракаўку. У дзвярах паказваецца Хохлік.

Хохлік. Братка Карузлік, дапамажы мне!

Карузлік. Што здарылася, братка Хохлік?

Гномы знікаюць у сенцах, пасля вяртаюцца з Дзяўчынкай на руках. Кладуць Дзяўчынку на ложка, Карузлік застаецца ля яе, Хохлік завіхаецца ля печы.

Беднае дзіця! Пэўна што, насмерць замерзла ў якім сумёце.

Хохлік. Не, яна жывая.

Карузлік *(незадаволена)*. Жывая?

Слімак *(высоўвае галаву, радасна)*. Жывая!

Хохлік. Так, я ў час на яе натрапіў. *(Налівае з імбрыка кубачак гарбаты.)* Мы адагрэем яе ля цёплай печы, напоім сунічнай гарбаткай, накроем тоўстаю, пухнатаю коўдраю.

Карузлік. Ах, братка! Ты ўчыніў такі высакародны подзвіг. Ты выратаваў ад смерці маленькую дзяўчынку. Як я зайздросчу табе!

Слімак. Не, я не магу яго слухаць! *(Хаваецца ў ракаўку.)*

Хохлік. На маім месцы ты зрабіў бы тое самае. Ага, яна ажывае! *(Поіць Дзяўчынку гарбатаю.)*

Карузлік. Ажывае, ажывае! Якая міленькая дзяўчынка! П'е сунічную гарбатку і ажывае.

Дзяўчынка *(расплюшчыўшы вочы)*. Дзе я?

Хохлік. Ты — сярод сяброў, у хатцы Хохлікагнома.

Дзяўчынка. Гнома? Ты — страшны, я баюся цябе! Я хачу дадому, да мамы! *(Закрывае твар рукамі.)*

Хохлік *(разгублена)*. Яна баіцца мяне. *(Пакрыўджаны, адыходзіць ад ложка.)*

Карузлік. Тут патрэбны іншы падыход. *(Да Дзяўчынкі, пяшчотна.)* Не бойся нас, мы — добрыя гномы і вельмі любім маленькіх дзяцей. Мы выратавалі цябе ад смерці і, як толькі ты паправішся, на санках завяжэм да маці. Во яна ўзрадуецца! А пакуль — на, пакаштуй арэшкаў у шакаладзе! *(Частуе Дзяўчынку арэшкамі.)*

Дзяўчынка. А ты — хто? Таксама — хохлік? *(Частуецца арэшкам.)*

Карузлік. Я — Карузлік, Хохлік — мой стрыечны брат!

Дзяўчынка. Ты — не страшны, ты мне падабаешся. Я буду з табой сябраваць, Карузлік. У цябе ёсць яшчэ арэшкі?

Карузлік. Анягож, мілая мая! Вось, вазьмі! *(Высыпае Дзяўчынцы на далонь жменю арэшкаў.)* Якая прыемная дзяўчынка!

Слімак *(высоўвае галаву)*. Я заўсёды казаў: няма справядлівасці на свеце! *(Хаваецца ў ракаўцы.)*

З’ява грэцыя

Хохлікава хатка. Задуменны гаспадар сядзіць ля акна і трымае ў руках скрыпачку ды смычок. Слімак высунуў галаву з ракаўкі і назірае за Хохлікам. Нарэшце Хохлік бярэцца граць на скрыпцы, за акном пачынае падаць снег. Хохлік кідае граць, снег перастае падаць.

Слімак. Чаго ты змоўк?

Хохлік. Пачакаю, пакуль вернуцца са шпацыру Карузлік з Дзяўчынкай. Раптам Дзяўчынцы не падабаецца снег?

Слімак. Дзеці любяць снег. А я люблю слухаць, як ты граеш.

Хохлік. І ўсё ж пачакаем. Наша Дзяўчынка такая далікатная, ніколі не здагадаешся, што ёй даспадобы, а што — не.

Слімак. Яна проста капрызлівая і распешчаная, а падабаюцца ёй арэшкі ў шакаладзе. Ды яшчэ Карузлік.

Хохлік (*уздыхае*). Мяне яна баіцца, ты выклікаеш у яе агіду. Каб не Карузлік, з кім бы яна гуляла?

Слімак. Не падабаецца мне гэтае сяброўства. І Карузлік таксама.

Хохлік. Годзе, я не жадаю цябе слухаць. (*Зірнуўшы ў акно.*) А вось і яны. (*Грае на скрыпцы.*)

За акном падае снег. Уваходзяць Дзяўчынка і Карузлік.

Дзяўчынка. Ах, як цудоўна мы бавіліся ў лесе! Карузлік гуляў са мной у хованкі, а пасля мы каталіся на санках. Проста не хацелася вяртацца. Зноў гэты агідны чарвяк вылез са сваёй шкарлупіны! (*Паказвае на Слімака і гнеўна тупае ножкай.*)

Пакрыўджаны Слімак хаваецца ў ракаўку.

Карузлік. Айяйяй, як табе не сорамна, золатца маё? Абражаць нашага паважанага чарвяка... я хацеў сказаць — нашага паважанага Слімака...

Хохлік (*мякка*). Яна яшчэ маленькая, не разумее, што кажа.

Дзяўчынка (*абурана*). Я — не маленькая, я ўсё разумю. Я ведаю, што ты ўзяў у рукі сваю брыдкую скрыпку, каб засыпаць усю зямлю снегам! Пэўна ж, хацеў засыпаць снегам і нас з Карузлікам, ды не паспеў!

Хохлік кідае граць, кладзе скрыпку і смычок у срэбны куфар і кіруецца да дзвярэй.

Слімак (*высоўвае галаву*). Вось і ратуй пасля гэтага замерзлых у сумётах дзяцей! (*Хаваецца.*)

Карузлік (*няшчыра*). Зараз жа прасі ў Хохліка прабачэння, дурненькая дзяўчынка! Інакш ніколі не пачастую цябе арэшкамі ў шакаладзе!

Хохлік (*змахнуўшы слязу*). Не трэба, братка Карузлік. Яна проста не разумее, што снег для дрэў і раслін, як цёплая коўдра для дзяцей... Пайду прайдуся па лесе, зірну, ці ўсё схавана ад начных маразоў. (*Выходзіць.*)

Дзяўчынка. Ух, які нязносны гном! Ненавіджу ягоныя павучэнні! Што я рабіла б тут без цябе, мілы Карузлік! Ты ж пажартаваў, ты ж пачастуеш мяне арэшкамі ў шакаладзе?

Карузлік. Вядома, рыбанька! (*Лезе ў кішэню.*) Ой!..

Дзяўчынка. Што?

Карузлік. Арэшкі... скончыліся.

Дзяўчынка (*смяецца*). Няпраўда, ты маніш!

Карузлік (*трагічна*). Скончыліся. Няма.

Дзяўчынка (*зразумеўшы*). Няма... (*Плача.*)

Карузлік (*суцяшае*). Не плач, не плач, птушачка. Будуць табе арэшкі ў шакаладзе. Будуць цукеркі і пернікі. Але ты павінна дзеля гэтага тоесее зрабіць.

Дзяўчынка (*праз слёзы*). Што?

Слімак (*высоўвае галаву*). Не слухай яго! Не слухай гэтага мярзотніка!

Карузлік *(на Слімака)*. Згінь!

Слімак хаваецца. Карузлік бярэ з печы засланку і закрывае ёй Слімакову ракаўку.

Карузлік *(пазмоўніцу)*. Слухай уважліва, мая разумніца. Скрыпка Хохліка — чароўная скрыпка.

Дзяўчынка. Брыдка!

Карузлік. Не перапый! Гэта чароўная скрыпка. Калі граеш на ёй адну мелодыю — падае снег, другую — ідзе дождж...

Дзяўчынка *(капрызна)*. Хачу шакаладных арэшкаў!

Карузлік. ...калі граеш трэцюю мелодыю — падаюць арэшкі ў шакаладзе...

Дзяўчынка *(уважліва)*. А?

Карузлік. ...чацвёртую — цукеркі і пернікі.

Дзяўчынка. Зразумела, я зразумела!

Карузлік *(усхвалявана)*. Дый ці мала чаго можна на гэтай скрыпцы зайграць, такое ніколі й не снілася маленькай дзяўчыцы! Залаты дождж, срэбны снег!

Дзяўчынка. Хачу скрыпку!

Карузлік падводзіць Дзяўчынку да срэбнага Хохлікавага куфра.

Карузлік. Вось у гэтым куфры ляжыць чароўная скрыпка Хохліка. Вазьмі яе.

Дзяўчынка нахіляецца над куфрам, але раптам хавае рукі за спіну і недаверліва глядзіць на Карузліка.

Дзяўчынка *(падазрона)*. А чаму — я? Чаму ты не адчыніш куфар і не возьмеш скрыпку сам?

Карузлік *(стрымліваючы гнеў)*. А таму, курачка мая, што куфар зачараваны і ніводны гном, акрамя гаспадара, не можа яго адчыніць. Але на цябе чары не дзейнічаюць, бо ты — чалавечае дзіця. Зразумела?

Дзяўчынка. Зразумела.

Карузлік. Вось і цудоўна! Ой! Што гэта? *(Вымае руку з кішэні.)* Арэшак у шакаладзе! Апошні. Як мы яго не заўважылі? *(Аддае арэшак Дзяўчыцы.)*

Дзяўчынка. Я цябе так люблю, Карузлік!

Карузлік. А цяпер адчыні куфар і вазьмі скрыпку.

Дзяўчынка адчыняе куфар і вымае скрыпку са смычком.

Дзяўчынка. Вось!

Карузлік *(схвапана)*. Дай! Дай яе мне! *(Адбірае ў Дзяўчыні скрыпку і смычок.)* Нарэшце яна мая. Улада, багацце, сіла!

Дзяўчынка. А калі будуць арэшкі ў шакаладзе?

Карузлік. Будуць, будуць. Але спачатку ўцякайма адсюль!

Карузлік і Дзяўчынка ўцякаюць з хаткі.

Вяртаецца Хохлік і здзіўлена аглядае пустое жылло.

Хохлік. Куды гэта ўсе падзеліся? *(Заўважае засланку на Слімаковай ракаўцы і здымае яе.)* Чаму ты закрыўся засланкай?

Слімак *(высоўвае галаву)*. Я — закрыўся? *(Абурана.)* Мяне закрылі!

Хохлік. Хто?

Слімак *(убачыўшы, што куфар адчынены)*. Куфар! Зірні, Хохлік, куфар адчынены!

Хохлік падыходзіць да срэбнага куфра і зазірае ў яго.

Хохлік (*усхвалявана*). Няма маёй чароўнай скрыпкі! (*Разглядаецца.*) А дзе Карузлік з Дзяўчынкай? Слімак. Бо гэта Карузлік з Дзяўчынкай і выкралі чароўную скрыпку! А потым — збеглі.

Хохлік. Карузлік з Дзяўчынкай? Не можа быць!

Слімак. Цьфу! Свет не бачыў такіх даверлівых дурняў!

Хохлік. Ах, бяда, бяда! Я адзін ува ўсім вінаваты. Не адрозніваю, дзе дабро, дзе зло, дзе праўда, дзе падман. Але што зараз пра гэта казаць? Трэба збірацца ў дарогу.

Слімак. Збірацца ў дарогу? Куды? Навошта?

Хохлік. Шукаць сваю скрыпку. Што за Хохлік без скрыпкі? Дый нельга пакідаць яе Карузліку. Надта небяспечны гэты інструмент у злых руках.

Слімак. Ды ён не ўмее на ёй граць!

Хохлік. Вось гэта і страшна.

Раптам па даху пачынае нешта барабаниць, ад чаго хатка дрыжыць і трасецца.

Слімак. Ратуйце, землятрус!

Хохлік падбягае да акна.

Хохлік (*глядзіць у акно*). Не, братка Слімак,— камняпад. Гэта Карузлік зайграў на чароўнай скрыпачцы.

З'ява чацвёртая

Па снежных сумётах скача Карузлік з чароўнай скрыпкай у руках. За ім бяжыць, ледзь паспявае Дзяўчынка.

Дзяўчынка. Карузлік, пачакай, я за табой не паспяваю!

Карузлік (*абыякава*). А ты паспявай.

Дзяўчынка. Я не магу скакаць па сумётах так, як ты,— я правальваюся.

Карузлік (*абыякава*). А ты не правальвайся.

Дзяўчынка. Бяздушны гном! Я стамілася, я змерзла, я больш не магу! Я хачу да мамы!

Карузлік (*спыняецца*). А мне што да таго? Во, прычাপілася! (*Раптам нядобра ўсміхаецца, сядзе на сумёт і кажэ матчыным голасам.*) Ты прыляж, дачушка, адпачні хвілінку ў сумёце, пагрэйся пад снежнай коўдрай!

Дзяўчынка (*здзіўлена*). Ой, што гэта? Я чула голас маці? (*Азіраецца.*)

Карузлік (*матчыным голасам*). Адпачні, птушачка, пагрэйся, рыбанька. (*Звычайным голасам.*) Спі, дурнічка, спі вечным сном. Няхай табе прысняцца арэшкі ў шакаладзе. (*Вымае з кішэні Дзяўчынкiны рукавічкі.*) І твае прыгожыя чырвоныя рукавічкі.

Дзяўчынка (*здагадаўшыся*). Дык гэта быў ты? Гэта ты звёў мяне ў лес, каб я заблукала і замерзла? А калі я замярзала ў сумёце, зняў з мяне рукавічкі? Не хачу! Не веру! (*Плача.*)

Карузлік. Хахаха! Пазнала нарэшце. Так, гэта быў я. А Хохлік выратаваў цябе, дурніцу. А ты выкрала ягоную чароўную скрыпку і аддала мне. Няўжо ты сапраўды паверыла, што скрыпка мне патрэбна дзеля таго, каб карміць цябе арэшкамі ды цукеркамі?

Дзяўчынка (*праз слёзы*). Гнюсны ашуканец! Я дапамагла табе, а ты...

Карузлік (*устае з сумёта*). Бывай, дзіцятка! Няма ў мяне на цябе часу. Спадзяюся, ты неўзабаве закалееш у гэтым сумёце. А рукавічкі я вазьму на памяць. Табе яны больш не спатрэбяцца.

Дзяўчынка. ...а ты ўсё роўна не ўмееш граць на скрыпцы! І нічога ў цябе не выйдзе!

Карузлік (*накрыўджана*). Я — не ўмею? У мяне — не выйдзе?

Дзяўчынка. Не выйдзе! Не будзе табе ні залатога дажджу, ні срэбнага снегу!

Карузлік (абражана). Ах ты, нахабнае дзяўчо! Ты сумняваешся ў маіх здольнасцях? Ну, глядзі!
(Прыладжвае скрыпку і ўзмахвае смычком.) Хачу залаты дождж! (Водзіць смычком па срэбных струнах.)

Скрыпка выдае некалькі нязграбных, фальшывых гукаў, аднекуль зверху на Карузліка падае некалькі жабак. Дзяўчынка ўскрыквае і хаваецца за дрэва, ашалелыя ад холаду жабкі скачуць па сумётах.

Хм, не атрымалася. Паспрабуем яшчэ раз. (Водзіць смычком па струнах.)

Скрыпка віскоча, аднекуль зверху падае на гнома тузін мышэй, якія пішчаць і разбягаюцца па сумётах за жабкамі.

Дзяўчынка (высоўваецца зза дрэва). Дождж з жабак і мышэй. Які музыка — такая і м^узыка!

Карузлік (змахваецца скрыпкай на Дзяўчынку). Змоўкні, дурніца! Мусіць, яшчэ не сезон для дажджу. Трэба заказаць снег! Хачу срэбнага снегу!

Дзяўчынка хаваецца пад дрэва. Карузлік прыладжвае скрыпку і пачынае «граць». Ніякага выніку: ні снегу, ні дажджу. Няма нават жабак і мышэй.

Дзяўчынка (зза дрэва). Няма ні срэбра, ні золата! Скрыпка не хоча граць для махляра і злодзья!

Карузлік (раз'юшана). Ах ты, нікчэмны інструмент! Ты не хочаш выконваць маіх загадаў?! Дык я прымушу цябе! (З усяе сілы рве смычком струны скрыпкі.)

Скрыпка жудасна стогне, і... пачынаецца камняпад.

Дзяўчынка (зпад дрэва). Ой, што гэта?

Карузлік (круціцца на сумёце). Ай! Досыць! Балюча! Перастань!

Нарэшце на Карузліка валіцца вялізны камень, ад чаго гном страчвае прытомнасць і падае на снег. Камняпад спыняецца. Зпад дрэва асцярожна выбіраецца Дзяўчынка, падкрадаецца да Карузліка. Падбірае скрыпку з абарванымі струнамі і смык.

Дзяўчынка. Дайграўся, музыка. (Перадражнівае.) «Залаты дождж, срэбны снег». Вось і атрымаў каменем па галаве.

Хохлікаў глас. Дзяўчынка, Карузлік, дзе вы?

Дзяўчынка (узрадавана). Я тут! Ой! (Заціскае рот далоняй.) Я ж украла ягоную скрыпку...

З'яўляецца ўстрывожаны Хохлік з санкамі. Тым часам Карузлік ажывае і неўпрыкмет уцякае.

Хохлік (з палёгкаю). Жываяздаровая! А я так хваляваўся, калі пачаўся камняпад. Што з Карузлікам?

Дзяўчынка. На яго зваліўся камень. Так яму і трэба!

Хохлік (разглядаецца). І дзе ж ён? Камень бачу, а Карузліка — не.

Дзяўчынка (зазірае пад камень). Уцёк, спрытнюга.

Хохлік. Ну і добра. Значыцца, жывы. А цяпер — сядай на санкі, я завязу цябе дадому, да мамы.

Дзяўчынка. Ах, Хохлік, мне так сорамна. Ты такі добры, такі шляхетны, а я такая... (Працягвае скрыпку і смычок Хохліку.) Вось. Гэта я выкрала скрыпку з куфра. Я хацела...

Хохлік гладзіць Дзяўчынку па галаве і ўсаджвае на санкі.

Хохлік. Не трэба пра гэта. Скрыпку я напраўлю, і ўсё забудзецца. А хочаш, я навучу цябе спяваць песеньку? Песеньку пра Хохліка?

Дзяўчынка. Вельмі! Я так люблю спяваць!

Хохлік. Ну, слухай. *(Вязе санкі з Дзяўчынкай і спявае, ажно пакуль яны не знікаюць між дрэў і песенька не губляецца ў сумётах.)*

Як зайграе ў лесе хохлік,—
Замірае песень воклік;
Як зачэпіць мох і лозы,—
Ажываюць смех і слёзы.
Ў цёмным яры скачуць чары,
Кветка чахне на папары,
Ліст трасецца на асіне,
Вогнік блукаецца сіні...¹

Заслона

---

¹ Верш Янкі Купалы.

ПІЛІПКА І ВЕДЗЬМА

П'есажарт
паводле беларускай народнай казкі

АСОБЫ

Піліпка.
Баба.
Дзед.
Ведзьма.
Каваль.
Гусі.

З'ява першая

Хата, дзе жывуць старыя Дзед з Бабай. Дзед ляжыць на печы і калупае пальцам нагі дзірку ў столі.
Баба сядзіць на лаве і калыша люльку.

Баба *(спявае)*

Люлілюлілюлі,
Палез кот па дулі,
Нарваў дзве ахапкі,
Намазоліў лапкі.
Ідзі, каток, на вулку,
А дзіця — у люльку.
А я буду калыхаць,
А дзіця салодка спаць...

Дзед. Баба, кінь дурное! Зірні лепш, ці не зварылася ў печы бульба.

Баба падыходзіць да печы і глядзіць у чыгун.

Баба. Сядай, Дзед, да стала, будзем снедаць. *(Вымае чыгун з бульбай.)*

Дзед злазіць з печы, абувае адзін бот, шукае другі.

Дзед. Куды падзеўся мой бот? *(Шукае па хаце бот і знаходзіць яго ў люльцы.)* Звар'яцела старая...
(Нацягвае бот на нагу і сядзе да стала.)

Баба (*летуценна*). Эх, каб даў нам Бог сыночка... Не елі б мы тады нішчымнай бульбы. Сыноч бы наш падрос і парупіўся пра старых бацькоў. (*Пачынае гушкаць чыгун і спяваць.*)

Люлілюлілюлі,
Прыляцелі гулі,
Мёдам частавалі,
Дзіця калыхалі...

Дзед. Ты што, зусім з глузду з'ехала? Дай сюды чыгун! (*Адбірае ў Бабы чыгун і стаўляе на стол.*)

Баба (*плача*). Бедныя мы, бедныя! Няма нам каго калыхаць, няма каго гадаваць...

Дзед. Ээх! Не магу слухаць! (*Хапае зпад лаўкі сякеру і выбягае з хаты.*)

Чуваць стук сякеры па дрэву. Дзед вяртаецца з паленцам у руках.

Дзед. Вось табе сыноч, калышы!

Баба (*узрадавана*). Ой, які гожанькі! Які ладненькі! Назавём яго Піліпка. (*Кладзе палена ў люльку і калыша.*)

Дзед сядзе за стол есці бульбу.

Баба (*спявае*)

Расцірасці, сыноч,
Моцны, як дубок,
З белымі плячыма,
З чорнымі вачыма...

З люлькі чуваць дзіцячы плач, потым — смех.

Дзед (*здзіўлена*). Баба, ты чуеш? Недзе дзіця плача!

Баба. Чую, чую. Гэта наш сыноч смяецца!

Дзед. Што? Які сыноч, дурніца старая?

Баба. А той, якога ты з алешыны высек.

Дзед падыходзіць да люлькі. З люлькі выскоквае Піліпка.

Піліпка. Дзень добры, матуля! Дзень добры, татуля! Я — ваш сын Піліпка.

Баба. Ах, якога прыгожага сынка нам Бог паслаў!

Дзед (*чухае татыліцу*). Чым жа мы яго карміць будзем?

Піліпка. Не турбуйся, тата. Зрабі мне дубовы чоўнік, бярозавае вясельца. Я рыбы налаўлю і сам пад'ем і вас пачастую!

З'ява другая

Па возеры плавае ў чоўніку Піліпка і ловіць рыбу. З берага за ім сочыць Ведзьма.

Ведзьма (*прынюхваецца*). Што за рыбак з'явіўся на маім возеры? Як бы да яго дабрацца ды з'есці?

З'яўляецца Баба з піражкам для Піліпкі. Ведзьма хаваецца ў чараты.

Баба. Піліпкасыноч, плыві на беражок, з'еш піражок!

Піліпка падплывае да берага, аддае маці рыбу, бярэ піражкі і зноў адплывае.

Баба (з гонарам). Ах, якога спрытнага хлопчыка нам з Дзедам Бог паслаў! Во колькі рыбы налавіў.
(Нясе рыбу дадому.)

З чаратоў паказваецца Ведзьма, у руках яна трымае мяшок і качаргу.

Ведзьма (задаволена). Ага, цяпер ведаю, як гэтага рыбака злавіць. (Кліча.) Піліпкасынок, плыві пад беражок, з'еш піражок!

Піліпка падплывае, Ведзьма качаргой выцягвае чоўнік на бераг і запіхвае Піліпку ў мяшок.

Піліпка (кліча). Маму, тату, ратуйце!

Ведзьма. Ага, папаўся! Больш не будзеш лавіць рыбу ў маім возеры. (Ускідвае мяшок на плечы і нясе дахаты.)

Мяшок цяжкі, і Ведзьма неўзабаве стамляецца. Яна скідвае мяшок на зямлю і аддыхаецца.

Ух, з выгляду — такі маленькі, а які цяжкі!

Піліпка (з мяшка). Ага! Бо я слухаўся мамы з татам і еў кашу!

Ведзьма. Брр! Не люблю кашу! Я люблю юшку з рыбакоў. Вось прынясу цябе дахаты — і звару. Толькі дух змяню, бо стамілася.

Піліпка (з мяшка). А ты не спяшайся, прысядзь на пянёк, адпачні.

Ведзьма. Дапраўды! Куды спяшацца?! На сняданак мы з табой спазніліся, а да абеду яшчэ далёка.
(Сядае на пянёк і неўзабаве засынае.)

Піліпка выбіраецца з мяшка, кладзе туды некалькі камянёў і ўцякае. Ведзьма прачынаецца, ускідвае мяшок на плечы і бяжыць далей.

Пакуль я спала, хлопчык стаў яшчэ цяжэйшы. (Задаволена.) Відаць, падрас. (Прыносіць мяшок у сваю хату, стаўляе ля печы. Вымае з печы вялізны чыгун, налівае вады. Запальвае ў печы і нешта шукае на паліцы.) А дзе мая кулінарная кніга? (Бярэ з паліцы вялізную чорную кнігу і шукае патрэбны рэцэпт.) Таак, хлопчыкі смажаныя, хлопчыкі пражаныя, дзяўчынкі вэнджаныя, дзяўчынкі сушаныя. Вось, юшка рыбная з рыбака. Тое, што трэба. (Кладзе разгорнутую кнігу на лаўку, развязвае мяшок і вытрасае ў чыгун камяні.) Ах, нягоднік! Падмануў старую галодную жанчыну! Ну, я табе пакажу, як мяне падманваць! (Хапае мяшок і выбягае з хаткі.)

З'ява трэцяя

Піліпка плавае ў чоўніку па возеры і ловіць рыбу. На беразе з'яўляецца раззлаваная Ведзьма.

Ведзьма. Піліпкасынок, плыві на беражок, з'еш піражок!

Піліпка ловіць рыбу і не адгукаецца.

Ведзьма. Піліпкасынок, плыві на беражок, з'еш піражок!

Піліпка ловіць рыбу і не адгукаецца.

Ведзьма (злосна). Ты што, глух? Не чуеш, як цябе родная маці кліча?

Піліпка падплывае крыху бліжэй, але Ведзьма дарэмна спрабуе падчапіць чоўнік качаргой.

Піліпка. Я не аглух, я чую, што ты — не мая маці. Ты — злая Ведзьма. У маёй маці голас танчэйшы.

Ведзьма (*шэптам*). Добра, разумнік, зраблю я сабе танчэйшы голас. (*Бяжыць у кузню да Каваля.*)
Каваль, Каваль, наклапай мне язык, каб голас танчэйшы быў!

Каваль. Не буду я табе язык кляпаць! Ты — злая Ведзьма, нейкае ашуканства задумала!

Ведзьма (*пагрозліва*). Не будзеш? То я тваіх дзяцей з’ем!

Каваль (*спалохана*). Добра, добра, наклапаю. Кладзі язык на кавадла.

Ведзьма кладзе свой доўгі язык на кавадла. Каваль бярэ молат і кляпае язык, які робіцца зусім тонкім, змянімым.

Вось табе тонкі язык, Ведзьма, толькі не чапай маіх дзетак!

Ведзьма (*рознымі галасамі*). Мерсі! Гудбай! Арывідэрчы! (*Пакідае кузню і вяртаецца на возера.*)

Піліпка ловіць з чоўніка рыбу.

(*Тоненькім галаском.*) Піліпкасынок, пльві пад беражок, з’еш піражок!

Піліпка думае, што яго кліча маці, і падплывае. Ведзьма качаргой выцягвае чоўнік на бераг і запіхвае Піліпку ў мяшок.

Піліпка. Мама, тата, ратуйце!

Ведзьма. Цяпер ты мяне не падманеш! Ні разу не прысяду, пакуль мяшок дахаты не данясу! (*Ускідае мяшок на плечы і валачэ ў сваю хату.*)

З’ява чацвёртая

Ведзьма прыносіць мяшок з Піліпкам у сваю хату і кідае ля печы.

Ведзьма. Ух, як стамілася! Нялёгка ў наш час паабедаць. Пакуль абед зловіш, пакуль дахаты прынясеш. (*Жаласліва.*) А яшчэ згатаваць трэба! (*Развязвае мяшок.*) Чуеш, Піліпка, стамілася я. Не буду з цябе юшкі варыць. Пакуль бульбу абярэш, прыправы назбіраеш. Надта гэта доўга.

Піліпка (*высоўваецца з мяшка*). Доўга, бабуля, ой доўга!

Ведзьма. Лепш я цябе проста засмажу ў печы.

Піліпка. Ой! (*Хаваецца назад у мяшок.*)

Ведзьма. Нуно, без фокусаў! (*Вытрасае Піліпку з мяшка, адчыняе ў печы засланку і бярэ ў рукі вьлізную лапату.*) Узлазь на лапату, я цябе ў печ закіну!

Піліпка сядзе на лапату, растапырыўшы ногі і рукі. Ведзьма спрабуе засунуць лапату ў печ, але нічога не выходзіць.

Не сядай, а кладзіся!

Піліпка кладзецца на лапату, але не ўздоўж, а ўпоперак. І зноў не пралазіць у печ.

Ведзьма (*злосна*). Не так, ёлуп!

Піліпка (*пакрыўджана*). А як? Ты б не лаялася, бабулька, а ўзяла ды паказала.

Ведзьма (*кідае лапату*). Цьфу! Што за дзеці пайшлі: нічога не ўмеюць! (*Узлазіць на лапату.*) Во як трэба! Зразумеў, няздара?

Піліпка (*узрадавана*). Зразумеў, бабулька! (*Хапае лапату, засоўвае Ведзьму ў печ, зачыняе засланку і ўцякае з хаткі.*)

Ведзьма. Не так, ёлуп! Ой, горяча! Ой, пячэ!.. *(Выбіраецца з печы праз комін, запэцканая і злёжку падсмажаная. Заўважае, што Піліпкі ў хаце няма, і кідаецца лавіць уцекача.)* Уцёк, нягоднік!

З’ява пятая

Піліпка ўцякае ад Ведзьмы, якая восьвось яго дагоніць.

Ведзьма. Стой, нягоднік! Стой, ашуканец! Ты каго засмажыць хацеў? Мяне, старую хворую жанчыну? Людажэр саматужны!

Піліпка разумее, што яму не ўцячы, і залазіць на высокі явар. Ведзьма круціцца вакол явара, але папасці на дрэва не можа.

(Лісліва.) Злазь, сыноч, а то горай будзе.

Піліпка. Горай не будзе, бабулька.

Ведзьма *(злосна)*. Уф, загрызу! Жыўцом праглыну! *(Спрабуе стрэсі Піліпку з дрэва, але той з усяе сілы ўчапіўся за галіны і падаць не збіраецца. Ведзьма спрабуе грызці дрэва, але зноў нічога не выходзіць: зубы паламала, а явар стаіць, як стаяў. Выплёўвае зуб.)* Цьфу! Апошні зуб зламала! Ну, пачакай! Зараз я да цябе дабяруся! *(Бяжыць дахаты па сякеру.)*

Піліпка разумее, што раней ці пазней Ведзьма да яго дабярэцца, і думае, як выратавацца. У гэты час у небе з’яўляецца чарада гусей.

Піліпка *(да гусей)*. Гусі, гусі, скіньце мне па пёрку! Я з вамі палячу да таты, да мамы, пачастую вас кашай, напаю гарбаткай!

Гусі скідаюць па пёрку, Піліпка робіць з пёрак паўкрыла.

Эх, толькі паўкрыла!

Вяртаецца Ведзьма з сякераю, сячэ явар.

(Занепакоена.) Сячы, сячы, Ведзьма: не ў явар, а ў камень!

Ведзьма *(злосна)*. Не ў камень, а ў явар!

Піліпка *(упарта)*. Не ў явар, а ў камень!

Ведзьма. Не ў камень, а ў явар!

Піліпка. Не ў явар, а ў камень!

Сякера патрапляе ў камень і выпадае з Ведзьміных рук. Ведзьма круціцца і вые ад злосці, Піліпка смеецца.

Ведзьма. Ууу, мязотнік! Смейся, смейся — паплачаш ты ў мяне! *(Бяжыць па Кавалю, каб навастрыў сякеру.)*

У небе зноў з’яўляецца чарада гусей.

Піліпка *(да гусей)*. Гусігусі, скіньце мне па пёрку! Я з вамі палячу да таты, да мамы, пачастую вас кашай, напаю гарбаткай!

Гусі скідаюць па пёрку, Піліпка даканчвае першае крыло.

От ужо адно крыло ёсць!

Вяртаецца Ведзьма, якая цягне на плячах Каваля. Скідае Каваля пад яварам. Каваль няўпэўнена ўстае на ногі і разглядаецца.

Ведзьма. Каваль, Каваль, навастры мне сякеру! *(Паказвае Кавалю сякеру.)*

Піліпка *(з дрэва)*. Каваль, Каваль, не вастры Ведзьме сякеры! Ведзьма зрубіць явар, Піліпку з'есць!

Каваль *(да Ведзьмы)*. Не буду я табе сякеры вастрыць! Ты — злая Ведзьма, хочаш Піліпку з'есці!

Ведзьма. Не будзеш? То я тваю жонку з'ем!

Каваль *(спалохана)*. Добра, добра, навастру! Кладзі сякеру на пянёк.

Ведзьма кладзе сякеру на пянёк, Каваль вострыць лязо.

У небе зноў з'яўляецца чарада гусей.

Піліпка *(да гусей)*. Гусі, гусі, скіньце мне па пёрку! Я з вамі палячу да таты, да мамкі, пачастую вас кашай, напаю гарбаткай!

Гусі скідаюць па пёрку, Піліпка робіць з пёрак яшчэ паўкрыла.

Яшчэ паўкрыла!

Тым часам Каваль канчае вастрыць сякеру.

Каваль *(лісліва)*. Вось табе вострая сякера, Ведзьма, толькі не чапай мае жонкі!

Ведзьма. Прэч адсюль, недарэка, а то і цябе з'ем!

Каваль уцякае, Ведзьма сячэ явар, Піліпка ўглядаецца ў неба. Явар рыпіць і хістаецца, а гусей усё няма. Няма як Піліпку паўкрыла дарабіць.

(Рагоча.) Ідзі да мяне, мякенькі, ідзі да мяне, смачненькі! Я цябе адразу праглыну, толькі соллю ды перцам пасыплю. Нават костачак ад цябе не застанеца!

Піліпка. Задавішся ты маімі костачкамі, старая Ведзьма! *(Роспачна.)* Эх, усяго паўкрыла дарабіць засталася! *(Кліча.)* Гусігусі, дзе вы, шэрыя, дзе вы, белыя? Сюды ляціце, Піліпку ад смерці бараніце!

У небе з'яўляецца чарада гусей.

(Да гусей.) Гусі, гусі, скіньце мне па пёрку! Я з вамі палячу да таты, да мамы, пачастую вас кашай, напаю гарбаткай!

Гусі скідаюць па пёрку, Піліпка даканчвае другое крыло. Прыладжвае крылы і ўздываецца ў неба, а падсечаны явар падае акурат на Ведзьму і прыціскае яе да зямлі.

(Знад аблокаў.) Бывай, бабулька! Смачна табе есці!

Ведзьма *(знад дрэва)*. Ох, смерць мая прыйшла! Не выбрацца мне зпад гэтага праклятага дрэва...

Піліпка даганяе гусіную чараду і разам з ёй ляціць дадому, да Дзеда з Бабай.

З’ява шостая

Хата Дзеда з Бабай. За сталом сядзяць Дзед, Баба і Каваль. На стале чыгун з кашай ды імбрык з гарбатай.

Дзед *(да Каваля)*. Частуйся, частуйся, суседзе! Падкладай кашы, падлівай гарбаты. Небагатыя мы, але добраму чалавеку заўсёды рады.

Баба *(праз слёзы)*. Раскажы нам, як загінуў наш сыноч Піліпка.

Каваль *(з поўным ротам кашы)*. Распавяду ўсю праўду. Бачу: сядзіць на явары Піліпка, а пад яварам Ведзьма круціцца. Схапіў я сякеру і...

Дзед. І...

Каваль. І разрубай злую Ведзьму на два кавалкі!

Дзед. Ух!

Каваль. А кавалкі склаліся разам і адразу зрасліся.

Дзед. Эх!..

Каваль. Я зноў разрубай, а яны зноў зрасліся! Ганяў я, ганяў Ведзьму па лесе — не дагнаў. А да явара вярнуўся — толькі белыя костачкі ад вашага Піліпкі засталіся. *(Важна.)* Перахітрыла мяне, значыцца, Ведзьма! *(Накладае сабе ў талерку кашы.)*

Баба. Сыночак наш, Піліпка! Аніколі мы цябе ўжо не пабачым, аніколі кашкай не накормім, гарбаткай не напоім! *(Плача наўзрыд.)*

Дзед *(уздыхае)*. Во гора нам, гора...

І тут у хату праз адчыненыя вокны залятае мноства гусей. Адны гусі накідваюцца на Каваля: дзяўбуць яго, шчыкаюць, б’юць крыламі. Другія чынна ўладкоўваюцца на стале вакол чыгуна з кашай. А самы нахабны гусь схапіў імбрык і разлівае ў кубкі гарбатку.

Каваль. Ратуйце, ратуйце, забіваюць! *(Уцякае з хаты, абярнуўшы місу з кашай.)*

Дзед. Баба, што гэта дзеецца?

Баба. Колькі жыву на свеце — такіх дзівосаў не бачыла!

Піліпка ў гола с. Так яму й трэба, баязліўцу ды хлусу!

Дзед з Бабай углядаюцца і бачаць: сядзіць на падаконні іх улюбёны сыноч Піліпка, жывы і здаровы, ды яшчэ з крыламі за плячыма.

Дзед. Піліпка!

Баба. Сыноч!

Піліпка. Матуля! Татуля!

Гусі. Гагагага! *(Усчынаюць неверагодны шум і вэрхал.)*

Нікога і нічога апроч гусей не відаць і не чуваць; далей казку працягваць няма як, і яна заканчваецца.

Заслона

ЖАБКІ І ЧАРАПАШКА

П'еса паводле казкі Уладзіміра Караткевіча
і дзіцячых гульняў

АСОБЫ

Чарапашка.

1я Жабка.

2я Жабка.

3я Жабка.

Жаба.

Салавей.

З'ява першая

Балота. Хмызы ды чараты. Удалечыні блішчыць акенца вады. Фарбы — шэрыя, невыразныя. А яшчэ — і туман. Аднастайны і маркотны краявід выклікае сум і тугу.

Вось і маленькай няўкладнай Чарапашцы, з усяго відаць, тут сумна і адзінока. Яна сядзіць на купіне і гуляе са сваёй адзінай цацкай — самаробнай, сплеченай з балотнай травы Лялякай.

Чарапашка. Я — Чарапашка. Я жыву адна, і мне вельмі сумна. *(Паказвае Ляляку.)* А гэта — Ляляка. Ёй добра. У яе ёсць Чарапашка. Чарапашка любіць Ляляку, даглядае, расказвае казкі. Казкі пра Ляляку. *(Стаўляе Ляляку на купіну, сама сядзе насупраць яе і пачынае апавядаць казку.)* Жылабыла на свеце Ляляка. Адночы села Ляляка ў лодку і паплыла па блакітнай рацэ да сіняга мора. На беразе мора стаяў прыгожы белы карабель. Села Ляляка на карабель і паплыла па сінім моры ў Індыйскі акіян. Даплыла да каралавага вострава, дзе жылі вялізныя акіянскія чарапахі. «Добры дзень, Чарапахі,— кажа Ляляка,— Я — Ляляка. Прыплыла па блакітнай рацэ, па сінім моры, па Індыйскім акіяне з далёкага зялёнага балота. Прывезла вам прывітанне ад вашае сястры — Чарапашкі». Спадабалася Ляляка чарапахам. «Заставайся, Ляляка, з намі,— кажуць акіянскія чарапахі,— на каралавым востраве. У нас тут цёпла і весела». «Не магу,— адказвае Ляляка.— Чакае мяне на далёкім балоце Чарапашка. Ёй там, на балоце, халодна і сумна». Села Ляляка зноў на прыгожы белы карабель. Паплыла па Індыйскім акіяне, па сінім моры да блакітнай ракі. Перасела ў лодку і вярнулася па блакітнай рацэ на зялёнае балота, да Чарапашкі. *(Уздыхаецца, падпаўзае да купіны і зноў бярэ Ляляку да сябе. Сумна ўдыхае.)* Добра табе, Ляляка. У цябе ёсць Чарапашка, якая любіць цябе, даглядае і расказвае казкі. Чарапашку ніхто не любіць, не даглядае, не расказвае казак. У Чарапашкі няма нікога. *(Знікае ў чартах.)*

З'ява другая

Балота. Хмызы ды чараты. Удалечыні блішчыць акенца вады. Краявід быццам той самы. Можа, нават тое самае месца. Але як усё змянілася! Пасвяжэлі фарбы, разагнала разам з туманам сум і тугу.

Адкуль такая перамена?

Можа, таму, што выглянула сонейка. А можа, таму, што па купінах скачуць тры сімпатычныя зялёныя Ж а б к і, і ад іх весялосці, ад іх шумных гульняў усё навокал прачынаецца і ажывае.

1я Ж а б к а. Мы — Жабкі!

2я Ж а б к а. Мы — зялёныя і сімпатычныя.

3я Ж а б к а. Мы любім вясёлыя, шумныя гульні. *(Скачуць адна за другой па купінах.)*

1я Ж а б к а *(скача)*. Гоп!

2я Ж а б к а *(услед)*. Скок!

1я Ж а б к а *(скача)*. Уперад!

2я Ж а б к а *(услед)*. Убок!

1я Ж а б к а *(скача)*. Праз пень!

2я Ж а б к а *(услед)*. Праз калоду!

1я Ж а б к а *(скача)*. Праз халодную ваду!

2я Ж а б к а *(скача)*. Лаві!

3я Ж а б к а. Уцякай!

1я Ж а б к а *(падпільнаваўшы)*. І хапай!

3я Жабка ловіць 1ю Жабку, якая не паспела пераскочыць на высокую купіну.

Відаць, што Жабкі не проста скачуць з купіны на купіну, а гуляюць у просценькую гульню, сэнс якой у тым, каб на адной купіне не было болей адной жабкі. Таму, калі 1я Жабка пакідае сваю купіну, 2я Жабка павінна адразу заняць яе месца, бо ўслед скача ўжо 3я Жабка — яе чарга лавіць. На вольную купіну можа скочыць 1я і 2я Жабкі, тады 1я Жабка займае яе месца і 3я Жабка ловіць ужо 1ю Жабку.

На гэты раз менавіта 1я Жабка прамарудзіла, не паспела пераскочыць на купіну, пакінутую 2й Жабкай, і яе схапіла 3я Жабка.

3я Ж а б к а *(да 1й Жабкі)*. Папалася! Твая чарга лавіць!

Гульня паўтараецца наноў.

Цяпер 1я Жабка даганяе 3ю Жабку, якая пераскоквае з купіны на купіну ўслед за 2й Жабкай.

2я Ж а б к а. Гоп!

3я Ж а б к а. Скок!

2я Ж а б к а. Уперад!

3я Ж а б к а. Убок!

2я Ж а б к а. Праз пень!

3я Ж а б к а. Праз калоду!

2я Ж а б к а, 3я Ж а б к а *(сутыкнуўшыся)*. Ой!

На гэты раз гульня канчаецца нечакана хутка. 3я Жабка скокнула ўслед за 2й Жабкай яшчэ да таго, як тая пакінула сваю купіну і гоцнула на суседнюю, не занятую. Сутыкнуўшыся, абедзве Жабкі плюхаюцца ў ваду.

1я Ж а б к а *(пляскае ў ладкі)*. У халодную ваду!

2я і 3я Жабкі выбіраюцца з вады на купіну і спрачаюцца, хто вінаваты.

2я Ж а б к а *(да 3й Жабкі)*. Ты водзіш!

3я Ж а б к а. Чаму я?

2я Ж а б к а. Ты паспяшалася!
3я Ж а б к а. А ты прамарудзіла!
2я Ж а б к а (*прыдумаўшы*). Не хачу гуляць у гэтую гульню! Давайце ў іншую!
1я Ж а б к а. А ў якую?
3я Ж а б к а. У Лесавіка!
2я Ж а б к а. Ай, не хачу бегаць!
1я Ж а б к а. Тады — у Вадзяніка!
3я Ж а б к а. Бррр! Не хачу плаваць!
2я Ж а б к а. Давайце гуляць у «Куст — дрэва — вецер». Не трэба ні бегаць, ні плаваць.
1я Ж а б к а. Згода! Ты будзеш ветрам.

Жабкі пачынаюць гуляць у «Куст — дрэва — вецер». Гульня, таксама, як і папярэдняя, — вельмі простая. Яно і зразумела — адкуль Жабкам на балоце ведаць складаныя гульні?

2я Ж а б к а. Ляцеў вецер, бачыць: стаіць дрэва.

1я і 3я Жабкі ўздываюцца на заднія лапкі ва ўвесь рост і машуць пярэднімі лапкамі.
Ляцеў назад, бачыць: сядзіць куст.

1я і 3я Жабкі сядуць на кукішкі і прыціскаюць лапкі да галавы.

Дрэва. Куст. Куст. Дрэва. Куст. (*Павялічвае тэмп.*) Дрэва. Дрэва. Куст. Куст... (*Вытрымаўшы паўзу.*)
Куст! Ага: няправільна!

1я Жабка «заваронілася»: калі 2я Жабка сказала апошні раз «куст!» — яна паказала «дрэва»: узнялася на задніх лапках і замахала пярэднімі.

(*Да 1й Жабкі.*) Мянсямся!

Пачынаюць гульню нанова, памяняўшыся ролямі.

1я Ж а б к а. Ляцеў вецер, бачыць: стаіць дрэва...

З'ява трэцяя

Калі 2я і 3я Ж а б к і паказваюць «дрэва», з'яўляецца Ж а б а.

Ж а б а (*да гледачоў*). Я — Жаба. Зараз мы з Жабкамі будзем рэпеціраваць песню. А ўвечары прыляціць нас паслухаць сам Салавей. (*Перапыняе гульню і арганізоўвае спеўкі.*) Увага, увага! Жабкі, заканчваем гульні і пачынаем спеўкі. Сёння ўвечары мы выступаем перад маэстрам Салаўём!

1я Ж а б к а. Ура! Мы будзем спяваць!

2я Ж а б к а. Мы любім спяваць!

3я Ж а б к а. Мы ўмеем спяваць!

Жабкі расаджваюцца на купінах і настройваюцца на спевы. Жаба займае месца насупраць і ўзмахвае лапкамі.

1я Ж а б к а, 2я Ж а б к а, 3я Ж а б к а (*разам*)
Куааа, куааа,

Кумма, Кумма,
Што вячэраць варрыла?
Куааа, куааа...

З чаратоў высоўваецца Чарапашка і назірае за рэпетыцыяй.

Жаба. Так, добра. А зараз — вышэй!

1я Жабка, 2я Жабка, 3я Жабка (разам)

Куааа, куааа,
Боршч, боршч,
Буракі, буракікікі,
Куааа, куааа...

Чарапашка высоўваецца далей і як зачараваная слухае Жабак.

Жаба. І яшчэ вышэй!

1я Жабка, 2я Жабка, 3я Жабка (разам)

Куааа, куааа,
Што варрыла,
Кумма, кумма?
Кумма, кумма
Боршчык варрыла,
Куааа, куааа...

Чарапашка, забыўшыся, пляскае ў ладкі: так ёй спадабаліся спевы Жабак.

Жаба. А гэта што за цудаюда?

Чарапашка (сарамліва). Я не цудаюда. Я Чарапашка. (Набраўшыся адвагі, выпаўзае з чаратоў да Жабак.)

1я Жабка. Бачыць такога не бачылі!

2я Жабка. Чуць гэткага не чулі!

3я Жабка (катэгарычна). Значыць, не можа цябе быць.

Чарапашка (сумна). Ды ёсць жа я. Але як вы добра спяваеце! Каб яшчэ раз паслухаць.

Жаба (улепшчана). Што ж, можам паўтарыць. (Заклікае Жабак да ўвагі, узмахвае лапкамі і пачынае дырыжыраваць.)

1я Жабка, 2я Жабка, 3я Жабка (разам)

Куааа, куааа,
Кумма, кумма,
Што вячэраць варрыла?
Куааа, куааа,
Боршч, боршч,
Буракі, буракікікікі,
Куааа, куааа,
Кумма, кумма
Боршчык варрыла,
Куааа, куааа...

Чарапашка ад задавальнення з усяе сілы пляскае ў ладкі, што, вядома, дадае ганарыстасці Жабкам.

Чарапашка. Як цудоўна! Жабкіжабкі, прыміце мяне ў свой хор.

Жаба (строга). А ты спяваць умееш?

Чарапашка. Не. Я слухаць люблю.

1я Жабка. Дык і слухай.

2я Жабка (дадае). Здалёк.

Зя Ж а б к а (*удакладняе*). З чаратоў.
Ж а б а. Вось як навучышся спяваць — тады прыходзь.
Ч а р а п а ш к а. Мы, чарапахі, не ўмеем спяваць. Голасу нам не дадзена.
1я Ж а б к а. Дык нашто ты нам тады?
Ч а р а п а ш к а. А слухаць вас хто будзе? Хваліць?
2я Ж а б к а. Нас і так усе слухаюць.
3я Ж а б к а. І ўсе хваляць.
Ч а р а п а ш к а. Ну і я ціхенька сядзела бы ды хваліла.
Ж а б а. Дык ты, можа, яшчэ нешта ўмееш?
Ч а р а п а ш к а. Плаваць умею. Ныраць.
1я Ж а б к а. Гэта і мы ўмеем.
2я Ж а б к а. А скакаць умееш?
3я Ж а б к а. Гуляць у «Куст — дрэва — вецер»?
Ч а р а п а ш к а (*уздыхае*). Не. Умею прыдумваць казкі.
3я Ж а б к а. Нашто нам твае казкі?

Разгубленая Чарапашка азіраецца на чараты: як бы схавацца назад.

1я Ж а б к а. Нічога чарапахі не ўмеюць!
2я Ж а б к а. А жабкі яшчэ нясуць ікру.
3я Ж а б к а. Жабурынне.
Ч а р а п а ш к а. Чарапахі замест ікры яйкі нясуць.
Ж а б а. Ффу, яйкі... Ну, паспрабуй усё ж заспяваць. Раптам атрымаецца?

Адважыўшыся, Чарапашка спявае (дакладней — рыпіць) без такту і мелодыі, але хутка сама разумее: не атрымалася.

Ч а р а п а ш к а (*спявае*)

Свеціць месячык
З гары
На глыбокія
Віры.
На шчытах
У чарапах
Сіняе святло
Гарыць.

Ж а б а. Словы нішто сабе. Але ж голас...

1я Ж а б к а. Брррр!
2я Ж а б к а. Жах!
3я Ж а б к а. Жудасць!
Ч а р а п а ш к а. Дык я б вам — словы, а вы б спявалі.
1я Ж а б к а. Словы і ў нас не горшыя.
2я Ж а б к а. Самі прыдумалі!
3я Ж а б к а (*напявае*)

Што варрыла,
Кумма, кумма?
Боршч, боршч,
Бурракі.

Ч а р а п а ш к а (*шчыра*). Добрыя словы, але галасы ў вас лепшыя.

Ж а б а. А што гэта «шчыты ў чарапах»?

Ч а р а п а ш к а. А вось тое, што на мне. (*Паказвае жабам на панцыр.*)

Жабкі акружаюць Чарапашку і разглядаюць яе ўважліва, але без сімпатыі.

- 1я Ж а б к а. Гэтае карычневае?
- 2я Ж а б к а. Гэтае брыдкае?
- 3я Ж а б к а. Ну не! Паглядзі, якія мы прыгожыя.

Жабкі дэманструюць перад Чарапашкай сваю прыгажосць.

- 1я Ж а б к а. Зялёныя!
- 2я Ж а б к а. Бліскучыя!
- 3я Ж а б к а. Як лакаваныя!
- Ч а р а п а ш к а (*самотна*). Жывыя — усе прыгожыя.
- Ж а б а. Яна цвёрдая.
- 1я Ж а б к а. Быць не можа!

Самая смелая — 3я Жабка — асцярожна дакранаецца да Чарапашкінага панцыра лапкай.

- 3я Ж а б к а. Ой! Яна ж як жалезная!
- Ч а р а п а ш к а. Ну і што?
- Ж а б а (*падводзіць вынікі*). Скура ў цябе цвёрдая... Голасу ты не маеш... Куды такую ў наш хор?
- Ч а р а п а ш к а. Усё роўна вы мне падабаецца. Спяваеце прыгожа. Мне адной сумна... (*Пакрыўджаная, паўзе назад у чараты.*)

Жабкі, якія ўсхадзіліся не на жарт, скачуць вакол Чарапашкі, паказваючы на яе лапкамі.

- 1я Ж а б к а. Жалезная жаба! Гыгыгы!
- 2я Ж а б к а. А мы мяккія жабкі!
- 3я Ж а б к а. Зялёныя!
- Ч а р а п а ш к а (*адбіваецца*). Кожная жывёла — розная. А я — карысная.
- 1я Ж а б к а. І мы — каррысныя!
- 2я Ж а б к а. Спяваем і скачам!
- 3я Ж а б к а. А ў цябе голасу няма!

Чарапашка хаваецца ў чаратах. Жабкі насміхаюцца ёй услед.

- 1я Ж а б к а. Жалезная!
- 2я Ж а б к а. Карычневая!
- 3я Ж а б к а. Жаба ў танку!
- Ж а б а (*строга*). Ну ўсё, годзе! Жабкі! Паўторым яшчэ раз нашу песню. Надыходзіць вечар.

Жабкі паслухмяна ўсаджваюцца на купінах. Жаба вытрымлівае патрэбную паўзу і ўзмахвае лапкамі.

- 1я Ж а б к а, 2я Ж а б к а, 3я Ж а б к а (*разам*)
  - Куааа, куааа,
  - Кумма, кумма,
  - Што вячэраць варрыла?
  - Бурракоў не было —
  - Брррчкі наваррыла,
  - Куааа, куааа,
  - Куааа, куааа,
  - Куааа, куааа...

З’ява чацвёртая

Балота. Хмызы ды чараты. Удалечыні блішчыць акенца вады... Пакрыўджаная, самотная Чарапашка спавядаецца Ляляцы ў сваіх бедах.

Чарапашка. І чаму я нарадзілася такая няўкладная ды непрыгожая? Карычневая, закутая ў жалезны панцыр... Эх, Ляляка, нікому я не патрэбная. Не ўмею скакаць і спяваць... Ніхто не хоча гуляць са мной. Нікому не падабаюцца мае казкі і вершыпесні. Няўжо яны такія дрэнныя, Ляляка? Паслухай. *(Ціхенька спявае рыпіць.)*

Свеціць месяцчк
З гары
На глыбокія
Віры.
На шчытах
У чарапах
Сіняе святло
Гарыць...

І трэба ж было такому здарыцца, што якраз у гэты час на балоце з’явіўся маэстра Салавей. Ён шукаў Жабак, якім абяцаў паслухаць іхнія спевы. А замест таго выпадкова натрапіў на Чарапашку.

Салавей. Цудоўна! Я проста ў захапленні!

Чарапашка змаўкае і сарамліва прыціскае да сябе Ляляку. А Салавей, не звяртаючы на спалохоную Чарапашку аніякае ўвагі, адразу пачынае шукаць патрэбнай мелодыі для пачутай песні.

(У творчым запале.) З гары — на віры, цірлілілілі! *(Насвіствае.)* Не, не тое. *(Насвіствае.)* Ага, гэта ўжо бліжэй. *(Насвіствае і знаходзіць нарэшце патрэбную мелодыю ды манеру выканання.)* Во, тое, што трэба!

Чарапашка *(нясмела)*. Кхкх!.. *(Спрабуе звярнуць на сябе ўвагу.)*

Салавей *(прачышчае горла)*. Кхкх! *(Спявае гучна і прыгожа.)*

Свеціць месяцчк
З гары
На далёкія
Віры...

Чарапашка *(напраўляе)*. На глыбокія.

Салавей. Штошто?

Чарапашка *(асмялеўшы)*. Віры — не далёкія, а глыбокія.

Салавей нарэшце заўважае Чарапашку і вяртаецца ад свету музыкі да рэальнага жыцця.

Салавей. Ах, так, глыбокія. Прашу прабачэння, калі завучваеш песню з голасу, часам памыляешся.

Чарапашка. А ты — хто?

Салавей *(з пачуццём уласнай годнасці)*. Я — маэстра Салавей. А ты?

Чарапашка. А я — Чарапашка.

Салавей. Дзе ты вывучыла такую прыгожую песню, Чарапашка?

Чарапашка *(сарамліва)*. Табе сапраўды яна падабаецца?

Салавей. Я ў захапленні!

Чарапашка. Я сама яе прыдумала. Але я не ўмею спяваць.

Салавей. Ну і што з таго? А я не ўмею прыдумваць песняў. Затое — добра спяваю. Давай сябраваць, Чарапашка?

Чарапашка не можа паверыць у тое, што чуе: сам маэстра Салавей прапаноўвае ёй сяброўства! Ёй, няўключнай і адзінокай Чарапашцы, з якой нават Жабкі адмовіліся сябраваць!

Ч а р а п а ш к а. Сябраваць? Але ж я — карычневая, у панцыры. Хіба можна з такой сябраваць?

С а л а в е й. А я — шэры і без панцыра. Можа, мне якраз бракуе панцыра — з маім пяшчотным, чулівым сэрцам. Хіба гэта галоўнае?

Ч а р а п а ш к а. А што?

С а л а в е й. Галоўнае — мы любім спевы і патрэбныя адно аднаму. Ты будзеш прыдумваць песні, а я выконваць іх.

Ч а р а п а ш к а (*сама сабе*). А Жабкі казалі, што са мной сябраваць нельга. Бо я карычневая, а не зялёная. Бо я нічога не ўмею...

С а л а в е й. Глупства! Жабкі памыліліся.

Ч а р а п а ш к а. Памыліліся?

С а л а в е й. Так. Таму не бяры іхнія словы да сэрца. Я дарэчы якраз прыляцеў сюды паслухаць, што яны ўмеюць... Бывай, Чарапашка, неўзабаве сустрэнемся. (*Спявае.*)

На шчытах
У чарапах
Сіняе святло
Гарыць...

Выпраўляецца шукаць Жабак.

Ч а р а п а ш к а (*услед*). Бывай, Салавей! Мы з Лялякай любім цябе і будзем чакаць... Паляцеў. (*Да Лялякі.*) Пойдзем, Ляляка, я раскажу табе самую цікавую і прыгожую казку на свеце: казку пра Салаўя і Ружу...

Разам з Лялякай знікае ў чаратах.

З’ява пятая

А вось і Ж а б к і. Яны расселіся па купінах і рыхтуюцца спяваць.

Ж а б а абхаджвае С а л а ў я, імкнецца выклікаць прыязнасць у «залётнай» знакамітасці да свайго хору.

Ж а б а. Ах, маэстра, мы так рады, што вы ўшанавалі нас сваім наведваннем!

1я Ж а б к а. Мы рады!

2я Ж а б к а. Нам прыемна!

3я Ж а б к а. Мы ганарымся!

С а л а в е й. Хіба я мог адмовіць сапраўдным аматарам спеваў?

1я Ж а б к а. Вы чулі? Вы чулі, што сказаў Салавей?

2я Ж а б к а. Ён назваў нас сапраўднымі аматарамі спеваў!

3я Ж а б к а. Сам знакаміты маэстра!

С а л а в е й. Аднак пачнём. У мяне сёння яшчэ прэм’ера песні ў святочным канцэрце на Галоўнай паляне.

1я Ж а б к а. Ах, святочны канцэрт!

2я Ж а б к а. На Галоўнай паляне!

3я Ж а б к а. Прэм’ера песні!

Ж а б а. Жабкі! Увага! Мы пачынаем!

Зрабіўшы грацыёзны паклон у бок Салаўя (грацыёзны, на яе погляд), узмахвае лапкамі і пачынае дырыжыраваць.

1я Ж а б к а, 2я Ж а б к а, 3я Ж а б к а (*разам*)

Куааа, куааа,
Кумма, кумма,
Што вячэраць варрыла?
Куааа, куааа...

С а л а в е й (*робіць заўвагу*). Крыху вышэй!

Ж а б а (*незадаволена*). Я ж вам казалася...

1я Ж а б к а, 2я Ж а б к а, 3я Ж а б к а (*разам*)

Боршч, боршч,
Буракі, буракікікікі.

С а л а в е й. А тут — ніжэй!

1я Ж а б к а, 2я Ж а б к а, 3я Ж а б к а (*разам*)

Куааа, куааа,
Кумма, кумма
Боршчык варрыла,
Куааа, куааа.

Салавей апладзіруе. Жабкі раскланьваюцца.

С а л а в е й. Што ж, няблага. Не шкадую, што прыляцеў вас паслухаць.

1я Ж а б к а. Ура! Ура!

2я Ж а б к а. Ён не шкадуе, што прыляцеў!

3я Ж а б к а. Сам Салавей!

Жабкі скачуць ад радасці вакол Салаўя і Жабы.

С а л а в е й (*працягвае*). Больш таго (*робіць паўзу*), я рэкамендую капельмайстру Дразду ўключыць вашае выступленне ў адзін з канцэртаў на Галоўнай паляне.

Уражаныя Жабкі застываюць на месцы, а пасля скачуць з яшчэ большым імпэтам.

1я Ж а б к а. Наше выступленне!

2я Ж а б к а. На Галоўнай паляне!

3я Ж а б к а (*расчулена*). Маэстра, мы не ведаем, чым заслужылі такі давер!

Салавей раскланьваецца і збіраецца пакінуць Жабак, але раптам нешта ўспамінае.

С а л а в е й. Ах, ледзь не забыўся. От толькі песню для выступлення вам трэба знайсці іншую. Лепшую.

1я Ж а б к а. Іншую?

2я Ж а б к а. Лепшую?

3я Ж а б к а. Дзе нам яе ўзяць?

Ж а б а (*разгублена*). Але мы не ведаем іншых песняў! Дзе нам узяць лепшай?

С а л а в е й. Не ведаю. Шукайце.

Ж а б а. Скажыце, маэстра, а якую песню будзеце спяваць сёння вы?

С а л а в е й. О, гэта цудоўная песня. Паслухайце. (*Спявае.*)

Свеціць месячык

З гары

На далёкія

Віры.
На шчытах
У чарапах
Сіняе святло
Гарыць...

1я Ж а б к а. Недзе я ўжо чула гэтую песню!

2я Ж а б к а. Яе ж спявала тая страшыдліна ў жалезным панцыры!

3я Ж а б к а. Чарапашка!

Ж а б а (*хвалюеца*). Прабачце, маэстра, а дзе вы ўзялі гэтую цудоўную песню?

С а л а в е й (*з гонарам*). Яе напісала мая сяброўка Чарапашка.

Ж а б а. Ох, трымайце мяне, мне дрэнна... (*Страчвае прытомнасць, і Жабкі ледзь паспяваюць падхапіць свайго дырыжора.*)

Жабкі ўстрывожана перашэптваюцца.

1я Ж а б к а. Цвёрдая?

2я Ж а б к а. Карычневая?

3я Ж а б к а. Якая не ўмее скакаць?

1я Ж а б к а. Сяброўка самога Салаўя?

2я Ж а б к а. А мы не ўзялі яе ў хор!

3я Ж а б к а. Прыдумвае песні для знакамітага маэстра!

Здзіўлены Салавей занепакоена пазірае на Жабу.

С а л а в е й. Што гэта з ёй?

Ачуняўшы, Жаба накідваецца на Жабак.

Ж а б а. Вы яшчэ тут, дурніцы? Ану, марш шукаць Чарапашку, перапрашаць яе!

Ж а б к і разбягаюцца.

С а л а в е й. А што здарылася? Я не разумею...

Ж а б а. Ах, маэстра, сёння раніцай мы запрасілі вашу сяброўку Чарапашку ў наш хор. А яна адмовілася. Можна, да вечара яна перадумае і згодзіцца?

З'ява шостая

Вяртаюцца Ж а б к і з Ч а р а п а ш к а й. Жабкам сорамна перад Чарапашкай, у іх вінаваты выгляд.

Ж а б а. Прабач, Чарапашка! Мы бяром цябе ў свой хор! Мы будзем спяваць твае песні!

1я Ж а б к а. Сябраваць з табой!

2я Ж а б к а. Слухаць твае казкі!

3я Ж а б к а. Навучым цябе гуляць у «Куст — дрэва — вецер».

Ч а р а п а ш к а (*здзіўлена*). Але ж я карычневая...

1я Ж а б к а. Які прыгожы колер!

Ч а р а п а ш к а (*недаверліва*). Я цвёрдая...

2я Ж а б к а. Якое шчасце!

Ч а р а п а ш к а. У мяне жалезны панцыр...

Зя Ж а б к а. Мы табе зайздросцім!

Чарапашка заўважае С а л а ў я.

Ч а р а п а ш к а. Салавей, ты чуў?

С а л а в е й. Чуў, Чарапашка, я ж казаў табе, што Жабкі памыляліся.

Ч а р а п а ш к а. Што мне рабіць, Салавей?

С а л а в е й. Ты не хочаш сябраваць з Жабкамі?

Ч а р а п а ш к а. Хачу. Але я ім не веру.

С а л а в е й. Чаму?

Ч а р а п а ш к а. Яны жорсткія.

С а л а в е й. Яны проста дурныя.

Ч а р а п а ш к а. Яны няшчырыя.

С а л а в е й. Яны проста дурныя.

Ч а р а п а ш к а. Яны ліслівыя.

С а л а в е й. Яны проста...

Ч а р а п а ш к а. ...дурныя.

С а л а в е й. Так. І мне іх шкада, Чарапашка.

Ч а р а п а ш к а. Мне таксама.

С а л а в е й. Які ж будзе твой адказ?

Чарапашка паварочваецца да Жабак.

Зя Жабка нясмела падыходзіць да Чарапашкі і гладзіць яе лапкай па панцыры.

Зя Ж а б к а. Даруй, Чарапашка. Мы болей не будзем.

Ч а р а п а ш к а. Я карычневая, а вы зялёныя...

Зя Ж а б к а (*вінавата*). Куааа...

Ч а р а п а ш к а. Я цвёрдая, а вы мяккія...

2я Ж а б к а (*вінавата*). Куааа...

Ч а р а п а ш к а. Я поўзаю, а вы скачаце...

1я Ж а б к а (*вінавата*). Куааа...

Ч а р а п а ш к а. Я не ўмею спяваць, а вы не ўмеете прыдумваць песні і казкі...

Ж а б а (*вінавата*). Куааа, куааа...

— Ч а р а п а ш к а. Але я дарую вам былыя крыўды і буду з вамі сябраваць. Усе жывёлы розныя. Жывыя — усе прыгожыя. (*Дастае Ляляку.*) Праўда, Ляляка?

1я Ж а б к а. Ура! Яна даравала!

2я Ж а б к а. Яна не крыўдуе!

Зя Ж а б к а. Будзе з намі сябраваць!

Ж а б а (*з гонарам*). Мы будзем спяваць яе песні ў святочным канцэрце на Галоўнай паляне.

Жабкі наладжваюць вакол Чарапашкі карагод.

С а л а в е й (*да гледачоў*). Вось бачыце, як усё добра скончылася? А магло быць зусім інакш. Тут бы сабе Жабкі весела спявалі дурныя словы добрымі галасамі. А там бы Чарапашка, якая не мае голасу, але ведае добрыя словы, ляжала б сабе на вадзе пад святлом месяца, пакрыўджаная і аднаадзінюсенькая. І нашто, калі ты зялёны і мяккі, лаяць таго, хто карычневы і цвёрды? Ты вась ходзіш на дзвюх нагах, а кот

на чатырох. І няхай сабе.

Ч а р а п а ш к а, С а л а в е й, Ж а б к і (*спяваюць*)

Свеціць месячык

З гары

На далёкія

Віры.

На шчытах
У чарапах
Сіняе святло
Гарыць...

Заслона

www.kamunikat.org

ЗАЯЦ ВАРЫЦЬ ПІВА

П'еса ў 2х дзеях
на матывы вершаў і казак Уладзіміра Караткевіча

АСОБЫ

Заяц.
Верабей.
Дзяцел.
Чапля.
Дрозд.
Арол.
Сава.

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

Пралог

Восеньскі лес. На паляне пад раскідзістай ялінай Заяц нешта варыць у кацялку, памешваючы час ад часу вялізнай драўлянай лыжкай. На яліне прымацавана афіша: «“Заяц варыць піва...” П'еса на матывы вершаў і казак Уладзіміра Караткевіча».

Заяц (*падзьмухваючы на лыжку, каштуе варыва*). Смааачна. Зараз зварыцца. (*Да гледачоў.*) Але, я бачу, усе ўжо сабраліся. Час пачынаць. Я — той самы Заяц, пра якога Паэт напісаў верш. (*Бярэ кнігу і акульяры. Выцірае акульяры хусткай, чытае.*)

Туман плыве з нізіны сівы
Над нівай голай і пустой.
«Глядзіце, заяц варыць піва», —
Жартуюць людзі між сабой.
А я відушчым бачу зрокам,
Як ён прысеў каля агню,
Трыгубы, шэры, касавокі,
І піва варыць з ячмяню...

(*Нечакана закрывае кнігу і хавае акульяры ў кішэню камізэлькі.*) Верш доўгі, пасля дачытаю... Толькі не падумаўце, што я сапраўды вару піва. І што сённяшня гісторыя пра мяне.

Праз паляну шпацыруе Верабей.

Верабей. Прывітанне, Заяц! Зноў варыш піва?

Заяц. Зноў здэкуешся? Колькі разоў табе казаў: не піва я вару, а маркоўную гарбату!

В е р а б е й. Ха, так я табе і паверыў. А што там напісана? *(Паказвае на афішу.)*

Заяц вымае з кішэні акуллары і разглядае праз іх афішу.

З а я ц *(чытае ўслых)*. «“Заяц варыць піва...” П’еса на матывы вершаў і казак Уладзіміра Караткевіча». Што ты, гэта — учарашняя афіша. Сёння ў нас іншая гісторыя. *(Капаецца ў складзеным пад дрэвам стосе афіш і шылдаў. Дастае адну з іх, чытае.)* Ага, знайшоў. *(Вывешвае патрэбную афішу на яліне.)* Во: «Птушыны суд».

В е р а б е й. А што за суд? Каго судзіць будуць?

З а я ц. Пачакай, неўзабаве даведаешся.

В е р а б е й. Ну, я паскачу пакуль што, пагуляю, зярнятак пашукаю. *(Знікае.)*

З а я ц *(да глядачоў)*. Гісторыя гэтая пра тое, як птушкі захацелі жыць такой самай дзяржавай, як людзі. Захацелі мець свае птушыныя грошы, свае школы, свае птушыныя суды і выбралі сабе за бурмістра Арла. Пачаў Арол выдаваць розныя ўказы ды загады...

З’ява першая

На паляне з’яўляецца Д з я ц е л з загадам Арла.

Д з я ц е л. Прывітанне, даўгавухі! Што гэта ты варыш — піва? *(Вывешвае загад на дрэве паверх афішы.)*

З а я ц *(сумна)*. Дзе там, маркоўную гарбату. А што гэта ты павесіў?

Д з я ц е л *(важна)*. Новы загад Арла! *(Знікае.)*

На палянцу выходзіць Ч а п л я, спыняецца ля дрэва з загадам Арла.

З а я ц *(чытае ўголас)*. «Забараняецца птушкам спяваць абышто і абыкалі. Загадваю спяваць толькі па аўторках і толькі птушыны гімн. Арол».

Ч а п л я *(задаволена)*. Слушна! Даўно пара навесці парадак!

З а я ц *(здзіўлена)*. Дык ты ж, Чапля, ніколі не спяваеш — толькі танчыш!

Ч а п л я. Таму і радуюся. Галава трашчыць ад бязглуздых спеваў Дразда! *(Задаволена, пакідае палянцу.)*

З’яўляецца Д з я ц е л з чарговым загадам і вывешвае яго побач з першым.

Д з я ц е л. Здароў, касавокі!

З а я ц *(змрочна)*. Бачыліся ўжо. Што — новы загад?

Д з я ц е л. Навейшы! *(Знікае.)*

На паляне з’яўляецца Д р о з д.

З а я ц *(чытае ўголас)*. «Забараняецца птушкам танчыць абыкалі і абышто. Загадваю танчыць толькі па серадах і толькі арліную чачотку. Арол».

Д р о з д. Вось гэта — справядліва! Нарэшце дачакаліся!

З а я ц *(здзіўлена)*. Дык ты ж, Дрозд, ніколі не танчыш!

Д р о з д. Калі мне нельга спяваць, то няхай і Чапля не танчыць! *(Задаволены, пакідае палянцу.)*

З’яўляецца збіты з панталыку Д з я ц е л і вывешвае побач з ранейшымі яшчэ адзін загад Арла.

З а я ц *(не разумеючы перамены ў Дзятлавым настроі)*. Добры вечар, Дзяцел! Няўжо яшчэ адзін загад?

Д з я ц е л *(незадаволена)*. А, і не пытай!.. *(Знікае.)*

З’яўляецца спачатку Ч а п л я, пасля Д р о з д.

Ч а п л я. Як жывеш, сусед? Ці бачыў ты загад Арла пра забарону спеваў?
Д р о з д. Вітаю, суседка! А ці чытала ты загад Арла пра забарону танцаў?

Павітаўшыся з падкрэсленай прыязнасцю, птушкі цырымонна раскланьваюцца і адварочваюцца адна ад адной.

З а я ц. Ого, тут ужо нешта сур’ёзней, чым спевы і танцы! *(Чытае ўголас апошні загад Арла.)* «Сёлета птушкам у вырай ляцець забараняецца. Будзем зімаваць на Бацькаўшчыне. Арол».

І адразу быццам холадам дыхнула на лясную паляну. Узняўся вецер, закружылася жоўтае лісце, закрапаў дождж.

Д р о з д *(чухае патыліцу)*. Тут ужо не да спеваў. Трэба будаваць зімняе гняздо.
Ч а п л я. Так, суседзе. Якія ўжо тут танцы... Хоць бы рыбы насушыць на зіму.

Птушкі пакідаюць паляну. Заяц захутваецца ў кажушок, падыходзіць да кацялка, мяшае лыжкай варыва, пасля грэе над кацялком лапкі.

Завывае вецер, і здаецца, што недзе ў гушчары яму падвывае воўк.

З’ява другая

З а я ц. Эх, добра ўсё ж пра мяне Паэт напісаў. Жаласліва, з разуменнем вялікай трагедыі заечага жыцця. *(Дачытвае верш.)*

Яліна іскрамі страляе,
А ён прыладзіў кацялок
І трэскай варыва мяшае,
Каштуе, сплёўвае набок.
І піва заяц варыць густа,
А на закуску — бурачок,
Трава, заечая капуста,
Галін асінавых пучок.
Пабачыш — не гані з абсады,
Дай хоць на гэты дзень спакой,
Павінна ж быць і ў зайца радасць
Перад халоднаю зімой.

(Выцірае слязу.) Слёзы наварочваюцца, калі чытаеш: «...Перад халоднаю зімой...», «...Павінна ж быць і ў зайца радасць...» Толькі вось з півам ён нешта наблытаў. Я і не каштаваў ніколі таго піва. Вару заўсёды маркоўную гарбату...

Аднекуль зусім зблізку даносіцца заліхвацкая песня:

Цірлала,
Цірлала,
Не баюся я

Арла!

З а я ц (*прыслухоўваецца*). Чуеце? Нехта спявае. (*Азіраецца на загады Арла.*) Але ж сённа, здаецца, не аўторак.

На палянну выскоквае В е р а б е й, танчыць на хаду нейкую неверагодную польку і гарлае на ўсё горла бязладную хуліганскую песню.

(*Прыгледзеўшыся да Вераб'я.*) І не серада. (*Круціць лапкай каля вуха і паказвае на Вераб'я.*) Тааак: Верабей ад начальніцкіх загадаў з глузду з'ехаў.

В е р а б е й (*спявае*)

Я — вясёлы верабей,
Я — аролверабей,
Вельмі смелы верабей.
Верабей,
Верабей,
Вера —
Вера —
бей!

Заяц падб'ягае да Вераб'я і спрабуе яго затрымаць і супакоіць, спыніць ягоныя скокі і спевы.

З а я ц. Супакойся, Верабейка! Спыніся! Змоўч, пакуль ніхто цябе не бачыў і не чуў!
В е р а б е й. А што ттакое? Няхай усе бачаць, усе чуюць! (*Вырываецца.*)

За дрэва неўпрыкмет висоўваецца Ч а п л я і зацікаўлена назірае за абуральнымі паводзінамі Вераб'я.

З а я ц. Ты што, загадаў Арла не чытаў? Забараняецца спяваць абышто і абыкалі! Толькі па аўторках птушыны гімн. Забараняецца танчыць абыкалі і абышто! Толькі па серадах арліную чачотку! (*Валтузіцца з Вераб'ём.*)

В е р а б е й. Чычычытаў! Пляваць я хацеў на Арла, на ягоныя загады і на ягоную арліную чачачачотку.

Ч а п л я (*шэптам*). Цікава, цікава. Палячутка я ды паведамлю каму трэба! (*Знікае між дрэў.*)

Заяц безнадзейна махнуў лапкай, ён пакідае Вераб'я ў спакоі і накіроўваецца да кацялка. Верабей зноў натхнёна танчыць нешта падобнае да полькі. Нечакана Заяц спыняецца і вяртаецца да Вераб'я: яму запала ў галаву нейкая думка.

З а я ц. Слухай, Верабей. А ты ж ніколі раней не спяваў. І не танчыў!

В е р а б е й (*спыніўшы скокі, важна*). Так, не спяваў і не танчыў. А зараз, калі забаранілі,— буду. Бо (*спявае*)

Я — вясёлы верабей,
Я — аролверабей,
Вельмі смелы верабей.
Верабей,
Верабей,
Вера —
Вера —
бей!

Заяц падводзіць Вераб'я да яліны з загадамі Арла.

З а я ц. А апошні загад ты чытаў? «Сёлета птушкам у вырай ляцець забараняецца. Будзем зімаваць на Бацькаўшчыне. Арол».

В е р а б е й. Чытаў.

З а я ц. Ну і што?

В е р а б е й. Што — што?

З а я ц (*шэптам*). У вырай — паляціш?

В е р а б е й (*адважна*). А і палячу!

З а я ц. Дык ніколі ж не лётаў! Ніколі ніводны верабей у вырай не лётаў!

В е р а б е й. А я палячу! Хаччу ў Венецыю. Альбо ў Парыж. (*Натхнёна.*) А ў мяне ў Парыжы ёсць адзін знаёмы — тамтэйшы Верабей. Палячу да яго пад дахі Мурманта.

З а я ц (*напраўляе*). Манмартра.

В е р а б е й. Ччаго?

З а я ц. Няма ў Парыжы Мурманта, а толькі Манмартр.

В е р а б е й. Дык я і кажу: палячу пад дахі Манмартра. (*Зноў кідаецца ў скокі, спявае.*)

Я апошні грош аддам,

Каб пабачыць НотрДам!

З а я ц. А як жа загады Арла?

В е р а б е й. А во як! (*Зрывае з дрэва ўсе тры загады, кідае сабе пад ногі і танчыць на іх.*)

На яліне застаецца толькі афіша: «Птушыны суд».

(*Спявае.*)

Цірлала,

Цірлала,

Не баюся я

Арла!

З а я ц. Во што я табе скажу, Верабейка: альбо ты дужа смелы, альбо... (*Змаўкае, да нечага прыслухоўваецца.*)

В е р а б е й (*танчыць*). Альбо што?

З а я ц (*змрочна*). ...Альбо дужа дурны.

З'ява трэцяя

Вэрхал. На палянцу вылятаюць птушкі: Дзяцел, Чапля, Дрозд. Апошнім з'яўляецца ягамосць Арол уласнаю персонай — падкрэслена элегантны і выкшталцоны.

Ч а п л я. Вось ён, нягоднік! Вось ён, злодзей!

Д р о з д. Топча вашыя законы!

Д з я ц е л. Бунтаўнік!

У В е р а б'я ад страху мову адняло, крылцы трапечуцца, а ножкі па інерцыі — топтоп: топчуць Арліныя ўказы.

Ніякавата стала і Зайцу: хоць не ягонае гэта начальства прываліла, а ўсё ж — начальства.

А р о л (*разглядае Вераб'я*). Тааак... Значыць, спяваў?

Ч а п л я. Спяваў, спяваў, вашамосць!

А р о л. Значыць, танчыў?

Д р о з д. Танчыў, танчыў, вашамосць!

А р о л. Мае загады зневажаў?

Д з я ц е л. Зневажаў, зневажаў, вашамосць! І зараз, у вас на вачах, зневажае!

А р о л. А да ўсяго яшчэ — надумаўся ляцець у вырай. Ды не куды там, а ў Парыж. Айяйяй, Верабей, Верабей... Чаго маўчыш, АролВерабей?

Ч а п л я (*хixикае*). Відаць, ад страху мову адняло ў героя.

А р о л (*павайсковаму ўладна*). Верабей, слухай маю каманду! На месцы стой! Раз, два!

Верабей механічна выконвае загад Арла.

Значыць, так: раней бы я цябе проста з'еў. А цяпер — нельга. Ёсць птушыная дзяржава, птушыны закон. Цяпер мы цябе судзіць будзем. (*Заўважае афішу «Птушыны суд». Паказвае Вераб'ю на яе.*) Вось будзе над табой птушыны суд.

Пачуўшы такое, Верабей ачуньвае і кідаецца ўцякаць.

Ч а п л я (*істэрычна*). Трымайце, трымайце! Уцёк, злодзей!

А р о л (*уладна*). Злавіць!

Дзяцел і Дрозд кідаюцца выконваць загад. Чапля застаецца пры начальніку: яна падбірае патаптанья Вераб'ём указы. І, спарадкаваўшы, зноў вывешвае на дрэве. Арол падыходзіць да Зайца.

(*Быццам толькі зараз заўважыў.*) А... Заяц... Як жывеш? Зноў варыш піва?

З а я ц (*баязліва*). Вару, вашамосць. (*Спахніўшыся.*) Не, не вару.

А р о л (*здзіўлена*). Дык варыш ці не варыш?

З а я ц. Вару — маркоўную гарбату. Ой, яна да гэтага часу, мусіць, ужо зварылася.

А р о л. Ну, усё роўна, налі пакаштаваць.

Заяц налівае гарбаты Арлу, пасля — сабе. П'юць, падзьмухваючы на кубкі.

Вяртаюцца Дзяцел і Дрозд, цягнуць за сабой Вераб'я. У Вераб'я звязаны ножкі, крыльцы і нават дзюба.

(*Пакаштаваўшы гарбаты, расчаравана.*) Сапраўды, маркоўная гарбата... Ага, злавілі злачынцу. А чаму гэта вы яму не толькі крылы ды ногі звязалі, але і дзюбу?

Д з я ц е л (*ціха*). Злачынца брудна лаецца, вашамосць.

А р о л. Лаецца? А на чый адрас?

Д з я ц е л (*яшчэ цішэй*). На ваш.

А р о л. Ну што ж, добра зрабілі, што звязалі. Ды і суду будзе лягчэй. Заяц — ты сведка. Раскажы нам, што бачыў.

З а я ц. А што — Заяц? Папершае, я нічога не бачыў, бо касавокі. А падругое, я ўвогуле іншаземны грамадзянін і да птушынай дзяржавы не належу.

А р о л. Цудоўна! Дрозд, ты будзеш абвінавачваць Вераб'я. Пачынай!

Д р о з д. А што — Дрозд? І так усім вядома, які Верабей злодзей і ашуканец.

А р о л. Выдатна! Чапля, будзеш бараніць Вераб'я. Давай!

Ч а п л я. А што — Чапля? Не буду я яго бараніць, бунтаўнік ён і брыдкаслоў.

А р о л. Бліскуча! А што скажа на сваё апраўданне злачынца?

Верабей спрабуе нешта сказаць, але ж дзюба ў яго завязаная. Ён толькі круціць галавой і нешта мыкае.

Зразумела. Падсуднаму няма чаго сказаць у сваё апраўданне, ён цалкам прызнае сваю віну.

З а я ц (*ачмурэла*). Ааа... (*Паказвае, што ў Вераб'я звязана дзюба.*)

Арол (*пагрозліва*). Ты хочаш нешта дадаць, іншаземны грамадзянін?

Заяц (*спалохана*). Нене, нічога. (*Хаваецца за яліну.*)

Арол. Усё, суд скончаны! За свае правіны Верабей тройчы заслугоўвае смяротнага пакарання. Але калі чалавечы суд трымаецца за чалавечнасць, то птушыны павінен трымацца за птушынасць. Таму я выказваю да злачынцы літасць і замест трох смяротных пакаранняў прызначаю адно.

Верабей распачна спрабуе вызваліцца ад путаў, але Дзяцел і Дрозд трымаюць яго. Зза яліны паказваецца Заяц і цягне лапкі да Арла, нібы просіць літасці да асуджанага.

Зноў налятае халодны вецер, у лесе цямнее — набліжаецца ноч.

(*Уздрыгвае.*) Бррр, холадна нешта. (*Апамятаўшыся, бадзёрым голасам.*) Але нічога — перазімуем! Перазімуем на Бацькаўшчыне, га, Дзяцел?

Дзяцел. Перазімуем, вашамосць!.. А што рабіць з Вераб'ём? Калі будзе споўнены смяротны прысуд?

Арол задумваецца, пасля падыходзіць да Вераб'я, абмацвае яго, гладзіць сябе па чэраве і прыслухоўваецца, ці не чуваць адтуль якія гукі. Нічога не пачуўшы, Арол ляніва пазяхае і адыходзіць.

Арол. Выкананне смяротнага прысуду адкладзем на раніцу. (*Са шкадаваннем.*) Лекары забараняюць рабіць гэта нанач, павячэраўшы.

Дрозд (*здзіўлена*). Хіба асуджанаму не ўсё роўна калі: нашча ці пад'еўшы?

Арол (*з цікавасцю паглядае на Дразда*). Асуджанаму, можа, і ўсё роўна, а вось таму, хто выконвае прысуд,— лепей нашча. (*Уладна.*) Кіньце Вераб'я да раніцы ў вязніцу і сцеражыце пільна. Горлам адказваеце за яго! (*Пакідае паляну, бадзёра выкрыкваючы лозунгі.*) Перазімуем на Бацькаўшчыне! (*На ўскрайку паляны, ціха.*) Бррр, холад сабачы! (*Знікае.*)

З'ява чацвёртая

Зусім цямнее. Птушкі збіраюцца вакол Вераб'я. Заяц зза яліны ўважліва сочыць за тым, што адбываецца на паляне.

Дзяцел. Кінем яго ў дупло (*паказвае куды*) і паставім вартавога.

Чапля. А каго, каго?

Дзяцел. Таго, хто ўначы не спіць.

Дрозд. А хто ўначы не спіць?

Птушкі азіраюцца адна на адну.

Чапля. Сава, Сава ўначы не спіць!

Дрозд. І праўда, лепей за Саву нікога не знойдзеш. Уначы не спіць — раз. Ноччу лепей, чым днём, бачыць — два.

Дзяцел. Ідзі, Чапля, па Саву. Скажы, так і так, сам Арол загадаў. А мы з Драздом пакуль Вераб'я ў дупло закінем.

Чапля ідзе па Саву. Дзяцел і Дрозд цягнуць у дупло Вераб'я. Верабей супраціўляецца як толькі можа, але як можна супраціўляцца, калі ты звязаны і нават дзюбу не можаш разявіць? Не без цяжкасці, але Дзяцел і Дрозд запіхваюць Вераб'я ў птушыную вязніцу і аддыхваюцца.

Заяц (*да гледачоў*). А Сава, калі яе Чапля знойдзе, вы проста не пазнаеце, бо яна зусім без пер'я. Голая, як абскубаная курка. Жоўтая. Худая. Выгляд сарамотны і гнюсны. Кепска ёй жыць. Удзень гарача, а ўначы халодна. Ды вось і яна, самі зірніце. (*Хаваецца, забраўшы з сабой кацялок.*)
На паляне паказваюцца Чапля і Сава — дакладна такога самага выгляду, як казаў Заяц. Відаць, Сава толькітолькі прачнулася, пакрыўджаная і незадаволеная.

Дзяцел. Прывітанне, кума!

Сава. Не буду я вартаваць! Мала што я ўначы не сплю і добра бачу. А не буду — і ўсё.

Чапля. Вось адмаўляецца і слухаць нічога не хоча.

Дзяцел (*да Сава*). Пачакай, як гэта не будзеш? Сам Арол загадаў!

Сава. Мне асабіста ён нічога не загадваў. Вам загадаў — вы і вартуйце. (*Надзьмулася.*)

Дзяцел. Ну паслужы адзін раз грамадзе!

Сава. Не буду я дбаць пра грамаду. Яна пра мяне не дбае. Вы ўсе, птушкі, у пер'і ды яшчэ ў цёплым гняздзе спаць будзеце. А я, сірата, адна сярод усіх, як палец, ды яшчэ і вартуй. Халодна. Не буду.

Дзяцел. Дык што ж рабіць?

Сава. А вось што. Калі хочаце, каб я ў вартаўніках хадзіла, дык пашыйце мне кажух.

Дрозд (*ашалела*). Які кажух? Што нам, авечак ісці лупіць?

Сава. Навошта авечак? (*Глумачыць.*) Птушыны кажух. Скіньцеся кожны па колькі пёрак — вунь іх у вас колькі! — і аддайце мне. Такое маё апошняе слова. (*Надзьмутая, адварочваецца ад птушак і чакае іхняй высновы.*)

Птушкі адыходзяцца ўбок і раяцца між сабой.

На небе з'яўляецца месячык.

Чапля (*ныя*). Шкада, шкада пёркаў! Яшчэ і зімаваць на Бацькаўшчыне.

Дрозд. Колькі пёркаў — глупства. З такога мізэру не збяднееш і не ўзбагацееш. Затое аддасі — ды йдзі сабе спаць.

Дзяцел. Няма выйсця, давядзецца пашыць гэтай курыцы кажух. Вочы зліпаюцца, крылы апускаюцца, ногі падгінаюцца. А ў цёплым гняздзе пакладзеш зараз галаву пад крыло ды і свішчы сабе ў дзюбу. Ээх!.. (*Рэзка вырывае пёрка са свайго чырвонага берэта.*)

Птушкі знікаюць за дрэвам. Сава з выклікам чакае. Праз хвіліну птушкі вяртаюцца, крыху абскубанія і распанутыя. Затое з кажухом. Дзяцел аддае кажухок Сава. Тая ажно вухкае ад радасці.

Дзяцел. Во табе, кума, кажух. Вартуйпільнай Вераб'я, а мы паляцелі спаць. На світанку вернемся, зменім цябе.

Сава. Вухвухвух!

Птаства разлятаецца спаць. Сава любуецца кажухом.

На лясную паляну апускаецца ноч.

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

З’ява пятая

Зза яліны висоўваецца Заяц. Сава, зразумела, яго не заўважае — не да таго ёй, шчаслівай дурніцы. Яна то апране кажухок на сябе, то здыме і павесіць на галінку дрэва і разглядае яго з усіх бакоў.

Заяц (*паглядае на Саву*). У кепскую гісторыю ўблытаўся Верабей! Заўтра раніцай чакае яго смяротнае пакаранне. І ўсё праз фанабэрства, праз яго дурны характар. Эх, быў бы я дужы і смелы — выратаваў бы сябра! А то — слабы ды пужлівы, куды мне... (*Прыслухоўваецца да таго, што бубніць Сава.*)

Сава. Вухвух, добры кажух, ладны кажух. Шматкаляровы, пярэсты: ёсць пёркі рыжыя і шэрыя, белыя і чорныя, а тут — чырвонае. (*Здымае кажух з дрэва і апранае на сябе.*) Вухвух, а што мяккі, а што цёплы! Цяпер і сапраўды можна ў вырай не ляцець, зімаваць на Бацькаўшчыне. (*Круціць галавой, круціцца сама, спрабуючы зірнуць на сябе ў кажуху збоку, ды не атрымліваецца.*) Вух, шкада толькі: не магу сама сябе пабачыць у кажуху.

Заяц (*нешта прыдумаўшы*). А можа, і не трэба мне сіла, досыць кемлівасці? Няўжо дарма пра мяне Паэт верш напісаў? (*Смела выходзіць зза дрэва і накіроўваецца да Савы. Паказваючы на Саву лапкай.*) Жарптушка! Жарптушка прыляцела ў наш лес!

Сава (*збітая з панталыку*). Ты што шэры, зусім акасеў ад піва? Якая Жарптушка? Гэта ж — Сава.

Заяц (*праціраючы вочы*). Не можа такога быць! Не пазнаю!

Сава (*зычліва*). Зараз во дзеўбану табе паміж вушэй, адразу пазнаеш.

Заяц (*узрадавана*). Ой, няўжо гэта сапраўды ты, цётка Сава? (*Пафіласофску.*) Як кажух мяняе птушку?!

Сава (*зразумеўшы*). Ааа, вось чаму ты мяне не пазнаў. Што, ладны кажухок? (*Круціцца перад Зайцам.*)

Заяц. Ладны? Не тое слова — ладны! Шыкоўны!

Сава. Бачыш, во пёркі белыя, такіх і ў Чаплі няма.

Заяц. Ды адкуль у той балотніцы могуць быць такія перайкі!

Сава. А во шэрыя, нібы ў Дразда.

Заяц. Скажаш! Дзе яму, свістуну, мець такія?!

Сава. А вось, вось, бачыш, Зайка, — чырвонае!

Заяц. Шык! Чырваней, чым у Дзятла!

Сава. Вух, ды ніякага параўнання! (*Раптам перастае круціцца і ўважліва разглядае Зайца.*)

Занепакоены Заяц разглядае сябе таксама.

(*Набліжаецца да Зайца.*) Слухай, Зайка!

Заяц (*баязліва адсоўваецца*). Шшто, цётка Сава?

Сава рашуча скідае з сябе кажух і падае Зайцу.

Сава. Апані на сябе мой кажух, а я пагляджу, як ён выглядае збоку.

Заяц (*узрадавана*). Ну, гэта не цяжка. (*Бярэ кажух.*) А дзе ж гэта ты разжылася на такі ладны кажух, цётка Сава?

Сава (*разгубіўшыся*). Ды вось... птушкі... Верабей... у вырай... там... вартаваць... (*Паспешна.*) А гэта мне сяброўка прыслала зза мяжы. З вухвух Ванкувера, каб зімой на Бацькаўшчыне цяплей было.

Заяц. Вядома, хіба ў нашым лесе разжывешся на такі кажухок? (*Апануўшыся.*) Ну як? (*Дэманструе.*) Шкада толькі — на месячык хмара найшла.

Сава. А я ў цемры лепш бачу. (*Абыходзіць вакол Зайца.*) Неяк ён на табе дрэнна сядзіць, даўгавухі.

З а я ц (*згаджаецца*). Натуральна, цётачка Сава. Хіба для мяне такі ўбор? Эх, каб вы на сябе ў гэтым кажуху зірнулі! Зусім іншы, каралеўскі выгляд! (*Здымае кажух і аддае Саве.*)

С а в а. Вух, ды я толькі пра гэта і думаю! Усю ноч мару.

З а я ц. Не бяды! Паляцела б на возера ды зірнула ў адлюстраванне ў вадзе.

С а в а (*узрадавана*). А і праўда! Як гэта я сама не здагадалася? Зараз жа і палячу. (*Апранае кажух, але ўспамінае пра свае абавязкі.*) Вух! (*Ціха.*) А як жа Верабей? Я пра яго і забылася зусім.

З а я ц (*абыякава*). Ну, я пайшоў, цётачка Сава. (*Робіць выгляд, што сапраўды адыходзіць.*)

С а в а. Пачакай, пачакай, Зайка! Куды спяшаешся?

З а я ц. Ды нікуды, проста шпацырую, дыхаю свежым паветрам.

С а в а. Вось пад гэтым дрэвам — найлепшае паветра. (*Падводзіць Зайца да дрэва, у дупле якога сядзіць Верабей.*) Пагуляй тут, павартуй, а я злётаю на возера — і хуценька назад.

З а я ц. Пагуляю, калі ты, цётачка, так просіш. Чаму ж не пагуляць? Толькі навошта вартаваць дрэва?

С а в а. А ты і не вартуй, проста сачы, каб нічога не здарылася.

З а я ц (*наіўна*). А што можа здарыцца?

С а в а (*злосна*). Нічога, калі ты будзеш разумны. А калі дурны — я табе вушы абарву, як вярнуся. Ну, я паляцела. (*Знікае між дрэў.*)

З а я ц (*крычыць услед*). Я буду разумны, цётачка Сава!

З'ява шостая

З а я ц кідаецца да дупла і вызваляе адтуль В е р а б'я. Развязвае яму крылы.

З а я ц. Уцякай хутчэй, Верабейка, пакуль Сава не вярнулася!

Верабей круціць галавой, паказвае, каб Заяц развязаў яму дзюбу і ножкі.

А дзюбу і ножкі я табе развязаць не буду: раптам зноў пачнеш спяваць і танчыць?

Верабей распачна круціць галавой, паказвае на ножкі і абыякава махае крылом: маўляў, ногі можаш не развязаць. Пасля паказвае на дзюбу і робіць рухі, падобныя да тых, калі чалавек працуе лыжкай: маўляў, як жа мне з завязанай дзюбай есці — я ж памру з голаду.

(*Зразумеўшы.*) Ах, я дурань, сапраўды, як жа ты з завязанай дзюбай есці будзеш? (*Развязвае Вераб'ю дзюбу.*)

В е р а б е й. Ух, дзякуй табе, Зайка! Выратаваў ты мяне ад лютай смерці.

З а я ц (*азіраецца, ці не вяртаецца Сава*). Няма калі дзякаваць! Уцякай хутчэй з гэтага лесу, пакуль цябе зноў не злавлілі.

В е р а б е й (*разгублена*). Куды ж мне ўцякаць, Зайка?

З а я ц. Ляці ў вырай, да свайго знаёмага парыжскага Вераб'я, пад дахі Манмартра.

В е р а б е й (*сумна*). Няма ў мяне ніякага знаёмага парыжскага Вераб'я. Ды і Парыжа ніякага няма, відаць, на свеце. Падмануў я цябе.

З а я ц. Ах ты, хлус, ах ты, фанфарон несусветны! Толькі запомні: Парыж на свеце ёсць, з вераб'ямі ці без вераб'ёў, а ёсць. Ляці!

В е р а б е й (*разгублена*). Ды я ж дарогі не ведаю! Ды я ж далей суседняй вёскі ніколі не лётаў! І ў цемры нічога не бачу!

З а я ц (*паказвае на дупло*). Ну тады скачы назад у дупло і чакай смерці, баязлівец. (*Паказвае на неба.*) Хутчэй адважвайся: Сава вяртаецца, а яна ноччу ўсё бачыць!

В е р а б е й. Эээх! (*Падскоквае да Зайца, удзячна абдымае яго і кідаецца наўцёкі.*)

Заяц глядзіць услед Вераб'ю і заўважае, што той скача на звязаных нагах.

З а я ц (*наўздагон*). А ногі, ногі развязаць забыліся!.. А!..

В е р а б е й знікае між цёмных дрэў.

Заяц зграбае ахапак лісцяў і разам з вяроўкамі запіхвае ў дупло. Пасля вымае з кішэні камізэлькі хустку, акуратна выцірае лапкі і шпацыруе вакол дрэва, насвітваючы песеньку.

З а я ц (*глядзіць на неба*). Хутка раніца. А яшчэ, калі я не памыляюся, восьвось пойдзе снег. Першы снег.

Здалёк чуецца вухканне С а в ы, неўзабаве з'яўляецца і яна сама, занепакоеная, але задаволеная.

С а в а. Вухвух! Ну як, бачыў што падазронае?

З а я ц. А што падазронае я мусіў бачыць?

С а в а. Калі нічога не бачыў, значыць, усё добра.

З а я ц. Як кажух, цётка Сава?

С а в а. Не магла на сябе нагледзецца! (*Падыходзіць да дрэва і зазірае ў дупло.*) Здаецца, усё ў парадку. Але нешта я зусім дрэнна бачу — няўжо світае?

З а я ц (*пазыхае*). Так, ужо раніца. Шчасліва заставацца, я пайшоў спаць.

С а в а. Бывай, даўгавухі. Вух! (*Круціць галавой.*) Мне на дзюбу ўпала нешта белае, халоднае!

З а я ц. Гэта першая сняжынка. (*Смяецца.*) Набліжаецца зіма! (*Знікае між дрэў.*)

С а в а (*задумліва*). Сняжынка... Зіма... (*Прыхінаецца да дрэва.*) Ужо зусім светла. А ніхто мяне не змяняе на варце... Вухвух. Птушкі спяць сабе ў цёпрых гнёздах... А я тут сцерагу... сняжынку на кончыку ўласнай дзюбы... (*Засынае.*)

Зусім світае. З неба падаюць рэдкія, адзінокія сняжынкі. На паляне з'яўляецца А р о л, апрануты па-дарожнаму, з валізкай.

А р о л (*размаўляе сам з сабой*). Хто ж гэта ведаў, што пойдзе снег? (*Да гледачоў.*) Вы ведалі?.. Я ж забараніў снег. Забараніў маразы. (*Здагадаўшыся.*) Значыць, будуць і маразы? Бррр, як халодна. Не, паснедаць — і ў дарогу. (*Стаўляе валізку на зямлю і зазірае ў дупло. Знаходзіць там толькі вяроўкі і ахапак лісця.*) Таак, сняданак знік. (*Разглядаецца, заўважае нарэшце Саву, якая соладка спіць пад дрэвам.*) Яно і не дзіўна з такім вартаўніком. А можа, вартаўнік і з'еў мой сняданак? (*Падыходзіць да Савы і ўздымае нагу, каб даць ёй кухталю, але перадумвае.*) Аа, што ўжо зараз... толькі шум... (*Бярэ валізку і брыдзе прэч. Даходзіць да яліны, пад якой Заяц «варыў» піва.*) І Заяц недзе спіць. Зараз і ад ягонай маркоўнай гарбаты не адмовіўся б. Але давядзецца, як той Дрозд казаў, нашча... Адным словам — «пець дразда». (*Знікае між дрэў, чуваць толькі ягоны голас.*) Хто ж гэта ведаў, што пойдзе снег... Я ж забараніў снег...

З'ява сёмая

У лесе раніца. Чуваць птушыная гамана, і неўзабаве на паляне з'яўляюцца Дзяцел, Чапля і Дрозд. Птушкі нявыспаняны, дрыжаць ад холаду. Заўважаюць Саву, якая соладка спіць, угрэў шыся ў цёплым кажушку.

Ч а п л я (*абурана*). Ды яна спіць, пудзіла пярэстае!

Ад крыку Чаплі Сава прачынаецца і лыпае вачыма на птушак і святло. Дрозд і Дзяцел зазіраюць у дупло, знаходзяць толькі вяроўкі ды ахапак лісця.

Д р о з д. Гвалт! Верабей уцёк!
Д з я ц е л. Які канфуз!
Ч а п л я (*набліжаецца да Сава*). Не ўпільнавала! Праспала!
Д з я ц е л. Самі вінаватыя! Знайшлі каму адказную справу даверыць.
Д р о з д. Што з намі зробіць Арол! Хоць ты на вочы яму не паказвайся!
Д з я ц е л. Развалілі дзяржаву, адным словам!
Ч а п л я. Ціха! Што гэта?.. Чуеце?

Аднекуль зблізку даносіцца песенька Вераб'я:

Цірлала,
Цірлала,
Не баюся я
Арла!

Д з я ц е л. Нехта спявае.
Д р о з д. Ды гэта ж Верабей!

І сапраўды, на паляне з'яўляецца В е р а б е й. Ён не толькі спявае, але і танчыць сваю «польку» і яшчэ махае нейкімі плакатамі.

В е р а б е й (*спявае*)
Я — вясёлы верабей.
Я — аролверабей,
Вельмі смелы верабей.
Верабей,
Верабей,
Вера —
Вера —
бей!

Ч а п л я. Ах, трымайце мяне, ён яшчэ і танчыць! (*Страчвае прытомнасць.*)

Дрозд падхоплівае яе, каб не ўпала.

Д з я ц е л (*пагрозліва*). Ты зноў парушаеш загады Арла, нягоднік?!
В е р а б е й. Пляваў я на вашага Арла!
Д р о з д. Нічога не разумею.
В е р а б е й. А Арол пляваў на вас усіх.
З а я ц (*высоўваецца зза яліны*). Верабей? Ты не паляцеў у вырай? А як жа Парыж?
В е р а б е й. У вырай паляцеў Арол. Відаць, якраз у Парыж. А я, калі даведаўся пра гэта, надумаў застацца. (*Кідае пад ногі птушкам плакаты.*) Вось апошнія загады вашага дзяржаўцы. Выконвайце.

Чапля, якая толькітолькі прыйшла ў прытомнасць, зноў страчвае яе. На гэты раз Чаплю падхоплівае Дзяцел.

Ч а п л я. Ааах, трымайце мяне!..
Д р о з д (*плюе на загады Арла*). Махляр! «Птушыны суд павінен трымацца за птушынасць!»
Д з я ц е л (*топча плакаты*). Ашуканец! «Будзем зімаваць на Бацькаўшчыне!»
Ч а п л я (*млосна*). Хачу ў вырай!..
Д з я ц е л, Д р о з д (*разам*). У вырай! У вырай! Ляцім у вырай.

Ад гоману прачынаецца Сава, пра якую ўсе забыліся.

Сава. І я, і я з вамі!
Чапля. Куды? Аддавай маё перррр'е, нягодніца!
Дрозд. І маё, маё аддавай!
Дзяцел. Вярні кажух, аферыстка!
Сава (*уцякае*). Ратуйце, апошнюю скуру здзіраюць!

Птушкі кідаюцца за Савай, тая ўцякае. Заяц і Верабей застаюцца на паляне адны.

Верабей. А куды падзецца мне? У вырай ляцець — боязна, заставацца ў лесе — халодна ды галодна.

Заяц. Перабірайся, Верабейка, у вёску — да людзей. Там неяк і перазімуеш: знойдзеш крошку-другую хлеба, адагрэешся ля цёплага коміна.

Верабей. Ццудоўна! Лячу ў вёску! (*Ляціць у вёску.*)

Заяц. А я пайду пагляджу, што гэта птушкі так разгаманіліся. Каб хоць не злавілі Саву... (*Здымае з яліны афішу спектакля, кладзе яе ў агульны стос і пакідае палян.*)

За дрэў чуваць крыкі: «Аддай маё пер'е! Аддай маё перрррр'е! Вярні кажух!»

Заслона

ЧАРНАКНІЖНІК

П'есаказка ў 2х дзеях

АСОБЫ

Агапка, дзяўчынасірата.
Стась, малады палясоўшчык.
Парамон, певень.
Варгін, кот.
Люцыпар, цмок.
Чарнакніжнік.

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

З'ява першая

Сонечным ранкам на падворку перад хатай у Агапкі. Цішыню абуджае крык пеўня: «Кукарэку! Кукарэку!» Услед за крыкам на даху паказваецца і сам певень Парамон — чорны як смоль, ніводнага белага ці чырвонага пёрка. Адначасова на падворку з'яўляецца кот Варгін, увесь белы, як першы зімовы снег.

Парамон. Кукарэку! Добрае раніцы, сонейка! Ты сёння такое яркае, а неба такое чыстае, што я абавязкова палячу! Няхай нарэшце гэта здарыцца! *(Адважна кідаецца з даху, бязладна махаючы крыламі, і апускаецца на падворак.)* Зноў не выйшла! Чаму я такі нешчаслівы? Усе птушкі лётаюць, а я — не.

Варгін. Бо праўду кажуць: певень — не птушка.

Парамон *(заўважыўшы Варгіна)*. А ты што за птушка? Адкуль узяўся на нашым двары?

Варгін. Я — кот Варгін. Уцёк ад свайго гаспадара Чарнакніжніка. Хачу пажыць у здаровым сялянскім асяроддзі. *(Мыецца.)* Харчавацца натуральнымі вясковымі прадуктамі: малаком, смятанкай, кілбаскай.

Парамон. Добры кот ад гаспадара не ўцячэ. Пэўна ж, ты пацягаў у свайго гаспадара ўсю смятану ды кілбасы, дык ён цябе і выгнаў. Ідзі прэч, маёй гаспадыні не патрэбен котзлодзей!

Варгін. Не ўцякаюць ад добрых гаспадароў, а мой — злы чараўнік. Карміў мяне жабамі, яшчаркамі, кажанамі. Прымушаў чыніць надобрыя рэчы.

Парамон. Цьфу, нечыць!

Варгін. Колькі разоў ад яго ўцякаў, а ён мяне зпад зямлі знаходзіў. Мае чароўную кнігу, гад. А твая гаспадыня — не чараўніца?

Парамон. Не, мая гаспадыня — Агапка. Добрая, працавітая дзяўчына.

Варгін. Шкада.

Парамон. Чаму?

Варгін. Бо гаспадар мяне ўсё роўна знойдзе. Вось каб я трапіў да іншага чараўніка, больш магутнага,— ён бы мяне абараніў.

Парамон. Не бойся, Варгін. Мая гаспадыня хоць і не чараўніца, а цябе ад каго хочаш абароніць. Калі што — пакліча на дапамогу свайго жаніха, лесніка Стася. У яго сапраўдная стрэльба ёсць.

Варгін. Майму гаспадару нікая стрэльба не страшная. Бывае, перакінецца ў ваўка, збегае ў вёску, схопіць якое няшчаснае дзіцё — і ніводная куля яго не бярэ. Хоць ты з гарматы па ім бі.

Парамон. Во, мязотнік! Бедны каток, нацярапеўся ты ў сваім жыцці.

Варгін (*пафіласофску*). І не кажы. А колькі яшчэ цярапець?

Парамон. Няхай толькі твой Чарнакніжнік з'явіцца на нашым двары! Папомніць ён пеўня Парамона!

Варгін. Ты што, не ўспамінай яго, бо ён адразу будзе тут! (*Спалохана.*) Мяў!

Пасярод двара з'яўляецца Чарнакніжнік.

Чарнакніжнік (*да Варгіна*). Варгін! Ты зноў уцёк?! Давядзецца цябе пакараць. (*Хапае ката.*) Ператвару цябе ў белую мыш.

Варгін (*вырываецца*). Толькі не ў мыш!

Парамон. Ану, адпусці ката, нягоднік! Зараз як выйдзе гаспадыня, дасць табе дубца! (*Наскоквае на Чарнакніжніка, спрабуе яго дзеўбануць.*)

Чарнакніжнік (*заўважыўшы Парамона*). Чорны певень! (*Да Варгіна.*) Ты знайшоў мне чорнага пеўня?! (*Узрадавана.*) Ах ты, мой мілы каток! А я на цябе сварыўся! (*Гладзіць Варгіна.*)

Варгін (*пакрыўджана*). Мяў! Заўсёды так!

На шум, узняты Парамонам, з хаты выходзіць Агапка.

Агапка. Парамон, пакінь добрага чалавека ў спакоі!

Парамон. Гэта не добры чалавек, гаспадыня! Гэта злы чараўнік! Ён хоча ператварыць ката Варгіна ў мыш. (*Наскоквае на Чарнакніжніка.*)

Чарнакніжнік (*да Парамона*). Змоўч! Зашмат гаворыш. (*Выпускае ката і робіць у бок пеўня таямнічы знак рукою.*)

Парамон слупянее на месцы: хістаецца на адной назе, схіліўшы галаву набок. Агапка са здзіўленнем глядзіць на пеўня. Чарнакніжнік бессаромна разглядвае Агапку.

Ах, якая кветачка! (*Да Варгіна.*) Зусім дарэмна я на цябе сварыўся, Варгін. Знайшоў мне і чорнага пеўня і прыгажуню жонку.

Варгін. Толькі ўбачыў — і адразу жаніцца?! Ффу!

Чарнакніжнік. Што ты разумеш, дурань! Апсік!

Варгін (*незадаволена*). Ваў!

Агапка. Што сталася з Парамонам? Ты сапраўды — чараўнік?

Чарнакніжнік. Не. Гэта ты — чараўніца. Паглядзела на мяне — і зачаравала. Як тваё імя, красуня?

Агапка. Агапка.

Чарнакніжнік. Будзь маёй жонкай, Агапка. (*Здымае з пальца пярсцёнак і падае Агапцы.*) Прымі гэты пярсцёнак.

Агапка (*схаваўшы рукі за спіну*). Не! Я цябе баюся. Словы твае салодкія, ліслівыя, а вочы нядобрыя. Да таго ж у мяне ўжо ёсць жаніх. Таму схавай свой пярсцёнак.

Чарнакніжнік (*весела*). Ах, шкада, спазніўся. Вядома, у такой гожай паненкі ўжо ёсць жаніх. Напэўна, нейкі князь ці каралевіч? (*Да Варгіна.*) Варгін, павіншуй нявесту!

Кот паслухмяна ўстае на заднія лапкі, падыходзіць да Агапкі і кланяецца.

Агапка (*смяецца са штукарства ката*). Ніякі не князь, а просты ляснік Стась. Неўзабаве ён прыйдзе да мяне і прынясе букецік лясных кветак.

Чарнакніжнік (*зноў падаючы пярсцёнак*). А ад мяне вазьмі ў падарунак гэты пярсцёнак. Проста так, вам са Стасем на вяселле.

Агапка. Не. Бацькі вучылі мяне не браць каштоўных падарункаў ад незнаёмых людзей. (*Гладзіць ката*.)

Чарнакніжнік (*ціха*). Упартая дзяўчына! (*Да Агапкі*.) Бачу, спадабаўся табе мой кот, а не я.

Агапка. Так, вельмі спадабаўся. (*Лапчыць Варгіна*.)

Чарнакніжнік. Бяры яго сабе, а мне аддай свайго чорнага пеўня. Памянем белае на чорнае. (*Падыходзіць да Парамона*.)

Агапка. Што ты, я свайго Парамона нікому не аддам! Ён мне як сябар.

Чарнакніжнік. Але ўпартая ты дзяўчына! «Пярсцёнак не вазьму, пеўня не аддам». Што ж, забірай ката... проста так. Бачу, ён цябе таксама ўпадабаў.

Агапка. Няхай застаецца, калі хоча. Нам з Парамонам будзе весялей, а малако для яго заўсёды знойдзецца.

Варгін (*трэціца ля ног Агапкі*). І смятанка. Мяў!

Чарнакніжнік. Бывай, Агапка.

Агапка. Бывай, незнаёмец!

Чарнакніжнік. Яшчэ сустрэнемся, красуня! (*Робіць знак рукой у бок Парамона*.) І з табою таксама. (*Знікае*.)

Парамон (*ачуняўшы*). Прэч, прэч з нашага двара!

З'ява другая

Па лясной сцяжынцы ідзе ляснік Стась з паляўнічай стрэльбай за плячыма. У руках ён трымае букецік кветак — падарунак для сваёй нявесты Агапкі.

Стась (*спявае*)

Ой, рана, рана сонейка ўстало.

Сонейка ўстало краснае.

Сонейка ўстало, а ў вачах маіх

Ночкай цёмненькай ясны дзень.

Ночкай цёмненькай, дзевачка мая

Замуж за мяне не ідзе.

Замуж не ідзе, таму што ў мяне

Ні кала няма, ні двара.

Нічога няма, акрамя каня,

Маяго каня вернага...

Ой, рана, рана сонейка ўстало.

Сонейка ўстало краснае...

Чуваць спалоханы крык: «Ратуйце, воўк! Дапамажыце!» З гушчыні лесу даносіцца злоснае воўчае гырчанне. Стась скідае з пляча стрэльбу і бахае ў паветра. Сцяжынку перабягае вялізны калматы воўк. Стась прыцэльваецца і страляе ў ваўка, але воўк бяжыць далей, нават вухам не павёўшы.

Стась. Эх, не патрапіў! (*Кідаецца за ваўком, згубіўшы кветкі*.)

Воўк і ляснік знікаюць за дрэвамі. Чуюцца стрэлы. Праз нейкі час воўк выбягае на сцяжыну і перакідваецца ў Чарнакніжніка.

Чарнакніжнік. Але ж і спрытны хлопец гэты Стась! Ледзь ад яго ўцёк! *(Кладзецца на зямлю і ляжыць як нежывы.)*

Вяртаецца Стась, заўважае Чарнакніжніка, нахіляецца над ім.

Стась. Гэй, чалавеча! Ты жывы? *(Асцярожна кранае Чарнакніжніка рукою.)*

Чарнакніжнік *(расплюшчвае вочы)*. Не ведаю, ці жывы я, ці мёртвы. Напалохаў мяне гэты воўк. *(Прыўздымаецца.)*

Стась. Не бойся, я яго прагнаў.

Чарнакніжнік. А чаму не забіў?

Стась. Дзіўна: колькі разоў страляў — і не патрапіў. Упершыню са мною такое здараецца.

Чарнакніжнік. Але дзякуй табе, адважны юнак. Выратаваў ты мне жыццё. Хачу цябе за гэта ўзнагародзіць.

Стась. На тое і паляўнічы, каб звер не драмаў. *(Збірае кінутыя кветкі.)* А ўзнагароды мне ніякае не трэба.

Чарнакніжнік. А для каго кветкі, калі не сакрэт? Пэўна ж у такога спраўнага малойца ёсць прыгожая нявеста?

Стась. Так, найхарашэйшая ў свеце. Агапкай завуць.

Чарнакніжнік. То мой падарунак будзе якраз дарэчы. *(Здымае з пальца пярсцёнак і падае Стасю.)* Вазьмі гэты пярсцёнак, надзенеш на пальчык сваёй Агапцы — будзе кахаць цябе ўсё жыццё.

Стась *(бярэ пярсцёнак, разглядае)*. Ух ты, які прыгожы пярсцёнак! Каштоўны, мусіць. Не, не магу я яго ўзяць. *(Хоча вярнуць пярсцёнак.)*

Чарнакніжнік. Ты мне жыццё выратаваў, а яно каштоўнейшае за пярсцёнак. Бяры, не адмаўляйся, калі не хочаш мяне пакрыўдзіць. Не для сябе бярэш — для каханае дзяўчыны.

Стась. Дзякуй, добры чалавек. *(Хавае пярсцёнак.)* Во Агапка ўзрадуецца.

Чарнакніжнік. Толькі не паказвай яго ёй адразу і не кажы, хто даў. Зрабі ёй неспадзяванку. Дзяўчатам гэта падабаецца.

Стась. Ведаю, як зраблю. Аддам кветкі, пацалую і надзену ёй пярсцёнак на пальчык.

Чарнакніжнік. А што гэта ў цябе за торбачка на поясе?

Стась. А гэта зярняты для Парамона, пеўня Агапкі. Заўсёды прыношу яму пачастунак, калі прыходжу. Каб ты бачыў, які ён ладны: чорны як смоль, ніводнага белага ці чырвонага пёрка! Марыць навучыцца лётаць, дзівак. Толькі дзе яму, вядома: певень — не птушка.

Чарнакніжнік. Дарэмна ты гэтак кажаш. Ёсць у мяне падарунак і для твайго пеўня. *(Вымае з кішэні маленькую чырвоную торбачку і аддае Стасю.)* Дай пеўню зерне з гэтае торбачкі, ён з'есць яго — і паляціць.

Стась *(бярэ торбачку)*. Ды ты — сапраўдны чараўнік!

Чарнакніжнік. Звычайны вандроўнік. Шмат дзе бываю, шмат чаго бачу, тоесёе ведаю.

Стась. Бывай, вандроўнік! Дзякуй за падарункі!

Чарнакніжнік. Бывай, Стась. *(Ціха.)* Хутка сустрэнемся.

Разыходзяцца ў розныя бакі.

З’ява трэцяя

На падворку перад хатай Агапкі. Агапка сядзіць на ганку, на каленях у яе ляжыць кот Варгін. Певень Парамон сядзіць на плоце і ўглядаецца, ці не ідзе Стась.

Агапка (*непакоіцца*). Нешта Стася доўга няма. Можна, што здарылася? (*Лашчыць ката і спявае.*)

Ой, лясы, бары ды лугіразлогі!
Цераз вас ідуць пуцінкідарогі.
Калі хлопца я шчыра любіла,
Да яго сцяжынку пралажыла.
Йшла сцяжынка — дайшла да расстання:
Тут і скончылася нашае каханне.
Я вазьму — і зноў па ёй пахаджу.
Я ізноў на сцяжынку пагляджу.
А на ёй ужо травамурава;
Усцяж крушыннік разрастаецца,
Над дарогай галлём нависаецца:
Ні праходу, ні праезду няма...

Варгін (*распешчана*). Муррр!

Парамон. Не маркоцься, гаспадыня, вунь твой Стась ідзе.

Агапка. Ах! (*Ускоквае, выпускаюшы з рук ката.*)

З’яўляецца Стась з букетам кветак у руках.

Стась. Дзень добры, Агапка! Прывітанне, Парамон! (*Заўважае ката Варгіна.*) А адкуль гэты кот? Які важны!

Парамон. Гэта цяпер наш кот. А клічуць яго Варгін.

Агапка. Мы цябе зачкакаліся, Стась. Парамон увесь ранак сядзеў на плоце, і ў мяне праца не ладзілася.

Стась. Меў невялікую прыгоду ў лесе, таму спазніўся.

Агапка. Ой, што здарылася?

Стась. Потым раскажу. Спачатку хачу ўзнагародзіць вас за вашае чаканне. Маю для вас неспадзяванкі. (*Здымае з пояса чырвоную торбачку.*) Парамон, ці навучыўся ты лётаць?

Парамон. Дзе там, нічога ў мяне не выходзіць!

Стась (*высыпае зерне з торбачкі перад пёўнем*). З’еш гэтыя зернейкі — абавязкова паляціш.

Парамон. Дзякуй! Такія вялікія! Смачныя, напэўна. (*Есць зерне.*)

Стась падыходзіць да Агапкі.

Агапка. Якія прыгожыя кветкі!

Стась. Маю для цябе нешта лепшае за кветкі, Агапка. Заплюшчы вочы і дай мне руку.

Агапка смяецца, заплюшчвае вочы і працягвае Стасю руку. Хлопец вымае з кішэні Чарнакніжнікаў пярсцёнак і насоўвае дзяўчыне на пальчык. Ubачыўшы пярсцёнак, кот Варгін сіпіць. Агапка расплюшчвае вочы і глядзіць на пярсцёнак.

Агапка. Ой! Шлюбны пярсцёнак! (*Уздымае галаву.*) А дзе мой жаніх?

Стась (*узрадавана*). Вось ён я!

Агапка (*зірнуўшы на Стасю*). Ты? Такі нязграбны і брыдкі? (*Смяецца.*) Не, ты не мой жаніх.

Стась (*здзіўлена*). Агапка, што ты кажаш?

Агапка. Мой жаніх — багаты і магутны князь. А ты — просты ляснік. Ідзі прэч! Я буду чакаць свайго сапраўднага жаніха.

Стась. Што яна кажа? *(Разгублена разглядаецца.)* Парамон, што здарылася з тваёй гаспадыняй?

Парамон *(сядзіць пасярод двара з няшчасным выглядам)*. Кококо!

Стась. Парамон, што ты робіш?

Варгін. Не бачыш? Ён хоча знесці яйка.

Стась. Певень — яйка? Ці я звар'яцеў?

Варгін. Звар'яцеў не звар'яцеў, а здурэў пэўна. Сам ува ўсім вінаваты. Сам даў Парамону гэтыя зернейкі, а Агапцы — прысцянак.

Агапка. Звар'яцелы ляснік! *(Пляскае ў далоні.)* Звар'яцелы ляснік!

Стась. Што я нарабіў! Ашукаў мяне вандроўнік. Ну, пачакай, чараўнік, сустрэнемся мы яшчэ з табой!

Варгін *(спалохана)*. Не ўспамінай яго, ён адразу ж з'явіцца!

Пасярод двара з'яўляецца Чарнакніжнік.

Чарнакніжнік. Вось і сустрэліся, Стась.

Агапка *(падбягае да Чарнакніжніка)*. Мілы мой! Нарэшце! *(Абдымае Чарнакніжніка.)* Я цябе так чакала!

Стась. Агапка, апамятайся!

Чарнакніжнік. Што зробіш, Стась: не цябе, а мяне яна кахае. Не крыўдуй.

Стась. Гэта ўсё чары. Ты яе зачараваў, вядзьмак! *(Скідае з плячэй стрэльбу і наводзіць на Чарнакніжніка.)*

Агапка *(засланяе сабой Чарнакніжніка)*. Не, не!

Стась. Эх!.. *(Апускае стрэльбу.)* Што мне рабіць?

Чарнакніжнік *(адхіляе Агапку)*. Ідзі дадому і забудзься пра Агапку, ляснік. А то раззлююся і ператвару цябе ў сабаку.

Варгін. Толькі не ў сабаку!

Агапка *(да Стася)*. Прэч з майго двара! Я не хачу цябе бачыць!

Стась. Добра, Агапка. *(Закідае стрэльбу за плячо.)* Але я яшчэ вярнуся.

Чарнакніжнік. Прыходзь на вяселле.

Стась пакідае падворак.

Парамон *(занепакоена)*. Кокококо!

Варгін. Гаспадар, певень знёс яйка.

Чарнакніжнік. Ах ты, мой даражэнькі! *(Падбягае да Пеўня і вымае зпад яго вялізнае чорнае яйка.)* Малайчына! *(Робіць знак рукой у бок Пеўня.)* З гэтага яйка вылупіцца Цмок, які будзе шукаць для мяне схаваныя скарбы, прыносіць золата і дыяменты. Мы будзем багатые, Агапка!

Агапка. Мы будзем шчаслівыя, мілы.

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

З’ява чацвёртая

Праз месяц на падворку перад хаткай Агапкі. На ганку сядзіць кот Варгін і мыецца. Пасярод двара ляжыць цмок Люцыпар. На страсе — певень Парамон, які чарговы раз спрабуе паляцець. Люцыпар зацікаўлена назірае за намаганнямі Парамона.

Парамон. Божа, няхай сённа гэта здарыцца! Няхай сённа я палячу! Хоць адзін раз у жыцці!
(*Узмахвае крыламі.*)

Люцыпар (*усхвалявана*). Глядзі, Варгін, глядзі! Зараз мой тата паляціць!

Варгін (*ляніва*). Не паляціць. Пеўні не лётаюць.

Люцыпар. А мой тата паляціць! Ён незвычайны певень. І я палячу, калі вырасту.

Варгін. Куды табе расці, дурань? І так ледзь у хлеў улазіш.

Парамон. Ээх! (*Кідаецца з даху.*)

Люцыпар (*узрадавана*). Ляціць, ляціць!

Варгін. Падае.

Певень апускаецца на падворак, цяжка стукнуўшыся.

Люцыпар. Упаў! (*Падбягае да Парамона.*) Бедны тата, ты пабіўся?

Парамон (*устае*). Колькі разоў табе паўтараць: не называй мяне татам! Пачуюць суседскія куры — засмяюць.

Люцыпар. Ты саромеешся мяне, тата?

Парамон. Цьфу!

Люцыпар. Што мне рабіць, каб ты перастаў мяне саромецца? Я цябе так люблю.

Варгін. Навучыся лётаць, Люцыпар. Ён будзе табою ганарыцца.

Люцыпар. Праўда? Тата, навучы мяне лётаць!

Парамон. Ды я сам не ўмею!

Варгін. Каб вучыць — неабавязкова ўмець.

Люцыпар. Скажы мне толькі, што і як рабіць!

Парамон. Добра, Люцыпар. Рабі ўсё так, як і я. Спачатку навучыся махаць крыламі. (*Паказвае.*)
Вось так.

Певень, а за ім і цмок махаюць крыламі.

Так. А зараз залезь на страху і скокні, з усіх сіл махаючы крыламі.

Цмок залазіць на хату.

Варгін. А страху пад ім не праломіцца?

Люцыпар (*спыняецца*). Тата, а страху пада мною не праломіцца?

Парамон. Не праломіцца, лезь смела.

Цмок узбіраецца на страху і глядзіць уніз.

Люцыпар. Залез!

Парамон. Пачынай махаць крыламі. Так. А зараз — скачы. Ты куды?

Люцыпар (*злазіць са страхі*). Баюся, тата. Можа, іншым разам?

Парамон. Ану, вярніся на страху! У нашым родзе ніколі не было баязліўцаў.

Варгін. А цмокі былі?

Люцыпар (*вярнуўшыся на страху*). Добра, тата. Я паспрабую. (*Узмахвае крыламі.*)

П а р а м о н. Смялей, Люцыпар, я з табою!

Цмок кідаецца з даху і — ляціць, нясмела, але даволі лёгка.

Л ю ц ы п а р. Тата, лячу!

П а р а м о н. Ляціць! Глядзіце, мой сын ляціць!

В а р г і н. Увесь у бацьку.

Цмок лётае над дваром. З хаты выходзіць Чарнакніжнік, назірае за лётам цмока. Пры з'яўленні Чарнакніжніка певень зноў слупянее.

Л ю ц ы п а р. Гаспадар, зірні, я лячу!

Ч а р н а к н і ж н і к. Малайчына, Люцыпар! *(Ціха.)* Цмок вырас, неўзабаве пачне прыносіць мне золата і дыяменты.

Л ю ц ы п а р *(прызямляецца)*. Гэта тата навучыў мяне лётаць. *(Да Парамона.)* Цяпер ты не будзеш мяне саромецца, тата?

Ч а р н а к н і ж н і к. Які яшчэ тата? Хто табе сказаў гэтае глупства?

Л ю ц ы п а р. Кот Варгін. Сказаў, што Парамон знёс яйка, з якога я вылупіўся, і таму ён — мой тата.

Ч а р н а к н і ж н і к *(да ката)*. Давядзецца, аднак, ператварыць цябе ў белую мыш!

В а р г і н *(з жахам)*. Мяў!

Ч а р н а к н і ж н і к. Запомні, Люцыпар: няма ў цябе ні таты, ні мамы. Ёсць толькі я, гаспадар. І толькі мяне ты павінен слухацца. Сёння ўночы паляціш шукаць для мяне схаваныя скарбы, золата і дыяменты.

Л ю ц ы п а р. Слухаюся, гаспадар.

Ч а р н а к н і ж н і к *(да пеўня)*. А ты мне больш не патрэбны. Пойдзеш у суп. *(Кліча.)* Агапка!

З хаты выходзіць А г а п к а.

А г а п к а. Што, мілы?

Ч а р н а к н і ж н і к. Зварыш заўтра з пеўня суп. Зачыні толькі яго нанач у скрыню, каб не ўцёк.

А г а п к а. Твая воля, любы.

Ч а р н а к н і ж н і к. Неўзабаве мы будзем багатые і тады справім вяселле. Самае шыкоўнае ў свеце!

А г а п к а. Як скажаш, каханы. *(Ловіць пеўня і нясе яго ў сенцы, у скрыню.)*

Чарнакніжнік вяртаецца ў хату.

Л ю ц ы п а р. А што такое суп, Варгін?

В а р г і н. Бедалага Парамон. Адкукараў сваё.

З'ява пятая

Ноччу на падворку перад хатай Агапкі. Ля плота стаіць скрыня з пеўнем. З хаты выходзіць Чарнакніжнік, задзірае галаву і глядзіць на месячык.

Ч а р н а к н і ж н і к. Поўня, на дварэ светла, як удзень. *(Падыходзіць да скрыні.)* Апошняя твая ноч, Парамон. Падыхай свежым паветрам, падумай пра заўтрашні дзень, калі твая мілая гаспадыня зварыць са свайго ўлюбёнага пеўня суп. *(Смяецца.)* Крыўдная смерць, праўда? *(Перакідваецца ў ваўка і бяжыць у лес.)*

Праз нейкі час з хаты выслізгае кот В а р г і н, падкрадаецца да скрыні.

Варгін. Парамон, ты не спіш?

Парамон. А ты спаў бы на маім месцы?

Варгін. На тваім месцы? З катой не вараць супу. Табе страшна?

Парамон. Эх, Варгін... Не так страшна, як крыўдна.

Варгін. А я прыйшоў развітацца. Зноў уцякаю ад гаспадара. Ведаю, што ён мяне знойдзе. Але хоць колькі дзён пажыву на волі.

Парамон. Не ўцякаць трэба, а змагацца! Перамагчы Чарнакніжніка!

Варгін. А што мы з табой можам зрабіць? Я нават са скрыні не магу цябе вызваліць — на ёй цяжкі, вялізны замок.

У небе над хатаю з'яўляецца цмок Люцыпар з вялізным куфэракам у лапах. Прызямляецца на падворку каля скрыні з пеўнем.

Люцыпар. Ух, цяжкі куфэрак. Тата, паглядзі, які я скарб знайшоў! *(Адчыняе куфэрак.)* Золата, дыяменты. Во гаспадар узрадуецца!

Кот Варгін зазірае ў куфэрак.

Варгін. Пашанцавала нягодніку.

Люцыпар. Я што падумаў: аддам гаспадару скарб і папрашу, каб не рабіў з майго таты супу!

Парамон *(расчулена)*. Дзякуй, сыноч, што пра мяне не забыўся.

Варгін. Нічога ў цябе не выйдзе, Люцыпар. Чарнакніжнік забярэ скарб і ўсё роўна адправіць Парамона ў суп. А цябе пашле шукаць новага скарбу.

Люцыпар. Што ж рабіць? Як вызваліць тату?

Варгін. Зламай замок ды адчыні скрыню, калі не баішся гаспадара. Сілы ў цябе будзе, а адвагі?

Люцыпар *(з гонарам)*. У нашым родзе не было баязліўцаў! *(Зрывае лапай замок і адчыняе скрыню.)*

Парамон выбіраецца на свабоду.

Тата, ты вольны!

Варгін. А што далей? Уцякаем разам?

Парамон. Не, я не магу пакінуць гаспадыню ў бядзе. Эх, каб мы ведалі, як забіць Чарнакніжніка! Яго ж ніякая куля не бярэ.

Варгін. Хто сказаў?

Парамон *(здзіўлена)*. Ты.

Варгін. Але можна забіць ваўка, у якога ператвараецца Чарнакніжнік. Срэбнай куляй, асвечанай у касцёле.

Парамон. Што ж ты маўчаў дагэтуль?

Варгін. А ў цябе ёсць стрэльба? І срэбная куля?

Парамон. Бяжым хутчэй да Стася! Ён выратуе нас і Агапку! Ён заб'е Чарнакніжніка!

Варгін. Ты бяжы, а я тут застануся. Буду сачыць за Чарнакніжнікам.

Люцыпар. Тата, я з табой!

Парамон. Не, Люцыпар, ты не можаш хутка бегаць.

Люцыпар. А навошта бегаць? Мы паляцім! *(Хапае пеўня ў лапы і ўзнямаецца ў паветра.)*

Парамон. Ох! Варгін, я лячу!

Варгін. Толькі б ён цябе не выпусціў!

Люцыпар з Парамонам знікаюць у ночным небе.

З'ява шостая

На світанку перад хатай Агапкі. На падворку нікога няма, але раптам чуваць ваўчынае выццё і з'яўляецца вялізны калматы в о ў к.

Чарнакніжнік *(у скуры ваўка)*. Слаўнае было паляванне! Добра разварушыў свае косці. *(Разглядаецца, бачыць пустую скрыню.)* Певень уцёк! Не мог ён сам уцячы, нехта яго выпусціў.

З хаты выходзіць Стась са стрэльбаю ў руках.

Стась. Вось і сустрэліся мы з табой, чараўнік. Гэтым разам я не спудлюю.

Чарнакніжнік *(у воўчай скуры)*. Хаха, дык во хто тут круціцца! Развітвайся з жыццём, Стась: мяне нікая куля не бярэ. Страляй колькі хочаш.

Стась *(навёўшы стрэльбу)*. А як табе спадабаецца срэбная куля, асвечаная ў касцёле?

З жудасным гырчаннем воўк кідаецца на Стася, але Стась паспявае стрэліць і трапляе ваўку проста ў сэрца. Воўк падае на зямлю нежывы, ператвараецца спачатку ў Чарнакніжніка, а потым зусім знікае, нібы правальваецца скрозьдонна.

З хаты выбягае певень Парамон, выходзіць кот Варгін, высоўвае галаву цмок Люцыпар.

Парамон. Малайчына, Стась! Ты адважны чалавек і добры паляўнічы!

Варгін. Нарэшце я вольны. Ніхто не ператворыць мяне ў белую мыш.

Люцыпар *(з хаты)*. Тата, ён больш не будзе страляць?

Стась *(здзіўлена)*. А дзе падзелася цела? Ні ваўка, ні чараўніка.

Варгін. Зямля праглынула яго, нічога не засталася. *(Падыходзіць да таго месца, дзе ўпаў воўк, і грэбліва кратае пярэдняй лапкай зямлю.)*

З хаты выходзіць занепакоеная Агапка.

Агапка. Што здарылася? Хто страляў? *(Заўважае Стася.)* Стась!

Парамон *(ускочыўшы на плот)*. Кукарэку! Кукарэку! Добрае раніцы, сонейка! Добрае раніцы, гаспадыня! Чарна

кніжніка больш няма, мы яго перамаглі! Жахлівая ноч мінула, пачынаецца шчаслівы, радасны дзень!

Агапка. Стась, мілы, чаму ты так доўга не прыходзіў? Я так сумавала без цябе. *(Абдымае Стася.)*

Стась. Сумавала? А дзе твой... дзе твой пярсцёнак?

Агапка *(здзіўлена)*. Які пярсцёнак? *(Глядзіць на свае рукі, але ніякага пярсцёнка не бачыць.)*

Стась. Сапраўды, пярсцёнак няма.

Варгін. Разам з Чарнакніжнікам зніклі ўсе ягоныя чары.

Агапка *(да Стася)*. Не пакідай мяне больш, любы.

Стась. Ніколі, каханая.

Агапка *(заўважыўшы цмока)*. Ой! Што гэта за страхалюд там, за хатай?

Люцыпар *(пакрыўджана)*. Ніякі я не страхалюд. *(Хаваецца.)*

Парамон *(зляцеўшы з плота)*. Гэта мой сыноч, гаспадыня. Цмок Люцыпар. Няўжо ты яго не памятаеш?

Агапка. Сыноч? Адкуль ён у цябе? Дзе ягоная маці?

Парамон *(сарамліва)*. Няма маці. Сірата ён у мяне.

Агапка. Ох, Парамон, а дзе ж твой сыноч будзе жыць? Чым мы яго карміць будзем?

Стась *(пачухаўшы патыліцу)*. Гэта праблема.

Парамон. Ніякае праблемы. Мы цябе пакідаем, гаспадыня. Цяпер ёсць каму пра цябе дбаць. А мы з Люцыпарам паляцім вандраваць. *(Кліча цмока.)* Выходзь, Люцыпар. Не бойся.

Люцыпар выходзіць зза хаты. На спіне ў яго прымацаваны кошык, дзе зможа сядзець Парамон у час падарожжа.

Стась. Ты паглядзі, Агапка: у іх ужо ўсё падрыхтавана для падарожжа!

Агапка. Парамон даўно марыў паляцець у вырай з пералётнымі птушкамі...

Варгін. І куды вы адразу паляціце? У якую краіну?

Парамон. Найперш хачу пабываць у Паўднёвай Амерыцы. Адзін пералётны гусь мне расказваў, што там вядуцца райскія пеўні. Калі там райскія пеўні, значыць, там сапраўдны рай! Ну, а пасля — на выспу Барнэа, у краіну цмокаў. Люцыпар вельмі хоча там пабываць.

Люцыпар. Вельмі хачу, тата!

Парамон. Паляцелі з намі, Варгін. Месца ў кошыку будзе і для цябе.

Варгін. Не, Парамон. Я — хатняя істота. Не люблю вандраванняў. Люблю грэцца на печы, ласавацца смятанкай ды кілбасамі.

Агапка (*узяўшы ката на рукі*). Заставайся, Варгін! У нас табе будзе добра.

Варгін (*задаволена*). Мурррр!

Стась (*абдымае Агапку і гладзіць ката*). Хітры Варгін ужо знайшоў свой рай!

Парамон. Ну, мы паляцелі. (*Хоча залезці ў кошык.*)

Люцыпар. Пачакай, тата! Пра падарунак забыліся.

Стась (*нацярожана*). Які яшчэ падарунак?

Цмок знікае за хатай, вяртаецца з куфэркам. Ставіць перад Стасем і Агапкай, расчыняе.

Агапка. Божа, якое багацце! (*Нахіляецца над куфэркам.*) Золата, дьяменты! Пацеркі, пярсцёнкі, каралі!

Стась (*пагрозліва*). Дзе ўзяў? Зноў д'ябальскія чары?

Люцыпар. Што ты, чалавеча! Усё сапраўднае. Старажытны беларускі скарб.

Кот скача з Агапчыных рук на зямлю, бярэ лапкамі манету з куфэрка, разглядае, спрабуе на зуб.

Варгін. Золата. Без падману. Беларускі талер шаснаццатага стагоддзя.

Парамон. Гэта вам падарунак на вяселле. (*Залазіць у кошык.*) Ну, бывайце. Паляцелі, Люцыпар!

Цмок уздымаецца ў паветра.

Стась. Дзякуй за падарунак! Шчаслівай дарогі!

Агапка. Прылятайце ў госці!

Парамон (*крычыць*). Прыляцім разам з бусламі! Каб дзеткі ў вас вяліся!

Варгін. Не вываліся з кошыка, бусел.

Цмок Люцыпар з пеўнем Парамонам узлятаюць высокавысока і знікаюць у блакіце неба. Стась і Агапка стаяць на падворку і махаюць ім услед рукамі. Кот Варгін сядзіць ля іхніх ног і махае ўслед падарожнікам лапкай.

Стась. А кажуць, што певень — не птушка, не лятае...

ДЗІВОСНЫЯ АВАНТУРЫ КУБЛІЦКАГА ДЫ ЗАБЛОЦКАГА

П'есаказка ў 2х дзеях
(у сааўтарстве з Пятром Васючэнкам)

АСОБЫ

Пан Кубліцкі.
Пан Заблоцкі.
Дзеўка Дрыпа.
Курашчабятюра.
Страшыдла.
Цыганка.
Гетман Трыбуховіч.
Князь Дрыгайла.
Паstryгач.
Цар Максімілян.
Царэвіч Адолька.
Фіцьмаршал.
Людзі на кірмашы.

Гісторыя гэтая — пра знакамітых паноў Кубліцкага ды Заблоцкага.

Ото ж былі паны! Колькі гузоў пазараблялі на свае галовы — усё праз фанабэрыню, прагавітасць, недарэчныя дзівацтвы. А галоўнае, надта пад'есці любілі. Пан Кубліцкі на сняданак, бывала, аплятаў засмажанага вепрука. Пан Заблоцкі адным махам мог выпіць цэлую барылу мёду. Нядзіўна, што гаспадарка ў абодвух звялася дазвання: ні курчаці, ні парасяці, хлеба ані каліва. Засталася на дваіх адна ўбогая хаціна ды невялічкая дзялянка рэпы на гародзе...

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

ЯЙКА АД КУРЫШЧАБЯТУРЫ

З'ява першая

Уздымаецца заслона, і перад глядачамі ўзнікае адзіны пакойчык ва ўбогай хатцы паноў. Пан Кубліцкі, надзьмуты, быццам вожыка праглынуў, ляжыць на лаве і разглядае партрэты сваіх продкаў. Пан Заблоцкі ў вялікай злосці ходзіць ад сцяны да сцяны, моцна грукаючы ботамі.

Кубліцкі (*раздражнёна*). Хай бы пан Заблоцкі падбіваў боты не зялезнымі, а драўлянымі цвікамі. Яно танней і менш грукату.

Заблоцкі *(злосна)*. Хай бы пан Кубліцкі не брахаў абычаго, а пайшоў бы ў вёску ды папрасіў у мужыкоў хлеба!

Кубліцкі. О не, я не магу прасіць у мужыкоўлапатнікаў, хай лепей я свае боты з’ем. А што — боты ў мяне дыхтоўныя, з казлінае скуры, дзэгцем наваксаваныя.

Заблоцкі. А ў мяне са свінячае скуры, затое гусіным шмальцам падмазаныя. Мае куды смачнейшыя.

Кубліцкі. Вось зараз зварым у чыгуне дый пакаштуем, чые смачнейшыя! *(Усхопліваецца з лавы.)*

Паны раскладаюць агонь, набухторваюць вады ў чыгун і кідаюць туды боты. Кожны свае.

Заблоцкі. Якраз да палудня зварацца. Але во дзе штука — хто будзе чыгун мыць, пад’еўшы?

Кубліцкі. Навошта пан пытае? Ясна хто. У каго боты шмальцам змазаныя. Пасля такіх ботаў чыгун ох як цяжка адмыць!

Заблоцкі. Бражня! Якраз ад дзэгцю чыгун будзе чорны, што мурза.

Кубліцкі. А я кажу, што гусінае сала брыдка пахне!

Заблоцкі. А дзэгцем адно мужыкі боты мажуць!

Кубліцкі. Пан ёсць грубіянам!

Заблоцкі. Ад хама чую! Дзе мая шабля?

Стаяць адзін проці другога, страшна вырачыўшы вочы, разпораз хапаюцца за бакі, дзе раней былі прычэпленыя шаблі.

Кубліцкі *(з’едліва)*. Хіба пан Заблоцкі забыўся, як аддаў сваю шаблю мужыкам за два кубельцы сала?

Заблоцкі. А ты, пане Кубліцкі, хіба не праяняў свае зброі на два колцы кілбасаў?

Кубліцкі *(не стрываўшы)*. Але ж і смачныя былі кілбасы — з часначком ды кменам, проста чуд!..

Заблоцкі *(палагаднеўшы)*. Яно й сала было нішто сабе, асабліва як з цыбулькай ды з гурочкам...

Кубліцкі *(круціць носам)*. А што гэтак непрыемна пахне, ці не свінячая скура?

Заблоцкі. Не, гэта няйначай падсмалены казёл смярдзіць.

Кубліцкі. Авой, дык гэта ж нашыя боты зварыліся!

Падбгаюць да чыгуна і, разганяючы дым рукамі, зазіраюць у яго.

Заблоцкі. А дзе ж поліўка? Стаўлялі боты варыць, а яны — засмажыліся.

Кубліцкі. Відаць, пан замала вады ў чыгун уліў.

Заблоцкі. А нашто было такі вялікі агонь раскладаць?

Паны хапаюць з чыгуна па боту і пачынаюць іх есці. Ад такой далікатнай ежы панскія жываты бурчаць і скрыгочуць. Пан Заблоцкі злосна выплёўвае нешта назад у чыгун.

Няйначай падэшва. Халера, не зварылася чамусьці.

Кубліцкі. Што, нясмачна? Казаў жа я, каб не падбіваў пан боты зялезнымі цвікамі. З драўлянымі яно б уежней было.

Заблоцкі. Бачу я, што пан Кубліцкі разбіраецца ў стравах, як кот у каўбасных абрэзках.

Кубліцкі *(накрыўджана)*. Хто? Гэта я не разбіраюся ў стравах? Хіба пан забыўся, якога адмысловага кухара я некалі выпісаў сабе з Парыжу? Хіба пан не ласаваўся ў мяне мядзве джаю шынкаю, калдунамі з зайчацінаю, пірагамі з дзічынаю? Уга! Мой кухар кожны дзень гатаваў новую страву. Ужо што толькі ні вымышляў, як толькі ні круціўся гэты кухар, каб дагадзіць мне і маім гасцям! Рабіў ён вужыную яечню, верашчаку з мышыных хвастоў, ціснуў чарвяковае масла, засмаж ваў цэлага каня ды саліў на зіму апельсіны. Бывала, возьме моху, чартапалоху ды ўсякага іншага патроху, змяшае з камарынымі лапкамі, палье зверху жабурыннем — такая салата атрымаецца, што будзь здароў!

Заблоцкі. Было, ды сплыло. Ад такіх успамінаў яшчэ болей есці хочацца! Пасля ботаў у брусце ўсё адно пуста, не раўнуючы, як на таку.

Кубліцкі (*летуценна*). Хутчэй бы наша рэпа паспела, казалі мужыкі, што надта смачная рэч — параная рэпа.

Заблоцкі. От калі наемся ад пуза!

Кубліцкі. А што не з’ямо, тое павязем у Смургонь на продаж. Накупляем тады розных страваў ды прысмакаў, абаранкаў з макама, марцыпанаў з гэрцамі — от смаката!.. А пад’еўшы, можна і пра сур’ёзныя рэчы падумаць. Вось я дык надта хачу ажаніцца. Дальбог, знайду сабе маладзенькую паненку, ясачку такую...

Заблоцкі. Эх, голад не свой брат, як засмокча, дык і на паненак забудзешся, і на шляхетнасць.

Кубліцкі. Авохці, надта ўжо есці хочацца...

У дзвярах паказваецца КураШчабятур а — вялікая птушка ў пярэстым убранні. Нахіліўшы набок галаву, з цікавасцю разглядае гаспадароў убогае хаціны.

КураШчабятур а. Чаго паны занудзіліся, мо есці хочуць?

Заблоцкі. А хто ты такая, каб у нас пытацца?

КураШчабятур а. Я — заморская птушка, КураШчабятур а, гандлюю яйкамі. Багатым за грошы прадаю, бедным ды галодным за так. Магу і вам знесці яйка, калі вы галодныя.

Заблоцкі. А што нам за наедак з твайго яйка, калі мы з панам Кубліцкім глытаем іх адразу цэлае рэштата...

Кубліцкі. От каб з яйка ды куранятка вывелася!

КураШчабятур а. А што? Можна і каб вывелася.

Кубліцкі. Але ж у кураняці толькі дзве маленькія ножкі... А ці можна, пані Шчабятур а, каб у яго было чатыры нагі?

Заблоцкі. Не чатыры, а сорак! Падавай нам куранясараканожку!

КураШчабятур а (*згаджаецца*). Можна і гэта. (*Сядае на падлогу і пачынае несціся.*)

Паны бегаюць вакол КурыШчабятур ы ды даюць каштоўныя парады.

Кубліцкі. Каб жа толькі куранятка не выйшла бланенькае ды худое...

Заблоцкі. Каб сала на тым кураняці было з даланю таўшчынёю...

Кубліцкі. Ды ростам каб яно было з ладнага парсюка...

Заблоцкі. Не з парсюка, а з быка каб было велічынёю! Во!

КураШчабятур а. Добра, панове, усё будзе так, як вы хочаце. (*Перастае нарэшце квахтаць — зносіць яйка. Яно вялізнае, як бочка, а можа, і большае.*) Вось вам яйка, панове. Толькі я такую гаргару не бяруся наседжваць. Ужо самі неяк старайцеся, а я пайду.

Заблоцкі. Гэта не курыная справа. Было б яйка, а мы ўжо самі дамо яму рады!

КураШчабятур а выходзіць з хаткі. Пан Кубліцкі ды пан Заблоцкі бяруцца наседжваць яйка. Сядаюць на яго ўдвох як на лаву, яшчэ й месца застаецца — вунь якое аграмаднае яйка.

Кубліцкі. А што, пане Заблоцкі, добра будзе павячэраць смажаным кураняткам?

Заблоцкі. Чаму гэта — смажаным? Лепей звараным у крупніку.

Кубліцкі. Не, лепей засмажаным пад смятаная.

Заблоцкі. А дзе пан возьме тае смятаны?

Кубліцкі. А дзе пан расстараецца тых круп?

Заблоцкі (*падскоквае*). Чым смажанае, то лепш пражанае!

Кубліцкі (*падскоквае*). Чым пражанае, то лепш вэнджанае!

Заблоцкі. Ой, злазьма хутчэй з яйка — па маім азадку нехта дзяўбе.

Кубліцкі. І па маім таксама!

Адыходзяцца на некалькі крокаў і баязліва назіраюць за ажыўшым яйкам. У яйку нешта грукоча, нешта стукоча, як у малатарні, асыпаецца шалупінне, і перад панамі з’яўляецца куранятка. Страшыдла: гара гарою, наперадзе бычыныя рогі і свінячы лыч, назаду хвост, як у пеўня. Страшыдла рохкае страшным голасам, лопае скрыдламі. Нарэшце заўважае перапалоханых, збялелых паноў і сунецца проста на іх.

Страшыдла. Што вырачыліся, ёлупы?! Есці хачу! Нясіце есці!

Паны страчваюць прытомнасць і, як падкошаныя, валяцца на падлогу. Страшыдла нахіляецца над імі, абнюхвае і круціць носам. Спрабуе грызці пас пана Заблоцкага, але выплёўвае, бо нясмачна.

Што за хацінка — няма і хлеба скарынкі. Прапахла панскаю пыхаю, ледзьве дыхаю. Пайдзі лепш на агарод, можа, вырасла рэпа ці гарох. *(Выпаўзае з хаты.)*

Паны нарэшце ачомваюцца, вохкаюць, чухаюць патыліцы.

Кубліцкі. Дык што ж гэта робіцца, панове? Заміж кураняці вылупілася нейкае страшыдла!

Заблоцкі. Не, каб на патэльні ўскочыць ды засмажыцца — сам есці патрабуе, нахаба!

Кубліцкі. Гэта ж ён можа ўсчыніць несусветны грандзёж ды гвалт. Пачне парсючкоў ды цялятак глытаць, прыгожанькіх паненак хапаць. Як усіх паненак перахапае, з кім я ажанюся?

Заблоцкі. Што паненкі... Не бяды, застанеца й пану Кубліцкаму якаякольвек дзеўкадрыпа. Але баюся, каб жа гэтая пачвара не ўбілася ў рэпу...

Кубліцкі *(кідаецца да акна)*. А дапраўды! Разлёгся, страшнік, паміж градаў і топча сабе нашую недаспелую рэпу, закідае ў прадоннае горла, як у сячкарно!

Заблоцкі. Гэтак ізноў давядзецца зубы на паліцу класці! Няма чаго марудзіць, трэба ісці ваяваць страхалюда праклятага, іначай не будзе ні рэпы, ні нявестаў! Хапай, пане Кубліцкі, качаргу, а я вазьму чапялу, ды паспяшаемся на агарод!

Паны ўзбройваюцца качаргою ды чапялою і выбягаюць з хаты.

З’ява другая

Панскі гарод, збоку — хатка. У гародзе паміж градаў пасвіцца Страшыдла: трушчыць разам з бацвіннем недаспелую рэпу, з якой у гаспадароў звязваліся ўсе надзеі на лепшую будучыню. З хаткі выбягаюць паны Кубліцкі ды Заблоцкі.

Заблоцкі. Раскірэка чортава, недавярак гэты! Рэпу павытоптаў, павырываў, каб табе зубы павырывала! Залез у рэпу і жарэ, каб яна табе бокам вылезла, каб ты жыватом качаўся! Столькі бацвіння аб’еў, каб табе моль галаву аб’ела, каб цябе свінні елі, каб ты зямлю грыз! Ану, прэч з гарода, не бачыш — шляхта ідзе!

Страшыдла. Маўчаць, пакуль зубы тырчаць! *(Працягвае грызці рэпу.)*

Кубліцкі. Ну ж і страхотная праява, авохці! Сядзіць, наладаванае рэпаю, дый думае, мабыць, дзе б якой паненкай закусіць. Але ўсёткі мы яго самі выседжвалі з яйка, значыцца, ёсць і ў гэтым стварэнні нешта шляхетнае. Паспрабуем пагаварыць з ім далікатна. Ідзіце, проша пана, тут нямажна пасвіцца! Гэта нашая з панам Заблоцкім рэпа.

Страшыдла грызе рэпу.

З а б л о ц к і. Страхалюд гэны на лагодныя словы й не шманае, ані. Адно чэрава пагладжвае, нячысты дух.

Прыкінуўся, што на адно вока глухаваты, на адно вуха слепаваты.

К у б л і ц к і (*настойліва*). Гэтак, як пан Страшыдла робіць, няможна рабіць. Нельга есці недаспелай рэпы ў чужым гародзе, і ў гаспадарчым статуце гэта напісана...

Страшыдла (*ляніва*). Самі чытайце ваш сабачы статут, ён не для мяне напісаны. Я іншаземны грамадзянін, заморскае птушкі сыноч.

З а б л о ц к і. От жа мярзотнік! Ну, пачакай, зараз шляхта дасць табе дыхту, дажджэшыся, страшнік. (*Натапырвае вусы, ссоўвае бровы і рыкае грамавым голасам.*) Прэч з гарода, галгане!!!

Страшыдла ў адказ на гэта выплёўвае рэпу, набірае паветра — ды як свісне! Пань ад такога свісту адлятаюць на некалькі метраў і хляпаюцца вобзём. Падымаюцца, абтрасаюць з сябе пыл і спрытна займаюць абаронную пазіцыю за хатай.

Яшчэ й свішча, каб ты крывёю свіснуў, каб праз твае вушы вецер свістаў!

К у б л і ц к і. Уга, якое нявыхаванае Страшыдла!

З а б л о ц к і. На двубой хама памаўзлівага выклікаю! Шукайма секундантаў!

К у б л і ц к і. Які з гэткім двубой... Ён мо й не ведае, з якога канца за зброю брацца. Зусім не шляхетная натура.

Тым часам праз гарод шыбуе з аброццю ў руках дзеўка

Дрыпа.

З а б л о ц к і. Куды ты, дзеўка? Не хадзі туды, наложышыся галавой!

К у б л і ц к і. Хіба не бачыш, якая там поскудзь ляжыць?

Дрыпа, аднак, смела набліжаецца да Страшыдлы і з цікавасцю аглядае яго. Той касавурыцца, але не спяшаецца яе глытаць, не панаравіў, ці што.

Дрыпа (*разважліва*). Чаму — поскудзь? Нішто сабе жывёлінка. Магла б у гаспадарцы спатрэбіцца. Во каб яго запрэгчы ды араць на ім. У таткі якраз конь уцёк. (*Тузае Страшыдлу.*) Падымайся, даражэнькі, пойдзем у стайню.

Страшыдла (*збянтэжаны ад такога нахабства*). На кім, на мне араць? Толькі з яйка вылупіўся — і адразу ў працу? Ды я ж не конь зусім, а малое куранятка.

Дрыпа. Яшчэ лепш. Днём паарэш, а ўвечары яйка знясеш. (*Тузае Страшыдлу настойлівей.*) Падымайся, залаценькі, пойдзем у куратнік.

Страшыдла (*абурана*). Якія яйкі? Я — не курыца, я — пеўнік!

Дрыпа. І гэта няблага. Будзеш курэй вадзіць і кукарэкаць. Ану, падымайся, пакуль у суп не ўкінулі. (*Спрабуе накінуць на Страшыдлу аброць, той не даецца.*) А вы, панове, чаго раты паразяўлялі? Дапамажыце злавіць гэтага абібока.

Пань бачаць, што дзеўка не баіцца, і спяшаюцца на дапамогу: адзін з качаргою, другі з чапялою. Страшыдла зусім разгубіўся і дае дзёру з гарода, бегае вакол хаты, а пань і дзеўка Дрыпа — за ім.

Страшыдла (*раве немым голасам*). Мамачка, ратуй, забіваюць! Не хачу араць, не хачу яйкі несці, не хачу кукарэкаць! Я яшчэ малы! Не хачу ў суп!

З а б л о ц к і. Вылезе табе бокам нашая рэпа!

К у б л і ц к і. Будзеш ведаць, як шляхту зневажаць!

На Страшыдлаў лямант з кудахтаннем прыбгае Курашчабятур і бароніць яго.

КураШчабятура. Збілі цябе гэтыя здаровыя бамбізы. Ну, не плач, дзіцятка. Хадзі да мамкі пад крыльца. А вам, панове, як не сорамна крыўдзіць малое куранятка?

Заблоцкі. Нішто сабе — малое, ростам з быка і страшнейшае ад заморскага звера кракадзіла!

Кубліцкі. А што ўжо ненажэрнае — нібы статак дзікоў. Зглуміла блізу ўсю нашу рэпу.

КураШчабятура. Якое заказвалі, якое наседжвалі, такое і вылупілася. І не такія яшчэ вырастаюць праз чалавечую зайздрасць ды прагавітасць. Хадзем адсюль, дзіцятка, самі не ведаюць, чаго хочуць. *(Пакідаюць гарод.)*

Дрыпа *(расчараваная)*. Шкада, такі конік збег! Прыйдзецца ісці свайго шукаць.

Заблоцкі. Гэй, дзеўка, пачакай!

Кубліцкі. Скажы нам хоць сваё імя, ясная паненка!

Заблоцкі. А яшчэ — ці маеш герб і якога ты роду?

Дрыпа. Клічуць мяне Параска, па вясковай мянушцы — Дрыпа. Гэта цераз тое, што ніяк не выпраўлю сабе новай сукні. Гарба пакуль, дзякаваць Богу, не маю, а родам я з суседняе вёскі, дачка селяніна Ахрэма Верацённіка.

Заблоцкі. Дазволь правесці цябе, Параска, да бацькоўскае хаты. Мала якая яшчэ пачвара ў ваколіцы завялася.

Кубліцкі *(убок)*. А нішто сабе дзеўка, з ёй нават ажаніцца можна!

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

ПАДАЗРОНАЯ ТРУБА

З’ява грэця

На лаве пад вярбою сядзіць дзеўка Дрыпа і румзае. З’яўляецца Цыганка, заўважае Дрыпу і спрабуе даведацца прычыну ейных слёз.

Дрыпа (*румзае*). Ыыы...

Цыганка. Што здарылася, красуня? Мо гарох не ўрадзіў ці малако ў каровы скісла?

Дрыпа. Неее... Замуж хачу!

Цыганка. От гора, дык гора! А чаму ж не ідзеш? Ці жаніха няма?

Дрыпа. Жаніхоў ажно два, але не ведаю, якога выбраць. А татка не пускае ні за аднаго, ні за другога.

Цыганка. Гэта яшчэ чаму?

Дрыпа. Кажа, шалапуты абодва, хоць і шляхціцы. Ніякага рамяства рабіць не ўмеюць.

Цыганка. Адкуль гэта вядома?

Дрыпа. Пан Заблоцкі паспрабаваў сані майстраваць. Як пачаў полазгнуць, дык жардзіна адскочыла ды бэнц! — проста пану ў лабаціну. Пан Кубліцкі быў узяўся гаршкі ды міскі круціць на ганчарным коле. Але першаму ж купцу не дагадзіў, той зазлаваў, што гаршчок дзіравы, ды разбіў яго аб панаву галаву.

Цыганка. Дзе ж гэта запісана, каб шляхціц сам майстраваў сані ды гаршкі ляпіў? Не такое шляхецкае рамяство!

Дрыпа (*з надзеяй*). А якое?

Цыганка. Шляхецкае рамяство — на вараным коніку скакаць, шабліцай махаць, паганага ворага перамагаць. Ды іншыя геройствы чыніць. А пасля — мёдгарэлачку смактаць, кілбасы ды кумпякі пуцаваць.

Дрыпа (*узрадавана*). Ах, гарэлку смактаць ды кілбасы таптаць яны добра ўмеюць!

Цыганка. Значыцца, сапраўдныя шляхціцы! І астатняму навучацца. Дам табе добрую парадку: выпраўляй сваіх жаніхоў у белы свет геройствы чыніць. Каторы з іх самае пачэснае геройства ўчыніць, за таго і замуж выходзь. А мне за добрую парадку пазалаці ручку.

Дрыпа. Дзякуй табе, цётка. (*Дае Цыганцы грошай.*) Навучыла неразумную дзеўку, як з бяды выйсці. А вунь і мае жаніхі па адказ ідуць.

Цыганка знікае. Да лавы падыходзяць паны Кубліцкі ды Заблоцкі, гжэчна вітаюцца і сядваюць поруч з дзеўкай Дрыпай.

Кубліцкі. Маё вам шанаванне, паненка Дрыпа!

Заблоцкі. Чэсьць!

Кубліцкі. Дык што ж адкажа ясная паненка на маю прапанову? Ці пойдзе за мяне замуж? Я з такое нагоды паненцы Дрыпе новую сукню куплю...

Заблоцкі (*перапывае*). ...Ага, як толькі грошай дзе пазычыш. (*Да Дрыпы.*) Не слухай, красуня, выходзь за мяне. Я цябе на жарабцы вазіць буду. У мяне ёсць такі жарабец — агонь, а не жарабец. У стайню не можа прасунуцца, такі вялікі, дык ён яаак разгоніцца і ў дзірку пад дзвярыма — шусь!.. Цьфу, пра што гэта я?

Кубліцкі (*з’едліва*). Мусіць, гэта ў пана сабака такі, а не жарабец?

Дрыпа. Ну, досыць, наслухалася ўжо я вас, панове. І вось мой адказ: годзе вам на печы ляжаць ды на партрэты продкаў паглядаць. Выпраўляйцеся ў белы свет розныя геройствы чыніць! Хто з вас будзе адважнейшы, за таго і замуж пайду. З тым і бывайце. Я пайшла карову даць. (*Пакідае панюў.*)

Заблоцкі (*чухае патыліцу*). Геройствы чыніць — гэта занятак добры, шляхецкі. Толькі што за геройствы — без ботаў і зброі?

Кубліцкі. А яшчэ без амуніцыі ды правіянту? Дый хто нам за геройствы будзе грошы плаціць?

Заблоцкі. Эх, пане Кубліцкі! Цяжка ў наш час ажаніцца. Ці не лепш вярнуцца дахаты, балазе і рэпа сёлета ўрадзіла?

Раптам чуецца барабанны дробат, спявае паходны ражок. Проста на паноў маршыруе гетман Трыбуховіч і махае шабляю.

Гетман. Дзень добры, храбрыя лыцары! Хто такія будзеце, чаму седзіце панурія, насы апусціўшы, вусы не падкруціўшы?

Кубліцкі. Мы людзі шляхецкага роду, паны Кубліцкі ды Заблоцкі. Хацелі б учыніць якоекольвек геройства, але не маем ані зброі, ані правіянту.

Гетман. Васто мне й трэба! Я — вялікі каронны гетман Трыбуховіч, пасланы каралём Гарбузом Восьмым ваяваць непаслухмянага князя Дрыгайлу. Хадземце са мною, панове!

Кубліцкі. А ад чаго пачалася тая вайна, чаго не падзялілі кароль ды князь?

Заблоцкі. Можа, чорнага хорта?

Кубліцкі. Ці сівае кабылы?

Гетман. Каб жа так! Ведаеце, гэты князь Дрыгайла нейкі несамавіты. Усе князі як князі: палююць, ваююць, балююць, з яснымі паненкамі амуры круцяць. А той дзівак улез па вушы ў навуку, змайстраваў сабе нейкую падазроную трубу ды ўсё глядзіць на неба, нешта ў ім вышуквае...

Кубліцкі. Як, проша пана, завецца тая труба?

Трыбуховіч. Падазроная.

Кубліцкі. Можа, падзорная, а не падазроная?

Трыбуховіч. Не, труба падазроная, вельмі падазроная. Бо што, калі князь наведзе сваю трубу на Гарбузоў палац ды ўсе каралеўскія сакрэты падглядзіць? Вельмі падазроную трубу змайстраваў князёк. Вось і загадаў яго вялікасьць Гарбуз Восьмы князя Дрыгайлу зваяваць, княскае войска паланіць, а падазроную трубу паламаць.

Кубліцкі. І гэта будзе геройскі ўчынак?

Гетман. Так, гэта будзе самы геройскі ўчынак.

Заблоцкі. А як, пане гетман, у вашым войску наконт харчу ды ўзнагароды?

Гетман. Харчу ў вас будзе ўволю: вэнджаныя куры, кілбасы, шынкі, карчагі з віном, разынкі, пернікі ды розныя іншыя прысмакі. А як пераможам князя Дрыгайлу, будзе вам і ўзнагарода — па сто залатых дукатаў на пана.

Кубліцкі, Заблоцкі (*разам*). О, тады згода!

Гетман. Рушце, адважныя воі, за мною, выдам вам зброю, выдам амуніцыю ды павяду на пазіцыю.

Выпраўляюцца на вайну. Гучыць ваяцкі марш.

З'ява чацвёртая

На бярозавым троне на пагорку сядзіць князь Дрыгайла, сілкуецца пражаным гарохам ды назірае праз падзорную трубу за ходам бітвы. Бухаюць гарматы, гахаюць гакаўніцы, свішчуць кулі. Нарэшце чуюцца салют і крыкі: «Віват! Віват! Хай жыве непераможны князь Дрыгайла!»

Дрыгайла. Віват! Віват! Я перамог! Войска караля Гарбуза разбітае! Гетман Трыбуховіч уцёк з поля бою, пакінуўшы зброю і правіянт. Дулю яму, а не падзорную трубу. (*Пераво дзіць трубу на неба.*) Цяпер ізноў можна назіраць за зоркамі і Месяцам. (*У той бок, адкуль чуюцца крыкі.*) Гэй, вы там! Годзе галёкаць! Перамаглі ворага — і добра. Я на камету гляджу.

На сцэну асцярожна выпаўзае, задам наперад, пан Кубліцкі, перапэцканы порахам, у пашкуматанай вопратцы, але затое і з мехам у руках. Насустрач яму сунецца гэтка ж мурзаты пан Заблоцкі, таксама рачкуючы і таксама з мехам. Паны сутыкаюцца і, напалоханыя, разлятаюцца ў розныя бакі.

Заблоцкі. Пан Кубліцкі!

Кубліцкі. Пан Заблоцкі!

Заблоцкі. А я ўжо думаў, што сустрэнемся на тым свеце, калі гарматнае ядро гахнула па вайсковай скарбніцы, за якой пан Кубліцкі схаваўся.

Кубліцкі. І я так думаў, калі ворагі штурмавалі вазы з правіянтам, пад якімі сядзеў пан Заблоцкі.

Заблоцкі. Я дык недарэмна сядзеў — сёетое выседзеў. Воз перакуліўся, я — хап за мех ды ўцякаць. От зараз развяжу мех — падсілкуемся кілбаскаю! (*Развязвае мех.*) Што за д'ябал! Цьфу! Заміж кілбасаў — гнілыя яблыкі. Чорт пабірай гэтага прайдзісвета гетмана Трыбуховіча.

Кубліцкі. Гэта ж трэба — так падмануць сумленную шляхту. Яшчэ добра, што я пазычыў у скарбніцы торбу з залатымі дукатамі. Пойдзем у якую карчму — там за грошы і пачастуюць, і ў дарогу дадуць. (*Развязвае торбу.*) Авой! Што гэта?! Каменьчыкі заміж залатых дукатаў!

Заблоцкі. Каб ён выдах разам са сваім Гарбузом Восьмым і з князем Дрыгайлам заадно! Праз іх, праклятых, мы ў гэтую калатнечу ўхляпаліся.

Пры гэтых словах князь Дрыгайла ледзь не выпускае падзорнай трубы з рук і імгненна вяртаецца з Месяца на зямлю.

Дрыгайла. Штошто? Хто насмеліўся праклінаць мяне, князя Дрыгайлу, у дзень маёй найвялікшай вікторыі?! (*Заўважае перапалоханых паноў.*) Гэта яшчэ што за абшарпанцы? Ага, усё зразумела — гэта дэзерціры з разбітага Гарбузовага войска. Або шпегі. Гэй, варта!

Кубліцкі, Заблоцкі (*разам*). Здаёмся, здаёмся, ваша мосць!

Дрыгайла. Ну, добра ўжо, бяру вас у палон. Што ўмеце рабіць? Гаспадарка ў мяне вялікая, але даглядаць яе не маю часу — назіраю праз падзорную трубу зоры ды Месяц.

Кубліцкі (*муляецца*). Сказаць па праўдзе, ваша мосць, мы — шляхціцы, прывучаныя да высакародных заняткаў.

Дрыгайла. Няма ў мяне для вас чыстае работы. Ёсць звычайная мужыцкая праца: гной растрасаць або скаціну пасвіць.

Заблоцкі (*чухае татыліцу*). Лепей тады ўжо скаціну пасвіць.

Дрыгайла. Ну, то выганяйце каровы на пашу. Праца не надта мудрая, навучыцеся. Адно глядзіце, каб скаціна не ўбілася ў шкоду.

Паны выпраўляюцца пасвіць каровы. Дрыгайла зноў бярэцца за падзорную трубу. Рыкаюць каровы, ляскаюць пугі, тады ўсё сціхае.

Эх, хмара закрыла неба, не відаць ні зорак, ні месячыка. Трэба паглядзець, як там паны з каровамі ўпраўляюцца. (*Наводзіць падзорную трубу.*) Што такое — няма нідзе кароў, а паны назад вяртаюцца.

З'яўляюцца паны Кубліцкі ды Заблоцкі з бізунамі ў руках.

А дзе каровы?

Заблоцкі. У моры, ваша мосць, дзе ж ім яшчэ быць? Убіліся, праклятыя, у гарод, патрушчылі ўсё чыста — моркву, капусту, гуркі. Мы іх — пугамі, яны ўцякаць. Беглі, беглі ды забеглі проста ў сінёе мора. А адтуль іх калом не выб'еш, надта ўжо ім даспадобы прыйшлася морская капуста. Дарэмна мы з панам Кубліцкім бегалі па беразе ды ўпрошвалі, каб вярнуліся назад.

Дрыгайла. Што за лухта? Не могуць каровы жыць у моры!

Кубліцкі. Чаму не могуць? Жывуць жа морскія каровы, вось і гэтыя неяк прызвычаліся. А як добра цяпер будзе вашае мосці плаваць у госці да ангельскага караля! Будуць у моры і сырадой, і сыракваша, і смятана.

Дрыгайла. Каб жа вы самі ў тым моры патапіліся, абібокi! І навошта я вас у палон браў? Ідзіце пасвіць гусей. Толькі глядзіце, гусь — птушка памяркоўная, трымаецца ў чарадзе, але і за ёю догляд патрэбны.

Паны выпраўляюцца пасвіць гусей. Дрыгайла цяжка ўздыхае і наводзіць на неба падзорную трубу. Гагаюць гусі, свішчуць дубцы, потым усё сціхае. Раптам Дрыгайла падхопліваецца з трона і абяруч хапаецца за падзорную трубу.

Дрыгайла. Што такое: на Месяцы паміж каменяў ды кратэраў гуляюць мае гусі!

З'яўляюцца змораныя паны Кубліцкі ды Заблоцкі з дубцамі ў руках.

А дзе ж гусі?

Заблоцкі. А халера іх ведае, ваша мосць. Узняліся ў паветра ўсёй чарадой ды схаваліся паміж аблокамі. Пэўна што, надакучыла ім пасвіцца, то палётаюць крыху, разрухаюць крылы і вернуцца да вашае мосці.

Дрыгайла. А гэта хто? *(Тыцкае пад нос пану Кубліцкаму падзорную трубу.)*

Кубліцкі *(дзівіцца)*. Няўжо гусі? Чаго іх на Месяц панесла, небаракаў? Там жа гола, пуста, анi травінкі. Агылі, агылі, злазьце з Месяца, даражэнькія, пагулялі, дый годзе.

Дрыгайла не вытрымвае і паказвае пану Кубліцкаму праз падзорную трубу дулю, якую труба спраўна павялічвае ў некалькі разоў.

Авой, што гэта? Фу, як непрыстойна. Хай вашамосць прабачыць, але зусім невыхаванае ягонае птаства — дулі з Месяца круціць!

Дрыгайла *(стомлена)*. Былі б вы мужыкі — загадаў бы вас адперыць бізунамі на стайні. А са шляхты што возьмеш! Звялі мне ўсю гаспадарку, каб вас мядзведзь задраў. Адпраўляйцеся на пасеку пчолы даглядаць. Пчала — паслухмяная гмызурка, трымаецца сваёй дамоўкі. Там вадзічкі падальце ў сподачак, там рамкі з сотамі паправіце — вось і ўся праца.

Кубліцкі. А яны не кусаюцца, вашыя пчолы?

Дрыгайла. Калі і джыгне якая ў спіну або ніжэй — не бяды. Бо ў паноў, як бачу, раматус, а пчаліныя джалы добра ад гэтай хваробы лечаць.

Паны выпраўляюцца на пасеку, а Дрыгайла зноў утаропліваецца ў падзорную трубу.

Кубліцкі *(адыходзячы)*. Што б такое прыдумаць, каб пчолы паболей мёду цягалі? Можа, павесіць кожнай на шыю цэбар? Хай у цэбры мёд збіраюць.

Заблоцкі. Але хто тыя цэбры мыць будзе?..

З'ява пятая

Дарога. З'яўляецца дзеўка Дрыпа.

Дрыпа. Куды ж гэта жаніхі мае падзеліся? Пайшлі — як скрозьдонна праваліліся, хоць бы вестку якую даслалі. А я ўжо галасілагаласіла... *(Плача.)* Усе блізу валасы на галаве выдрала. *(Паказвае.)* Во, зірніце. А пасля думаю: пайду шукаць паноў. Трэці дзень у дарозе. *(Усхліпвае.)* А што гэта там, наперадзе? Людзейлюдзей — што кіем набіта. Ці не смургонскі кірмаш? А гоману — аж у вушах гудзе! Проста як чарадзейства, як насланне якое.

Прабіраецца цераз кірмаш. Яе пераследуюць пранізлівыя крыкі гандляроў, чыесці рукі не даюць праходу, хапаюць за крысо світы.

Г а л а с ы. Дзеўка! Ты куды? Пачакай! Купі мармышкі!

— Не купляй у яго, лепей у мяне купі — во, смалы купі гарачай!

— Парашок для клапоў! Найлепшы ў свеце парашок для клапоў! Купіце — і праз месяц клапоў будзе поўная хата!

— Купі хусту! Купі перніка! Купі дзірку ад бубліка! Купі чорта лысага!

З нейкага будана выскоквае П а с т р ы г а ч у белым хвартуху, з аграмаднымі нажніцамі.

П а с т р ы г а ч. Шаноўныя мамзелі і мусью, хто хоча паstryгчыся па апошняй пранцузскай модзе, валі сюды!

Дзеўка стала каля будана, губу адвесіўшы, і ўтаропілася на Пастрыгача.

Чаго зяпу раскрыла, шаноўная мамзеля?

Д р ы п а (*нясмела*). Выбачайце, паночку, ці не вашэць стрыгла летась авечкі ў тутэйшага пана Кіндзюшкі?

П а с т р ы г а ч. Не, гэта не я! Я — з Парыжу, парызкі цырульнік, гэта павашаму паstryгач. Магу й цябе паstryгчы, шаноўная мамзеля. Станеш надта харошая: вочынна красівая, вужасна прыўкрасная.

Д р ы п а. Чаго мне стрыгчыся, калі я валасы павырывала з гора. Бяда ў мяне. Жаніхі мае недзе прапалі, пан Кубліцкі ды пан Заблоцкі... Не даводзілася, спадарыку, такіх сустракаць?

П а с т р ы г а ч. Гм... А якія яны на выгляд, твае жаніхі?

Д р ы п а (*задумваецца*). Ну, такія, крыху худаватыя. А можа, і таўставатыя трошачку. Не сказаць, каб дужа высокія, але і не нізкія. У кожнага два вухі, адзін нос. Спераду.

П а с т р ы г а ч. Пардон, такіх багата. (*Схаваўся ў будане, з ляскам зачыніў дзверы і... праваліўся некуды разам з буданом.*)

Д р ы п а. Авой, куды гэта ён?

Да Дрыпы падскоквае Ц ы г а н к а.

Ц ы г а н к а. Пазалаці ручку, ясная паненка. Я табе паваражу, за каго пойдзеш замуж, скажу.

Д р ы п а (*дае Цыганцы грошы, працягвае руку*). За каго замуж — я і так ведаю. За пана Кубліцкага ды пана Заблоцкага. От толькі куды яны падзеліся? (*Узіраецца*.) Ой, цётка, дык вы ж мне і параілі іх на подзвігі адправіць! Вось яны і прапалі... Што мне зараз рабіць?

Ц ы г а н к а. Чакай, зараз паглядзім. Ну, у гэтых паноў цяпер добрае, салодкае жыццё пайшло, яны й думаць забыліся на жаніцьбу. Дый нашто яны табе, галубка? Табе суджана пайсці замуж за нейкага ганаровага чалавека, за цара або князя! Такая твая планіда.

Д р ы п а. А што гэта будзе за цар? Як яго зваць, цётка?

Ц ы г а н к а. А пярун яго ведае. (*Правальваецца скрозьдонна з трэскам, з грукатам.*)

Д р ы п а. Чаго гэта яны ўсе правальваюцца?

Г о л а с. Просім да нас у цятр. Толькі адзін паказ! Паказваем прыстаўленне пра цара Максіміяна і яго непакорнага сына Адольку!

Д р ы п а. Пра цара? Ці не пра майго жаніха будуць паказваць? Трэба паглядзець. (*Прабіраецца бліжэй да «цятра».*)

Прадстаўленне пачынаецца. Цар Максіміян у бліскучай кароне, з доўгай рыжай барадой гукае да Фіцьмаршала.

Цар Максіміян. Гэй, Фіцьмаршал! Стань перада мной, як ліст перад травой!

Д р ы п а (*сама сабе*). Царок крыху стараваты, але нішто сабе, важны дзядзька.

Прыбгае Фіцьмаршал — усе грудзі ў медалях, штаны з кутасамі, шпоры звіяць.

Фіцьмаршал. Што пажадае ваша анпіратарская вялікасць?
Цар Максімілян. Правесці да мяне майго непакорнага сына Адольку!

Прыводзяць царэвіча Адольку. Ён у ружовай кашульцы, у запраўленых у боты портках. І нечым вельмі нагадвае князя Дрыгайлу.

Дрыпа. Ах, які маладзенькі, кучаравенькі! Якія штонікі ладныя! А што, як за гэтага пайсці замуж?
Цар Максімілян *(да Адолькі)*. Дык што, непакорны сын мой Адолька, пытаюся ў цябе: ты будзеш цара слухацца або не?
Адолька. Не буду, ваша анпіратарская вялікасць!
Цар Максімілян. Яшчэ раз у цябе пытаюся: будзеш мяне слухацца?
Адолька. Не буду, ваша анпіратарская вялікасць!
Цар Максімілян. У астатні раз буду пытацца: паслухаешся бацькі ці не?
Адолька. Не паслухаюся, ваша анпіратарская вялікасць!
Цар Максімілян. Фіцьмаршал! Зараз жа адсячы яму галаву!

Царэвічу Адольку адсякаюць галаву — пакацілася пад ногі цара Максіміяна.

Дрыпа. От табе і маеш. Ужо галаву адсеклі. Як жа цяпер жаніцца? Што гэта за жаніх — без галавы?
Цар Максімілян *(падымае адсечаную галаву і пачынае раўці)*. Авохці мне! Бедны, няшчасны сын мой Адолька! Чаго ж ты не слухаўся свайго татачкі?... *(Кладзе галаву, здымае карону, адчапляе баряду і кажа абыякавым голасам.)* Прыстаўленне закончана! Плаціце грошы.
Дрыпа. Як гэта — закончана? Баряду адчапіў — і ўжо закончана? А калі жаніцца? *(Кідаецца да цара Максіміяна.)*

Цар здзіўлена глядзіць на дзеўку Дрыпу, тады дзіка рагоча — і з грукатам, са стукатам правальваецца скрозьдонна. А за ім — і «ціятр», і ўвесь кірмаш. Дзеўка Дрыпа застаецца адна.

(У роспачы.) Бацюхны мае, куды ж яны ўсе пахаваліся? Як насланне нейкае было! Бедная мая галованька! *(Кідаецца на сцэне.)* Дзе яны? Толькі што было жаніхоў як дроў, а цяпер — каб хоць адзін... Што рабіць? Шукаць трэба! А каго? Цара? Царэвіча? Паноў? Усё адно каго, галоўнае — некага шукаць. Буду шукаць, пакуль не знайду. Такая мая планіда! *(Выбягае.)*

З'ява шостая

Увечары на пасецы. Паны Кубліцкі ды Заблоцкі няспешна ласуюцца мёдам. Глядзець пчолы ім, відавочна, больш даспадобы, чым пасвіць каровы або гусі.

Заблоцкі. Уладзіў нам князь Дрыгайла, дык уладзіў! Вось гэта праца: палежвай сабе ды чэрпай мёд лыжкаю.

Кубліцкі. І праўда, праца добрая, адно слова — шляхетная. Аднаго я баюся: каб які мядзведзь не залез на пасеку і не нарабіў бяды. Бо што казаў, адпраўляючы нас сюды, князь Дрыгайла? «Каб вас мядзведзь задраў!» Значыцца, тут здараюцца мядзведзі...

Заблоцкі. Нам, шляхціцам, ніякі мядзведзь не страшны. Не гэтакіх пачвараў з рэпы выганялі. Толькі каб ён не надумаўся рабаваць пчаліных вулляў... Надта ж ласыя мядзведзі да чужога мёду. *(Зачэртвае вялікую лыжку мёду.)*

Тым часам зусім цягне. На пасецы відаць толькі панскія постаці ды сілуэты пчаліных дамкоў. Паны трывожна ўзіраюцца ў цемру. Раптам чуваць нейчыя крокі, трэск сучча. Паны ўсхопліваюцца.

Кубліцкі. Ну, што я казаў? Што рабіць, калі гэта сапраўды мядзведзь падкрадаецца?

Заблоцкі (з удаванай бадзёрасцю). Што, што... Абкружым нахабніка і нападзем нечакана з абодвух бакоў. Звяжам пасамі, а як будзе супраціўляцца,— надаем па карку. Недзе тут я бачыў ладную жардзіну... ды вось яна. А што? Не заставацца ж без мёду.

Кубліцкі. А пакуль што лепей схаваемся. Як мядзведзь пакажацца, тады й нападзем на яго знянацку.

Хаваюцца. Неўзабаве з цемры ўзнікае таямнічая фігура, пачынае разбураць адзін з вулляў. Дабіраецца да мёду і жарэ яго, цмокаючы ад задавальнення. Мабыць, гэта і праўда мядзведзь.

Нечакана з двух бакоў на прыхадня накідваюцца паны Кубліцкі ды Заблоцкі. Уся гэтая валтузня ў цемры ледзь відаць, затое крыкі, лаянку і рыканне чуваць далёка, і то лаюцца не толькі раз'юшаныя пчаляры, але і напалоханы «звер».

Трымай звяругу!

Заблоцкі. Жардзінай яго па рэбрах! Ой! Ды не мяне, а мядзведзя!

Голас. Авой! Балюча!

Кубліцкі. Уга, які валасаты!

Голас. Адпусці чупрыну, дурань!

Заблоцкі. Вяжы яго пасам! Папаўся, валацуга! Не будзеш болей есці чужога мёду.

Голас. А каб вас пярун забіў!

Заблоцкі. Яшчэ й лаецца, хамула.

Кубліцкі. А мы яму цэбар на галаву надзенем, каб не было чуваць мядзведжае лаянкі.

Накідваюць «зверу» на галаву цэбар. Цяпер «мядзведзь» глуха бубніць у цэбры, але не разабраць што.

Заблоцкі. Ды не вырываўся ты, халера, а то як дам зверху жардзінаю, дык адразу ўсе зоры ў небе ўбачыш, і дрыгайлаўская труба не спатрэбіцца.

Кубліцкі. Во, павядзем яго да князя Дрыгайлы! Няхай ведае, якія ў яго храбрыя ды спрытныя пчаляры.

Заблоцкі. Не будзе абзываць нас абібокамі ды няздарамі. Гэта ж такога зверу ўпаляваць, ды амаль голымі рукамі! А што, можа, гэта і ёсць сапраўдны геройскі ўчынак?

Кубліцкі. От, пабачыла б нас зараз шаноўная паненка Дрыпа!

Пакідаюць пасеку, папіхаючы ў спіну злоўленага «звера».

З'ява сёмая

На пагорку сядзіць на сваім бярозавым троне князь Дрыгайла і, ведама ж, глядзіць у падзорную трубу.

Убягае дзеўка Дрыпа, заўважае князя Дрыгайлу і проста вачам сваім не верыць: гэтак той падобны да Адолькі.

Дрыпа. Маладзенькі! Кучаравенькі! У белых штоніках! У ружовай кашульцы! Ён! Адолька!!!
(Кідаецца да Дрыгайлы і зграбае яго ў ахапак.)

Дрыгайла (*ледзь вырваўшыся з Дрыпіных абдымкаў*). Ты чаго, дзеўка, блёкату аб'елася? Які я табе Адолька?

Дрыпа. Ды той самы, якому галаву на кірмашы адсеклі.

Дрыгайла. А чым жа я, патвойму, у трубу гляджу? А? Ніякі я не Адолька!

Дрыпа. Не Адолька? А хто ж ты такі?

Дрыгайла (*з гонарам*). Я найсвятлейшы князь Дрыгайла!

Дрыпа (*узрадавана*). Князазь? Тады ўсё адно павінен са мной жаніцца! Такая нашая планіда. (*Хапае Дрыгайлу за руку.*)

Дрыгайла (*вырываецца*). Ды хто табе такое сказаў?

Дрыпа. Кабета на кірмашы сказала. А пасля скрозьдонна правалілася.

Дрыгайла (*пакруціўшы пальцам каля скроні, убок*). Нейкая шалёная дзеўка на маю галаву звалілася! (*Да Дрыпы, нібы згадзіўшыся.*) Добрадобра, ажанюся, толькі пайду новыя штаны надзену. (*Хоча збегчы, але Дрыпа яго не выпускае.*)

Дрыпа (*няўмольна*). Не, галубок, не ўцячэш. Тыя паўцякалі, а табе не ўдасца. Я цяпер вучаная!

Дрыгайла, спалохаўшыся не на жарт, нарэшце вылузваецца з абдымкаў Дрыпы і дае дзёру. Дрыпа бяжыць за ім, спрабуе дагнаць, але Дрыгайла спрытна хаваецца ў нейкую нару.

Бач, які жэўжык, уцёктакі. А шкада, нішто сабе князёк быў. І труба ў яго нейкая адмысловая. (*Падыходзіць да падзорнай трубы і зазірае ў яе.*) Божухна, якое хараство! Аёй, колькі зораў! А што гэта за белая дарога ідзе цераз усё неба, быццам малако хто разліў?

Дрыгайла (*не вытрымаўшы, вытыркае голаў з нары*). Гэта Птушыны Шлях, а яшчэ кажуць: Млечны.

Дрыпа (*зачараваная*). А як вунь тыя сем зорчак называюцца, што блішчаць, як дыямэнты?

Дрыгайла (*напалову высунуўся*). Гэта павучонаму Пляяды. Або, папростаму, Валоскі. Чула?

Дрыпа. Ага, чула. Мне татка паказваў, калі коней ганялі ў начлег. Яшчэ Воза ведаю, Мілавіцу. Але ніколі не бачыла зоркі так блізка. Хто ж такі разумны, што трубу гэтую змайстраваў?

Дрыгайла (*вылез з нары, з гонарам*). Я, князь Дрыгайла, вядомы на ўвесь свет астраном, змайстраваў гэтую падзорную трубу. Давай, незнаёмая паненка, я табе зорку Венеру пакажу. (*Наводзіць трубу, напявае: «Зорка Венера ўзышла над зямлёю...»*)

Недзе ціхенька зайграла скрыпка. Дыялог адбываецца пад гэтае гранне.

Дрыпа (*глядзіць у трубу*). Ну і цуды! Такое і ў цятры не пабачыш! Дай Бог князю здароўя, што такую карысную рэч змайстраваў.

Дрыгайла (*аглядае Дрыпу з ног да галавы*). А ты і не такая дурная, дзеўка. З табой і жаніцца можна. Як тваё імя, разумная паненка?

Дрыпа. Зваць мяне Параска, а яшчэ — дзеўка Дрыпа. Гэта мяне так дражняць, што не магу сабе справіць новай сукні.

Дрыгайла. «Дрыпа» — гэта немілагучна неяк. Я буду зваць цябе Параска. (*Задумваецца.*) Дык што, ці не перадумала яшчэ, Параска, за мяне замуж ісці? Будзем разам у падзорную трубу глядзець... Пойдзеш, га?

Дрыпа застыдалася.

(*З трывогай.*) Што, можа, не падабаюся ўжо?

Дрыпа. Дзе там... Наадварот...

Князь і Дрыпа абняліся, мілуюцца. Грае скрыпка.

(*Млосна.*) Толькі... гэта нічога, што за мяне ўжо сваталіся паны Кубліцкі ды Заблоцкі? Дзеля мяне пайшлі геройствы чыніць... Што з імі цяперака рабіць?

Дрыгайла (*млосна*). А, я іх ведаю. Яны ў мяне каровы пасвілі, а цяпер на пасецы служаць, мёд лыжкамі грабуць. У іх там мядовы месяц, ім цяпер не да гераізму... (*Зазірае ў падзорную трубу.*) Чакай, а ці не яны там ідуць, лёгкія на ўспамін? Ды яшчэ з сабой нейкае пудзіла цягнуць...

І адразу ідылія знікае. Змоўкла скрыпка. Чуваць крыкі паноў, мядзведжы рык. Увальваюцца паны з «мядзведзем». Усчыняюцца мітусня, дзікі вэрхал.

Кубліцкі. Ага, якраз і паненка Дрыпа з'явілася дарэчы! Я вось геройства ўчыніў — злавіў на пасецы драпежнага мядзведзя.

Заблоцкі. Брэшаш! Гэта я яго схапіў!

Кубліцкі. Няхай сам мядзведзь скажа, хто яго жардзінай па рэбрах аперазаў.

Здымаюць з галавы «звера» цэбар і са здзіўленнем пазнаюць у «мядзведзь» гетмана Трыбуховіча.

Заблоцкі. Каго я бачу!

Кубліцкі. Вялікі гетман Трыбуховіч!

Гетман. Так, гэта я, мае храбрыя воі. (*Пачынае гневацца.*) Дык гэта вы мяне, свайго камандзіра, жардзінай аперазалі? Ану, развяжыце мяне, чаго раты паразяўлялі?!

Паны запытальна глядзяць на князя Дрыгайлу, той дае загад развязаць палоннага, што паны і робяць, праўда, неахвотна.

Дрыгайла. Але чаму пан гетман стаўся такі касматы ды страшны?

Гетман. Бо, адступіўшы з поля бою, хаваўся ад ворага па лясох, адседжваўся ў карчох, у норах. От і здзічэў трошачкі ды поўсцю крыху аброс.

Дрыпа. Дый не крыху, а добратакі, дзядзечка, аброс!

Заблоцкі (*змрочна*). Так яму і трэба. Хто заміж кілбасаў у торбу рознае брыды напхаў?

Кубліцкі. А хто ў мяхі заміж залатых дукатаў камення насыпаў?

Заблоцкі. У горла б табе тья кілбасы ды каменне!

Гетман. Штоо? Са мною, каронным гетманам, так гаварыць? Ды я каралю Гарбузу на вас данос напішу! Ды я вас пад трыбунал!

Дрыгайла. Хай шаноўны гетман не дужа спадзяецца на ласку караля Гарбуза. Бо ўжо абвешчаны каралеўскі загад: гетмана Трыбуховіча адшукаць, арыштаваць, у вязніцу кінуць — за тое, што ўцёк з поля бою, кінуўшы войска ды зброю.

Гетман (*спалохана*). Што я чую? Гора мне! Давядзецца перабегчы да ангельскага караля. (*Да паноў.*) Хто са мной, панове? Хто ахвочы да новых геройстваў?

Заблоцкі. Не, толькі не я! Болей не абдурыш.

Кубліцкі. Нешта не цягне нас на геройствы — надта небяспечная гэта рэч.

Дрыпа. Панове, панове, а як жа вашае сватанне?

Заблоцкі. Якое да д'ябла сватанне! Не хочам, стаміліся мы. Мы на пасецы застаемся.

Кубліцкі. Во дзе салодкае жыццё!

Дрыгайла (*усцешана*). Ну, добра, панове, хай будзе павашаму. Давядзецца мне самому з Параскаю жаніцца. Дазваляю вам жыць на пасецы. Адно прашу — мёду на вяселле пакіньце хоць трохі.

Кубліцкі (*успомніўшы*). Чакайце, а як жа нашая рэпа? Прападзе без нас?

Дрыгайла. А рэпу вашу хай пан гетман вартуе. Чым па норах хавацца ці ў далёкі свет ехаць, хай лепш у панскай хацінцы жыве. Там яго кароль не знойдзе.

Гетман. Хораша прыдуманна!

І адразу пачынаецца вяселле князя Дрыгайлы і паненкі Дрыпы, на якім гуляюць усе персанажы казкі: паны Кубліцкі ды Заблоцкі, гетман Трыбуховіч, Страшыдла і КураШчабятура, Цыганка і Пастрыгач са смургонскага кірмашу, каровы з мора і гусі з Месяца.

Госці. Шчасця маладым на доўгія гады!

— Вось вам медзі, каб дзеці былі, як мядзведзі!

— Дару Дрыпе грошы, каб мужык быў харошы!

Страшы дла. Цьфу!

Госці (*спуджана*). Чаго ты?

Страшы дла. Віно нейкае горкае!

Госці (*узрадавана*). Горка! Горка! Горка!

Заблоцкі (*да пана Кубліцкага, падняўшы чарку*). А добра, што мы раздумаліся сватацца да дзеўкі Дрыпы. Ці мала што яшчэ ёй у галаву стрэлье!

Кубліцкі (*закусваючы*). Ведама, добра. А так — кожны пры сваім інтарэсе. Гетман Трыбуховіч — пры рэпе. Князь Дрыгайла — з падзорнай трубой ды з маладой жонкай. А мы — з пчолкамі ды з мёдам. (*Падымаючы чарку*.) Галоўнае — што? Галоўнае, каб кожны быў на сваім мейсцы. Там, дзе яму лепш. Тваё здароўе, пан Заблоцкі!

Заблоцкі. Жыві доўга, пане Кубліцкі!

Заслона

ДРАЎЛЯНЫ РЫЦАР

П'есаказка ў 2х дзеях

Тэксты песень Галіны Булыкі

АСОБЫ

Ён, Хлопчык.
Яна, Дзяўчынка.
Дамавічок.
Драўляны Рыцар.
Змора.
Скныр.
КветкаСон.
КарольБаязліўца.
Жаўнер.
Здань.
Цмок.
Фея Сноў.

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

З'ява першая

Стары драўляны дом на ўскрайку лесу. Недарэчны замок на дзвярах вартуе цішу, пустэчу і змрок. Некалі тут жылі людзі, гарэў агонь у печы, спяваліся песні. Але гэта было даўно, так даўно, што пакінуты дом забыўся на чалавечы голас, адвык ад чалавечых крокаў і таму не адразу прачнуўся, калі раптам бразнуў замок, рыпнулі дзверы, увайшлі мужчына з ліхтарыкам і жанчына з парасонам.

Ён. Тваё жаданне споўнілася, сястра. Праз шмат гадоў мы завіталі ў дом, дзе прайшло наша дзяцінства.

Яна. Колькі разоў я вярталася сюды ў сне, распальвала агмень, працірала пыл з рэчаў. Знаходзіла свае старыя лялькі, размаўляла з імі, дзялілася крыўдамі і радасцямі, прасіла дапамогі і парады...
(Падымае з падлогі старую ляльку, страсае з яе пыл.)

Ён. Нарэшце твой сон спраўдзіўся. Толькі няма часу, каб распаліць агмень. (Зазірае ў печ.)

Я на. Але ў сне мне здавалася, што, вярнуўшыся ў стары дом, я вярнуся і ў дзяцінства. Зноў стану маленькай дзяўчынкай, і ты зноў будзеш палыхаць мяне прыдумкамі пра дамавічка ў падпечку, пра барвянага цмока, пра служак феі, якія выкрадаюць дзяцей...

Ён. Дзіўна, але ў печы ляжаць дровы, быццам гэты дом мы пакінулі не шмат гадоў таму, а толькі ўчора.

Я на. ...А я зноў буду табе верыць і баяцца кожнага шоргату за сцяной, прыслухоўвацца да трывожнага рыпання масніц і мышынага піскату на гарышчы. А на ноч буду стаўляць на варту каля ложка Драўлянага Рыцара — маю ўлюбёную цацку. Зірні, ён і зараз вісіць на сваім цвіку.

Ён (*жартуе*). Ну, мая даражэнькая сястрыца, не буду табе зараз хлусіць пра цмокаў і фей, але існаванне Дамавічка — рэч бясспрэчная. Колькі разоў бачыў яго на ўласныя вочы: шэранькі такі, калматы, гарэза і выкруцень. Маці, бывала, падоіць карову, прынясе малако ў хату, ноччу Дамавічок шусь

і згоніць вяршкі.

Я на (*іранічна*). Дамавічок?

Ён. Ага, Дамавічок. Каму больш?

Я на. А маці казалі, што ты.

Ён. Я? Дзе там, маці так казалі, каб не пакрыўдзіць Дамавічка. Памятаеш, як нехта паскідваў глячыкі з акна? Маці таксама сварылася на мяне.

Я на. А гэта зноў Дамавічок?

Ён. Ну, вядома, ён, саромнік. Як у хаце нікога не было — ганяўся за катом, незнарок штурхнуў глячыкі, тыя і разляцеліся на аскепкі. Тут якраз маці вярнулася, а ён, нахабнік, пахаджвае па хаце, заклаўшы рукі ў кішэні, быццам і ні пры чым зусім. А памятаеш, яшчэ даўней...

Я на. Хто?!

Ён (*не ўцяміўшы*). Што — «хто»?

Я на. Хто пахаджвае перад маці, заклаўшы рукі ў кішэні? Дамавічок?

Ён (*смяецца*). Заўсёды ты чаплялася да слоў, нявера. А Драўляны Рыцар сапраўды вісіць на цвіку. Я таксама ў дзяцінстве вельмі любіў гэтую цацку. Рыцар быў такі недарэчны, няскладны з выгляду, але ў маіх фантазіях ператвараўся ў адважнага героя і вернага сябра.

Стары зламаны гадзіннік на сцяне раптам ажывае і адмярае сем.

Я на. Чуеш? Прачнуўся стары гадзіннік, сапсаваны з пракаветных часоў.

Ён. Неверагодна. Але нам трэба выехаць адсюль, пакуль не сцямнела. Пайдзі набыру ў студні вады для машыны. (*Бярэ з лавы парожняе ведро і выходзіць.*)

Я на. Дзіўны вечар... І дзіўны дом, дзе ўсё засталося такім, якім было шмат гадоў таму. Гэтая старая шафа, дзе жылі паліто і футры і дзе так зручна было хавацца ад старэйшых. (*Глядзіцца ў люстэрка, што ў шафе.*) Нязграбны куфэрак, дзе жылі бабульчыны ўспаміны і таямнічыя шоргаты. Мой маленькі драўляны ложкак, які па жаданні ператвараўся то ў хуткасны аўтамабіль, то ў паветраны карабель. Здаецца, варта прылегчы на яго і сон адразу накіне на мяне сваю чароўную коўдру. (*Кладзецца на ложкак.*) Усе апошнія гады мне сніўся гэты дом. Што прысніцца цяпер? (*Сапраўды засынае.*)

У печы загараецца агонь, пачынаюць трашчаць дровы. З падпечка, адкінуўшы нейкія лахманы, валёнкі, з'яўляецца Дамавічок.

Дамавічок. Так заўсёды: ён насваволіць, а я вінаваты. Кажуць, што дамавікі патрэбныя людзям для таго, каб ахоўваць дом, падтрымваць агмень і пужаць мышэй. За гэта, маўляў, людзі і паважаюць дамавікоў, а пасля вячэры пакідаюць ім частку ежы. (*Зазірае ў ложкак.*) Спіць. (*Кладзецца на лаву і далей гаворыць лежачы, аж пакуль сам не засынае.*) Хлусня! Дамавікі патрэбны людзям дзеля таго, каб было на каго звярнуць усе свае шматлікія грахі. Згубілася рэч — успомні, як учора сам на дурную галаву шыбнуў яе за печ. Ды ты што! Ніколі! Гэта ж дамавік пажартаваў! Або спяляць неасцярожна ха ту — і тут нават кажучь, што дамавік спаліў, помсціў за няўвагу. Ээх, людзі! (*У бок ложкак.*) Адна ты

мяне ніколі не крыўдзіла і зараз таксама заступілася. Добрая, выхаваная дзяўчынка, і такі ў цябе хлуслівы, шкадлівы брат. *(Засынае.)*

За сцяной чуваць нейкі падазроны шум, сцішаныя крокі. У акне з'яўляюцца насцярожаныя твары Скныра і Зморы.

З м о р а *(шэптам)*. Ну што? Ёсць?

С к н ы р. Ёсць. Дзяўчынка. Якраз таго веку, які нам патрэбны. Прыгожанькая, пэўна што наіўная.

З м о р а. Нарэшце пашанцавала. У мяне ўжо ногі гудзяць ад гэтых шуканняў. Фея любіць прыгожых дзяцей. Калі яна пабачыць Дзяўчынку, яна адчыніць перад ёй усе сем сноў. А Дзяўчынка ніколі не здагадаецца, што яе выкралі: будзе думаць, што ўсё адбываецца з ёй у сне.

С к н ы р. І Фея не здагадаецца. А залаты сон Фея таксама адчыніць?

З м о р а. Абавязкова! А гэтага нам якраз і трэба. Мы пралезем туды за Дзяўчынкай і набярэм золата, колькі захочам. Ой, а хто гэта такі ляжыць на лаве?

С к н ы р. Дамавічок. Таксама, здаецца, спіць.

З м о р а. Ён можа прачнуцца і нам перашкодзіць. Без дапамогі аднаго з тваіх чароўных пярсцёнкаў нам не абысціся.

С к н ы р. Шкада пярсцёнка. Рэч чароўная і каштоўная.

З м о р а. Не будзь сквапным. У залатым сне набярэш сабе пярсцёнкаў, колькі захочаш. А зараз трэба зрабіць так, каб Дзяўчынка з Дамавічком не прачнуліся, і яшчэ патрэбны падманны бот.

Скныр паслухмяна здымае з пальца пярсцёнак і варожыць над ім. Пярсцёнак ператвараецца ў слуп дыму, з якога ўзнікае вялізны, велічынёю з чалавека, бот. Змора працягвае руку да Дзяўчынкi, тая ўстае з ложка і, не прачнуўшыся, паслухмяна падыходзіць да Зморы. Скныр робіць падманным ботам падманныя сляды.

С к н ы р *(задаволена)*. Пабачыўшы гэтыя жахлівыя сляды, ніхто не адважыцца кінуцца за намі ў пагоню. *(Хавае бот за печку.)*

З м о р а. А цяпер — хутчэй да Феі. Шлях назад, з Дзяўчынкай, у два разы даўжэйшы.

Знікаюць разам з Д з я ў ч ы н к а й.

Чуваць крокі і шум за дзвярыма. Дамавічок прачынаецца, салодка пацягваецца.

Д а м а в і ч о к. Няўжо зноў трэба хавацца? Толькі заснуў, як чалавек, ізноў — пад печ. Аبرىдла. Вось возьму — і наўмысна застануся. Колькі можна! *(Сядзе на лаву.)* Трэба разабрацца, хто ў гэтым доме сваволіць і шкодзіць.

Уваходзіць Хлопчык з вядром. Ён прычыняе дзверы, таму з'яўляецца спінай да Дамавічка. Паварочваецца, бачыць Дамавічка. Вядро з бразгатам падае.

Х л о п ч ы к *(закрывае твар рукамі)*. Ай!

Д а м а в і ч о к. Ай. Цудоўны пачатак.

Х л о п ч ы к *(адкрывае вочы, але бачыць, што маленькі страшыдла не знік)*. Ты — хто?

Д а м а в і ч о к *(здзіўлена)*. От табе і маеш! Не пазнаў?

Х л о п ч ы к. Нне.

Д а м а в і ч о к. Дык гэта ж я, Дамавічок! *(Спявае.)*

Ёсць у лесе Лесавік,

Ёсць у рэчцы Вадзянік,

Ёсць у полі Палявік,

А я ў хаце — Дамавік.

У падпечку я сяджу,

Праз шчылінку я гляджу,

На праменнях варажу,
Ды нікому не скажу.

Мне зайздросціць Лесавік,
Мне зайздросціць Вадзянік,
Мне зайздросціць Палявік,
Што я дома жыць прывык.

Не блукаю ў гушчары,
Не кусаюць камары.
Не жаўцею без пары,
Не малы і не стары.

Хлопчык. Дамавічок?

Дамавічок. Так. Ты ж мяне шмат разоў бачыў. Я той самы злодзей, які ўпотай збірае вяршкі з малака, той самы нахабнік, які разбівае глячыкі, а потым пахаджае па хаце, заклаўшы рукі ў гэтыя, як іх,— кішэні! *(Спрабуе ўявіць сябе ў такой паставе, але рукі яму відавочна няма куды падзець, бо ў яго не толькі кішэняў няма, але і штаноў таксама. Пасля няўдалай спробы.)* Цьфу!

Хлопчык *(вінавата)*. Гэта не Дамавічок збірае вяршкі. І глячыкі пабіў не Дамавічок.

Дамавічок. Не Дамавічок? А хто ж гэта тады зрабіў?

Хлопчык *(уздыхае)*. Гэта зрабіў я.

Дамавічок. Ты? Айяйяй.

Хлопчык. Прабач, Дамавічок... Калі б я ведаў, што ты сапраўды існуеш, я ніколі б на цябе не нагаворваў.

Дамавічок. Эх ты! Вось твая сястра ніколі не спіхвала віну на іншага... *(Падыходзіць да ложка, зазірае ў яго.)* Ой! А дзе Дзяўчынка?

Хлопчык кідаецца да ложка.

Хлопчык. Няма. *(Заўважае падманныя сляды падманнага бота.)* Сляды! Нехта выкраў маю сястру!

Дамавічок *(глядзіць на сляды)*. Якія вялізныя! Пакуль я спаў, у хаце пабываў нейкі волат і забраў Дзяўчынку. Што рабіць?

Хлопчык. Выпраўляцца ў пагоню!

Дамавічок. А як мы адбярэм Дзяўчынку ў гэткага страшыдлы? Вунь у яго якія сляды. Які ж тады ён сам?

Хлопчык *(здымае са сцяны стрэльбу)*. У мяне ёсць бацькоўская стрэльба!

Дамавічок. У мяне таксама нешта ёсць. *(Корнаецца ў падпечку і знаходзіць дудачку.)* Гэтую дудачку пакінуў мне дзядуля. Можа, яна чароўная?

Хлопчык. У пагоню!

Дамавічок *(вагаецца)*. Паляўнічая стрэльба і дудачка — слабая зброя супраць магутнага волата. Мне і Дзяўчынку шкада і боязна.

Хлопчык. Думаеш, мне не боязна? Але хто, акрамя нас, выратуе сястру?

Дамавічок. А хто выратуе нас, калі мы трапім у бяду? Можа, твой любёны Драўляны Рыцар са зламаным мячом?

Хлопчык. Калі б ён мог — абавязкова дапамог бы. Ён не такі баязліўца, як ты.

З цвіка на сцяне зрываецца Драўляны Рыцар. На вачах спалоханых Хлопчыка і Дамавічка лялька ператвараецца ў сапраўднага рыцара.

Рыцар *(спявае)*

У волата драўлянага

Нязменныя здавён

І зброя гартаваная,

І рыцарскі закон.

Я полымю падзякую —
Хай меч наострыць мне,
Калі чырвонай зяпаю
Пачвара ў твар дыхне.

Мне ворагі не страшныя,
Я усіх іх правучыў.
Адно баюся шашаля,
Што шчыт мой патачыў.

Рыцар. Я з вамі, сябры! Я ўсё чуў і бачыў. У пагоню!

З'ява другая

Прыгожы луг. Мноства траў, кветак, птушыны шчэбет. З'яўляецца Скныр, які вядзе за руку Дзяўчынку. Крыху заду цягнецца Змора.

Змора. Скныр, пачакай. Я больш не магу. Я змарылася.

Скныр. Змора — «змарылася»! Лепш бы ты змарыла нашых даганятых.

Змора (*азіраецца*). Ой! Яны зусім блізка. А наперадзе — драўляны цурбан. Адкуль ён толькі ўзяўся на нашыя галовы? У драўлянага — зламаны меч, у малога — паляўнічая стрэльба, а ў калматага — нейкая дудка.

Скныр. Гагага... Якая магутная зброя!

Змора. Скныр, я зусім стамілася. Прыдумай, як іх затрымаць. Здымі з пальца чароўны пярсцёнак і наваражы чаго.

Скныр. Ногі перастаўляць трэба жвавей.

Змора (*сядае на траву*). Я далей не зраблю ні кроку. Я — стварэнне далікатнае, мяне шанаваць трэба. Толькі я ведаю дарогу ў залаты сон.

Скныр. На цябе пярсцёнкаў не набярэшся! (*Неахвотна здымае з пальца пярсцёнак, варожыць.*)

Змора падыходзіць да яго, спрабуе падслухоўваць.

Не замінай! Усё сапсуеш!

Выбухае слуп дыму, з яго ўзнікае прыгожая КветкаСон. Каля Кветкі стаіць вядро з вадой.

КветкаСон (*спявае*)

Чалавек заўжды блукае,
Бо шукае шчасця ён,
Чалавек заўжды жадае,
А жаданні здзейсніць сон!

Сон, сон, хуткі сон
Вам падорыць КветкаСон!
Хто заснуў — таму не трэба
Па дарогах вандраваць,
Думаць пра акраец хлеба,
Дні і ночы працаваць!

Сон, сон, салодкі сон
Вам падорыць КветкаСон!

Скныр. Цудоўная кветачка! Прыгожая, духмяная. Але не падыходзь да яе блізка, бо заснеш і ніколі не працнешся. КветкаСон нізашто не прапусціць нашых ворагаў у каралеўства Феі.

Змора (*здзіўлена*). А чаму каля кветкі стаіць вядро з вадой?

Скныр (*раздражнёна*). Адкуль я ведаю?! Не трэба было соваць свайго носа ў чужое чараўніцтва! Хадзем адсюль, нашы ворагі зусім блізка.

Знікаюць разам з Дзяўчынкай. На сцэне з'яўляюцца Хлопчык і Дамавічок.

Хлопчык. Ух ты, якая прыгожая мясціна! Вось тут мы і пачакаем Рыцара, пакуль ён дапаможа сялянам адрамантаваць плаціну. Ты не супраць адпачынку, Дамавічок?

Дамавічок. Чакаць, сядзець, адпачываць — я ніколі не супраць.

Хлопчык. Паглядзі, якая дзіўная кветка. (*Заўважае вядро.*) А вось нехта пакінуў вядро з вадой, каб падарожнікі ў такую спёку маглі наталіць смагу. (*П'е, мые твар, потым зачэртвае ваду ў прыгаршчы і лье на Дамавічка.*)

Дамавічок. Перастань пырскацца! Я не зношу вады!

Хлопчык падыходзіць да КветкіСон, яна кладзе на яго свае пялёсткі.

Хлопчык. А які ў гэтай кветкі вабны, духмяны паааах... (*Траціць прытомнасць і спаўзае на зямлю.*)

Дамавічок. Што з табой?! Табе кепска?! (*Падбягае да Хлопчыка, нахіляецца над ім, КветкаСон кладзе свае пялёсткі на Дамавічка.*)

Хлопчык. Дообраа...

Дамавічок. Дообрааа... (*Таксама спаўзае на зямлю і засынае.*)

КветкаСон (*спявае*)

Сон навечна ўсіх прымае,
Бо пачнецца ён ледзьледзь,
Як за ім чаргу займае,
Прачынаючыся, Смерць!
Сон, сон, чароўны сон
Вам падорыць КветкаСон!

На лузе з'яўляецца Драўляны Рыцар. Ён спяшаецца — шукае сваіх сяброў. Заўважае Хлопчыка і Дамавічка, нахіляецца над імі. КветкаСон кладзе на яго свае пялёсткі. Рыцар выпростаецца, асцярожна здымае з сябе пялёсткі.

Рыцар. Мае маленькія сябры стаміліся ў дарозе і заснулі пад гэтай прыгожай кветкай. Няхай хвілінку адпачнуць. А я пакуль што палью добрую расліну, якая ў спёку прытуліла іх пад сваімі пялёсткамі. (*Бярэ вядро і палівае КветкуСон.*)

КветкаСон. Дзякуй табе, шляхетны падарожнік. Але твае сябры не проста спяць. Я зачаравала іх.

Рыцар. Зачаравала? Навошта?

КветкаСон. Па загаду злога чараўніка, які мяне стварыў. Я хацела зачараваць і цябе, але не выйшла.

Рыцар. Ну так, бо я — драўляны. (*Занепакоена.*) Мілая Кветка, здымі з маіх сяброў свае чары.

КветкаСон. Я магу толькі спакусіць да сну. Але сам сон і прабуджэнне мне не падуладныя.

Рыцар (*абхапіўшы галаву рукамі*). Гэта я ўва ўсім вінаваты! Затрымаўся ля плаціны і пакінуў іх адных.

КветкаСон. За тваю дабрыню мне хочацца дапамагчы табе. Я не магу выратаваць тваіх сяброў, але ведаю, як гэта можаш зрабіць ты.

Рыцар. Я?

Кветка Сон. У Дамавічка ёсць чароўная дудка. Зайграй на ёй, і твае сябры прачнуцца.

Рыцар (*бярэ ў рукі дудачку, разглядае яе*). Але я зусім не ўмею граць. Дый дудачка — простая, не чароўная.

Кветка Сон. На такіх дудачках граюць у вашым краі? Прыкладзі яе да вуснаў, і яна сама зробіць, што трэба.

Рыцар падносіць дудачку да вуснаў, дудачка грае тужліваю народную мелодыю. Нейкі час Хлопчык і Дамавічок спяць, але раптам пачынаюць войкаць, стагнаць, захінацца рукамі ад невідомых удараў. Так прачынаюцца.

Хлопчык (*абмацвае сябе і войкае пры кожным дотыку*). Ой, баліць! Ой, смыліць!

Дамавічок (*трымаеца за галаву*). А ў мяне гузак будзе!

Хлопчык. А ў мяне — сіняк!

Рыцар. Што з вамі, сябры? Такі выгляд, быццам вас нехта адлупцаваў.

Дамавічок. Каб толькі выгляд! Мяне сапраўды адлупцавалі!

Хлопчык. І мяне!

Рыцар. Але як гэта магло здарыцца, калі вы моцна спалі? Можа, вас пакрыўдзілі ў сне?

Хлопчык, Дамавічок (*разам*). Дык гэта быў сон?

Рыцар. Так, толькі сон. Але раскажыце, што за дзіўныя сны вы бачылі?

Хлопчык. Ах, мой сон спачатку быў такі прыгожы...

Дамавічок. І мой... спачатку.

Хлопчык. Яшчэ калі я засынаў, зайграла нейкая незнаёмая мілагучная музыка, усё навакол зрабілася бліскучым і квяцістым, быццам які чарадзей разліў па аблоках, дрэвах, красках, траве свае фантастычныя фарбы. Потым аднекуль з'явілася шмат людзей, таксама незнаёмых, але з ветлымі тварамі і зычлівымі ўсмешкамі. Абранутыя ў багатыя ўборы, вышываны золатам грызет, яркія шкарлаты і аксаміт, яны трымалі ў руках нейкія дзівосныя інструменты, якія і стваралі тую чароўную музыку. І ніхто з музыкаў не быў падобны да іншага, усе былі розныя...

Дамавічок. І інструменты...

Хлопчык. Што?

Дамавічок. І інструменты ў іх таксама былі розныя.

Хлопчык. Так, інструменты ў іх таксама былі ўсе розныя, шыкоўныя і мудрагелістыя. Людзі па чарзе гралі на сваіх чароўных інструментах, адна мелодыя змянялася іншай, яшчэ харашэйшай. І такой вабнай была гэтая музыка, што знікала ўсё: хто я, дзе і навошта — якая розніца, калі ёсць гэтая музыка! А потым...

Дамавічок. Потым музыкі пачалі вучыць граць і цябе.

Хлопчык. Так, потым яны пачалі вучыць граць і мяне. І вось дзіўна — у мяне адразу ўсё выходзіла, і музыкі прыязна ўсміхаліся мне і пляскалі ў ладкі. Кожны з іх прапаноўваў мне свой інструмент, і калі я браў яго, музыка задаволена смяяўся і пляскаў у ладкі мацней за іншых. Ах, усё было так добра, так цудоўна, як і бывае толькі ў казцы ці ў сне!

Рыцар. Што ж здарылася потым?

Хлопчык. А потым у мяне ў руках з'явілася невядома адкуль вось гэтая самая дудачка, і я зайграў на ёй таксама. Гукі дудачкі былі не такія мілагучныя, як гукі тых чароўных інструментаў, але я адразу ўспомніў наш дом, маці з ручніком у руках, радасны смех сястры, ранішні смак халодных яблыкаў...

Дамавічок. Цёплую печ сярод студзеньскіх завеяў і лютаўскіх маразоў...

Хлопчык. Але што сталася з музыкамі, калі яны ўбачылі ў мяне ў руках дудачку і пачулі яе гране! Адразу некуды зніклі прыязныя, зычлівыя ўсмешкі, твары зрабіліся злымі і жорсткімі. Музыкі пачалі крычаць, каб я кінуў дудачку, пачалі адбіраць яе сілай і лупіць мяне сваімі інструментамі па чым папала.

Дамавічок. Па галаве.

Хлопчык. Што — па галаве?

Дамавічок. Лупіць пачалі не па чым папала, а па галаве.

Хлопчык. А ты адкуль ведаеш, па чым мяне лупілі ў маім уласным сне? Нешта цябе я там не заўважыў.

Дамавічок. Ніякі ён табе не ўласны. Я бачыў яго таксама. Але не было там цябе.

Рыцар. Сябры, не спрачайцеся дарма. Вы сапраўды бачылі той самы сон, бо абодва былі зачараваныя. І толькі гэтая добрая кветка дапамагла мне абудзіць вас, а дудачка выратавала вас ад ліслівых музыкаў і іх зваблівых інструментаў.

Кветка Сон. Дзякуй за добрае слова, шляхетны Рыцар. І дзякуй, што не сказаў пра мяне слова злога. Шчаслівай вам дарогі!

Рыцар. Наперад, сябры!

Хлопчык, Дамавічок, Рыцар *(спяваюць)*

Шпарка крочым без дарог,
Княства Сноў паўсюль шукаем.
Неразлучныя, утрох
Дойдзем хоць да небакраю.

Наша зброя не звініць,
Спіць драўляны меч ціхутка.
Нашу зброю пабудзіць
Дапамога дзівадудка.

Заспявае дудка зноў
Там, дзе дрэвы спяць і людзі,
І ў чароўным Княстве Сноў
Казку новую пабудзіць.

З'ява трэцяя

Пад сценамі старадаўняга замка. Брама гасцінна адчынена. З'яўляюцца Скныр з Дзяўчынкай і Змора, якая дэманстрацыйна кульгае.

Змора. Ой, не магу больш! Бедная я, няшчасная Зморачка. Баляць мае ножкі, ломяць ручкі. Ніхто мяне не пашкадуе. Ніхто не ахвяруе чароўным пярсцёнкам, каб затрымаць маіх ворагаў. А Зморачка нікому нікому не скажа, як прайсці ў залаты сон і набраць поўныя мяхі золата.

Скныр. Не хныкай, Змора. Чароўны пярсцёнак застаўся толькі адзін, ён спатрэбіцца нам у палацы Феі. А вось бачыш гэты замак? Яго гаспадар — Кароль Баязліўца — дапаможа нам пазбыцца пагоні.

Змора. Як ён дапаможа, калі сам — баязліўца?

Скныр. О, баязліўцы — самыя небяспечныя з людзей. Моцнаму з імі лёгка, але калі ў іх рукі трапіць хто слабейшы — няхай сцеражэцца. Скажам Каралю, што сама ўсёмагутная Фея загадала яму кінуць у вязніцу нашых ворагаў. А калі ён даведаецца, з якімі гораасілкамі давядзецца яму мець справу, ён з радасцю выканае загад.

Змора *(у захапленні)*. Які ты ў мяне разумны, Скнырчык!

Скныр *(самазадаволена)*. Я яшчэ разумнейшы. Хутчэй у замак, да Караля Баязліўца!

Знікаюць за брамай. Праз нейкі час пад сценамі замка з'яўляюцца Драўляны Рыцар, Хлопчык і Дамавічок.

Рыцар. Сябры мае, перад намі сапраўдны замак! Брама гасцінна адчынена, значыць, ягоны гаспадар — сапраўдны рыцар.

Дамавічок. Давайце адпачнем з дарогі ў гэтым замку.

Хлопчык. Ты, Дамавічок, гультай і дамасед. Мы не павінны траціць часу.

Дамавічок. Зноў здзекуешся? Ну, дамасед. А дзе мне было вандраваць? Ад печы да лавы? Нельга было — баяўся глячкікі разбіць.

Рыцар. Сябры, не сварыцеся. Мне таксама хочацца завітаць у гэты прыгожы замак і пазнаёміцца з ягоным гаспадаром. Але Хлопчык праўду кажа: мы не можам траціць часу.

Дамавічок. А колькі мы сёння яго ўжо страцілі? Варта якому гультаю ці баязліўцу крыкнуць «на дапамогу» — і ты ляціш да яго з усіх ног, быццам без цябе не абыдзеца!

Хлопчык. Як табе не сорамна, Дамавічок?! Ён жа — Рыцар. А рыцар павінен прыходзіць на дапамогу ўсім, хто трапіў у бяду.

Дамавічок. А можа, і ў гэтым замку некаму патрэбна наша дапамога? Можа, і тут нехта трапіў у бяду? Мы выпраўляемся далей, а ён тут гіне і крычыць: «На дапамогу! На дапамогу!»

Голас за брамы. На дапамогу! На дапамогу!

Дамавічок. О! Чуеце?

Голас за брамы. Ратуйце! Гіну!

Рыцар. Сябры, нехта трапіў у бяду і кліча нас на паратунак! За мной!

Кідаюцца да замка. Хлопчык затрымоўваецца, каб набіць стрэльбу. Перад самай брамай Драўляны Рыцар і Дамавічок правальваюцца ў нейкую ямінуpastку. Чуваць задаволены рогат за брамы, і неўзабаве адтуль выходзяць Кароль Баязліўца і ягоны Жаўнер.

Кароль, Жаўнер (*спяваюць*)

Расправімся з ворагам

Не сілай, а розумам.

І ў гrome, і ў шоргаце

Расчумем пагрозу мы.

Прыпеў:

Сонца свеціць. Жах, жах!

Вее вецер. Жах, жах!

Мышка шкрабне. Жах, жах!

Нашы шаблі: «Жах, жах!» (*Робяць гук шаблямі.*)

Мы звышасцярожныя,

Катум без літасці.

Мы непераможныя

Ні сілай, ні хітрасцю.

Прыпеў.

Кароль (*глядзіць у яму і задаволена пацірае рукі*). Папаліся, птушачкі! Наступным разам будзеце ведаць, як бегчы на дапамогу невядома куды і невядома каму!

Жаўнер. Наступнага разу не будзе, ваша міласць.

Кароль (*уздымае галаву*). Жарт?

Жаўнер. Жарт, ваша міласць.

Кароль. Ухваляю. Сёння ж атрымаеш узнагароду.

Жаўнер. Дзякую, ваша міласць.

Хлопчык (*наводзіць стрэльбу*). Не атрымае.

Кароль. Хто сказаў?

Жаўнер (*паказвае на Хлопчыка*). Ён, ваша міласць.

Кароль. Ты?

Хлопчык. Я.

Кароль. Жарт зразумеў, але не ўхваляю. Чаму ты не ў яміне? (*Робіць крок да Хлопчыка.*)

Хлопчык. Яшчэ адзін крок — і я страляю.

Кароль. Ай! (*Хаваецца за Жаўнера.*)

Хлопчык. Ану, адпусці маіх сяброў!

Кароль (*больш смела*). Не магу.

Хлопчык. Чаму?

Кароль. Бо стрэльба не зараджана.

Хлопчык. Ах, не зараджана! Ну, гэта мы зараз спраўдзім. (*Узводзіць курок.*) Лічу да пяці. Адзін...

Жаўнер. Ваша міласць! Ваша міласць! Ён страляе!

Кароль. Не бойся, дурненькі. Стрэльба не зараджана.

Хлопчык. ...Два...

Жаўнер. Ага, не зараджана. А чаму вы тады за мяне схаваліся?

Хлопчык. Тры...

Кароль. Гэта не я схавайся за цябе, гэта ты ў гераічным парыве засланіў мяне! Сёння ж атрымаеш узнагароду.

Хлопчык. Чатыры...

Жаўнер. Ваша міласць, мне здаецца, яна ўсёткі стрэліць. Што тады, ваша міласць?

Кароль. Тады атрымаеш узнагароду пасмяротна.

Хлопчык. Пяць!..

Жаўнер. Ааа... (*Падае ніцма, прыкрывае галаву рукамі.*)

Кароль (*рукі ўгору*). Здаёмся! Здаёмся!

Хлопчык. Так бы адразу. Вызваляй маіх сяброў.

Кароль. Не магу.

Хлопчык. Што?! Зноў? (*Наводзіць стрэльбу.*)

Кароль. Слова Караля — не магу. Так боязна зрабілася — ногі адняліся, рукой паварухнуць нельга. Ад усёй душы хачу дапамагчы, а да драбін кроку зрабіць не дам рады.

Хлопчык. Дзе драбіны?

Кароль. Ды вунь, ля брамы.

Хлопчык. Глядзі ў мяне! (*Не зводзячы з Караля вачэй, ідзе па драбіны. Але калі стаўляе іх у яму, міжволі паварочваецца да Караля спінай.*)

Таму толькі гэтага і трэба — ён штурхае Хлопчыка ў яму.

Кароль. Ну, цяпер усе там. Уставай, адважны Жаўнер. Мы перамаглі.

Жаўнер з вінаватым выглядам уздымаецца з зямлі. Чуваць бой гадзінніка на вежы.

Жаўнер. Ваша міласць, да поўначы засталася паўгадзіны. Зараз з'явіцца Здань. Уцякайма, ваша міласць.

Кароль. Тактак, трэба хавацца. А палонных пакінем тут: няхай нацерпяцца страху! (*Ідзе да брамы.*)

Жаўнер падбірае Хлопчыкаву стрэльбу і слухае, што яму кажуць з ямы.

Жаўнер. Ваша міласць! Той, што драўляны, кліча вас.

Кароль. Перадай яму, што мы сустрэнемся заўтра. У катойні.

Жаўнер. Ваша міласць! Ён кажа, што не баіцца ніякай Здані і можа нас ад яе збавіць, калі вы вызваліце ягоных сяброў.

Кароль (*спыняецца*). Ён так сказаў? Хлусіць, нягоднік. (*Ідзе далей.*) А можа, не хлусіць? (*Зноў спыняецца.*) Паспрабаваць, ці што?

Жаўнер. Паспрабуйце, ваша міласць, паспрабуйце. Ці яго замучыць кат, ці да смерці напужае Здань — нам усё роўна.

Кароль. А калі ён раптам пераможа? Як я растлумачу Феі, чаму я іх адпусціў?

Жаўнер (*шэптам*). А навошта адпускаць, ваша міласць? (*Хіхікае.*)

Кароль. Ты сёння абавязкова атрымаеш узнагароду! Стаўляй драбіны — будзем выпускаць палонных.

Жаўнер стаўляе ў яму драбіны. Жаўнер са стрэльбай, Кароль — з мячом нападатове.

Першым вылазіць Хлопчык... А цяпер той, калматы... Драўляны вылазіць апошнім. *(Да Драўлянага Рыцара.)* Тваіх сяброў мы забіраем у замак. Там для іх знойдзеца ўтульнае месца ў вязніцы. А ты застанешся чакаць Здань. Пераможаш — і цябе, і сяброў тваіх адпушчу. Ну а калі не пераможаш...

Зноў чуваць бой гадзінніка. Замітусіліся Кароль і Жаўнер.

Жаўнер *(з жахам)*. Да поўначы засталася чвэрць гадзіны!

Кароль. Хутчэй у замак!

Знікаюць за брамай разам з палоннымі. Брама зачыняецца.

Рыцар. Пачакайце! Дзе мне шукаць Здань?

Голас за брамы. Не хвалюйся, даражэнькі. Яна цябе сама знойдзе, сама. *(Рогам.)*

Рыцар застаецца пад сценамі замка адзін, даглядае сваю немудрагелістую зброю.

Рыцар. Бедныя мае сябры! Як ім страшна цяпер у вязніцы, як тужліва! Змрочныя каменныя сцены, пакрытыя шэрым слізкім павуціннем, зверху капае брудная халодная вільгаць. Валтузня пацукоў па кутах, а недзе пад самай столлю агідны кажан знайшоў сабе прытулак. Я ўва ўсім вінаваты! Праўду казаў Дамавічок: нельга быць такім наўным і даверлівым.

Бой гадзінніка — поўнач. Чуваць нейкія дзіўныя гукі і мерныя крокі. Рыцар прыслухоўваецца.

Нехта ідзе. *(Паварочваецца насустрач таямнічым крокам і з мячом у руцэ чакае набліжэння Здані.)*

Крокі чуваць з боку лесу. Раптам з процілеглага боку з'яўляецца Здань. Яна бязгучна падплывае да Рыцара, які стаіць да яе спінай. Здань уздымае рукі і, як любяць жартаваць дзеці, заплюшчвае Рыцару вочы. Здрыгануўшыся, Рыцар паварочваецца. Здань адплывае.

Здань *(пяшчотным дзявочым голасам)*. Хіхі...

Рыцар. Божухна, дзякуй табе, што я драўляны!

Здань зноў падплывае да Рыцара ззаду, заплюшчвае яму вочы і зноў адплывае.

Здань. Хіхі...

Рыцар. Кім бы ты ні была, пачвара,— параджэннем пекла ці жыхаркай ночных туманоў, я, Драўляны Рыцар, выклікаю цябе на двубой!

Рыцар з мячом кідаецца на тое месца, дзе толькі што была Здань. Але Здань ужо ў яго за спінай.

Я не збіраюся гуляць з табой у каты і мышы!

Здань *(з дзіцячай наўнасцю)*. Чаму?

Рыцар *(разгублена)*. Як — чаму? Мы — ворагі і павінны біцца да смерці аднаго з нас.

Здань. А я не люблю біцца. І не ўмею. Я люблю гуляць. Чаму ты хочаш мяне забіць? *(Зноў заплюшчвае Рыцару вочы.)*

Рыцар *(задумаўся, не звяртае ўвагі на яе рукі)*. Чаму?.. Ну, ты палохаеш добрых людзей...

Здань *(смяецца)*. Якіх добрых людзей? У гэтым замку?

Рыцар. Твая праўда: добрыя людзі не капаюць ямінпастак і не кідаюць падарожнікаў у вязніцу.

Здань. Вось бачыш! Цяпер ты будзеш са мной гуляць?

Рыцар. Гуляць? *(Рэзка паварочваецца.)* Калі мае сябры ў небяспецы?! Калі ў іх няма ні скарынкі хлеба, ні глытка вады?! Калі на іх шчэрацца з усіх кутаў пацукі?! *(Уздымае свой меч над Зданню.)*

Здань крычыць, як маленькая спалоханая дзяўчынка. Рыцар на імгненне нерухомее, потым апускае меч і адыходзіць убок. Здань плача.

Не плач, я не зраблю табе крыўды. Ты хто — чалавек? Румзаеш, як маленькая дзяўчынка...

Здань. Я — Здань. *(Усхлівае.)* Але мне вельмі сумна, бо ніхто не хоча са мной сябраваць. Усе мяне баяцца, як толькі я з'яўляюся — разбягаюцца хто куды. Ты — першы, хто застаўся, але адразу захацеў мяне забіць. *(Спявае.)*

Раз, два, тры, чатыры, пяць!
Здань выходзіць пагуляць
І цяпрэчу, і агні
Запрашае да гульні.
Як мне сумна...
Ойойой!
Пагуляй хоць ты са мной.
Раз, два, тры, чатыры, пяць!
Буду бегаць і скакаць,
З ноччу ў хованкі гуляць,
З ценяў ляльку майстраваць.
Як маркотна...
Ойойой!
Пагуляй хоць ты са мной.

Рыцар. Не з уласнай волі хацеў я цябе забіць. Кароль абяцаў за гэта вызваліць маіх сяброў.

Здань. А ты пашкадаваў мяне, і цяпер твае сябры застануцца ў вязніцы?

Рыцар. Хутчэй за ўсё Кароль проста падмануў бы мяне.

Здань. Ты — сапраўдны рыцар! І я дапамагу табе вызваліць сяброў. Мне гэта будзе не цяжка. *(Знікае.)*

Рыцар *(задумліва)*. Дзіўна, гэтая здань — зусім не чалавек. Але наколькі яна чалавечней і шляхетней за жыхароў замка. Тыя, хто крычаць святыя словы «ратуйце, на дапамогу», каб завабіць сваіх ахвяр у пастку, — не маюць права называцца людзьмі. Прыйдзе час, калі яны сапраўды трапяць у бяду і будуць прасіць дапамогі. Але колькі б ні крычалі яны «ратуйце, на дапамогу!» — ні адна жывая душа не адгукнецца на іх покліч!

У замку — шум, бразгат зброі, крыкі: «Ратуйце! На дапамогу!» Рыцар ускочвае на ногі. Зза брамы куляй вылятаюць Кароль і Жаўнер і знікаюць у лесе. Наўздагон ім ляціць Здань, потым выходзяць Хлопчык і Дамавічок.

Здань. Бывай, мілы Рыцар! Я адплаціла табе добром за добро: твае сябры цяпер вольныя. Будзеш у гэтых мясцінах — успомні пра маё існаванне!

Рыцар. Дзякуй табе, Здань! Я цябе ніколі не забуду! *(З узнятай на развітанне рукой глядзіць Здані ўслед.)*

Хлопчык і Дамавічок *(асцярожна тузаюць Рыцара за другую руку)*. Што з табой, адважны Рыцар?

Рыцар. Нічога, мае маленькія сябры. Усё добра. *(Цвёрда.)* Мы вольныя, але Дзяўчынка чакае нашае дапамогі. Наперад!

Хлопчык, Дамавічок, Рыцар *(спяваюць)*
Шпарка крочым без дарог,
Княства Сноў паўсюль шукаем.
Неразлучныя, утroph
Дойдзем хоць да небакраю.

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

З’ява чацвёртая.

Палац Феі. Перад брамай сядзіць Цмок і, напяваючы сумную песенку, вострыць свой меч: клацклац, клацклац.

Цмок (*спявае*)

Хто не ведае пра Цмока?
Чулі блізка і далёка:
Ёсць такі нягоднік Цмок,
Што хаваецца у змрок.

Кажуць, ён людзей хапае,
Кажуць, ён дзяцей глытае,
А як есці неахвота —
Цягне да сябе ў балота.

Цяжка жыць ад плётак Цмоку,
Не зрабіць нікуды кроку:
Толькі ступіць на парог,
Як крычаць: «Ратуйце, Цмок!»

Вось і новы дзень пачаўся. І зноў — ніякіх табе ворагаў, ніякіх прыгод. Сядзі, адпачывай. Зусім не такой мне ўяўлялася служба ў Феі. Дармаедства гэта, а не служба. Навошта вартаўнік, калі няма ад каго вартаваць?..

Неўпрыкмет ад Цмока з’яўляюцца Скныр і Змора, якія вядуць за сабой Дзяўчынку.

Скныр. Я завяду Дзяўчынку ў палац, а ты падрыхтуй Цмока. Гэты дурань можа пра ўсё здагадацца і расчуліцца, а трэба, каб ён быў злым і бязлітасным.

Змора. Нацкую яго як трэба, не хвалюйся. (*Бяжыць да Цмока.*) Ратуйце, ратуйце! Забіваюць!
Цмок (*узрадавана*). Нарэшце! Дзе?! Каго?!

Скныр з Дзяўчынкай знікаюць за брамай.

Змора. Вялікая небяспека пагражае Феі Сноў і ўсяму каралеўству! Толькі адважны Цмок можа нас выратаваць!

Цмок. Хто пагражае?! Адкуль? Куды бегчы?

Змора (*пераходзіць на таямнічы шэпт*). Бегчы якраз нікуды не трэба. Схавайся лепш і чакай. Неўзабаве тут з’явіцца тры вельмі небяспечныя злачынцы, якія пагражаюць жыццю Феі!

Цмок. Дачакаўся нарэшце! (*Бяжыць хавацца.*)

Змора робіць некалькі крокаў да брамы. Але нечакана Цмок вяртаецца.

(*Падазрона.*) Змора, пачакай! А ты часам не хлусіш?

Змора. Як гэта — хлусіш?

Цмок. Ну, пажартаваць надумала, ці што?

Змора. Пагроза жыццю Феі — гэта для цябе жарты? Добра ж ты служыш сваёй гаспадыні!

Цмок. Бягу, бягу!

Змора робіць яшчэ некалькі крокаў да брамы, але Цмок зноў вяртаецца.

(Недаверліва). Змора, пачакай! А як злачынцы дабраліся сюды праз лясы і горы, праз рэкі і балоты?

З м о р а. Лясы выпалілі, горы зраўнялі з зямлёй, рэкі вычарпалі, а балоты высушылі!

Ц м о к. Ух, якія моцныя асілкі, гэтыя злачынцы. *(Бяжыць.)*

З м о р а *(ідзе да брамы).* Страшэнна моцныя!

Ц м о к *(зноў вяртаецца).* Змора, пачакай! А як яны прайшлі праз уладанні Каралю Баязліўца?

З м о р а. Выцягнулі хітрасцю з замка і забілі! *(Знікае за брамай.)*

Ц м о к. Ух, якія хітрыя і жорсткія тыя злачынцы! Нарэшце пашанцавала! *(Хаваецца ў засаду.)*

Праз нейкі час перад брамай з'яўляецца Д р а ў л я н ы Р ы ц а р.

Р ы ц а р. Дык гэта і ёсць палац Феі? *(Разглядаецца.)* Але дзе Дамавічок і Хлопчык? Пакуль я дапамагаў рыбакам адшукаць сеці, схаваныя русалкамі, сябры рушылі далей. А можа, яны ўжо ў палацы? Трэба спяшацца. *(Ідзе да брамы.)*

З засады выбягае Ц м о к. Меч яго ў похвах.

Ц м о к. Ні з месца, зламыснік! Ты не зробіш ні кроку, пакуль не станеш са мной у двубою! *(Убок.)* А пасля двубою ты ўвогуле не зробіш ні кроку. Гагага...

Р ы ц а р. У двубою? Ты вызываеш мяне на рыцарскі паядынак? *(Узрадавана.)* Я згодны!

Ц м о к. Малайчына, што пагадзіўся! Інакш мне давялося б забіць цябе проста так. Слова Цмока! Гагага...

Р ы ц а р. Ты — сапраўдны цмок? Не хлусіш?

Ц м о к. Я ніколі не хлушу! Я найсапраўднейшы, чыстапародны цмок, хоць зусім не хачу ім быць. Не хачу чыніць зла, хапаць дзяцей і глытаць рыцараў. Я сам хачу быць рыцарам!

Р ы ц а р. За кім права выбару зброі?

Ц м о к. А гэта навошта?

Р ы ц а р. Паводле правілаў рыцарскіх паядынкаў, адзін з праціўнікаў, звычайна пакрыўджаны, мае права выбару зброі.

Ц м о к. Тады я выбіраю меч.

Р ы ц а р. Ты — пакрыўджаны?

Ц м о к. Не, проста іншай зброі ў мяне няма.

Р ы ц а р. Слова рыцара — лепшага выбару зрабіць нельга. У мяне таксама толькі меч.

Ц м о к. Абараняйся! *(Торгае меч за рукаятку, але той не паддаецца.)* Ой!

Р ы ц а р *(стаіць з выцягнутым мячом).* Што здарылася?

Ц м о к. Не паддаецца! *(Хныча.)* Ну вось, мне заўсёды не шанцуе. Трыста гадоў толькі тым і займаўся, што даглядаў зброю, а ў найважнейшы момант даў маху!

Р ы ц а р. Давай разам. *(Бярэцца за рукаятку мяча і цягне ў свой бок.)*

Цмок за похвы — у адваротны. Разлятаюцца ў розныя бакі: Рыцар з мячом, Цмок з похвамі.

(Падае меч.) Ваша зброя, пане Цмок.

Ц м о к. Дзякую, пане Рыцар.

Р ы ц а р. Пачнем, пане Цмок?

Ц м о к *(уздымае меч).* З вялікай ахвотай, пане Рыцар.

Б'юцца на мячах з захапленнем і энтузіязмам. Пасля чарговага выпадку Рыцар выбівае меч з Цмокавых лап.

Ц м о к. Так нецікава! Толькі пачалі — і я ўжо прайграў.

Р ы ц а р. Тады падымай меч, і працягнем паядынак.

Ц м о к. Ага! *(Падымае зброю.)*

Бойка працягваецца да таго моманту, пакуль меч не вылятае з Рыцаравых рук.

А зараз перамог я! Хутчэй бяры меч, і пачнем зноў!

Рыцар. Але гэта ўжо не двубойпаядынак, а нейкае спартыўнае спаборніцтва. Так нельга.

Цмок. Ну яшчэ разок, а? Каб ты ведаў, колькі гадоў я чакаў гэтага двубою!

Бойка працягваецца зноў. Перад палацам неўпрыкметку з'яўляюцца Хлопчык і Дамавічок, якіх спадужнікі ў азарце паядынку не заўважаюць.

Хлопчык. Наш Рыцар перамагае нейкага страшыдлу!

Дамавічок. Не, гэта страшыдла перамагае Рыцара!

Хлопчык. Рыцар!

Дамавічок. Страшыдла!

Хлопчык. Ты чый сябар — Рыцараў ці страшыдлаў?

Дамавічок. Вось таму я і сябар Рыцару, што бачу, як яго перамагае страшыдла. Мы павінны памагчы Рыцару.

Хлопчык. Правільна! *(Кідаецца ў бойку.)*

Дамавічок. Стой! Ты куды? *(Цягне Хлопчыка назад.)*

Хлопчык *(здзіўлена)*. На дапамогу.

Дамавічок. Супраць страшыдлы трэба дзеіць хітрасцю.

Хлопчык. А што ты збіраешся рабіць?

Дамавічок *(вымае шнурок і робіць пятлю)*. Калі на мяне ў падпечку находзіў сум, я браў шнурок і лавіў мышэй. А зараз мы зловім страшыдлу.

Хлопчык. Малайчына!

Дамавічок *(кідае пятлю пад ногі спадужнікам)*. Чакаем, пакуль страшыдла трапіць у пятлю, а потым... разам... моцна... торгаем! Ой!

Рыцар падае.

Хлопчык. Што ты нарабіў?! Бяжым на дапамогу! *(Кідаецца да Цмока.)*

Цмок *(Рыцару)*. Чаму ты ўпаў? Я зноў перамог? А гэта што за малеча?

Хлопчык і Дамавічок з разгону налятаюць на Цмока, той ловіць іх у ахапак: аднаго злева, другога справа.

Хлопчык, Дамавічок *(разам)*. Пусці! *(Адбіваюцца.)*

Рыцар *(устаўшы з долу і ўгледзеўшы пятлю)*. Гэта мае сябры. Яны хацелі злавіць цябе, а трапіўся я.

Цмок. Хаха... Якія хітруны. *(Ставіць Хлопчыка і Дамавічка на зямлю.)* Але тады выходзіць, што я цябе не перамог?

Рыцар *(усміхаецца)*. Выходзіць так. Што будзем рабіць?

Цмок. А нічога. Я вас адпускаю. На ўсе чатыры бакі. Вы мне спадабаліся і зусім не падобныя на злачынцаў.

Рыцар. Але нам не трэба на ўсе чатыры бакі, нам трэба ў адзін — у палац Феі.

Цмок. Што?! Вы сапраўды хочаце знішчыць Фею? Які жах! Значыць, я памыліўся, вы ўсёткі — злачынцы?

Хлопчык, Дамавічок *(разам)*. Мы не злачынцы!

Рыцар. Мы не злачынцы, шаноўны Цмок. Фея выкрала Дзяўчынку, сястрычку гэтага Хлопчыка. А мы хочам вярнуць яе.

Цмок. Наша Фея выкрала дзяўчынку? Гагага!..

Дамавічок. Выкрала! І няма чаго рагатаць!

Цмок. Прабачце мяне, шаноўныя чужаземцы, за гэты незразумелы для вас смех. Але наша Фея не магла гэтага зрабіць. Вось ужо дзве тысячы гадоў, ад самага свайго нараджэння, яна — добрая Фея, і першы ж злы ўчынак пазбыў бы яе жыцця. Такі Чарадзеіны закон фей: калі ты нарадзілася добрай —

робіш толькі добрыя справы, калі злы — толькі злыя. Наша Фея не магла выкрасці Дзяўчынкі, хто вам такое сказаў?

Рыцар. Не магла?

Цмок. Гэта нейкая памылка!

Хлопчык. А яе служкі?

Цмок. Служкі? Ох, служкі маглі. Гэта такія нягоднікі і ашуканцы! Як іх толькі Фея трымае каля сябе? Можа, не здагадаецца?

Рыцар. Нам трэба ў палац!

Цмок. Добра, я прапушчу вас. Але спачатку дайце слова, што не зробіце зла маёй гаспадыні.

Рыцар. Калі ўсё гэта праўда...

Цмок. Праўда, шчырая праўда!

Рыцар. Я даю слова, што ні я, ні мае сябры ніколі не зробім зла тваёй гаспадыні, калі...

Цмок. Калі... Калі што?

Дамавічок. Калі яна не зробіць зла нам!

Цмок. Згода! (*З надзеяй.*) А калі вы будзеце вяртацца, можна зноў выклікаць цябе на двубой, Рыцар?

Рыцар. Згода!

Хлопчык, Дамавічок (*разам*). Да пабачэння!

Цмок. Удачы вам, дзеці!

Драўляны Рыцар, Хлопчык і Дамавічок знікаюць за брамай. Цмок сядзе на камень і, напяваючы тую самую песеньку, але ўжо вясёлым голасам, вострыць свой меч: клацклац, клацклац.

(*Спявае.*) Хто не ведае пра Цмока?

Чулі блізка і далёка:

Ёсць адзін адважны Цмок,

Што ў двубоі перамог!

З'ява пятая

Зала ў палацы Феі Сноў. На троне, заклаўшы нагу за нагу, сядзіць Скныр, грае на гітары і спявае.

Скныр (*спявае*)

Скажы мне, што ты робіш

У вольную гадзіну?

Якое маеш хобі:

Чытаеш мо няспынна?

Сабраў паштовок тону,

Стракатых марак кошык?

А я не злажу з трона,

А я збіраю грошы.

Я марыў стаць багатым

Яшчэ ў дзяцінстве самым.

Не слухаў Скнырамаму,

Не слухаў Скныратату.

Вучыўся кепска ў школе,

Не меў падлогі ў хаце,

Не працаваў ніколі,
А думаў пра багацце!

Уваходзіць Змора, спыняецца ля трона і з замілаваннем глядзіць на Скныра.

Змора. Які ты ў мяне ўсёмагутны, Скнырчык!

Скныр (*задраўшы галаву*). Я яшчэ ўсёмагутнейшы! Змора, а дзе Дзяўчынка?

Змора. Фея паказвае ёй каралеўства. Цяпер яны ў першым, квяточным сне.

Скныр. А залаты — трэці?

Змора. Так, залаты — трэці. Мы пойдзем за імі ў гэты сон і возьмем сабе гэтулькі золата, колькі зможам вынесці. І купім усё на свеце...

Скныр. Усё!

Змора. Але для гэтага трэба спачатку знішчыць Фею.

Скныр. Нарэшце ў тваю галаву прыйшла хоць адна разумная думка.

Змора. Я заўсёды была тваёй аднадумцай.

Скныр. Тады я — двудумца. Бо ў маю галаву прыйшлі адразу дзве разумныя думкі.

Змора (*з захваленнем*). У адну галаву — дзве думкі?!

Скныр. Але. Папершае, трэба ўкрасці ў Феі магічныя словы ад усіх сноў.

Змора. З дзяцінства мару нешта ўкрасці. Які ты ў мяне хітры, Скнырчык.

Скныр. Я яшчэ хітрэйшы. А цяпер слухай другую думку. Мы прымусім Фею зрабіць злы ўчынак, і тады ства будзе наша.

Змора. Які ты ў мяне хітры, Скнырчык. Толькі наша Фея ніколі не зробіць злога ўчынку.

Скныр. Не зробіць?

Змора. Ніколі!

Скныр. А я яшчэ хітрэйшы. Таму і захаваў на гэты выпадак апошні чароўны пярсцёнак. (*Варожыць над пярсцёнкам.*)

Пярсцёнак ператвараецца ў слуп дыму, з якога вылятае вялікі прыгожы матылёк.

Калі на капялюшык Феі сядзе гэты матылёк, яна забудзецца, што павінна чыніць толькі дабро.

Змора (*падыходзіць і гладзіць Скныра па галаве*). Які ты ў мяне мудры, Скнырчык.

Скныр. Я яшчэ мудрэйшы.

Змора (*працягвае гладзіць Скныра*). Які ты ў мяне прыгожы, Скнырчык.

Скныр. Я яшчэ прыгажэйшы. (*Гладзіцца ў маленькае люстэрка.*) Ой, Фея ідзе!

Змора. Злазь, дурань, з трона!

Змора і Скныр хаваюцца за трон. Уваходзіць Фея — маладая, прыгожая жанчына ў элегантай сукенцы. На галаве ў яе лёгкі капялюшык. Фея вядзе за рукі Дзяўчынку.

Фея. Каралеўства Сноў — самае дзіўнае каралеўства ў свеце. У ім сем сноў. Цяпер мы з табой знаходзімся ў першым сне — кветкавым. Гэта сон кветак, колераў і пахаў, у гэтым сне я апранаю найрчэйшыя сукенкі. Каб трапіць у кветкавы сон мне нават не трэба гаварыць магічнага слова «Абраф», для каралеўства гэты сон — рэальнасць. Другі сон — люстэркавы, каб зазірнуць у яго, трэба сказаць «Арбэрс».

Зза трона паказваецца Змора, якая падслухоўвае і запісвае магічныя словы ў нататнік.

Фея. Тут можна ўбачыць у срэбных люстэрках, не толькі свой твар, але і сваю душу, даведацца пра сябе такое, пра што і не падазраваў. Каб увайсці ў трэці сон, залаты, гаворым магічнае слова «Аталоз».

Скныр (*высоўваецца зза трона, шэптам*). Запісвай, Змора, запісвай!

Фея. Тут захоўваюцца найвышэйшыя духоўныя каштоўнасці. Але толькі выбраныя ведаюць пра гэта. Звычайныя людзі бачаць адно груды золата і дьяментаў. Сапраўдныя каштоўнасці схаваныя ад іх скавпных вачэй. У чацвёртым, кашмарным касцяным сне, небяспечна доўга затрымвацца. Скажаўшы «Арэміх», мы трапляем у палон чорных жахаў, жудасных пачвараў, і сама смерць ходзіць недзе паблізу. Таму трэба вымавіць слова «Амур» і хуценька перанесціся ў пяты сон — ружовы сон кахання і любові. Дарослыя памылкова лічаць, што дзецям нельга паказваць гэты сон. Але без любові ў сэрцы дзіця не вырасце ў шчаслівага чалавека, трапіць у палон чацвёртага, чорнага сну. І толькі прайшоўшы праз сон кахання і любові можна дасягнуць шостага, шклянога сну, скажаўшы «Акмуд». У гэты празрысты бязгучны сон я прыходжу думаць. Тут нараджаюцца геніяльныя ідэі, прыадчыняецца мудрасць. Што ёсць у сёмым, агністым сне — не ведае ніхто. Магічнае слова ад яго страчана шмат тысячагоддзяў таму, і найвялікшыя варажбіты і чарадзеі шукаюць яго дарэмна.

Чуваць нейкі шум, недзе разбіваецца шкло. Чароўная музыка, якая суправаджала падарожжа Феі і Дзяўчынкі па снах, абрываецца.

Нехта патрабуе мяне ў кветкавым сне. *(Да Дзяўчынкі.)* А цябе, мілая госця, я пакіну ў другім сне. Там, сярод мноства срэбных люстэркаў, табе не будзе сумна і ты, калі захочаш, зможаш пабачыць сваю будучыню. Арбэрс! *(Дзяўчынка знікае.)* Ну а я вярнуся ў першы сон. Абраф!

У зале з'яўляюцца Драўляны Рыцар, Хлопчык і Дамавічок. Фея сядзе на трон, з боку ад якога становяцца Змора і Скныр.

Рыцар. Вітаем цябе, шаноўная Фея!

Фея. І я рада вас бачыць, дарагія госці. Як вам падабаецца маё каралеўства?

Рыцар. Цудоўнае каралеўства. Нідзе не бачыў такіх духмяных кветак, такіх шляхетных спадушнікаў і такой прыгожай каралевы. *(Робіць галантны паклон.)*

Дамавічок. І такіх нікчэмных служак, як гэтыя. *(Паказвае на Змору і Скныра.)*

Хлопчык *(тузае Дамавічка)*. Мы ж дамовіліся захоўваць этыкет.

Фея. Якія ў цябе нявыхаваныя сябры, Рыцар.

Рыцар. Яны просты разгубіліся, убачыўшы тваё каралеўства, Фея.

Фея. Так, у мяне сапраўды самае незвычайнае і дзіўнае каралеўства ў свеце: каралеўства Сноў. Калі чалавек трапляе сюды, яму здаецца, што ён бачыць сон. А вярнуўшыся дадому, ён адразу забывае маё каралеўства, як забываюць сны.

Дамавічок *(пазяхае, упаўголаса)*. А мне хочацца спаць, калі я слухаю Фею.

Фея. Якія ў цябе нахабныя сябры, Рыцар.

Рыцар. Проста яны стаміліся ў дарозе, Фея.

Дамавічок. Няма часу слухаць казкі, мы прыйшлі па справе!

Хлопчык *(гнеўна)*. Навошта ты загадала служкам выкрасць маю сястру?

Скныр *(ціха)*. Самы час. *(Дастае матылька і садзіць на капялюшык Феі.)*

Фея. Якія няўдзячныя госці. Да таго ж, нязваныя. Пэўна што, трэба ператварыць іх у кветкі, каб не раздражнялі мяне. *(Уздымае рукі і адразу ж разгублена апускае.)* Ой, здаецца, я развучылася чараваць. Я не ведаю патрэбных для гэтага чараўніцтва магічных слоў.

Скныр *(надказвае)*. Абрафартысіма!

Змора *(надказвае)*. Абрап'янісіма!

Фея *(устае з трона і ўрачыста прамаўляе)*. Я, Фея каралеўства Сноў, за нявыхаванасць і нахабства ператвараю чужаземцаў у кветкі. Абрафартысіма! Абрап'янісіма!

Замест Хлопчыка і Дамавічка пасярод залы з'яўляюцца дзве кветкі: мак і званочак. На шаломе ў Рыцара вырастаюць вялікія свечкі каштана. Змора і Скныр неўпрыкмет пакідаюць залу. Матылёк уздымаецца з капялюшыка Феі і адлятае.

Што са мной? Я сто гадоў не злавалася, а гэтыя нязваныя госці так раз'юшылі мяне, што я забылася на Чарадзейны закон. Я зрабіла дрэнны ўчынак і цяпер павінна знікнуць... знікнуць... знікнуць... *(Растае ў паветры.)*

Рыцар. Што цяпер рабіць? Сябры зачараваныя. Фея знікла. *(Сядае ля падножжа трона, у роспачы абхапіўшы галаву рукамі.)*

Неўзабаве ў зале з'яўляюцца Змора і Скныр, нагружаныя шматлікімі клункамі, валізкамі, куфэркамі.

Змора. Скнырчык, давай адпачнем. Цяжкія клункі!

Скныр *(спыняецца, аглядае набыткі)*. Можна і адпачыць, усё роўна ўсе зачараваныя. Нашага золата хопіць на ўсё жыццё. Змора, ты шчаслівая? Усё жыццё разам...

Змора *(усхвалявана)*. Усё жыццё разам?!

Скныр. Усё жыццё разам з золатам. *(Заўважае Драўлянага Рыцара.)* А ты чаму не зачараваўся?

Змора. Ты ж павінен быў ператварыцца ў каштан!

Рыцар. О, я ўжо быў каштанам, вельмівельмі даўно. Магутным, раскідзістым каштанам. Штогод у траўні мае дужыя галіны распускаліся белымі духмянымі кветкамі. Калі ж я пастарэў, мяне ссеклі і зрабілі Драўляным Рыцарам... А куды знікла ваша гаспадыня?

Скныр *(з гонарам)*. У нас няма гаспадыні! Мы цяпер — уладары каралеўства Сноў, і нам належыць усё золата — найвялікшая каштоўнасць на свеце.

Рыцар. Не разумею, якая карысць з золата? Яно ж такое мяккае, што ніякую зброю з яго не зробіш. І так здрадліва блішчыць.

Змора *(пагардліва аглядае Рыцара з ног да галавы)*. Таму ты такі пашарпаны і занядбаны, што не разумееш. Золата можа ўсё!

Рыцар. А золата можа расчараваць маіх сяброў, знайсці Дзяўчынку і вярнуць Фею?

Скныр *(рагоча)*. Але ж і ёлуп! Навошта сябры, калі ўжо ёсць золата?!

Змора. Тваіх сяброў можа расчараваць толькі Фея, а яна цяпер знаходзіцца ва ўладаннях Смерці, у самай глыбіні чацвёртага, кашмарнага, сну. І ніколі не вернецца адтуль, бо Смерць не адпускае сваіх палонных.

Рыцар. Але калі золата — найвышэйшая каштоўнасць, ці нельга яго абмяняць у Смерці на жыццё Феі?

Змора. Дурань, жыццё можна абмяняць толькі на жыццё. А які вар'ят аддасць добраахвотна сваё жыццё дзеля жыцця іншага? Вяртайся дадому і забудзься на сваіх сяброў.

Рыцар *(сядае паміж макам і званочкам)*. Не, я не вярнуся, пакуль іх не выратую.

Скныр *(адводзіць Змору ўбок)*. Трэба пазбыцца гэтага драўлянага цурбана. Ён хоча абмяняць наша золата.

Змора. Але як гэта зрабіць?

Скныр. Вось што: пойдзем у шклянны сон. Там прыадчыняецца мудрасць і мы адразу здагадаемся, як пазбыцца Рыцара. Зірні ў сваім нататніку магічнае слова ад шостага сну.

Змора. Ой! Я пакінула нататнік у залатым сне! Але, памятаю, каб трапіць у шосты сон, трэба сказаць «Арэміх».

Скныр *(крычыць)*. Дурніца! Сказаўшы «Арэміх», трапіш у чацвёрты, кашмарны сон! Каб увайсці ў шосты сон, трэба вымавіць «Амур».

Рыцар *(усхопліваецца, паўтарае шэптам)*. Сказаўшы «Арэміх», трапіш у чацвёрты, кашмарны, сон! Я пайду туды, а Фея вернецца і зможа расчараваць Хлопчыка і Дамавічка!

Змора. Які ты ў мяне разумны, Скнырчык!

Скныр. Я яшчэ разумнейшы!

Змора, Скныр *(разам)*. Хочам у шклянны сон: Амур!

Рыцар. Хачу ў кашмарны сон, каб Смерць забрала маё жыццё замест жыцця Феі! Арэміх!

На тым месцы, дзе толькі што стаяў Драўляны Рыцар, матэрыялізуецца Фея. Замест мака і званочка з'яўляюцца Хлопчык і Дамавічок. Зніклі ў пятым сне Змора і Скныр, вярнулася з другога сну Дзяўчынка. Дзеці і Дамавічок радуюцца сустрэчы, крычаць, абдымаюцца.

Фея. Як прыемна бачыць шчаслівых дзяцей! Хочацца выканаць усякае іх жаданне. Дзеці, якое ў вас самае вялікае жаданне?

Дзяўчынка, Хлопчык, Дамавічок *(разам)*. Мы хочам вярнуцца дадому!

Фея. А вы ні пра што не забыліся?

Дзяўчынка, Хлопчык, Дамавічок *(разам)*. Хутчэй дадому!

Фея *(сумна ўздыхае)*. Што ж, няхай будзе павашаму! Адпраўляйцеся дадому!

Дзяўчынка, Хлопчык, Дамавічок *(разам)*. І каб Драўляны Рыцар вярнуўся разам з намі.

Фея. Нарэшце! *(Узмахвае рукой.)* Рыцар, цяпер ты вольны!

З'яўляецца Драўляны Рыцар. Дзеці скачуць вакол яго ад радасці.

Рыцар *(разглядаецца)*. Няўжо смерць адпусціла мяне?

Фея. Так, бо жыццё тваё належыць дзецям. І пакуль яны будуць любіць цябе — будзеш жыць ты. Але дзеці хутка вырастаюць у дарослых і забываюцца на свае ўлюбёныя лялькі і цацкі.

Хлопчык, Дзяўчынка *(разам)*. Няпраўда, мы ніколі не забудзем пра Драўлянага Рыцара!

Фея. Добра, але выпраўляйцеся ўжо дадому. І ты, Дамавічок, разам з імі. Рыцар вас дагоніць. *(Узмахвае рукой.)*

Дзеці і Дамавічок знікаюць.

Ты ім верыш?

Рыцар. Нічога не зробіш, такое жыццё.

Праз залу праходзяць Змора і Скныр, закаханыя і шчаслівыя.

Змора. Скнырчык, ты самы прыгожы і мілы на свеце!

Скныр. Ты яшчэ прыгажэйшая і мілейшая, Зморачка!

Рыцар *(здзіўлена)*. Што гэта з імі?

Фея. Яны пераблыталі магічныя словы, трапілі ў пяты сон і закахаліся адно ў аднаго. *(Пяшчотна.)* Рыцар, заставайся ў маім каралеўстве. Будзеш мне першым памочнікам і сябрам.

Рыцар. Дзякуй, Фея, але я не магу.

Фея *(падае люстэрка)*. Паглядзі ў гэтае люстэрка часу! Яно пакажа, што будзе з табой праз пяць гадоў.

Рыцар *(глядзіць)*. Бачу.

Фея. Што?

Рыцар *(сумна)*. Пакінуты дом, пакрытыя пылам рэчы. І сябе на сцяне. *(Апускае люстэрка.)*

Фея. Застанешся?!

Рыцар. Не.

Фея. Чаму?

Рыцар. Бо веру, што дзеці гэтых дзяцей некалі вернуцца ў пакінуты дом і знойдуць кінутую бацькамі ляльку. Бывай, Фея.

Фея. Бывай, шляхетны Рыцар... *(Узмахвае рукой.)*

Драўляны Рыцар знікае.

Праз залу зноў праходзяць, узяўшыся пад рукі, Змора і Скныр.

Змора. Залаценькі ты мой, Скнырчык!

Скныр. Ты мне даражэй за ўсё золата на свеце, Зморачка!

Фея *(спявае)*

Сем зорак схаваліся ў крылах птушыных.

Сем нотаў у згубленай флейце заснулі.
Сем сноў пралятае ў празрыстых вышынях.
Спі, соннае царства маё,
Люлілюлі.

Спіць неба, што мерала зорныя крокі.
Спяць флейты, што гэту мелодыю чулі.
Спяць сны, кулачкі падгарнуўшы пад шчокі.
Спі, соннае царства маё,
Люлілюлі.

Сонптушкі лунаюць пад полагам снім —
Іх крылы планету ад буры затуляць.
А зорка на золку мне перайка скіне.
Спі, соннае царства маё,
Люлілюлі.

З’ява шостая

Стары, пакінуты дом на ўскрайку лесу. Дзверы адчыняюцца, уваходзіць мужчына з парожнім вядром. Стаўляе вядро на лаву, падыходзіць да ложка.

Ён. Прачынайся, соня, нам трэба ехаць!

Яна (*праз сон*). Дзякуй, я застануся ў пятым сне.

Ён (*нахляецца і кранае яе за плячо*). Уставай, машына нас чакае.

Яна (*прыўздымаецца з ложка, працірае вочы*). Дзе гэта я? Няўжо дома? Мы ўжо вярнуліся з каралеўства Сноў?

Ён. Не. Ты яшчэ не вярнулася. Ты спіш.

Яна. Дык гэта быў сон? Мяне не выкрадалі служкі Феі? Ты з Дамавічком не сядзеў у падземнай вязніцы КараляБаязліўца...

Ён. Брр!

Яна. Драўляны Рыцар не ратаваў вас ад чараў КветкіСон і не змагаўся з Цмокам? Не было насамрэч ні добрай Феі, ні самотнай Здані і ніколі не было Дамавічка? Сумна...

Ён. Паехалі, фантазёрка. Нас чакаюць у горадзе.

Стары гадзіннік на сцяне зноў ажывае і адмярае сем гадзін.

Яна (*паказвае некуды*). Ой, што гэта?

Ён (*глядзіць*). Дзіўна, у халоднай, няпаленай печы свецяцца чырвоныя жарынкі.

Яна. Але ж не! На цвіку няма Драўлянага Рыцара!

Ён (*глядзіць*). Сапраўды няма. Хм, а толькі што, здаецца, вісеў.

Яна. Але тады значыць... значыць, усё было не ў сне?

Брат з сястрой здзіўлена глядзяць адно на аднаго. Чуваць нечыя крокі, стук у дзверы. Уваходзіць Незнаёмы, вельмі падобны на Драўлянага Рыцара, толькі ў сучасным гарнітуры замест даспехаў.

Незнаёмы (*голосам Рыцара*). Не давезяце да горада, шанюўныя гаспадары?

Заслона

МАЛЕНЬКІ АНЁЛАК

Монап'еса ў 2х дзеях
паводле вершаў Кармэн Барнос дэ Гаштольд
(вершы ў перакладзе аўтара п'есы)

АСОБЫ

А н ё л а к — Апякун Забытых Жывёлаў.

ПЕРАЎВАСАБЛЕННІ:

Жаўрук.

Певень.

Парсюк.

Мыш.

Сабака.

Блыха.

Жырафа.

Папугай.

Малпа.

Жаба.

Чарапаху.

Морская Зорка.

Бог даў нам мажлівасць хоць неяк разумець свае пакуты, разумець пакуты жывёлаў нам не дадзена. Мы не ведаем, дзеля чаго жывёлы створаны і хто яны такія.

К. С. Льюіс

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

На сцэну выходзіць А к ц ё р з двума куфэркамі ў руках. Стаўляе куфэркі на стол і адчыняе іх. З аднаго куфэрка вымае фігуркі жывёлаў, але расстаўляе іх за куфэркамі, каб не відаць было глядачам. Некаторыя фігуркі ён бярэ ў рукі, гуляе з імі, успамінае колішнія ролі.

А к ц ё р *(вымае Сабаку)*. Гаў! Гаўгаў! Гаўгаўгаў! *(Стаўляе Сабаку за куфар і вымае Пеўня.)* Кукарэку! Кукарэку! *(Надзьмуўшыся, нібы Певень перад Курамі.)* Хохохохо!.. Хохохохохо... *(Стаўляе Пеўня за куфар і вымае Жабу.)* Куўакуўа... Куўакуўа... Куўа... *(Стаўляе Жабу за куфар, вымае Чарапаху і... задумваецца. Як жа крычыць Чарапаху? Дый ці крычыць яна ўвогуле? Нічога не прыдумаўшы і махнуўшы ў распачы рукой, стаўляе Чарапаху за куфар. І толькі тады звяртае ўвагу на глядачоў.)*

Прабачце, спадары і спадарыні! Раскукарэкаўся тут, нібы перад малымі дзеткамі... Зараз, зараз пачну. *(Вымае з другога куфэрка анэльскі ўбор, няспешина апранаецца і пераўвасабляецца ў Анёлка.)*

А н ё л а к *(распростае крылы)*. Ах, як цудоўна быць анёлам! Нават такім маленькім анёлкам, як я. *(Да гледачоў.)* Вы ведаеце, што ў кожнага з вас, людзей, ёсць свой Анёлахоўнік? У цябе... у цябе... так, і ў цябе... і ў цябе таксама. Але я — не разумею і баюся людзей. Вы такія цяжкія, такія сур'ёзныя, такія велічныя. А я — такі маленькі і лёгкі. І я папрасіў усёмагутнага Бога: «Божа, прызнач мяне ахоўнікам якога іншага, прасцейшага стварэння». І тады ўсёмагутны Бог прызначыў мяне Апекуном Забытых Жывёлаў. Уяўляеце: усіх жывёлаў! Птушак, рыб, звяроў! Дзікіх і свойскіх, рахманых і драпежных! Ух! Я так узрадаваўся... спачатку. А пасля — задумаўся. Я не разумею вас, людзей, бо вы шмат і мудрагеліста гаворыце. Але як я зразумею жывёлаў, калі яны не гавораць зусім? Толькі: гаўгаў, кугу — кугу, куўакуўа. Акрамя таго, людзі моляцца і ў малітвах звяртаюцца да Бога з просьбамі і падзякай. А жывёлы? «У жывёлаў таксама ёсць малітвы, — супакоіў мяне ўсёмагутны Бог. — Ёсць свае просьбы і падзякі, радасці і няшчасці. Трэба толькі пачуць іх і зразумець». «А можна, я выберу з усіх жывёлаў некага аднаго?» — «Таго, у каго найбольш радасцяў, ці таго, у каго найбольш няшчасцяў?» — «Я хачу выбраць таго, каму найбольш патрэбна мая дапамога». — «Паспрабуй», — адказаў Бог. І я выправіўся шукаць найняшчаснейшае стварэнне, каб стаць ягоным Анёламзаступнікам. *(Узмахваючы крыламі, тройчы абыходзіць стол з куфэркамі.)* Першага я сустрэў Жаўрука. *(Шукае сярод фігурак Жаўрука і не знаходзіць.)* Дзе ж гэта ён?

Чуваць спеў Жаўрука.

(Уздыхае галаву ўгору, паказвае на неба). Ага, там. Чуеце, як спявае? *(Да Жаўрука.)* Добры дзень, Жаўрук! Я — Анёлка, Апякун Забытых Жывёлаў, можа, ты няшчасны, можа, табе патрэбна дапамога? *(Прыслухоўваецца.)* Спявае. Хочаш, я буду тваім Анёлкамахоўнікам? *(Прыслухоўваецца.)* Чаму ты не адказваеш на мае пытанні, Жаўрук? Ты шчаслівы? *(Прыслухоўваецца.)* Усё адно спявае! Што ж рабіць? *(Задумваецца.)* Усёмагутны Бог казаў, што ў кожнае жывёлы ёсць свая малітва. Можа, паспрабаваць? *(Да Жаўрука.)* Паслухай, Жаўрук, я не разумею, пра што ты спяваеш, але калі ў цябе ёсць Малітва да Бога — яе зразумеюць усе. *(Да гледачоў.)* І тады Жаўрук заспяваў Малітву...

Акцёр пераўвасабляецца ў Ж а ў р у к а.

Ж а ў р у к

Шчодры Божа,
я не ведаю добра,
як належыць маліцца.
Але я прашу Цябе:
абарані маё гняздзечка
ад ветру і дажджу,
рассып кроплі расы на кветках
і шмат зярнятак на маім шляху.
Няхай шырыцца Тваё неба,
а Твае галінкі будуць гнуткія!
Няхай вечна ліецца Тваё святло,
а ў маім сэрцы бруіцца крыніца музыкі.
Так бы ўвесь час спяваў, спяваў, спяваў...
Аман.

Спеў Жаўрука сціхае высока ў небе. Акцёр пераўвасабляецца ў А н ё л к а.

А н ё л а к. Вось такую Малітву праспяваў Жаўрук. Дзіўна: ён не ведаў, як маліцца, а выказаў усе свае пачуцці да Бога. *(Уздыхае.)* Але Жаўрук пачуваўся шчаслівым, яму не патрэбна была мая дапамога, і я адправіўся далей. *(Узмахваючы крыламі, двойчы абыходзіць стол з куфэрамі.)* Я апынуўся ў вёсцы, ля

чалавечага жытла, і на падворку ўбачыў Пеўня. *(Вымае фігурку Пеўня і стаўляе на куфэрак.)* Божа, што гэта быў за Певень! Які важны ён меў выгляд, які шыкоўны ўбор! На галаве — пунсовы грабеньчык, на нагах — ваяўнічыя шпоры, у хвасце — чырвоныя, зялёныя, сінія пёркі. Прызнаюся, я не адразу асмеліўся да яго звярнуцца. *(Да Пеўня, баязліва.)* Ддобры ддзень, сспадар Певень! Можа, ты — няшчасны, можа, табе патрэбна дапамога? Хочаш, я буду тваім Анёлкамахоўнікам? *(Да гледачоў.)* У адказ на мае ветлыя словы Певень пагрозліва начапурыўся, ваяўніча падскочыў, забіў крыламі і выклікаў мяне на двубой. «Хто, я няшчасны?! — крычаў Певень. — У мяне дзесяць прыгожанькіх жонактурыц і я іх сам ахоўваю. Мне не патрэбна твая дапамога, нахабнік! На двубой!» Уяўляеце: двубой Пеўня з Анёлкам! Вам смешна, а мне было не да смеху. Я вымушаны быў прасіць прабачэння і тлумачыць Пеўню, што я — Божы пасланец і выклікаць мяне на двубой — тое самае, што выклікаць самога Бога. Певень пагардліва абгледзеў мяне з ног да галавы, узмахнуў крыламі, ускочыў на плот і пракрычаў...

Акцёр спрытна стаўляе адзін куфэрак на другі, усаджвае наверх П е ў н я і пераўвасабляецца.

П е в е н ь

Не забывай, Божа,
што гэта я кажу сонцу ўзыходзіць.
Заўсёды быў тваім паслухмяным служкам,
але ранг маёй прафесіі
вымагае раскошы і бляску.
Шляхецтва абавязвае...
Тым не менш
заўсёды быў тваім паслухмяным служкам,
хоць... не забывай, Божа,
што гэта я кажу сонцу ўзыходзіць.
Аман.

Акцёр пераўвасабляецца ў А н ё л к а.

А н ё л а к. Пракрычаўшы гэта, Певень знік за плотам, а я застаўся на падворку, не ведаючы, ці абурацца мне, ці смяцца. *(Разбірае імправізаваны плот і хавае Пеўня ў куфэрак.)* Нарэшце засмяўся, бо такая наіўная ганарлівасць выклікала б усмешку ў самога Бога. Певень верыў, што Сонца ўзыходзіць на ягоны загад! Якая шляхетная дурнота! *(Смяецца і вымае з куфра Парсюка.)* І тут нехта тузануў мяне за крыло. Я азірнуўся, убачыў Парсюка і развесяліўся яшчэ больш. Парсюк быў таўсценны і брудны, ды такога несамавітага выгляду! Можа, у яго таксама ёсць Малітва? *(Да Парсюка.)* Ну, Парсючок. Што б ты хацеў сказаць Богу? Нешта надта смешнае, калі меркаваць з твайго выгляду. *(Да гледачоў.)* Парсюк рохкнуў, нязграбна раскланяўся і сказаў...

Акцёр пераўвасабляецца ў П а р с ю к а.

П а р с ю к

Божа,
іхняя выхаванасць мяне смяшыць.
Так, я рохкаю!
Рохкаю і чмыхаю!
Рохкаю, бо рохкаю
і чмыхаю, бо нічога іншага не ўмею.
Але я не збіраюся дзякаваць ім за тое,
што яны адкормліваюць мяне на кілбасы.
Божа, што за лёс!
Чаму Ты стварыў мяне

такім чулым?

Аман.

Акцёр пераўвасабляецца ў А н ё л к а.

А н ё л а к. Выказаўшы свой боль, Парсюк зноў раскланяўся і шуснуў пад ганак. Я нават не паспеў затрымаць яго. *(Хавае Парсюка ў куфэрак.)* Я ў распачы апусціўся на зямлю і задумаўся. *(Сядае проста на падлогу.)* Парсюк быў няшчасны, вельмі няшчасны! А ўсе смяліся з яго і я, я — таксама смяўся! Божа, які з мяне пасля гэтага Апякун Забытых Жывёлаў?! «Што за лёс», — успомніў я словы Парсюка і сабраўся заплакаць, але тут убачыў, што па мне паўзе... Мыш! Аааа! *(Спалохана крычыць, хавае Мыш за хвост, імгненна залазіць на стол, апамятаўшыся, заўважае Мыш у руцэ, зноў крычыць і выпускае Мыш. Змяніўшы дух.)* Ух. Не ведаю чаму, але ўсе Анёлы страшна баяцца мышэй. І я таксама. *(Задумаўшыся.)* Але ж я — Апякун Забытых Жывёлаў. Значыць, і Забытых Мышэй таксама. *(Цвёрда.)* Я не павінен іх баяцца. *(Разгублена.)* А баюся... *(Шукае Мыш, не злазячы са стала.)* Спадарыня Мыш, спадарыня Мыш, дзе вы? *(Прыслухоўваецца.)* Ага, чую. *(Асмялеўшы злазіць са стала, знаходзіць Мыш і садзіць яе на далоні. Да Мышы.)* Прашу прабачэння, пані Мыш! Я вас не пазнаў. Я — ваш Анёлахоўнік. Ці няма ў вас Малітвы да ўсёмагутнага Бога? Ці няма якіх просьбаў і пажаданняў?

Мыш пішчыць.

Што? Ёсць? Ой, у вас такі слабенькі галасок. *(Падносіць Мыш да вуха і ўважліва слухае яе: згаджаецца, здзіўляецца, спачувае. Выслухаўшы, хавае ў куфэрак.)* Зусім не страшная Мыш. А якая выдатная ў яе Малітва... *(Паўтарае з памяці пачутую на вуха Малітву Мышы.)*

Акцёр пераўвасабляецца ў М ы ш.

М ы ш

Я такая шэрая,
усёмагутны Божа,
што нават не ведаю,
ці памятаеш ты пра мяне.
Заўсёды насцярожаная, усімі цкаваная,
грызу нешта тут і там,
жыву з мізэрных крохаў.
Ніхто ніколі мне нічога не даў!
Хіба гэта ганьба — быць мышшу?
А хто ж мяне стварыў, як не Ты?
Божа, толькі адно ў Цябе прашу:
каб я заўсёды мела надзейнае сховішча.
Не дай мне памерці з голаду
і абарані мяне ад кіпцюроў
таго д'ябла з зялёнымі вачыма.

Аман.

Акцёр пераўвасабляецца ў А н ё л к а.

А н ё л а к. Зусім не страшная Мыш! Маленькая, непрыкметная, а колькі ў ёй годнасці ды мужнасці! *(Дэкламуе.)* «Хіба гэта ганьба — быць мышшу? Ніхто ніколі мне нічога не даў!» Ой, я ведаю, як ёй дапамагчы! Дам ёй хлебных крошак. *(Кліча.)* Спадарыня Мыш, спадарыня Мыш! *(Зноў вымае з куфэрка Мыш, вымае з другога куфэрка краец хлеба. Усаджае Мыш на куфэрак і, пакрышыўшы хлеб, корміць яе. Да Мышы.)* Частуйцеся, спадарыня Мыш. *(Да гледачоў, з гонарам.)* Я — сапраўдны Апякун Забытых Жывёлаў. А хто ж такі д'ябал з зялёнымі вачыма, чых кіпцюроў так баіцца Мышка? Ага, здагадаўся,

здагадаўся! Гэта Кот! Цікава было б з ім сустрэцца і выслухаць ягоную Малітву. (*Падумаўшы.*) Не, лепш іншым разам. Раптам ён папросіць у Бога на сняданак гэтую вась Мышку? (*Занепакоены, Анёлак хавае Мыш назад у куфэрак, сыпае ёй туды і крошкі.*) Але я зусім забыўся на Парсючка. Пэўна што, з усіх жывёлаў ён найбольш няшчасны. Трэба адшукаць яго, паспрабаваць сусцешыць і дапамагчы. Ці не ён гэта стаіўся пад ганкам? (*Вымае з куфэрка нейкую фігурку, як выяўляецца — фігурку Сабакі.*) Ой! (*Адскоквае на некалькі крокаў.*) Гэта — не Парсючок! Гэта — вартавы Сабака. Калматы і злосны! (*Выконваючы загады Сабакі.*) Стаю. Слухаюся. Не ўцякаю. Адказваю. Толькі праўду. Нідзе не быў. Нічога не браў. Што схаваў у кішэні? Нічога не схаваў, бо кішэняў не маю. Згодны, усе злодзеі маюць кішэні. А я не маю. (*Узрадавана.*) Значыць, я не злодзей! А хто я? Я — Анёлак, Апякун Забытых Жывёлаў. (*Пакрыўджана.*) Я не бадзяюся без справы, я шукаю самае няшчаснае ў свеце стварэнне. (*Ласкава.*) Добры сабачка, паслухмяны сабачка! Ты ж не ўкусіш свайго Анёлаахоўніка, праўда? Ты ж — таксама ахоўнік. Што, ты — самае няшчаснае стварэнне ў свеце? Такі вялікі і дужы? Не можа быць! Добра, адпусці мяне, а я перадам Богу тваю Малітву, калі яна ў цябе ёсць. (*Да гледачоў.*) Вядома, у яго была Малітва...

Акцёр пераўвасабляецца ў С а б а к у.

С а б а к а

Божа,
я — на варце!
Без мяне,
хто будзе ахоўваць іхніх авечак?
Хто будзе захоўваць вернасць?
Ніхто — апроч Цябе і мяне —
не ведае, што такое вернасць.
Кажуць мне: «Добры сабачка! Паслухмяны
сабачка!»

Гэта толькі словы...
Паблажліва тузаюць,
кідаюць мне старыя косткі
і вельмі з таго ўсцешваюцца.
Прымаю ўсё,
бо яны лічаць, што мне так добра.
Часам нехта з іх дасць мне выспятка,
калі пападуся на ягонай дарозе.
Прымаю і гэта, бо што мне зробіцца!
Я — на варце!
Божа,
не дай мне памерці,
пакуль хоць нешта ім пагражае.
Аман.

Акцёр пераўвасабляецца ў А н ё л к а.

А н ё л а к. Скончыўшы Малітву, Сабака гримнуў цяжкім жалезным ланцугом і схаваўся пад ганак. Сабака сапраўды быў няшчасны. І, добра разважыўшы, я перадумаў шукаць Парсюка. Разумеецца, хоць іхнія з Сабакам малітвы звернутыя да Бога, але яны — пра Чалавека, пра Гаспадара, ад якога залежыць шчасце альбо няшчасце Парсюка і Сабакі. Яны — свойскія жывёлы, жывуць пры Чалавеку. Дый Певень з Мышшу таксама. А я — Апякун Забытых Жывёлаў, я не разумею і баюся людзей, не магу ўмешвацца ў іхнія справы. І я надумаўся адправіцца ў нечাপаныя Чалавекам мясціны, да дзікіх звяроў і птушак. Бо хто, апроч мяне, выслухае іх, хто дапаможа? Вось там я і знайду істоту, якой мая дапамога патрэбна найбольш... Я сабраўся пакінуць падворак, але тут... (*пачынае падскокваць, часаціца, некага лавіць пад сваім анёльскім адзеннем*) тут я адчуў, як па мне нехта скача, нехта мяне кусае! Гэта была Блыха! Уяўляецца: Блыха на Анёлку! Адкуль яна ўзялася? Можа, пераскочыла на мяне з Сабакі? І яна

патрабавала перадаць яе Малітву Богу. Якое нахабства! *(Да Блыхі.)* Зараз, зараз! Толькі не кусайся. Я не магу прамаўляць да Бога, калі мяне кусаюць! *(Абвяшчае.)* Малітва Блыхі!..

Акцёр пераўвасабляецца ў Б л ы х у.

Б л ы х а

Скачу і кусаю,
скачу і кусаю!
Божа, як мяне гэта цешыць!
Гэта была геніяльная задума:
стварыць мяне такой маленькай
і ўзброіць скокамі і кусамі.
Скачу і кусаю,
скачу і кусаю.
Што за каралеўская забава!
Прызнаюся,
што раблю я гэта з пэўнай зласлівасцю.
У сваіх лахманах бльшынага колеру
(колер гэты прыдуманы наўмысна дзеля мяне)
я маю ўладу большую, чым слон.
Калі падумаю пра гэта —
проста заходжуся ад смеху.
Скачу і кусаю,
скачу і кусаю!
Божа, ці прымеш мяне да свайго Раю,
ці не збаішся,
што магу там усім залезці пад скуру?
Ажно не адважваюся марыць...

Акцёр пераўвасабляецца ў А н ё л к а.

А н ё л а к *(абмацуае сябе)*. Аман! Нарэшце адчапілася. Таксама — Божае стварэнне. І якое ганарлівае! «Каралеўская забава, улада, большая чым слон!» Але ўсё, усё. Лячу ў першабытныя мясціны, да дзікіх жывёлаў — у Афрыку.

А к ц ё р здымае з сябе анельскі ўбор і хавае яго ў куфэрак. У другі куфэрак збірае фігуркі звяроў. Бярэ куфэрак і пакідае сцэну.

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

На сцэну выходзіць А к ц ё р з двума куфэркамі ў руках. Стаўляе куфэркі на стол, адчыняе іх. Дастае з аднаго куфэрка анельскі ўбор і апранае яго. Убор у некалькіх месцах падраны.

Акцёр пераўвасабляецца ў А н ё л к а.

А н ё л а к *(разглядае дзіры на сваім уборах)*. Нішто сабе, якія дзіры! Вось да чаго даводзяць падарожжы ў Афрыку. *(Да гледачоў.)* Спадзяюся, вы падумалі, што на мяне напаў драпежны афрыканскі звер? На жаль, вы памыліліся. О як бы я хацеў забавіць вас неверагоднай гісторыяй пра ўтаймаванне львоў і леопардаў! Але нічога такога гераічнага не здарылася. Проста, прыямляючыся, я неасцярожна наляцеў на дрэва і зачпіўся за сук баабаба. Здаецца, гэта быў баабаб. Ды так і застаўся на тым суку вісець. *(Бярэ сябе адной рукой за каўнер, паказваючы, як ён вісеў на суку.)* Суседнія галіны не давалі

разгарнуць крылы, я боўтаўся ў паветры і разумеў, што без чужой дапамогі мне на зямлю не спусціцца. Вядома, я мог бы звярнуцца да ўсёмагутнага Бога... Але не хацелася непакоіць яго з такой дробязі. Дый паказвацца яму ў такім недарэчным, бездапаможным выглядзе — таксама. І тады я стаў крычаць. Што я крычаў? Ну а што б вы крычалі на маім месцы? (*Крычыць, паранейшаму трымаючы сябе рукой за каўнер.*) Гэй, дзікія звяры ды птушкі! Я — Анёлак, Апякун Забытых Жывёлаў. Ваш абаронца і заступнік. Хто з вас няшчасны? Каму патрэбна дапамога? (*Да гледачоў.*) З суседняга дрэва ўзнялася патрывожаная птушка, недзе паблізу зясмялася Гіена і — цішыня. Я зноў закрычаў: «Што, усе вакол шчаслівыя? Ва ўсёй Афрыцы няма каму прыйсці на дапамогу?» Тады галіны баабаба рассунуліся (а можа, гэта быў і не баабаб) і паказалася жоўтая ў чорных плямах галава Леопарда. «А можа, гэта быў і не Леопард? — з надзеяй падумаў я, калі галава схавалася. — Хіба ў леопардаў бываюць такія сумныя і добрыя вочы?» (*Бярэ сябе за каўнер і другой рукой.*) У наступнае імгненне я адчуў, як нехта бярэ мяне за каўнер, уздымае ўгору і — ой, толькі б не выпусціў — стаўляе на зямлю. Так, гэта быў не Леопард! (*Вымае з куфэрка фігурку Жырафа.*) Гэта была Жырафа. (*Звяртаецца да Жырафы, быццам нічога і не здарылася.*) Уф, якая спэка! Куды гэта я трапіў? Пэўна што ў Афрыку. Прывітанне, шаноўная Жырафа. У цябе такая доўгая шыя. А я — Анёлак, Апякун Забытых Жывёлаў. Хочаш, я стану тваім Анёлам-Ахоўнікам? Ты не хочаш? Пачакай, пачакай, куды ты ўцякаеш? (*Іным голасам.*) Мілая Жырафа, дзякуй табе, дзякуй за дапамогу! Я не ведаю, чым змагу адплаціць табе за дабрыню, але калі ты хочаш звярнуцца з Малітвай да Бога,— кажы, я ўсё перадам Уладару. (*Да гледачоў.*) Спыніўшыся, Жырафа нахіліла сваю даўгую шыю і яшчэ раз паглядзела на мяне сваімі мудрымі, сумнымі вачыма. А потым, узняўшы галаву высока ў неба, прамовіла Малітву. Прамовіла не дзеля мяне, проста да Бога.

Акцёр пераўвасабляецца ў Жырафу: залазіць на стол і адтуль, выцягнуўшы шыю, прамаўляе Малітву.

Жырафа

Божа,
як цяжка прызвычаіцца
да штодзённае дробязнасці свету,
калі пазіраеш на яго зверху!
Кажуць,
табе даспадобы пакорлівых стварэнні.
Плёткі малпаў!
Мне лягчэй паверыць у Тваю веліч:
жыўлюся ўсім, што ўзносіцца ўверх
і бачу зблізку Тваё неба.
Пакора?
Плёткі малпаў!
Аман!

Акцёр злазіць са стала і пераўвасабляецца ў Анёлка.

Анёлка (*сумна*). Пайшла. Вядома, ёй не патрэбна мая дапамога: Жырафа і без мяне бачыць неба зблізку. (*Задаволена.*) Затое ў Малітве яна ані словам не згадала пра Чалавека. Афрыка! (*Хавае Жырафу ў куфэрак і вымае Папугая.*) І тут на мяне наляцеў Папугай. (*Садзіць Папугая на плячо.*) Страшэнна балбатлівы Папугай. (*Спрабуе гутарыць з Папугаем.*) Прывітанне, Папугай! Я — Анёлак, Апякун... Што, ты — Анёлак? Ах, ты — не Анёлак, ты проста паўтараеш словы за мной? Ну так, ты ж — Папугай. Выслухай мяне ўважліва, Папугай, я — Апякун Забытых Жывёлаў. Я прыляцеў у Афрыку... Так, у Афрыцы шмат жывёлаў, я і без цябе гэта ведаю. Я шукаю... А пры чым тут бівень Слана? Ты ведаеш, дзе яго знайсці? Урэшце ты можаш хоць хвілінку памаўчаць ці не? Не?! Ільвіца нарадзіла льявнят? А каго ж яна яшчэ магла нарадзіць?.. О!.. (*Схапіўшыся за галаву.*) Страшэнна балбатлівы Папугай! (*Да гледачоў.*) Я ні слова не змог сказаць, пакуль не выслухаў усіх афрыканскіх плётак і чутак. З кім сябруе Насарог, каго праглынуў Кракадзіл, дзе начуе Леў... Калі ён пачаў пераказваць мне тыя самыя навіны трэці раз, я не вытрымаў і закрычаў... (*Да Папугая.*) Усё! Не дуры мне галавы! Хочаш пагава

рыць — гавары з Богам. Ён такі ўсёмагутны, што нават дасць рады выслухаць тваю балбатню. *(Да гледачоў.)* Папугаю спадабалася мая прапанова...

Акцёр пераўвасабляецца ў Па п у г а я.

Па п у г а й

Ты нешта сказаў, Божа?
Прабач, мне падалося,
Што Ты звяртаешся да мяне.
Але я памыліўся —
Ты паранейшаму маўчыш.
Можа, баішся,
Што я выбалбачу Твае сакрэты?
Сапраўды, лічуся занадта гаваркім,
але я перакананы,
што ў многіх выпадках
магу быць карысным.
Сустракаюцца яшчэ дубовыя галовы,
Якім трэба таўчы і таўчы,
усё тое самае, усё тое самае.
Калі гэта спатрэбіцца —
Я заўсёды да тваіх паслугаў.
Не нудзіць мяне таркатанне,
Перажоўванне тых самых слоў.
У гэтым тоіцца вялікая сіла.
Я ведаю, што крыху раздражняю
Сваіх суседзяў,
Але яны слухаюць мяне,
Хочуць таго ці не.
Бубню ўвесь час тое самае,
Але ад гэтага напаўняецца іхняя памяць.
Калі змагу прыдацца Тваёй мудрасці?
Не пагарджай мною, Божа!
Аман.

Акцёр пераўвасабляецца ў А н ё л к а.

А н ё л а к. Гэта была вельмі доўгая Малітва... Пагутарыўшы з Богам, Папугай зноў накінуўся на мяне, каб расказаць, адкуль у Зебры такі модны ўбор і дзе ўсёткі Слон згубіў учора бівень. Але я прагнаў балбатуна. *(Хавае Папугая ў куфэрак.)* Папугаю не патрэбна была мая дапамога. Ён адчуваў сябе на сваім месцы і ведаў, чым дапамагчы самому Богу. А ў мяне ад ягонае траскатні разбалелася галава... І тут на гэтую хворую галаву нешта ўпала з дрэва. *(Дастае з куфэрка банан і разглядае яго.)* Банан. Нішто сабе банан. Я нават хацеў яго з'есці, але тут на мяне зваліўся яшчэ адзін. А потым яшчэ і яшчэ. *(Хапаецца за галаву.)* Ой, балюча! *(Хаваецца за куфэрак.)* Цэлы град бананаў. І ўсе ляцелі якраз у мяне, таму я мусіў схавацца за суседняе дрэва. «Ага, — падумаў я, — самі сабой бананы з дрэва не падаюць. Нават у Афрыцы». Я прыгледзеўся і, сапраўды, убачыў сярод лістоты задаволеную ідыёцкую фізіяномію. *(Вымае з куфэрка Малпу.)* Гэта была Малпа. *(Да Малпы.)* Ах ты нягодніца, ты чаму кідаешся бананамі ў свайго АнёлаАхоўніка? Досьць! Ой! *(Хапаецца за галаву.)* Ты зноў? Дык во табе! *(Кідае банан у Малпу.)* Ага, пацэліў! А вось яшчэ! Не падабаецца? *(Колькі хвілін доўжыцца дуэль.)* А так! *(Замахваецца бананам, але раптам застывае на месцы з узнятай рукой.)* Божухна, што гэта я раблю? Я, Анёлак, Апякун Забытых Жывёлаў, служка ўсёмагутнага Бога, у Афрыцы перакідваюся бананамі з Малпай! Пасля таго як павісеў уніз галавой на суку баабаба і паводзіўся з Папугаем. Чым я

ўвогуле тут займаюся, дзеля чаго сюды прыляцеў? *(Да Малты.)* Усё, спадарыня Малпа, я здаюся. Ты перамагла. Годзе крыўляцца і вырабляць глупствы. Я — Анёлак, пасланы да цябе самім Богам. Калі ў цябе ёсць, што сказаць Богу, — злазь з дрэва і кажы. Калі няма — я развітваюся і рушу далей. *(Здзіўлена.)* Ого, яна спускаецца. Цікава, што можна сказаць Богу з такой ідыёцкай грымасай на твары?

Акцёр пераўвасабляецца ў Малпу.

Малпа

Мудры Божа,
чаму Ты стварыў мяне такой смешнай,
з ідыёцкім тварам, поўным гримасаў?
Чаму я павінна быць блазнам
сярод іншых Тваіх стварэнняў?
Ах, хто вырве тугу з майго сэрца?
Ці згодзіся, мой Божа,
каб хоць аднойчы
нехта паставіўся да мяне ўсур'ёз.
Аман.

Акцёр пераўвасабляецца ў Анёлка.

Анёлка. Я зноў памыліўся. Малпа была досыць сур'ёзная і вельмі няшчасная. Але што б яна ні казалася, нават калі плакала — з яе хацелася смяцца. Такую ўжо яна мела вонкавасць. Малпа гэта ведала і таму, скончыўшы Малітву, схавалася ў гушчары. *(Хавае Малпу ў куфэрак.)* Вось каму патрэбна мая дапамога, вось чым АнёламАхоўнікам я мушу стаць. Малпа — найняшчаснейшая жывёліна ў свеце! Я знайшоў таго, каго шукаў. *(Кліча.)* Малпа, Малпа, вярніся! Дзе ты, Малпа? Ты зусім не смешная! *(Шукае ў куфэрку Малпу і знаходзіць Жабу. Вымае Жабу на куфэрак.)* Шукаючы Малпу, я ўбіўся ў самы гушчар і натрапіў на Жабу. На вялізную дрэўную Жабу, якая паказваецца толькі ўночы, а ўдзень хаваецца ў дуплах дрэў — такая яна агідная ды брыдкая. *(Да Жабы.)* Я — Анёлак, Апякун Забытых Жывёлаў, пасланец усёмагутнага Бога. Я выпадкова на цябе натрапіў, але вельмі рады гэтаму. Пэўна што і ў цябе ёсць, чаго папрасіць у Бога? *(Да гледачоў.)* У Жабы не толькі было чаго папрасіць у Бога, але і што ахвяраваць яму...

Акцёр пераўвасабляецца ў Жабу.

Жаба

Я — самотная і брыдкая,
мой Божа,
І пазіраюць на мяне з агідай.
Аднак
мой голас прасякнуты спевам
чыстага сэрца.
Схаваная ў глыбіні ночы,
ахвярую Табе, Божа,
гэтае жалобнае кваканне
мае нязграбнае істоты.
Будзь ласкавы прыняць яго зычліва,
каб я навучылася ўрэшце
цярапець сваю ганьбу
з любоўю.
Аман.

Акцёр пераўвасабляецца ў Анёлка.

Анёлка. Штоночы Жаба ахвяравала Богу свой спеў, які ўсім здаваўся нязграбным кваканнем. Я не ведаю, хто з іх няшчаснейшы: смешная Малпа ці агідная Жаба. Я ўвогуле нічога не ведаю! Я не магу выбраць самай няшчаснай істоты! Сустрэўся з дзесяццю жывёламі, а іх — сотні, тысячы, мільёны. *(Хавае Жабу ў куфэрак.)* Разгублены, я пакінуў Жабу ў спакоі... І хацеў пакінуць Афрыку, але раптам пачуў слабенькі галасок: «Хвілінку, хвілінку, пачакайце. Я ўжо іду». *(Вымае з куфэрка Чарапаху.)* Я зірнуў пад ногі і ўбачыў Чарапаху. Чарапаху, як заўсёды, спазнялася, а ёй так хацелася перадаць сваю Малітву Богу!..

Акцёр пераўвасабляецца ў Чарапаху.

Чарапаху

Хвіліначку...
Крышачку цягнення,
мой Божа.
Я ўжо іду...
Як і кожны, падпарадкоўваюся сваёй натуре,
але ж не я стварыла яе такой.
Не хачу крытыкаваць
гэтую хатку на маёй спіне —
яна мае свае выгоды.
Але мусіш пагадзіцца, Божа,
што насіць яе досыць цяжка.
Аднак маю надзею,
што хоць я шчыльна адгароджаная ад свету,
як у сваім панцыры, так і ў сваім сэрцы,
я ніколі не буду адгароджаная — ад Цябе.

Аман.

Акцёр пераўвасабляецца ў Анёлка.

Анёлка. Малітва Чарапахі дапамагла мне канчаткова вызначыцца. Маленькая Чарапаху з годнасцю несла свой цяжар праз жыццё, не наракала і прымала свет такім, які ён ёсць. І сябе ў гэтым свеце. Дык нашто наракаць мне, Анёлку, пасланцу Бога? *(Хавае Чарапаху ў куфэрак.)* Я ўспомніў Жаўрука, Пеўня, Парсюка, Мыш, Сабаку, Блыху, Жырафу, Папугая, Малпу, Жабу. Я нікога з іх не магу выбраць, нікому не магу адмовіць у дапамозе і любові. Так я і скажу, калі стану перад усёмагутным Богам. І застануся Апекуном Забытых Жывёлаў. Усіх жывёлаў: вялікіх і малых, дзікіх і свойскіх, драпежных і рахманых. Нічога, што я маленькі Анёлка. Дам рады... З такімі думкамі я і пакінуў Афрыку. А калі пралятаў над морам, пачуў Малітву Морскай Зоркі... *(Вымае з куфэрка Морскую Зорку і пераварочвае куфэрак другім бокам, на якім намалявана мора. Прымацоўвае Морскую Зорку сярод хваляў і пераўвасабляецца.)*

Морская Зорка.

Божа,
бездань сышлася нада мной.
А можа, я — анёл,
які упаў з нябёсаў
і трапіў ва ўладу злых хваляў?
Бачыш,
выглядаю як зорка,
што сцякае крывёй.
Я спрабую ажывіць у памяці
сваё каралеўскае мінулае —
усё дарма!

Поўзаю па пяску,
растапырваю шчупальцы
і мару, мару, мару...
О, Божа,
калі нарэшце анёл
вырве мяне з морскіх тоняў
і зноў прымацуе
на Тваім небе?
Ах, пэўнага дня
няхай так здарыцца.
Аман.

Акцёр пераўвасабляецца ў Анёлка.

Анёлка. І я зразумеў: так Бог узнагароджвае мяне за тое, што я нікога з жывёлаў не пакідаю без дапамогі і любові. Я нырнуў у морскія глыбіні і вызваліў Зорку з палону. *(Здымае Морскую Зорку са сценкі куфэра, на якім намалювана мора.)* А тады ўзяўся за аблок і прымацаваў яе на Небе. *(Пераварочвае Морскую Зорку другім бокам — яна робіцца Нябеснай Зоркай. Потым бярэ і пераварочвае іншым бокам другі куфэрак: на ім намалювана ночнае неба. Анёлка прымацоўвае Зорку на неба.)* Вось і ўсё.

Акцёр здымае з сябе анельскі ўбор і хавае яго ў куфэрак. Бярэ ў адну руку куфэрак з уборам, у другую — куфэрак з фігуркамі звяроў і пакідае сцэну.

Заслона

ШЛЯХ ДА БАТЛЕЕМУ

П'есаапокрыф у 2х дзеях

АСОБЫ

Асёл.
Гаспадар.
Зорка.
Парсюк.
Леў.
1ы Жаўнер.
2і Жаўнер.
Крот.
Чорт.
Малпа.
Язэп.
Марыя з Дзіцяткам.

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

З'ява першая

Па дарозе брыдзе Асёл, запрэжаны ў вазок. На вазку — некалькі мяхоў і бочак. Побач ідзе Г а с п а д а р. Асёл заўважае ля дарогі дрэва і нясмела цягнецца да ягоных калючых галін.

Г а с п а д а р (*торгае за вярхоўку*). Куды, злыдух?! Куды?

Галодны Асёл упарціцца. Гаспадар з усяе сілы цягне за вярхоўку.

Ах ты, лантух, ах ты, жарло! Ніводнае калючкі не прамінеш! Трапім мы сёння дадому ці не? (*Кідае вярхоўку і папіхае Асла.*) Ану, пайшоў!

Стомлены Асёл упіраецца і незадаволена раве. Гаспадар ламае з дрэва дубец і б'е Асла.

Во табе, лайдак! Во табе! Не хочаш ісці самахоць — пойдзеш жывасілам!

Асёл раве ад болю, але не рухаецца з месца.

(Кідае дубец, выцірае рукой мокры лоб.) Цьфу! Што за натурлівая жывёліна! Я ажно ўпрэў, а ён — ні з месца. Адно слова, асёл. Здзерці скуру — ды на бубен. Давядзецца начаваць на дарозе. *(Прывязвае Асла да дрэва. Потым здымае з пояса фляжку і п'е віно.)* Смаката! Добрае вінцо! *(Уладкоўваецца пад дрэвам і засынае з фляжкай у руцэ.)*

Цямнее. На небе з'яўляюцца першыя зоркі. Асёл задзірае галаву ўгору і з асаладай уцягвае свежае паветра.

А с ё л *(глядзіць на неба)*. Зоркі... Якія яны прыгожыя, якія шчаслівыя. *(З зайздрасцю.)* Добра ім там, на небе. Не ведаюць яны ні цяжкіх мяхоў, ні пякучых бізуноў. Эх, чаму я нарадзіўся на свет аслом?! Зоркізоркі, вазьміце мяне да сябе. Тут, на зямлі, я няшчасны і самотны! Не чуюць... Ніхто мяне не чуе і не разумее. *(Уздыхае.)*

Нечакана адна з З о р к а к спускаецца з неба і сядзе проста на дрэва, да якога прывязаны Асёл.

З о р к а. Мір табе, божае стварэнне!

А с ё л *(здзіўлена)*. Ты хто?

З о р к а. Я — Зорка.

А с ё л *(недаверліва)*. Зорка? Хіба зоркі растуць на дрэвах?

З о р к а. Я не звычайная зорка, а Бэтлеемская. Я спусцілася з неба, каб абвясціць табе радасную навіну: на зямлю прыйшоў Бог.

А с ё л. А хто такі Бог?

З о р к а. Бог — гэта Той, хто стварыў Сусвет, і Той, дзеля каго Сусвет створаны! Бог — гэта Той, хто любіць усіх, і Той, каго ўсе могуць любіць!

А с ё л *(перапыхаў)*. Не, мяне ён не любіць. Навошта ён стварыў мяне Аслом? Каб я штодня працаваў да знямогі, зносіў голад, кухталі ды лаянку? Каб усе з мяне смяяліся і здэкаваліся?

З о р к а. На зямлі, якой яе стварыў Бог, не было цяжкай працы, няволі, голаду ды хваробаў. Усе: людзі, жывёлы, расліны — былі радасныя і шчаслівыя. А потым людзі выгналі Бога і ўсё змянілася. На зямлі запанавалі беды і няшчасці.

А с ё л *(зірнуўшы на п'янага Гаспадара)*. Дык вось хто ва ўсім вінаваты!

З о р к а. Але цяпер Бог вярнуўся на зямлю, каб збавіць усіх яе жыхароў. Радуйся, божае стварэнне! Табе першаму з жывёлаў адкрыта вялікая таямніца.

А с ё л *(збянтэжана)*. Мне? Але што я такога зрабіў? Я — звычайны, шэры, даўгавухі Асёл!

З о р к а. Так захацеў Бог, бо ён любіць цябе.

А с ё л. Ах, не смейся з мяне, сястрыца Зорка! Усёмагутны Бог, які стварыў Сусвет, любіць няшчаснага Асла, якога не любіць ніхто на зямлі! Нават Гаспадар.

З о р к а. А Ён любіць, павер мне.

А с ё л. А я... я магу любіць Бога? Мая любоў нікому не патрэбна, нават Гаспадару. А Богу — яна патрэбна?

З о р к а *(таямніча)*. Яму патрэбна больш — твая дапамога.

А с ё л *(пакрыўджана)*. Ты зноў смяешся з мяне, сястрыца Зорка? Чым я магу дапамагчы Богу?

З о р к а. Не ведаю, мой дружа. Але Ён даручыў мне перадаць наступную просьбу: «Братка Асёл, прыйдзі ў горад Бэтлеем і дапамажы мне». Вось і ўсё. У кожнага стварэння свой шлях да Бога. Твой шлях — да Бэтлеему. Пойдзеш?

А с ё л *(адважна)*. Пайду. А магу я ўзяць з сабой свайго сябра Парсюка?

З о р к а. Чаму не? Надзейны сябар — знаходка ў дарозе. *(Зорка спускаецца з дрэва і адвязвае Асла ад дрэва.)*

А с ё л *(сарамліва)*. Скажы, сястрыца Зорка, а калі я дапамагу Богу, Ён споўніць маё заповітнае жаданне?

З о р к а. Абавязкова, толькі трэба жадаць усім сэрцам. Шчаслівай дарогі, братка Асёл. *(Уздымаецца ў неба.)*

А с ё л. Бывай, сястрыца Зорка! Да сустрэчы на небе. *(Сам сабе.)* Я таксама хутка буду Зоркай! *(Спаханіўшыся.)* Але пачакай, Зорка! Як я пазнаю Бога, калі я ніколі яго не бачыў? Як Ён выглядае?.. Не

чуе. Паляцела. *(Задумваецца.)* Можа, Бог падобны да зоркі? *(Усміхаецца.)* А, можа, да Асла? *(Уздрыгвае.)* А раптам — да чалавека?

П’яны Г а с п а д а р варушыцца ў сне, нешта мармыча сабе пад нос.

(Зірнуўшы на Гаспадара.) Не, не можа Бог быць падобным да чалавека! Бывай, Гаспадар, я выпраўляюся ў Бэтлеем шукаць Бога! *(Задумваецца.)* Але што рабіць з вазком? Шкада пакідаць яго тут. Гэтулькі дарог разам прайшлі, гэтулькі мяхоў перавезлі. Вазьму з сабой. *(Знікае з вазком за паваротам дарогі.)*

Праз нейкі час Гаспадар прачынаецца, працірае кулакамі вочы.

Г а с п а д а р. Што? Дзе? Куды? *(Разглядаецца.)* Дзе мой вазок? Дзе мой Асёл? *(Бачыць пад дрэвам вяроўку.)* Уцёк, злыдх! Нейкі д’ябал у яго ўсяліўся! Ну, пачакай, валацуга, злаўлю — здзяру шкуру на бубен! *(Бяжыць за Аслам.)*

З’ява другая

За загарадкаю перад хлявом сядзіць рабы П а р с ю к і сёрбае з карыта. На падворку з’яўляецца А с ё л.

А с ё л. Братка Парсюк, у мяне такая навіна! Такая навіна!

П а р с ю к *(не адрываецца ад карыта)*. Няма ў свеце навіны, дзеля якой варта перапыняць сняданак. Рохрох...

А с ё л. На зямлі з’явіўся Бог!

П а р с ю к. І што з таго?

А с ё л. Ён нас любіць і чакае нашай дапамогі. Мы мусім выпраўляцца ў Бэтлеем і адшукаць там Бога.

П а р с ю к. А навошта Ён нам?

А с ё л *(разгублена)*. Як навошта? Ён жа нас любіць...

П а р с ю к *(абьякава)*. Мяне і так усе любяць, рохрох.

А с ё л. Калі мы яму дапаможам, Ён здзейсніць усе нашы мары. Зробіць нас шчаслівымі!

П а р с ю к *(груба)*. Я ўжо шчаслівы.

А с ё л. Табе не патрэбны Бог?

П а р с ю к. Мне патрэбны Гаспадар. Ён мяне смачна корміць, гладзіць па баках і спявае пяшчотна: «Дзюдзю, дзю!» Цябе Гаспадар так любіць?

А с ё л *(сумна)*. Не. Бывае, зусім не корміць, а па баках гладзіць бізуном.

П а р с ю к. Вось таму ты і прыдумаў сабе Бога. А мне Ён навошта? Які з яго наедак? Га? Маўчыш.

А с ё л *(апусціўшы галаву)*. Не разумею: чаму Гаспадар цябе так любіць? Смачна корміць, не прымушае працаваць да знямогі.

П а р с ю к *(самазадаволена)*. А ты зірні, які я прыгожы ды ладны. *(Паварочваецца да Асла адным, потым другім бокам.)* Хіба мяне можна не любіць?

А с ё л. Няўжо я такі няўклюдны і брыдкі, што не варты хаця б спагады?

П а р с ю к. Прыгажосцю ты, братка Асёл, не вылучаешся. Розумам — таксама. Вечна табе ў галаву нешта стрэліць. Бог, Бэтлеем. *(Схіляецца над карытам.)*

А с ё л. А я спадзяваўся, мы разам пойдзем у Бэтлеем.

П а р с ю к. Я яшчэ не звар’яцеў. І табе раю — апамятайся, братка Асёл.

А с ё л. Я ўцёк ад Гаспадара...

П а р с ю к. Наш добры Гаспадар табе даруе.

А с ё л. Не, я не застануся. *(Цвёрда.)* Бывай, братка Парсюк.

П а р с ю к *(наўздагон)*. Вярніся, шалёны! Як цяпер Гаспадар будзе прывозіць мне ежу?

Запрэжаны ў вазок А с ё л знікае ўдалечыні. Парсюк працягвае сёрбаць з карыта. Праз нейкі час ля загарадкі з'яўляецца Г а с п а д а р з пустым мяшком у руках. Гаспадар пералазіць праз загарадку, падыходзіць да Парсюка і гладзіць яго па баках. Парсюк задаволена рохкае.

Г а с п а д а р *(ласкава)*. Дзюдзю, дзюдзю! Ах ты мой падласы, ах ты мой тлусты! Карміў я цябе, гадаваў. Думаў, выгадую акурат да святочнага стала. *(Вымае зза пояса вялізны нож, праводзіць па вострым лязе і, ўздыхнуўшы, хавае назад.)* Смачныя атрымаліся б шынкі ды кілбасы. Але так усё павярнулася, што давядзецца цябе прадаць. Мушу выпраўляцца шукаць твайго прыяцеля Асла, каб яго кадук. Папомніць ён, як уцякаць ад свайго Гаспадара. Я з ягонай дурной галавы зоркі выб'ю. Ты, Дзюдзю, не крыўдуй, калі цябе з'есць нехта іншы. *(Абмацвае Парсюка і ўздыхае.)* Шкада... Смачныя былі б шынкі ды кілбасы...

Гаспадар накідвае мяшок на Парсюка. Парсюк вішчыць ад страху. Узваліўшы мяшок з Парсюком на плечы, Г а с п а д а р адыходзіць.

З'ява грэця

Бязлюдная мясціна па дарозе на Бэтлеем. Дзенідзе растуць рэдкія дрэўцы. А с ё л сілкуецца калючкамі.

А с ё л. Па дарозе ў Бэтлеем нават калючкі смачнейшыя!

Зза дрэва высоўваецца Г а с п а д а р з вяроўкай у руках, падкрадаецца да Асла і спрытна накідвае на яго пятлю.

Г а с п а д а р. Ага, папаўся, валацуга! Ад мяне не ўцячэш!

А с ё л. Ыыыы!..

Г а с п а д а р. Ану, дадому! *(Цягне за вяроўку.)*

А с ё л *(упарціцца)*. Ыыыы!

Г а с п а д а р. Не хочаш ісці дадому? *(Хапаецца за бізун.)* А бізуна хочаш?

Раптоўна наваколле скаланае львіны рык: «Рррр!»

А с ё л *(спалохана)*. Ыыыы!

Г а с п а д а р *(насцярожана)*. Ціха! *(Прыслухоўваецца.)*

Пагрозлівы рык набліжаецца: «Рррр! Рррр!»

(Спалохана.) Леў! Бяжыць сюды! Ён нас з'есць!

А с ё л *(вырываецца)*. Ыыыы!

Г а с п а д а р *(мітусліва)*. Што рабіць? *(Сцяміўшы.)* Во! Пакіну яму на з'яданне Асла, а сам схаваюся! *(Прывязвае Асла да дрэва і ўцякае.)*

З'яўляецца Леў, магутны і страшны.

Леў. Рррр!

А с ё л *(заплюшчвае вочы)*. Я загінуў!..

Леў уздымае лапу і... абрывае вяроўку, вызваляючы спалоханага Асла.

Леў. Не бойся, дружа! Ты — свабодны.

А с ё л (*расплюшчвае вочы*). Ты мяне не з'ясі?

Л е ў. Не. Я вызваліў цябе, бо не прызнаю ў сваіх уладаннях няволі.

А с ё л. У тваіх уладаннях? (*Нясмела.*) Можа, ты Бог?

Л е ў. Я — Леў, кароль над звярамі і жывёламі. А хто такі Бог?

А с ё л. Бог — гэта той, хто стварыў Сусвет і нас усіх...

Л е ў (*перапыйнае*). Значыцца, гэта Бог стварыў мяне каралём?

А с ё л (*працягвае*). ...хто ўсіх нас любіць і каго мы можам любіць.

Л е ў (*расчаравана*). Якая наіўнасць! Абвяшчаць апірышчам сваёй улады любоў? Ха! Толькі сіла выклікае павагу ў зямных стварэнняў. (*Рыкае.*) Толькі сіла!

А с ё л. Ты магутны, але справядлівы. Ты вызваліў мяне з рук Гаспадара. Таму я адкрыю табе вялікую таямніцу. Бог вярнуўся на зямлю!

Л е ў. Трэба быць вельмі смелым, каб адважыцца на такое!

А с ё л. Ён з'явіўся ў Бэтлееме і чакае нашай дапамогі.

Л е ў. Ён паспеў ужо трапіць у бяду? Хаха! Я ж казаў: дабрыня і любоў не ратуюць у гэтым свеце. (*Рыкае.*) Толькі сіла! (*Да Асла.*) Дык ты ўцёк ад Гаспадара, каб ісці ў Бэтлеем на дапамогу Богу?

А с ё л. Так. Мой Гаспадар дрэнна абыходзіўся са мной: прымушаў цяжка працаваць, часта біў і брудна ляўся. (*Даверліва.*) Я хачу прасіць Бога, каб Ён ператварыў мяне ў Зорку. На зямлі я такі няшчасны.

Л е ў. Марныя твае спадзяванні, сябра. Бог табе не дапаможа. Ён нават ад злога Гаспадара цябе не абароніць.

А с ё л (*разгублена*). Чаму?

Л е ў. Нават я, магутны ўладар, не здольны ператварыць асла ў зорку, а зорку ў асла. А твой Бог, як я зразумеў, стварэнне наіўнае і слабое, інакш ён не прасіў бы дапамогі ў цябе, звычайнага шэрага Асла.

А с ё л (*уздыхае*). Што ж мне рабіць?

Л е ў. Заставайся са мной, я нікому не дам цябе ў крыўду. У маім каралеўстве ты будзеш сам сабе гаспадаром: будзеш хадзіць, дзе захочаш, жывіцца, чым захочаш.

А с ё л. Праўда? І ты не змусіш мяне працаваць ад рання да змяркання?

Л е ў (*рыкае*). Маё каралеўскае слова. Навошта ты цягаеш за сабой гэты недарэчны вазок? Пазбудзься яго, ты — вольнае стварэнне.

Раптам чуваць пагрозлівыя крыкі, бразгат зброі, грукат бубнаў з усіх бакоў.

(*Незадаволена*). Што такое? Што за вэрхал у маіх уладаннях? Рррр! (*Бяжыць на шум, які ўзмацняецца.*)

Крыкі, тупат ног, бразгат зброі зліваюцца з ільвіным рыкам. Леў вяртаецца акрываўлены, са стралой у спіне.

Ратуйся! Паляўнічыя! У іх стрэлы і дзіды! Яны забіваюць здалёк! Уцякайма! (*Кідаецца ў розныя бакі, але адусюль яго сустракаюць крыкамі, грукатам бубнаў, стрэламі і дзідамі.*)

Асёл хаваецца за дрэва, зрэдку высоўваючы галаву. Шум сціхае гэтак жа раптоўна, як пачаўся. Асёл асцярожна выбіраецца зза дрэва.

Прыпаўзае Леў, увесь паранены, працяты дзідамі ды стрэламі.

(*З апошніх сілаў уздымае галаву.*) Я нічога не мог зрабіць. У іх стрэлы і дзіды... яны забіваюць здалёк... (*Памірае.*)

А с ё л (*з жахам*). Яны забілі яго! Магутнага караля над звярамі і жывёламі! (*Уцякае з усіх ног.*)

З'яўляецца Г а с п а д а р. Заўважае нерухомага Льва, асцярожна падкрадаецца да яго і кранае дубцом, каб пераканацца, што Леў мёртвы.

Г а с п а д а р (*урачыста*). Здох. (*Залазіць на Льва і трымаецца за дзіду, якая тырчыць у спіне ў звера.*) Гэй, сюды! Сюды! Леў мёртвы!

З’яўляюцца Ж а ў н е р ы ц а р а І р а д а.

1ы Ж а ў н е р (*смяецца*). Зірні на героя!

2і Ж а ў н е р (*груба*). Гэй, самарыцянін, злазь з нашага звера! Папсуеш скуру!

Г а с п а д а р. Гэта мой Леў! Я вас сюды прывёў.

1ы Ж а ў н е р. А мы яго забілі. Гэта нашая здабыча. (*Выштурхоўвае Гаспадара з тушы Льва.*)

Г а с п а д а р. Леў з’еў майго Асла! Таму ён належыць мне.

2і Ж а ў н е р. З’еў цэлага Асла ды яшчэ з вазком? Пайшоў прэч, дурань.

Г а с п а д а р. Мы з вамі дамаўляліся! (*Ные.*) Аддайце мне майго Льва.

1ы Ж а ў н е р. Маўчы, паганец! Гэты Леў забіты ўва ўладаннях цара Ірада і паводле закону належыць яму!

2і Ж а ў н е р. Здымем з ільва шкуру і занясем цару Іраду ў падарунак. Можа, атрымаем узнагароду.

Жаўнеры бяруць Льва за лапы і валакуць за сабой. Услед цягнецца Гаспадар.

Г а с п а д а р (*ціха*). Ашуканцы! Рабаўнікі! Злодзеі!

З’ява чацвёртая

Поле недалёка ад Бэтлеему. На даляглядзе ўзвышаюцца гарадскія муры. Зпад зямлі вынырае галава Крата, а потым і ўвесь К р о т. Ён выцягвае за сабой на паверхню мех з зямлёй.

К р о т (*мармыча*). Пазаўчора прайшоў дзесяць метраў — два мяхі зямлі. Учора пятнаццаць метраў — тры мяхі. Сёння толькі пяць метраў — адзін мех. Разам — шэсць мяхоў. (*Аддыхаецца.*) Божа, дапамажы мне! Узнагародзь мяне за маю працу — дай сілы дабрацца да твайго Раю.

Над Кратом вырастае постаць А с л а. Сонны Асёл цягне вазок, пакуль не натыкаецца на мех з зямлёй.

(*Заўважае над сабой Асла.*) Ой! (*Хаваецца пад зямлю.*)

А с ё л (*угледзеўшы пад нагамі Крата*). Прабач мне, божае стварэнне! Я крыху задрамаў і не заўважыў цябе на дарозе.

К р о т (*вылазіць на паверхню*). Вово! (*Злосна.*) Сонца ўсё перакручвае вам у галовах. Вы ніколі не заўважаеце, што ў вас дзеецца пад нагамі. Заўсёды вашыя вочы ўтароплены ў неба, быццам там ёсць нешта вартае ўвагі. Фы! (*Узнёсла.*) Божа, ратуй мяне ад марнасці гэтага свету!

А с ё л (*імгненна прачынаецца*). Ты сказаў «Божа»? Адкуль ты ведаеш?! Я думаў, што ўва ўсім свеце толькі я ведаю гэтую таямніцу.

К р о т. Фы! Якія могуць быць таямніцы ў свеце? Усе таямніцы ў цемры, і каму, як не мне, Крату, ведаць іх?

А с ё л. Ты ведаеш, што ёсць Бог, які стварыў усіх нас...

К р о т (*перапыхае*). ...і дзеля якога ўсе мы створаны.

А с ё л (*узрадавана*). Ёсць Бог, які любіць нас...

К р о т (*працягвае*). ...і якога можам любіць мы. (*Пагардліва.*) Знайшоў таямніцу! Можа, ты знайшоў і самога Бога?

А с ё л (*разгублена*). Не, толькі шукаю... Ты ўсё ведаеш. Давай шукаць Бога разам, братка Крот! Ён тут, у Бэтлееме. (*Глядзіць на гарадскія муры.*)

К р о т (*важна*). А што я, патвойму, раблю?

А с ё л *(глядзіць на мех з зямлёй)*. Рыеш зямлю.

К р о т *(істэртычна)*. Капаю і рыю, рыю і капаю, шукаючы Бога, які жыве глыбока пад зямлёй!

А с ё л *(узіраецца пад ногі)*. Глыбока пад зямлёй? *(Задзірае галаву і ўзіраецца ў неба.)* Дзе там, братка Крот! Ты ўсё пераблытаў, Бог жыве высока ў небе!

К р о т *(фанатычна)*. Вово, гэта — галоўная ваша памылка! Бог — на небе! Фы! *(Смяецца.)*

А с ё л *(асцярожна)*. Але паслухай, пра Бога мне расказала Зорка, якая на крылах спусцілася з неба!

К р о т. Фыфы! На крылах! Птушка! Ты паверыў птушцы! Які ж ты асёл! А можа, табе гэта толькі прымроілася? *(Экзальтавана.)* Божа, ратуй мяне ад прывіднасці свету і кіруй працай маіх лапак да твайго Раю, які схаваны глыбокаглыбока! *(Знікае пад зямлёй.)*

А с ё л *(крычыць)*. Пачакай, пачакай, братка Крот! Вярніся, я хачу разам з табой шукаць Бога!

К р о т *(высоўвае галаву)*. Ты прызнаеш сваю памылку?

А с ё л *(апускае галаву)*. Ах, я так нядаўна даведаўся пра Бога! І так мала... Можа, ты маеш рацыю.

К р о т. Я ведаю пра Бога ад свайго бацькі, а той — ад свайго, а дзед — ад прадзеда... З пакалення ў пакаленне перадаецца ў нас, кратоў, заповіт — капаць і рыць углыб зямлі, пакуль не дасягнем Раю і не знойдем Бога. *(Таямніча.)* Ведаеш, мне здаецца, я ўжо зусім блізка да мэты. Я нутром адчуваю блізкасць Бога. Нас аддзяляе ад Яго некалькі метраў!

А с ё л *(ухвалявана)*. Дык рый хутчэй, братка Крот! Каб я мог табе дапамагчы!

К р о т. Шмат часу я трачу на тое, каб выцягнуць мяхі з зямлёй на паверхню і высыпаць як мага далей ад шахты, абы людзі не заўважылі ўваходу. Бярыся за гэтую працу.

А с ё л. Згода!

Крот з Аслom бяруцца за працу. Крот знікае пад зямлёй і падае Аслу мяхі. Асёл выцягвае іх і складае на вазок.

К р о т *(вылазіць зпад зямлі)*. Усё. Шэсць мяхоў. *(Падае Аслу апошні мех.)* Я капаю далей. *(Знікае пад зямлёй.)*

А с ё л. Ух, якая прыемная праца. Які гонар — першымі знайсці Бога! Дзіўна ўсёткі, што жыве Ён не на небе, а пад зямлёй. Але не майго розуму гэтая справа. Толькі б Бог быў добрым і споўніў маё заповітнае жаданне.

Зпад зямлі чуваць нейкі шум, лямант, жудасны рогат. Потым на паверхню выскоквае перапалоханы Крот, за ім — страшны Чорт.

К р о т. На дапамогу! Ратуйце! Там — Чорт!

Ч о р т. Куды ты, мой даражэнькі? Куды, мой родненькі? Ты — мой! *(Задаволена рагоча.)* Я даўно цябе чакаю. *(Хапае Крата і цягне пад зямлю.)*

А с ё л. Божа, гэта Чорт! *(Уцякае, раскідваючы мяхі з вазка.)*

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

З'ява пятая

Раніцай на гарадскім рынку ў Бэтлееме. Бязлюдна. Каля будынка з надпісам «Шынок» стаіць вялізная драўляная клетка. У клетцы спіць Малпа. З'яўляецца 1ы Жаўнер і голасна абвешчае загад цара Ірада.

1ы Жаўнер. Слухайце, жыхары Бэтлеема! Слухайце загад усяміласцівага цара Ірада! Усім, хто мае дзяцей да двух гадоў, загадана з'явіцца з імі ў царскі палац! Тых, хто не выканае загаду, чакае смяротнае пакаранне. Слухайце, жыхары Бэтлеема! Слухайце і выконвайце загад усяміласцівага цара Ірада! *(Падыходзіць да клеткі з Малтай.)* Гэй, красуня, прачніся! Цябе пасадзілі тут не дзеля таго, каб ты спала. Пакажы мне свой мілы тварык!

Жаўнер вымае з похваў меч і, прасунуўшы яго ў клетку, казыча вастрыём мяча Малпу. Малпа прачынаецца, злосна крычыць, носіцца па клетцы, робіць жажлівыя грымасы.

(Рагоча.) Хаха, вось пачвара дык пачвара! А як смешна крыўляецца... Бывай, гарэзніца. *(Хавае меч у похвы.)* Слухайце, жыхары Бэтлеема!.. Слухайце загад усяміласцівага цара Ірада...

З завулка выходзіць на плошчу 2і Жаўнер з мячом у адной руцэ і немаўляткам у другой.

2і Жаўнер. Гэй, годзе крычаць! Сваім крыкам ты толькі палохаеш людзей. Ніхто па сваёй волі не прынясе дзіця ў палац, бо ўсе ведаюць, што там дзяцей забіваюць.

1ы Жаўнер *(незадаволена)*. Але ў мяне царскі загад...

2і Жаўнер. Ёсць новы загад: хадзіць па дамах і сілай адбіраць у бацькоў маленькіх дзяцей. Вось. *(Паказвае немаўлятка.)*

1ы Жаўнер. Цьфу!

На рынак выходзіць з завулка цясляр Язэп. Пабачыўшы жаўнераў, паварочвае назад.

2і Жаўнер *(да Язэпа)*. Ану, вярніся! *(Падазрона.)* Навошта хацеў уцячы ад нас?

Язэп *(неахвотна вяртаецца)*. Што вы, пане Жаўнеру, я і не збіраўся ўцякаць.

1ы Жаўнер. Чуў загад усяміласцівага цара Ірада? Маеш маленькае дзіцятка?

Язэп *(з жахам глядзіць на немаўлятка ў руках 2га Жаўнера і не можа вымавіць ані слова)*. ?..

1ы Жаўнер. Ты што — глухі?

Язэп *(злякана)*. Я... не... я не тутэйшы... Я цясляр Язэп... з Назарэта. *(Апускае галаву.)*

2і Жаўнер *(да 1га Жаўнера)*. Пакінь яго ў спакоі. Адкуль у такога разявакі будуць дзеці? Хадзем, пашукаем на той вуліцы.

Жаўнеры адыходзяць. Язэп уздымае галаву і проста перад сабой бачыць Малпу, якая робіць міны.

Язэп *(апамятаўшыся)*. Божа, канец свету! Бедная Марыя! *(Язэп знікае ў адным з завулкаў.)*

З іншага завулка вынырвае Гаспадар.

Гаспадар. Пракляты горад! *(Здымае з пояса фляжку і робіць некалькі глыткаў віна.)* Жыхары, як пацукі, пахаваліся па дамах. Па вуліцах маршыруюць жаўнеры цара Ірада. А я ў такі час мушу шукаць свайго асла! *(Заўважае ў клетцы Малпу і робіць здзеклівую міну. Пакрыўджаная Малпа адварочваецца і паказвае яму зад.)* Цьфу, страхоцце якое! *(Шэптам.)* Ходзяць чуткі, быццам тут, у Бэтлееме, нарадзіўся будучы цар юдзейскі. Раз'юшаны Ірад не ведае, як яго знайсці, і таму загадаў забіць у горадзе ўсіх маленькіх дзяцей. Але мне што да таго? Мне трэба знайсці свайго асла. Сляды вядуць сюды. *(Вешае*

фляжку на пояс.) Але ніводнага чалавека на вуліцы, няма ў каго запытацца... (Знікае ў адным з завулкаў.)

З іншага завулка паказваецца А с ё л.

А с ё л (сам сабе). Эх, відаць, падманула мяне Зорка. Не сустрэў я Бога на шляху ў Бэтлеем, не знайшоў у самім горадзе. А можа, няма ніякага Бога? Толькі страшныя людзі з мячамі, якія забіваюць маленькіх дзяцей? Можа, мне ўсё прыснілася? (Спыняецца ля клеткі з Малтай.) Што ж рабіць? Як далей жыць на гэтым свеце?

М а л п а (з цікавасцю выслушаўшы Асла). Ці не мяне ты шукаеш, небарака?

Асёл разглядаецца і заўважае Малпу.

А с ё л (уражаны). Якая dziўная істота! Падобная да чалавека, але не чалавек. Падобная да жывёлы, але...

М а л п а. ...не жывёла. Я — Бог!

А с ё л. Бог?

М а л п а. Што, не пазнаў? Ты ўяўляў мяне іншым?

А с ё л (разгублена). Так. Зусім іншым.

М а л п а. Я і ёсць іншы! Але людзі кінулі мяне ў гэтую зачараваную клетку, і маё аблічча змянілася. Жудасна змянілася! Дапамажы мне выбрацца адсюль — і ты пабачыш сапраўднае аблічча Бога.

А с ё л (узрадавана). Дык вось чым я магу табе дапамагчы, Божа! Вось пра што казалася Зорка!

М а л п а (узбуджана). Ага, і Зорка так казалася! Хутчэй збі замкі з клеткі і вызвалі свайго Бога!

А с ё л. Зараз, мой Божа! (Прыладжваецца і збівае капітам цяжкія замкі.)

Малпа выбіраецца на волю і, ашалелая ад радасці, скача па даху клеткі.

М а л п а. Я вольная, вольная! Гэты дурань вызваліў мяне! (Пагрозліва трасе кулаком у бок завулка.) Ну, пачакайце, людзі, я вам адпомшчу! (Знікае ў завулку.)

А с ё л (наўздагон). Куды ты, Божа? Пачакай, не пакідай мяне! Ператвары мяне ў зорку!.. (Сам сабе.) Знік. Нават не развітаўся. Які dziўны Бог! Чаму ягонае аблічча не змянілася? Можа, не адразу? Можа, праз нейкі час? І тады Ён вернецца...

З завулка чуваць нейкі шум, крык, лаянка. Праз нейкі час на рынак вылятае раз'юшаная Малпа. На галаве ў Малпы — Язэпаў брыль, у адной руцэ — меч, у другой — фляжка з віном.

Божа, што гэта?

М а л п а (істэрычна). Я ім адпомсціла, адпомсціла! (П'е з фляжкі віно.) Папомняць яны, як з мяне пасміхацца і здэкавацца! (Знікае ў іншым завулку.)

На рынку пачынаецца страшэнны вэрхал. Напераменку з'яўляюцца і знікаюць Жаўнеры, Язэп, Гаспадар.

1ы Жаўнер. Малпа ўцякла! Трымайце Малпу!

Язэп. Мой брыль!

2і Жаўнер. Вярні меч! Заб'ю гадзіну!

Гаспадар. Трымайце злодзея! Мая фляжка!

А с ё л (разгублена). Малпа? Гэта была ўсяго толькі Малпа?!

Г а с п а д а р (заўважае Асла). Мой Асёл! Трымайце Асла!

Асёл уцякае. Гаспадар бяжыць за ім, але натыкаецца на 1га Жаўнера. Жаўнер падае, але хуценька ўсхопліваецца на ногі і хапае Гаспадара.

1ы Жаўнер. Хто, я — асёл? За абразу жаўнера Яго Вялікасці цара Ірада атрымаеш сто бізуноў!

З’ява шостая

Ноч. Закінутая стайня на ўскрайку Бэтлеема. Каля жолаба на мычцы сена спіць Марыя з Дзіцяткам на руках.

У дзвях паказваецца галава Асла.

Асёл (*разглядаецца*). Якая занябная стайня! Халодная, цёмная. Не дзіўна, што пустая. (*Уваходзіць.*) Але затое Гаспадар мяне тут не знойдзе. Сёння на рынку ледзь не папаўся яму ў рукі. Пераначую ў стайні, а раніцай пакіну Бэтлеем. (*Звыкшыся з паўзмрокам, Асёл заўважае ля жолаба Марыю з Дзіцяткам.*) Ой, тут нехта ёсць! (*Асцярожна падыходзіць да жолаба.*) Маці з Дзіцяткам. Спяць. Якое гора прывяло іх у гэтую стайню? (*Прыслухоўваецца.*) Нехта ідзе! Вось табе і пустая стайня! (*Хаваецца ў закутку.*)

У стайню ўваходзіць Гаспадар з ліхтаром у руцэ.

Гаспадар. Гэй, дзе ты, нягоднік! Вылазь, я бачыў твой вазок каля стайні. Ты, пэўна што, недзе тут.

Марыя (*прачынаецца ад яркага святла*). Мой Божа!

Гаспадар (*заўважае ля жолаба Марыю з Дзіцяткам на руках*). А вы хто такія? Што робіце ноччу ў закінутай стайні?!

Марыя (*туліць да сябе Дзіцятка*). Не губі нас, добры чалавек! Мы хаваемся ад жаўнераў цара Ірада. Цар загадаў забіць усіх маленькіх дзяцей у Бэтлееме. А ў мяне якраз нарадзіўся сын.

Гаспадар (*азіраецца*). А ты не бачыла тут майго беглага Асла? Я амаль што злавіў яго, а ён зноў як скрозь донне праваліўся.

Марыя. Не бачыла, дабрадзею. Мой муж, Язэп, таксама пайшоў у горад шукаць асла. (*Уздыхнуўшы.*) Мусім да раніцы пакінуць Бэтлеем і ўцякаць у Егіпет.

Гаспадар (*задуменна*). Дык кажаш, хаваецца ад жаўнераў цара Ірада? (*Убок.*) Калі я аддам яе ў рукі жаўнераў — атрымаю шчодрую царскую ўзнагароду.

Марыя. Злітуйся, добры чалавек! Не выдавай нас!

Гаспадар. Не бойся, жанчына, я дапамагу вам. Чакайце тут, я прывяду асла.

Марыя (*з надзеяй*). Бог узнагародзіць цябе за тваю дабрыню!

Гаспадар (*убок*). Спачатку мяне ўзнагародзіць цар Ірад. (*Выходзіць.*)

Дзіцятка пачынае плакаць, Марыя суцяшае яго, гушкае на руках.

Марыя (*да Дзіцяткі*). Не плач, маё дзіцятка. Не плач, сыночак. Усё будзе добра. Бог не пакіне нас у бядзе.

Са свайго сховішча выбіраецца Асёл, які ўсё чуў.

Асёл (*усхвалявана*). Мой Гаспадар — мярзотнік! Ён падмануў няшчасную кабету. Ён пабег па жаўнераў, каб атрымаць узнагароду за жыццё дзіцяці! Чаго яна чакае? Трэба ўцякаць! Хутчэй! (*Падбгае да Марыі і раве.*) Ыыыы!

Марыя. Ой, Асёл! (*Азіраецца.*) А дзе твой гаспадар? (*Зноў азіраецца.*) Мусіць, гэта той добры чалавек з ліхтаром...

Асёл адмоўна круціць галавой, але Марыя не разумее яго. У дзвях паказваецца спалоханы Язэп.

Я з э п. Марыя, бяда! Сюды ідуць жаўнеры!

Марыя. Божа мой!

Я з э п. Я не знайшоў у горадзе асла, але там перад дзвярыма стаіць вазок... *(Звыкшыся з паўзмрокам, заўважае каля Марыі Асла.)* Асёл? Адкуль ён узяўся?

Марыя. Не ведаю. Можа, яго прыслаў нам Бог?

Я з э п. Мы выратаваны, Марыя! Запражэм асла ў вазок і выберамся з Бэтлеема.

Язэп выводзіць Асла са стайні, за імі выходзіць Марыя з Дзіцяткам на руках. Нейкі час у стайні ціха і пуста. Раптам дзверы адчыняюцца, у стайню ўвальваюцца Г а с п а д а р і двое жаўнераў.

Г а с п а д а р. Сюды! Тут яны схаваліся. Гэта я іх знайшоў. Мне належыць царская ўзнагарода!

1ы Жаўнер *(уздымае ліхтар над галавой)*. Нікога няма.

2і Жаўнер. Ты што, здзекуешся з нас, самарыцянін? *(Б'е Гаспадара бізуном.)*

Г а с п а д а р. Айай, злітуецяся! *(Круціцца пад ударамі бізуна.)*

2і Жаўнер *(да Гаспадара)*. Шалбер!

1ы Жаўнер. За падман жаўнераў Яго Вялікасці цара Ірада пойдзеш у вязніцу!

Жаўнеры хапаюць Гаспадара і цягнуць яго ў вязніцу.

З'ява сёмая

Ноч. Па дарозе брыдзе А с ё л, запрэжаны ў вазок. Побач з Аслom цягнецца Язэп. На вазку сядзіць Марыя з Дзіцяткам. Параўняўшыся з невысокім, але раскідзістым дрэвам, Язэп спыняе Асла.

Я з э п. Адпачнём пад гэтым дрэвам, Марыя. Няхай наш добры Асёл пад'есць калючак. *(Дапамагае Марыі з Дзіцяткам злезці з вазка і ўсаджвае іх пад дрэвам. Потым выпрагае з вазка Асла і сам сядзе пад дрэвам.)*

Выпіўшы вады і з'еўшы па кавалку хлеба, людзі засынаюць. Асёл сілкуецца галінкамі дрэва. На небе гаснуць зоркі. Нечакана адна з іх спускаецца на дрэва, пад якім стаіць Асёл.

Зорка. Мір табе, божае стварэнне!

А с ё л *(уздымае галаву)*. Зорка?

Зорка. Рада цябе зноў бачыць, братка Асёл. Ты вяртаешся з Бэтлеема?

А с ё л. Ах, Зорка, маё падарожжа было дарэмным. Я не сустрэў у Бэтлееме Бога. Можа, Ён так і не прыйшоў на зямлю?

Зорка. Мілае, наіўнае асяння! Ты яшчэ не здагадаўся, што за дзіцятка нарадзілася ў той занядбанай стайні? Ты яшчэ не ведаеш, каго ты выратаваў?

А с ё л *(не разумее)*. Дзіцятка? *(Глядзіць на Марыю з Дзіцяткам.)* Так, я сустрэў у Бэтлееме гэтых няшчасных людзей і хачу ім дапамагчы.

Зорка. Ты вязеш у сваім вазку Бога, братка Асёл.

А с ё л. Бога? *(Не верыць.)* Ты жартуеш?

Зорка. Зірні сам.

Зорка і Асёл глядзяць на Дзіцятка, якое спіць на руках у Марыі. Галіны дрэва звiлі над ім жывую альтанку. Над альтанкаю водзяць карагод зоркі, якія спусціліся з неба. Чуваць мілагучны спеў.

А с ё л. Бог на маім вазку... Такі маленькі і бездапаможны... Такі падобны да чалавека...

Зорка. Ён вырасце і выправіць памылкі чалавека. Ён уратуе Сусвет. Ты дапамог яму, братка Асёл, і цяпер тваё жаданне споўніцца.

Асёл. Якое жаданне?

Зорка. Хіба ты не хацеў стаць зоркаю? Далучайся да нас, будзеш жыць на небе шчасліва і бесклапотна!

Асёл (*узрадавана*). Я буду зоркай! Мая заповітная мара! (*Спахніўшыся*.) Пачакай, а хто ж павязе Бога і гэтых людзей у Егіпет?

Зорка. Цябе не павінны больш цікавіць зямныя справы. Знойдзеца нехта іншы. А ты ператворышся ў зорку. (*Лічыць*.) Раз — два — тры...

Асёл (*крычыць*). Не, не, я не згодны! Я не хачу быць зоркаю! Я хачу застацца Аслом!

Зорка (*строга*). Што такое, братка Асёл?

Асёл. Я не хачу быць зоркаю! Я хачу застацца Аслом! Я хачу везці Бога ў Егіпет! (*Кідаецца да Язэпа і будзіць яго*.) Прачынайся, гаспадар, час выпраўляцца ў дарогу!

Язэп (*прачынаецца*). Як гэта я заснуў? (*Будзіць Марыю*.) Уставай, Марыя, трэба ехаць далей.

Зорка (*смяецца*). Бывай, братка Асёл. Бачу, ты сапраўды знайшоў у Бэтлееме тое, чаго шукаў. (*Знікае высока ў небе*.)

Язэп запрагае Асла, усаджвае Марыю з Дзіцяткам на вазок, і яны працягваюць свой шлях.

Заслона

ПАЦАЛУНАК НОЧЫ

П'есаказка ў 2х дзеях

АСОБЫ

Рыгорка — хворы хлопчык.
Лера — хворая дзяўчынка.
Клоун Клаус — проста з Нямецчыны.
Санта — белы пацук.
Матчына Душа.
Смерць.
Хвароба.
Большы Пацук
Меншы Пацук
Алхімік.
Двухгаловы
Чатырохрукі
Малпа.
Вартаўнік Сада.
Медсястра.
Дзеці ў больніцы.

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

З'ява першая

Ноч. Бальнічная палата. На ложках неспакойна спяць хворыя дзеці.

1ы Хлопчык. Мне баліць! Баліць!

2і Хлопчык. Хачу вады! Хачу ўбачыць белы снег!

Дзяўчынка. Мама, забяры мяне дадому!

Між ложкаў узнікае постаць жанчыны ў чорным убранні. Гэта сама Смерць. Яна ўважліва аглядае хворых дзяцей, потым нахіляецца над 1ым Хлопчыкам і цалуе яго ў лоб.

2і Хлопчык (*трызніць*). Чорныя дрэвы, чорны снег... Пацукі! Вялізныя шэрыя пацукі!

Дзяўчынка (*праз сон*). Я вып'ю ўсе лекі, якія загадаеш, мама. Толькі не пакідай мяне адну.

Смерць нахіляецца над 2ім Хлопчыкам і цалуе яго. Потым накідае сабе на галаву капюшон плашча і ціха адыходзіць.

(Плача.) Мне страшна! Забярыце мяне адсюль!

З’ява другая

Раніца. Бальнічная палата. З’яўляецца Медсястра, яна вядзе за сабой Рыгорку. Спыніўшыся каля аднаго з вольных ложкаў, Медсястра кладзе Рыгоркавы рэчы на тумбачку.

Медсястра. Вось твой ложкак, хлопча. *(Гладзіць Рыгорку па галаве.)* Не журыся. Заўтра табе зробіць аперацыю, і ты паправішся.

Медсястра мяняе на ложку пасцель. Рыгорка насцярожана аглядае палату.

Дзяўчынка *(высоўваецца зпад коўдры)*. Новы? *(Да Медсястры.)* А дзе хлопчык, які спаў на гэтым ложку ўчора? *(Аглядае палату.)* І дзяўчынка з суседняга ложка?

Медсястра *(схаваўшы вочы)*. Іх перавялі ў іншую палату. Цяпер тут будзе спаць Рыгорка.

Дзяўчынка. А чаму іх перавялі ў іншую палату?

Медсястра *(раздражнёна)*. Перавялі, бо так трэба было. *(Да Рыгоркі.)* Пазнаёмся, Рыгорка: гэта Лера. Добрая дзяўчынка, але... занадта цікаўная.

Дзяўчынка *(задзірыста)*. Проста я хачу ведаць праўду, а тут ніхто праўды не гаворыць!

Медсястра *(ненатуральна бадзёрым голасам)*. Дзеці, вас чакае сёння сюрпрыз. Да вас проста з Нямецчыны прыехаў клоун Клаус. Ён пакажа вясёлыя цыркавыя сцэны, а потым кожнаму дасць падарунак.

Дзяўчынка *(да Рыгоркі)*. Падумаеш, клоун! Мы з татам шмат разоў бачылі іх у цырку. А твае бацькі вадзілі цябе ў цырк?

Рыгорка *(ціха)*. Не. Я ніколі не бачыў сапраўдных клоўнаў.

Дзверы адчыняюцца, і ў палату праціскваецца клоун Клаус з пакункамі і торбамі. На ланцужку ён цягне за сабой вялізнага беллага пацука, празванага Сантам.

Клаус *(весела)*. Hallo!

Дзяўчынка *(спалохана)*. Пацук! *(Хаваецца пад коўдру.)*

Клаус. Nein, nein! Гэта незвычайны пацук. Папершае, ён белы. А падругое, выхаваны і адукаваны. Horra! *(Клоун пстрыкае пальцамі, і пацук кланяецца.)* Мяне завуць Клаус. А майго пацука — Санта. А разам мы: Санта Клаус. Праўда, смешна? Калі нямецкія дзеці чуюць нашыя імёны, яны адразу ўсміхаюцца. А калі нас з Сантам бачаць — проста рагочуць.

Медсястра хмыкае, але хуценька спахапляецца. Дзяўчынка вылазіць зпад коўдры.

Медсястра *(строга)*. Якія нявыхаваныя дзеці!

Клаус *(пагаджаецца)*. Я, нявыхаваныя. І зашмат глядзяць тэлевізара. Але добрыя. Гэта яны сабралі падарункі для хворых беларускіх дзетак. *(Здымае з шыі пацука ланцужок і аддае яму ў лапкі.)* Horra!

Санта скача праз ланцужок, як праз скакалку. Медсястра і дзеці пляскаюць у далоні. Клаус тым часам вымае з торбы бубен і вялізныя кубікі, на якіх намалюваныя лічбы і літары.

Санта ўмее не толькі скакаць праз ланцужок, але і хадзіць на пярэдніх лапках. Норрла! *(Пстрыкае пальцамі.)*

Пацук, кінуўшы ланцужок, ходзіць на пярэдніх лапках.

О, гэта вельмі разумны пацук. Яшчэ ён умее пісаць. *(Пстрыкае пальцамі.)* Санта, складзі слова... *(Шэпча пацуку нейкае слова.)*

Санта падб'ягае да кубікаў і складае слова.

Хто з вас, дзеці, умее чытаць?

Дзеці падымаюць рукі.

Gut. Якое слова склаў Санта?

Дзеці маўчаць. Клоун стаіць да кубікаў спінай і таму не бачыць напісанага слова. Медсястра шматзначна пакашлівае. Клоун паварочвае галаву і бачыць кітайскія іерогліфы.

(Сканфужана.) Санта, пабеларуску!

Пацук хуценька мяняе кубікі і складае патрэбнае слова.

Дзеці і Медсястра *(разам)*. Мама!

Медсястра пляскае ў далоні.

Дзяўчынка *(да Рыгоркі)*. Просты фокус! У цырку гэта рабіў сабака.
Клаус. А яшчэ Санта ўмее лічыць. Норрла! *(Пстрыкае пальцамі.)*

Пацук сядзе і бярэ ў лапкі бубен.

Санта, колькі ў пацука лапак?

Пацук б'е ў бубен чатыры разы.

Дзяўчынка. Зусім просты фокус!

Медсястра *(паглядзеўшы на Дзяўчынку)*. Сапраўды. Можа, ён палічыць нешта больш складанае?

Клаус. Gut *(падміргвае пацуку)*. Санта, колькі зорак на сцягу Еўрапейскага Звязу? *(Паказвае сцяжок.)* Wieviel?

Пацук як заведзены лупіць у бубен, выбіваючы гімн Еўразвязу.

Медсястра *(закрыўшы вушы)*. Усё, дзецям трэба рыхтавацца да працэдур!

Клаус. Gut. Тады апошняе пытанне: простае, але вельмі важнае. Санта, колькі падарункаў мы прынеслі?

Пацук б'е ў бубен тры разы.

Медсястра. Ой, я забылася папярэдзіць... *(Падыходзіць да клоуна і нешта шэпча яму на вуха.)*

Клаус. Mein Gott! Ja, ja, разумею... *(Вымае з пакунка вялізную ляльку і аддае Леры.)* Гэта табе, дзяўчынка. Bitte.

Дзяўчынка *(важна)*. Увогуле, я ўжо дарослая. Але лялька мне падабаецца. Зусім як жывая. *(Занепакоена да Медсястры.)* Яе не перавядуць у іншую палату?

Клоун вымае з наступнага пакунка пажарную машыну і працягвае Рыгорку.

Клаус. А гэта табе, хлопчык.

Рыгорка *(хавае рукі за спіну)*. Я не хачу пажарнай машыны. Я хачу ліхтарык.

Клаус *(здзіўлена)*. Ліхтарык? Taschenlampe? Такая дробязь... *(Пакапаўшыся ў торбе.)* Але ў мяне няма з сабой ліхтарыка.

Медсястра *(строга да Рыгоркі)*. Які яшчэ ліхтарык? Навошта ён табе?

Рыгорка. Я баюся цемры. Бабулька заўсёды клала мне ў ложка ліхтарык.

Дзяўчынка. Хіхі!

Клаус *(разводзіць рукамі)*. Tut mir Leid. *(Разгублена глядзіць на Рыгорку, на Медсястру, на пацука Санту.)*

Пацук таксама зазірае ў торбу і разводзіць лапкамі.

(Да Рыгоркі.) Заўтра раніцай мы ад'язджаем дадому, у Нямецчыну. Але калі ты хочаш...

Медсястра *(перапыняе клоуна)*. У больніцы ліхтарыкі не дазволены. *(Хапае з рук Клауса пажарную машыну і аддае Рыгорку.)* Бяры пажарную машыну. *(Загадным голасам.)* Усё, цырк скончаны, час развітвацца. Дзеці, падзякуйце нашаму госцю за падарункі.

Дзеці *(нясмела)*. Дзякуй...

Санта спрытна збірае кубікі ў торбу, клоун прымацоўвае да пацуковай шыі ланцужок. Забраўшы торбы і трэці, неаддадзены пакунак, Клаус і Санта адкланьваюцца.

Клаус. Хутчэй выздараўлівайце, дзеці! Мы да вас яшчэ прыедзем. Tschüs!

Медсястра ветла, але настойліва выштурхоўвае гасцей з палаты.

Медсястра *(да дзяцей)*. Зараз будзе сняданак. *(Знікае за дзвярыма)*.

Дзяўчынка *(да Рыгоркі)*. Ты яе не бойся, яна толькі ўдае, што строгая. *(Разважліва.)* Такая ў яе праца.

Рыгорка *(накрыўджана)*. Я нічога не баюся. Толькі цемры... крышачку.

Дзяўчынка *(уважліва разглядае Рыгорку)*. Ты мне падабаешся. Бо не надзімаешся, як іншыя хлопцы.

Рыгорка. Дзякуй. З табой таксама можна вытрымаць... *(Паспешліва напраўляецца.)* Я хацеў сказаць — сябраваць.

Дзяўчынка *(строга)*. Толькі давай дамовімся: ніколі не хлусіць адзін аднаму.

Рыгорка. Давай. Я ніколі не хлушу. *(Шчыра.)* Амаль.

Дзяўчынка. Добра. Я мушу адкрыць табе страшную таямніцу, Рыгорка. *(Шэптам.)* Хлопчык, які спаў на тваім ложку, і ягоная суседка — іх не перавялі ў іншую палату. Яны памерлі.

З'ява грэцыя

Ноч. Бальнічная палата. На ложках спяць хворыя дзеці.

Дзяўчынка *(абняўшы ляльку, праз сон)*. Не бойся, я цябе нікому не аддам.

У палаце з'яўляецца Матчына Душа. Яна набліжаецца да ложка, на якім спіць Рыгорка, і нахіляецца над хлопчыкам.

Матчына Душа (*ціха*). Рыгорка, хлопчык мой, прачніся.

Рыгорка. Бабуля?.. Я не хачу ўставаць, мне ўсё баліць.

Матчына Душа. Я прынесла табе лекі, сыноч. Яны ўратуюць цябе ад Смерці.

Рыгорка. Якія лекі? (*Працірае вочы.*) Ты не бабуля?

Матчына Душа. Вазьмі гэты Срэбны Лісток з Чароўнага Сада. І што б ні здарылася — не выпускай яго з рук. (*Кладзе соннаму хлопчыку ў руку Срэбны Лісток.*)

Рыгорка. Хто ты? Твой голас такі знаёмы...

Матчына Душа (*ухвалявана*). Яна набліжаецца! Памятай, што б ні здарылася — не выпускай з рук Срэбны Лісток. (*Знікае.*)

Рыгорка засынае, заціснуўшы ў кулачку Срэбны Лісток. Праз нейкі час дзверы ў палату прыадчыняюцца і кradком уваходзяць клоун Клаус з пацуком Сантам.

Клаус (*шэптам*). Стой ля дзвярэй, Санта. Каб толькі не разбудзіць Медсястру. Пакладзём ліхтарык хлопчыку пад падушку і хуценька знікнем. (*Нахіляецца над Рыгоркавым ложкам, каб ціхенька пакласці ліхтарык пад падушку.*)

Нечакана пацук з пранізлівым віскатам хаваецца пад Дзяўчынчын ложак.

Клаус. Што такое? Нас заўважылі? Scheiße! (*Хаваецца за Рыгоркаў ложак.*)

У палаце з'яўляецца Смерць. Яна падыходзіць да Дзяўчынкі, нахіляецца над ёй і цалуе ў лоб. Потым накіроўваецца да Рыгоркі. Наблізіўшыся, нахіляецца над хлопчыкам, але раптам адскоквае, нібы аблітая кіпенем. Пацук Санта вішчыць ад страху, клоун Клаус запальвае ліхтарык. Рыгорка прачынаецца і сядзе ў ложку.

Смерць. Гэтага не можа быць! (*Глядзіць на сціснуты хлопчыкаў кулачок.*)

Рыгорка. Хто тут?

Клаус (*уражаны*). Mein Gott! Гэта сама Смерць!

Смерць (*уладным голасам*). Ціха! Досыць віскатаць, неразумнае стварэнне! (*Пстрыкае пальцамі.*)

Санта паслухмяна вылазіць зпад ложка.

(*Да Клауса*). А ты патушы свой ліхтарык, блазен. (*Узмахвае рукой, ліхтарык гасне, а палата напаяняецца таямнічым зялёным святлом. Да Рыгоркі.*) Пакажы, што ў цябе ў руцэ, хлопчык.

Рыгорка расціскае кулачок і здзіўлена глядзіць на Срэбны Лісток. Потым працягвае Срэбны Лісток Смерці. Смерць спалохана адыходзіць на некалькі крокаў назад, не зводзячы вачэй з Лістка.

Клаус (*зрываецца з месца*). Verschwinde! Verschwinde! Прэч, пачвара! Пакінь хлопчыка ў спакоі! (*Спрабуе стаць паміж хлопчыкам і Смерцю.*)

Смерць робіць знак рукой, і Клаус нерухома застывае на месцы.

Смерць. Супакойся, блазен. Пакуль у ягоных руках гэты лісток — Смерць яму не страшная. (*Недаверліва.*) Падумаць толькі, сапраўдны Срэбны Лісток з Дрэва Жыцця, якое расце ў Чароўным Садзе. Даўно я не бачыла яго ў гэтым свеце. (*Да Рыгоркі.*) Адкуль ён у цябе?

Рыгорка. Не ведаю. (*Разглядае Лісток у сваёй руцэ.*) Свеціцца, як ліхтарык.

Смерць (*задумліва*). А я, здаецца, ведаю. (*Робіць ледзь прыкметны знак рукой.*)

З'яўляецца Матчына Душа.

Ты гэта зрабіла?

Душа Маці (*са страхам*). Так.

Смерць. Разумееш, што цябе за гэта чакае?

Душа Маці (*плача*). Так. Смерць без збавення.

Смерць. І не шкадуеш?

Душа Маці. Не. Рыгорка — мой сын.

Смерць. Што ж, хадзем. Ты зрабіла свой выбар. (*З Матчынай Душой адыходзіць, але нечакана вяртаецца. Да Клауса.*) Паслухай, блазен. (*Робіць знак рукой у бок клоуна.*) Я даўно за табой назіраю, і мне вельмі смешна. Але не ад тваіх бяздарных жартаў і фокусаў. Я ведаю, хто ты ў сапраўднасці і адкуль твой клопат пра хворых дзетак. Твая спагада і падарункі не дапамогуць ім. Але я дам табе шанец выкупіць сваю віну. (*Паказвае на дзяўчынку.*) Гэтая дзяўчынка памерла.

Клоун інстынктыўна робіць некалькі крокаў у бок Дзяўчынкі.

Але калі ты згодны памяняць сваё жыццё на яе — яна ажыве. Яна зноў будзе смяяцца, гуляць з лялькай, спяваць бязглуздыя песенкі. (*Махае рукой.*)

Дзяўчынка ўздываецца з ложка і пачынае спяваць, абняўшы ляльку.

Д з я ў ч ы н к а

Разбудзіце маму!
З ёй пайду я ў краму,
Там куплю для мамы
Аж тры кілаграмы
Пернікаў мядовых,
Вішанек цукровых.
Толькі б сёння маму
Мне завесці ў краму!²

Рыгорка (*ухвалявана*). Яе завуць Лера. Яна добрая дзяўчынка, хоць і задавака. Не трэба яе нікуды забіраць!

Д з я ў ч ы н к а

Люлі, люлі, гушкі
Спі, мая дачушка.
Коўдрай накрывайся,
Хутка папраўляйся.
Люлі, люлі, трэба спаць,
Каб здаровенькаю стаць.
Пойдзем мы на двор гуляць,
Будзем кветачкі збіраць...

Смерць (*да Клауса*). Твой адказ, прафесар.

Клаус (*разгублена*). Так раптоўна... я ж зусім яе не ведаю... а іншыя дзеці... а мой фонд міласэрнасці...

Смерць (*пагардліва*). Усё зразумела: і з табой, і з тваёй міласэрнасцю. (*Уздывае руку.*)

Нечакана пацук Санта падбягае да дзяўчынкі, вырывае ў яе з рук ляльку і працягвае Смерці.

(Усмiхаецца, зразумеўшы прапанову Санты.) Не, такі абмен немажлівы. Але ты мне падабаешся, найўнае стварэнне. Буду рада вітаць цябе ў сваіх уладаннях.

Спалоханы пацук хаваецца за клоуна. Смерць робіць знак рукой і дзяўчынка нежывая падае на ложка.

К л а у с *(бездапаможна)*. Пачвара, ненавіджу цябе, ненавіджу! Du Ungeheuer!

Р ы г о р к а *(да Смерці)*. Ты злая. Навошта ты загубіла Леру?

С м е р ц ь. Ты памыляешся, Рыгорка. Яе загубіла Хвароба. Я толькі выконваю сваю працу. Павер, у маіх уладаннях ёй будзе лепш, чым на бальнічным ложку. А потым...

Р ы г о р к а *(нечакана)*. Хочаш, я аддам табе Срэбны Лісток? А ты вярні Леру.

М а т ч ы н а Д у ш а *(роспачна)*. Не!

С м е р ц ь. Я не магу яго ўзяць, хлопча: ён мне не належыць. І ён не выратуе Леру, бо твая маці сарвала яго для цябе. *(Сухова.)* І цяпер дарага за гэта заплаціць.

Р ы г о р к а. Але я яго вярну! Каму я магу яго вярнуць, скажы?

М а т ч ы н а Д у ш а *(плача)*. Не! Не трэба!

С м е р ц ь. Ты можаш вярнуць яго ў Чароўны Сад. Срэбны Лісток пакажа табе дарогу. *(Задумліва.)* Але гэта вельмі небяспечны шлях: праз уладанні Хваробы, праз сховішча Алхіміка... Наўрад ці ты дойдзеш, Рыгорка.

К л а у с. Не вер ёй, хлопчык! Яна хлусіць, яна заваблівае цябе ў пастку!

С м е р ц ь. Дзіўныя людзі... Не я вінаватая ў тым, што адбываецца. Я толькі выконваю сваю працу і... *(Пазяхае.)*

І нават стамілася. Бывай, Рыгорка. *(Разам з Матчынай Душой знікае з палаты.)*

Р ы г о р к а *(пасля працяглага маўчання)*. Жанчына, якая прынесла мне Срэбны Лісток... Гэта была мая маці!

К л а у с. Ты яе не пазнаў?

Р ы г о р к а. Я ніколі яе не бачыў.

З'ява чацвёртая

У пакінутым людзьмі доме. На падлозе валяюцца старыя газеты і часопісы, некалькі парожніх бутэлек. Праз незачыненыя дзверы ўлятае Срэбны Лісток. Услед за ім уваходзяць клоун Клаус, Рыгорка і пацук Санта. Пацук падазрона прынюхваецца.

Р ы г о р к а. Нікога няма ў гэтым доме.

К л а у с. Нікога няма ва ўсім горадзе. Людзі пакінулі яго, ратуючыся ад хваробы.

Р ы г о р к а. Жахлівае месца!

К л а у с. Я, непрыемнае. Але Срэбны Лісток прывёў нас акурат сюды.

Рыгорка працягвае руку, і Срэбны Лісток апускаецца яму на далонь.

Р ы г о р к а *(стомлена)*. А цяпер ён хоча адпачыць з дарогі.

К л а у с *(зірнуўшы на хлопчыка)*. Я зусім забыўся, мой хлопчык, што ты хворы. Застанемся тут на начлег. *(Скідае заплечнік і ладзіць са старых газет і часопісаў месца для начлегу.)*

Р ы г о р к а. Я баюся спаць у пакінутым людзьмі доме.

К л а у с. Не бойся. Санта будзе ахоўваць наш сон. *(Пстрыкае пальцамі і падзвае да сябе пацука. Вымае з кішэні свісток на бліскучым ланцужку і вешае Санце на шыю.)* Санта, застанешся за вартаўніка. Калі адчуеш небяспеку, свішчы як мага ў гэты свісток. Pfeife darauf!

Пацук з цікавасцю разглядае свісток. Клаус і Рыгорка ўладкоўваюцца спаць на газетах.

Рыгорка. А ліхтарык?

Клаус. Augenblick! Вось ён. *(Вымае з заплечніка ліхтарык і аддае хлопчыку.)*

Праверыўшы, ці працуе літарык, хлопчык кладзе яго побач з сабой.

Рыгорка. Цікава, што цяпер робіць мая бабуля?

Клаус *(зірнуўшы на гадзіннік)*. Спадзяюся, што спіць.

Рыгорка. А можа, зноў плача? Апошнім часам яна шмат плакала, асабліва ўначы. Думала, што я сплю і не чую.

Клаус. Ты зусім не памятаеш сваіх бацькоў?

Рыгорка *(пасля працяглага маўчання)*. Здаецца, я памятаю матчын голас.

Клаус *(паглядзіўшы хлопчыка на галаве)*. Гэта вельмі важна для чалавека — помніць матчын голас.

Рыгорка *(прытуліўшыся да Клауса)*. Дзякуй, што вы з Сантам пайшлі разам са мной шукаць Чароўны Сад. Без вас я не дам рады.

Клаус. Глупства. Ты — адважны і кемлівы хлопчык і цудоўна справіўся б без нас. Дзякуй, што дазволіў нам цябе праводзіць. *(Сумна ўсміхаецца.)* Даў мне мажлівасць адчуць сябе выканаўцам нейкай важнай місіі, патрэбным і вартым чалавекам. Пасля той жудаснай ночы ў шпіталі... *(З болям у голасе.)* Падумаць толькі: я мог уратаваць маленькую дзяўчынку, а выбраў уласнае, нікчэмнае жыццё!

Рыгорка. Не трэба, Клаус.

Клаус *(задумліва)*. Кожны з нас аднойчы трапляе ў сітуацыю, калі трэба выбіраць: ратаваць жыццё іншага чалавека ці сваю ўласную скуру. Найчасцей мы проста не паспяваем зрабіць належнага выбару. А потым да смерці пакутуем і просім у Бога толькі аднаго: каб сітуацыя паўтарылася і тады... На жаль, дублі здараюцца толькі ў кіно.

Рыгорка *(сонна)*. Я вельмі люблю кіно.

Клаус. Спі, Рыгорка. Не слухай старога дурня. Ты адразу зрабіў правільны выбар. Gute Nacht!

Рыгорка, а ўслед за ім і Клаус засынаюць. Санта знаходзіць стос нейкіх часопісаў і, уладкаваўшыся ля сцяны, з цікавасцю іх гартэе.

Нечакана ў падлозе адчыняецца люк і адтуль вылазяць два шэрыя пацукі, узброеныя трызубцамі. Захоплены чытаннем, Санта занадта позна заўважае з'яўленне шэрых сваякоў. Ён хапаецца за свісток, але бачыць прыстаўлены да горла трызубец.

Большы Пацук. Шышышышы! *(Што, мусіць, азначае: «Не рабі глупстваў!»)*

Санта паслухмяна аддае свісток Большаму Пацуку.

Меншы Пацук. Ціціціці! *(Што, пэўна, перакладаецца: «Малайчына. Вітаем цябе ва ўладаннях Хваробы!»)*

У пакоі з'яўляецца Хвароба, ледзь праціснуўшыся праз дзверы. Гэта надзвычай агіднае стварэнне, надзьмутае бы паветраны шар. Пабачыўшы Хваробу, Санта дранцвее ад жаху.

Шэрыя пацукі накідваюцца на клоуна і хлопчыка і спрытна звязваюць ім вяршоўкамі рукі і ногі — раней, чым яны паспяваюць як след прагнуцца.

Рыгорка. Пусціце нас! Навошта вы нас звязалі?

Хвароба. Вітаю вас у маіх уладаннях, неабачлівыя падарожнікі!

Рыгорка. Ты хто?

Хвароба. Не пазнаеш? А я даўно цябе ведаю, Рыгорка. *(Падыходзіць бліжэй.)* Я — Хвароба.

Клаус *(успамінае)*. Смерць казала, што дарога ў Чароўны Сад вядзе праз уладанні Хваробы.

Рыгорка *(прыгадвае)*. Здаецца, я цябе бачыў некалі ў сне... Але тады ты была меншая.

Хвароба *(задаволена)*. Так, з таго часу мая магутнасць вырасла ўдвая. *(Ляпае сябе па баках.)* Я знішчыла гэты горад, а неўзабаве знішчу ўсю вашу краіну, увесь свет.

Большы Пацук. Шышышышы!
Хвароба (*пагаджаецца*). Так, застануцца толькі пацукі.
Меншы Пацук. Ціціціці!
Хвароба. Увесь свет будзе заселены пацукамі.

Шэрыя пацукі капаюцца ў клоунавым заплечніку. Знаходзяць там бутэрброды з сырам і ўсчыняюць за іх зацятую бойку.

Хвароба. Што за вэрхал?

У час замяшання асмялелы Санта неўпрыкмет падбірае з падлогі Срэбны Лісток і хавае за спіну. Шэрыя пацукі разрываюць пакунак з бутэрбродамі на дзве часткі і імгненна з'ядаюць разам з абгорткавай паперай.

Клаус (*да Хваробы, іранічна*). Відаць, у тваім войску не важна з дысцыплінай.

Хвароба (*да Клауса*). Маўчаць! (*Да пацукоў*.) А вам толькі сыры ды кілбасы ў галаве. Знайшлі што цікавае?

Большы Пацук адмоўна круціць галавой і паказвае на кавалак бутэрброда ў сваіх лапках.

Хвароба (*да Рыгоркі і Клауса*). Прызнавайцеся, што прывяло вас у мёртвы горад? Усе ўцякаюць ад мяне, а вы самі прыйшлі.

Рыгорка. Мы...

Клаус (*наспешліва*). Мы збіліся з дарогі. Wir sind vom Weg abgekommen!

Хвароба (*да Рыгоркі*). Што ты хацеў сказаць, хлопчык?

Рыгорка. Ты... Ты страшная, праз цябе памерла Лера і шмат іншых дзяцей! Але не радуйся: людзі ўсё роўна перамогуць цябе!

Клаус (*да хлопчыка*). Маўчы, Рыгорка.

Хвароба. Люблю дзяцей, кажуць тое, што думаюць. (*Пагардліва*.) А ты ведаеш, дурненькі, што людзі самі спарадзілі мяне? Табе з сябрам усё роўна не выбрацца адсюль жывымі, таму адкрыю вам адну таямніцу. Недалёка адсюль знаходзіцца сховішча Алхіміка, які пабудоваў чудоўную Машыну. Яна ператварае вадугу ў золата, але разам з тым губіць прыроду і выклікае ў людзей хваробу. А ты кажаш, людзі мяне перамогуць.

Рыгорка. Калі я вырасту, я стану лекарам, і тады пабачым!

Хвароба. Але ты ніколі не вырасцеш, хлопчык. Ты застанешся назаўсёды ў гэтым доме разам са сваім спадарожнікам, пакуль вы не памраце з голаду і не ператворыцеся ў два шкілеты, прывязаныя адзін да аднаго. Мае служкі паклапоцяцца пра гэта.

Большы Пацук. Шышышышы!

Хвароба (*неракладае*). Пацучызм — новы гуманізм! (*Зірнуўшы на Санту*.) А гэта што за гібрыд?

Меншы Пацук. Ціціціці!

Хвароба. Мой новы служка? (*Незадаволена*.) Прыгледзьцеся да яго ўважліва, нешта ён не выклікае ў мяне даверу.

Большы Пацук. Шышышышы!

Меншы Пацук. Ціціціці!

Хвароба (*да Рыгоркі і Клауса*). Што значыць: няхай жыве наша гаспадыня! (*Да пацукоў*.) Пільнуйце іх як след, яны зашмат ведаюць, каб заставацца ў жывых. (*Хвароба пакідае дом, з цяжкасцю прасунуўшыся праз дзверы*.)

Санта падбягае да шэрых пацукоў і пачынае ім нешта гарача даводзіць.

Рыгорка (*з пагардаю глядзіць на Санту*). Санта здрадзіў нам!

Клаус. Ты думаеш? Можа, ён таксама не меў часу на выбар? (*Прыслухоўваецца да перашэптвання пацукоў*.) Цікава, цікава... Na, gut, Санта: скажы сваім сваякам, што Хвароба іх проста падманвае.

Спачатку яна знішчыць людзей, а потым возьмецца за іншыя жывыя стварэнні. Дойдзе чарга і да пацукоў.

Рыгорка (*здзіўлена*). Ты разумееш мову пацукоў?

Клаус. Крыху. (*Сумна ўсміхаецца.*) Апошнім часам маім суразмоўцам быў пераважна Санта, і мы шмат адзін у аднаго навучыліся.

Большы Пацук (*падышоўшы да людзей*). Шышышышы!

Клаус. Я, жа, людзі выкарыстоўваюць пацукоў для доследаў, трупяць іх і ставяць на іх пасткі. Але растлумач ім, Санта, што разам з людзьмі знікнуць не толькі атруты і пасткі, а і шмат прыемных рэчаў. Напрыклад, сыры і кілбасы.

Меншы Пацук (*наслухаўшы Санту, жаласліва*). Ціціці!

Клаус. Не будзе эры пацукоў: тыя пацукі, якія не памруць ад хваробы, загінуць з голаду. Так што няхай выбіраюць: альбо суседства з чалавекам, альбо... den Tod.

Параіўшыся, шэрыя пацукі развязваюць Рыгорку.

Рыгорка. Што яны робяць?

Клаус (*радасна*). Яны надумалі цябе адпусціць.

Рыгорка. Мяне аднаго?

Клаус. Я. Хуценька ўцякай, Рыгорка!

Санта аддае хлопчыку Срэбны Лісток.

Рыгорка. Срэбны Лісток! Ты проста малайчына, Санта! (*Усхвалявана.*) Але растлумач сваім сябрам, што без вас з Клаусам я не дайду да Чароўнага Сада!

Клаус. Няпраўда, Рыгорка!

Рыгорка. Лепей я ўжо застануся з сябрамі, бо адзін усё роўна загіну.

Санта гарача пераконвае шэрых пацукоў. Нарэшце, Большы Пацук ківае галавой на знак згоды, але паказвае лапкай на Санту. Санта пагаджаецца.

Меншы Пацук вызваляе Клауса. Санта забірае ў Большага Пацука свісток і аддае Клаусу.

Рыгорка. Што яны сказалі?

Клаус (*расчулена*). Я таксама магу быць вольны, але Санта застанеца з імі.

Рыгорка. Нельга іх угаварыць?

Клаус. Ausgeschlossen. Гэта катэгарычная ўмова. (*Гладзіць Санту па галаве.*) Бывай, дружа. Я пакідаю цябе, бо мушу дапамагчы хлопчыку. Але спадзяюся, што мы з табой яшчэ сустрэнемся. Bis nachher.

Клоун і Санта развітваюцца.

Большы Пацук. Шышышышы!

Меншы Пацук. Ціціціці!

Клаус. Хутчэй, Рыгорка. Пацук давядзе нас праз падземны ход да ўладанняў Алхіміка! (*Збірае параскіданыя рэчы ў запlechнік.*)

Рыгорка. Бывай, Санта!

Рыгорка і Клаус у суправаджэнні Меншага Пацука спускаюцца ў патаемны лаз. Большы Пацук і Санта застаюцца ў доме. З вачэй Санты цякуць слёзы. Большы Пацук здзіўлена глядзіць на сваяка, які ўмее плакаць.

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

З'ява пятая

Сховішча Алхіміка, якое нагадвае заводскі цэх на адкрытым паветры. На заднім плане стаіць аграмадная Машына, што працуе на ўсю моц. На пярэднім плане двое памочнікаў Алхіміка — Двухгаловы і Чатырохрукі — гуляюць у косці. Стаўкай у гульні — залатыя зліткі, складзеныя ў два стосы каля кожнага з гульцоў. Недалёка ад Чатырохрукага стаіць пустая тачка.

Чатырохрукі *(кідае косці)*. Дзесяць.

Двухгаловы *(кідае косці)*. Адзінаццаць. Я выйграў. *(Забірае сабе адзін злітак са стоса Чатырохрукага.)*

Чатырохрукі *(гэтым разам кідае косці іншай рукой)*. Чатырнаццаць.

Двухгаловы *(кідае косці)*. Пятнаццаць. Зноў я выйграў.

Чатырохрукі *(злущае)*. Не разумею. Я кідаю з чатырох рук, а ты — з дзвюх. Чаму ты ўвесь час выйграеш?

Двухгаловы *(забіраючы выйграны злітак)*. Бо важна не колькі ты маеш рук, а колькі галоў.

Чатырохрукі. Хочаш сказаць, што ў Алхіміка ты таксама б выйграў? *(Трасе косці.)*

Двухгаловы. Алхіміку я напэўна б прайграў, бо ён — мой гаспадар.

Чатырохрукі. Нічога не разумею. *(Кідае косці.)*

Двухгаловы. Вось таму ты — мой падначалены, а не я твой. Таму ты цягаеш тачку, а я працую на помпе.

Чатырохрукі *(радасна)*. Васемнаццаць! Фул!

Двухгаловы *(паглядзеўшы на косці)*. Праўду кажуць: дурням шанце.

Чатырохрукі *(нецярыліва)*. Кідай!

Двухгаловы неахвотна бярэ косці і пачынае няспешна іх трэсці, зірнуўшы на насценны гадзіннік. Натужліва раве сірэна, Машына спыняе працу.

Двухгаловы. Скончыўся цыкл, трэба ісці да Машыны.

Чатырохрукі *(пагрозліва)*. Кідай!

Двухгаловы *(кінуўшы косці)*. Таксама васемнаццаць! *(Усхопліваеца і робіць колькі паспешлівых крокаў убок Машыны.)* Хадзем працаваць! Вернецца Алхімік — абодва атрымаем!

Чатырохрукі. Д'ябал, каб так не шанцавала! *(Хапае тачку і бяжыць з ёй да Машыны.)*

Двухгаловы вяртаецца і хуценька змешвае косці.

Двухгаловы *(задаволена)*. Перамагае той, хто ўмее лічыць, а не той, хто лепш кідае. *(Падыходзіць да панелі кіравання Машынай і запускаяе водную помпу.)*

Чатырохрукі складае ў тачку залатыя зліткі, вырабленыя Машынай. Нечакана помпа спыняецца.

Чатырохрукі *(адрываеца ад працы)*. Што здарылася?

Двухгаловы. Няма вады. На сёння праца скончана. *(Падыходзіць да калегі і з цікавасцю зазірае ў тачку.)*

Чатырохрукі. Мала. Гаспадар будзе незадаволены.

Двухгаловы. Склад і так перапоўнены. *(Сквапна.)* Ты не задумваўся, навошта Алхіміку гэтулькі золата?

Чатырохрукі *(строга)*. Наша справа — працаваць, а не думаць. Давай завязём золата на склад і працягнем гульні. Я адчуваю, шчасце само ідзе мне ў рукі. *(Робіць рухі адразу чатырма рукамі.)*

Двухгаловы. Спачатку трэба ўзяць у гаспадара ключ ад склада.

Памочнікі Алхіміка коцяць тачку на склад.

Праз нейкі час у сховішча залятае Срэбны Лісток, за ім з'яўляюцца Рыгорка і Клаус. Рыгорка падстаўляе далонь, і Лісток апускаецца на яе. Хлопчык асцярожна кладзе Лісток у кішэню.

Клаус. Вось яна, Машына Алхіміка. *(Падыходзіць да Машыны.)*

Рыгорка. Я хачу піць! Мы ішлі цэлы дзень і не сустрэлі ні возера, ні рачулки, ні крыніцы.

Клаус *(разглядае канструкцыю Машыны)*. Бо Машына працуе на вадзе, яна высмактала ўсе азёры і рэчкі навакол. Вось чаму засох і счарнеў лес, загінулі звяры і птушкі, вось чаму хварэюць і паміраюць людзі.

Рыгорка *(падыходзіць бліжэй да Машыны)*. Пра гэтую Машыну казалі Хвароба? Яна вырабляе золата?

Клаус. Машына можа вырабляць розныя рэчывы. Цяпер яна вырабляе золата. Банальна, але выгодна для яе гаспадара.

Рыгорка *(спалохана глядзіць на Машыну)*. Праз гэтую Машыну столькі няшчасцяў у свеце. Які злы чалавек яе прыдумаў?

Клаус *(з цяжкасцю)*. Ты не паверыш, Рыгорка. Гэтую Машыну прыдумаў...

На пляцоўцы, што над Машынай, з'яўляецца Алхімік. За спінамі Клауса і Рыгоркі вырастаюць постаці Двухгаловага і Чатырохрукага.

Алхімік *(самазадаволена)*. Гэтую Машыну прыдумаў я. Я матэрыялізаваў мару старадаўніх мудрацоў пра філасофскі камень. Я — Алхімік.

Рыгорка *(глядзіць на Алхіміка ва ўсе вочы)*. Праз цябе гінуць лясы і рэкі, паміраюць дзеці ў больніцы!

Алхімік. Так, паміраюць. Бо яны слабыя, не прыстасаваныя да жыцця ва ўмовах сучаснай цывілізацыі. Затое паглядзіце, якія дасканалыя стварэнні нараджаюцца дзякуючы працы маёй Машыны. Я б сказаў, людзі будучыні. *(Паказвае на сваіх памочнікаў.)*

Рыгорка *(азірнуўшыся, заўважае Чатырохрукага і Двухгаловага)*. Клаус, страшыдлы! *(Інстынктыўна спрабуе схавання за Клауса.)*

Чатырохрукі спрытна хапае хлопчыка. Двухгаловы ў гэты час прыстаўляе клоуну да скроні пісталет.

Алхімік. Вам пашанцавала: вы першыя, хто пабачыў маю Машыну! *(Нядобра ўсміхаецца.)* На жаль, вам давядзецца заплаціць за гэта жыццём. Ніхто не можа даведацца пра маю таямніцу.

Двухгаловы. Што загадаеш з імі зрабіць, гаспадар?

Чатырохрукі *(хапае зза пояса адразу некалькі кінжалаў)*. Пасячы іх на кавалкі?

Двухгаловы. А можа, апусціць іх у бочку з кіслатой, каб не засталася ніякіх слядоў?

Клаус. Пачакайце. Гэты чалавек хлусіць. *(Паказвае на Алхіміка.)* Ein Verbrecher.

Алхімік *(здзіўлена)*. Што?

Чатырохрукі *(пагрозліва)*. Ты абражаеш нашага гаспадара?

Клаус *(спакойна)*. Ваш гаспадар — ашуканец. Гэта я прыдумаў Машыну.

Двухгаловы, Чатырохрукі *(разам)*. Ты?

Клаус. Я, гэтую жахлівую Машыну, якая адно рэчыва мяняе на іншае, праз якое гіне ўсё жывое на Зямлі, прыдумаў я.

Алхімік *(разгублена)*. Прафесар? *(Спускаецца ўніз да Клауса.)* Як вы тут апынуліся? *(Уважліва разглядае Клауса.)* І чаму ў клоунскім касцюме?

Рыгорка *(дрыготкім голасам)*. Клаус, гэта праўда?

Клаус. Tut mir Leid, Рыгорка. Я не меў адвагі прызнацца табе раней.

Двухгаловы *(падазрона)*. Растлумачце, гаспадар. Ён кажа праўду?

Алхімік (*неахвотна*). Не зусім. Ідэя Машыны сапраўды належыць яму. Формулы, царцяжы. О, гэта быў геніяльны вучоны. Але недалёкі чалавек. Ён спалохаўся свайго вынаходніцтва і знішчыў усе паперы.

Клаус (*сумна*). Выходзіць, не ўсе. Мой найлепшы вучань паспеў зняць копіі.

Алхімік (*задаволена*). Так, я зняў копіі і пабудаваў Машыну. Я — яе стваральнік.

Чатырохрукі (*да Алхіміка*). Не разумею, ён што — вар'ят?

Двухгаловы (*глядзіць на Клауса*). Табе не патрэбна золата?

Алхімік. Вядома, вар'ят. Зірніце, як ён выглядае.

Клаус. Ihr seid verrückt! Зірніце, у што вы ператвараеце Зямлю! Успомніце пра цара Мідаса: ён загінуў, бо ўсё, да чаго дакранаўся, адмянялася на золата. Трэба знішчыць Машыну, пакуль не позна!

Чатырохрукі. Сапраўды, вар'ят.

Двухгаловы. І вельмі небяспечны. Трэба хутчэй апусціць яго ў бочку з кіслатой.

Рыгорка (*вырываецца*). Не чапайце яго! Ён кажа праўду. Праз вашу машыну загінула Лера!

Чатырохрукі (*моцна трымае хлопчыка*). І гэтага выкрутня разам з ім. Як загадаеш, гаспадар?

Алхімік (*да Клауса*). Я, вядома, паважаю ваш талент, прафесар. (*Нядобра ўсміхаецца*.) І ўдзячны вам за навуку. Але нашыя шляхі разышліся... (*Робіць знак памочнікам*.)

Клаус. Адпусціце хоць хлопчыка.

Алхімік. Не. Ніхто не павінен ведаць пра Машыну.

Чатырохрукі. Хадзем, небарака. (*Цягне Рыгорку за сабой*.)

Двухгаловы (*да Клауса*). Ты свой шанец змарнаваў. Сам вінаваты.

Клаус (*рантоўна*). Augenblick! Машына спынілася, бо скончылася вада?

Чатырохрукі (*здзіўлена*). Адкуль ён ведае?

Алхімік (*асцярожна*). Часова скончылася.

Двухгаловы (*незадаволена*). Давядзецца перабірацца на новае месца.

Клаус (*наўмысна абыякава*). А чаму б вам не выкарыстаць паветра?

Чатырохрукі (*да Алхіміка*). Ён жартуе ці здэкуецца з нас? (*Штурхае Рыгорку*.) Хадзем.

Алхімік. Чакайце! (*Усхвалявана*.) Прафесар, вы сапраўды ведаеце, як адмяніць паветра на золата?

Клаус. Я. Адпусціце хлопчыка, а я пакажу вам, як запраграмаваць Машыну.

Рыгорка (*вырываецца*). Не, Клаус! Не кажы ім!

Алхімік (*павагаўшыся*). Згода. (*Да Чатырохрукага*.) Пусці малога.

Чатырохрукі (*да Двухгаловага*). Пра што гэта яны дамаўляюцца?

Двухгаловы (*схаваўшы пісталет*). Не трэба болей перавозіць Машыну з рэчкі да рэчкі. Будзем рабіць золата проста з паветра.

Чатырохрукі адпускае Рыгорку, хлопчык падбягае да клоуна і туліцца да яго. Алхімік адводзіць Чатырохрукага ўбок.

Алхімік (*гучна*). Правядзеш хлопчыка да межаў нашых уладанняў і адпусціш яго. (*Шэптам*.) Гэта значыць — заб'еш. (*Гучна*.) Зразумеў загад?

Чатырохрукі. А як жа, гаспадар. (*Нядобра ўсміхаецца*.) Выканаю найлепшым парадкам.

Алхімік (*да Двухгаловага*). А ты застанешся пільнаваць Прафесара.

Рыгорка. Як ты можаш, Клаус? Гэта... здрада!

Клаус. Не бойся, Рыгорка. (*Неўпрыкмет перадае хлопчыку свісток Монікі*.) Sorge dich nicht! Sei glücklich! (*Да Алхіміка*.) Калі, не дай бог, з хлопчыкам нешта здарыцца...

Алхімік (*накрыўджана*). Слова навукоўца! Бярыся за працу, пра хлопчыка мы паклапоцімся.

Чатырохрукі хапае Рыгорку і цягне яго за сабой.

Рыгорка (*крычыць*). Не рабі гэтага, Клаус! Ты не можаш так зрабіць!

Клаус. Усё будзе добра, Рыгорка! Усё будзе добра. (*Праводзіць Рыгорку позіркам*.) Дык вы хочаце адмяняць паветра на золата? (*З нядобрай усмешкай*.) Gut, калегі!

З'ява шостая

На ўскраіне чорнага лесу, у якім знаходзіцца сховішча Алхіміка, з'яўляюцца Рыгорка і Чатырохрукі.

Чатырохрукі. Вось мяжа нашых уладанняў. Першы загад свайго гаспадара я выканаў. А цяпер выканаю другі. *(Вымае зза пояса кінжал.)*

Рыгорка. Твой гаспадар даваў слова!

Чатырохрукі. Колькі разоў! І колькі разоў сваё слова парушаў. *(Паўтарае ўлюбёнае выказванне Алхіміка.)* Навука вымагае ахвяраў, хлопчык.

Рыгорка падносіць да вуснаў свісток і з усяе сілы свішча ў яго.

Чатырохрукі *(зацікаўлена)*. І што будзе? Прыбязыць міліцыянер? *(Адбірае ў Рыгоркі свісток і таксама свішча.)* Дзе там, адкуль яму ўзяцца ў гэтым лесе. *(Падымае над Рыгоркам кінжал.)*

Нечакана зза дрэў з'яўляюцца ўзброеныя трызубцамі пацукі на чале з Сантам.

Рыгорка *(радасна)*. Санта!

Чатырохрукі. Утрох на аднаго? Пабачым, чый будзе верх! *(Хапае зза пояса яшчэ тры кінжалы.)*

Большы Пацук *(агрэсіўна)*. Шышышышы!

Меншы Пацук *(ваяўніча)*. Ціціціці!

Рыгорка *(да пацукоў)*. Асцярожна, ён вельмі небяспечны!

Пацукі адважна змагаюцца з Чатырохрукім, але відавочна саступаюць яму ў баявым майстэрстве. Чатырохрукі раніць Меншага Пацука, той падае.

Чатырохрукі *(задаволена)*. Было тры пацукі, засталася два!

Большы Пацук раніць Чатырохрукага ў руку. Чатырохрукі выпускае адзін кінжал.

Рыгорка *(пераможна)*. Было чатыры рукі, засталася тры.

Чатырохрукі *(злосна)*. Ах так? Ну, трымайся, пацучынае насенне.

Меншы Пацук уздымаецца з зямлі і працягвае бойку. Але Чатырохрукі робіць спрытны выпад і працінае кінжалам Санту. Санта падае.

Рыгорка *(пранізліва)*. Санта! *(Кідаецца да Санты.)*

Раптам паветра скаланаецца ад магутнага выбуху, усе падаюць на зямлю.

Чатырохрукі. Машына! *(Усхопліваецца на ногі.)* Ён сапсаваў нашу Машыну! *(Бязьціць у той бок, адкуль прагучаў выбух.)*

Рыгорка і пацукі нахіляюцца над Сантай.

Рыгорка. Санта, не памірай! Прашу цябе, Санта!

Нечакана пацукі з віскатам уцякаюць. З'яўляецца дзіўная працэсія. Наперадзе ідзе Смерць, услед за ёй, злева рухаюцца Алхімік і Двухгаловы, справа крочыць Клаус. Алхімік і Двухгаловы — у цёмных накідках, Клаус — у светлай.

Рыгорка. Клаус! *(Узіраецца.)* Клаус, гэта ты?

Смерць. Цсс! Ён не чуе цябе, Рыгорка. Твой сябар памёр.

Рыгорка *(не разумее)*. Як памёр?

Смерць. Загінуў, падарваўшы Машыну Алхіміка. Признацца, не чакала ад яго такога ўчынку. *(Падыходзіць да Санты.)* Смешнае стварэнне таксама памерла з годнасцю. Добрыя ў цябе сябры, Рыгорка. *(Нахільваецца да пацукі і дакранаецца да яго рукой.)*

Санта ўздываецца з зямлі, Смерць апранае яго ў светлую накідку. Пацук займае месца ў працэсіі побач з Клаусам.

Рыгорка *(у роспачы)*. Але ж яны — нежывыя, таксама як злы Алхімік з ягоным памочнікам. Што з імі цяпер будзе?

Смерць. Алхімік і Двухгаловы застануцца ў маіх уладаннях назаўсёды, а клоун з пацуком... Мажліва, ты з імі яшчэ сустрэнешся. Дарэчы, што ты збіраешся рабіць далей?

Рыгорка *(няпэўна)*. Шукаць Чароўны Сад.

Смерць. А можа, лепш вернешся дадому, да бабулі? Машына знішчана, Хвароба пераможана... У цябе ёсць Срэбны Лісток — будзеш жыць доўга і шчасліва.

Рыгорка. Адпусці маю Маці!

Смерць. Я ўжо казала, што не магу гэтага зрабіць. Твая Маці выкрала Срэбны Лісток з Чароўнага Сада і мусіць несці пакаранне. *(Робіць знак памерлым і адыходзіць на чале дзіўнай працэсіі.)*

Рыгорка *(услед)*. Дзе гэты Чароўны Сад? Ці далёка яшчэ да яго ісці?

Смерць. Не ведаю, ніколі там не была.

Рыгорка застаецца адзін. Вымае з кішэні Срэбны Лісток і падкідае ў паветра. Лісток ляціць у супраціўны бок ад таго, куды пайшла працэсія Смерці.

Рыгорка. Няма ў мяне больш сяброў. Толькі ты застаўся, Срэбны Лісток. Вядзі мяне ў Чароўны Сад, дружа. *(Адыходзіць за Срэбным Лістком.)*

Праз нейкі час на тым самым месцы з'яўляецца Хвароба. Яна ўдвая меншая, чым была раней, мае зацкаваны і пануры выгляд.

Хвароба *(сычыць)*. Знішчылі цудоўную Машыну, узбунтавалі маіх верных служак... Выгналі мяне з гарадоў і вёсак... Думаецца, перамаглі Хваробу, пазбыліся мяне назаўсёды? Не, мае даражэнькія. Я запаўзу ў гушчар, адляжуся ды пачакаю, пакуль з'явіцца новы Алхімік. Я да вас яшчэ вярнуся... *(Знікае ў глыбіні чорнага лесу.)*

З'ява сёмая

У Чароўным садзе. На пярэднім плане — срэбная яблынька, або Дрэва Жыцця. На заднім плане гуляюць дзеці, якіх мы бачылі раней у больніцы. Недалёка ад іх уладкаваліся на траве клоун Клаус і пацук Санта. Клаус трымае ў руках кнігу і натхнёна зачытвае з яе Санце нейкія фрагменты, махаючы пад тое рукой.

Да яблынькі падлятае Срэбны Лісток, за ім з'яўляецца Рыгорка. Хлопчык здзіўлена разглядаецца навакол, заўважае дзяцей і сярод іх — Леру.

Рыгорка. Лера! *(Робіць колькі крокаў у бок дзяцей.)* Гэта я, Рыгорка! *(Махае дзецям рукой.)*

Дзеці не заўважаюць Рыгоркі. Чуваць Клаусаў голас.

Клаус. Жывым істотам не дадзена ведаць, як насамрэч выглядае Рай. Таму ў іх уяўленні паўстае ідылічны малюнак Чароўнага Сада, дзе бесклапотна гуляюць дзеці і вызваленыя ад штодзённых праблемаў дарослыя...

Рыгорка (*узрадавана*). Клаус! Санта! (*Робіць колькі крокаў і быццам натыкаецца на невідочную сцяну*.) Гэта я, Рыгорка!

За спінай у Рыгоркі ўзнікае Малпа.

(*Расчаравана*). Яны мяне не чуюць. (*Працягвае руку да сяброў, на далонь яму апускаецца Срэбны Лісток*.)

Малпа. Хто дазволіў табе парушаць спакой Чароўнага Сада?

Рыгорка (*убачыўшы Малпу*). Ты хто?

Малпа (*важна*). Я — Гаспадар Чароўнага Сада.

Рыгорка (*здзіўлена*). Гаспадар?

Малпа. А ты чаго круцішся тут, хлопчык? (*Падазрона*.) Можа, надумаўся ўкрасці Яблык з Дрэва Жыцця?

Рыгорка. Не. (*Працягвае Малпе Срэбны Лісток*.) Я прынёс Срэбны Лісток.

Малпа (*наспешліва хавае лапу за спіну*). А... Лісток... І што ты хочаш наўзамен? Яблык?

Рыгорка (*здзіўлена глядзіць на Малпу*). Я хачу выратаваць сваю Маці. (*Усхвалявана*.) Прашу цябе, даруй ёй: яна зрабіла гэта дзеля мяне.

Малпа (*абыякава*). Значыцца, ты ўва ўсім вінаваты?

Рыгорка. Так, Маці выкрала Срэбны Лісток, каб уратаваць мяне ад Смерці. За гэта Смерць забрала яе з сабой, хоць мая Маці памерла даўно і... (*Замаўкае*.)

Малпа (*здэкліва*). І?

Рыгорка (*разгублена*). ...І я не зусім гэта разумею. Дакладней, я нічога не разумею.

Малпа. Прызнацца, я таксама мала што разумею з твайго аповеду. (*Ласкава*.) Але бачу, ты — сумленны хлопчык, вярнуў украдзены Лісток і заслужыў узнагароду. Можаш сарваць з Дрэва Яблык і з'есці.

Рыгорка. Яблык? Пры чым тут яблык? Я хачу дапамагчы Маці.

Малпа. А пры чым тут твая маці? Яна ўкрала, ты вярнуў. Табе належыць узнагарода. Ты хоць ведаеш, што гэта за Яблык?

Рыгорка (*абыякава*). Не.

Малпа. О, ён мае яшчэ большую сілу, чым Срэбны Лісток. Калі ты з'ясі яго — будзеш жыць вечна.

Рыгорка. А што будзе з маёй Маці?

Малпа. Паслухай, ты пачынаеш мяне раздражняць. Можа, ты і сумленны хлопчык, але наўрад ці разумны. (*Хітра*.) Добра, давай так: ты зрываеш Яблык з Дрэва, а я вяртаю ў Чароўны Сад тваю Маці.

Рыгорка (*узрадавана*). Мама! Я пабачу сваю Маці! (*Робіць колькі крокаў да срэбнай яблынькі, але раптам спыняецца*.)

Малпа (*нецярыліва*). Давай, давай! Што здарылася?

Рыгорка. Я не ўпэўнены, што раблю добрую справу. Што маёй Маці гэта спадабалася б.

Малпа. Ты хочаш з'есці Яблык ці не?

Рыгорка. Так. (*Падумаўшы*.) Не.

Малпа (*не вытрымлівае*). Тады сарві яго для мяне.

Рыгорка. Калі ласка. (*Уздымае руку, але раптам апускае яе і абарочваецца да Малпы*.) Для цябе? Але чаму ты не сарвеш яблык сама? А можа... гэта не твой Сад?

З'яўляецца Вартаўнік Сада, убачыўшы Малпу, замахваецца на яе рукой.

Вартаўнік. Прэч! Прэч адсюль, аблуда!

Малпа (*да Рыгоркі, злосна*). Ты яшчэ пашкадуеш, хлопча! (*Уцякае з сада*.)

Вартаўнік. Ніяк яе не пазбыцца. Хоць ты мур узвядзі.

Рыгорка. Ты — Гаспадар Чароўнага Сада?

Вартаўнік. Што ты, Рыгорка! Я ўсяго толькі сціплы вартаўнік.
Рыгорка. А Гаспадар?
Вартаўнік. Цсс! *(Робіць таямнічы знак.)* Ты прынёс Срэбны Лісток?
Рыгорка. Так. *(Падае Вартаўніку Лісток.)*

Вартаўнік прымацоўвае Срэбны Лісток да яблынькі.

Вартаўнік *(задаволена абглядвае галінку)*. Нібыта ніхто яго ніколі і не зрываў.
Рыгорка *(нясмела)*. А што з маёй Маці?
Вартаўнік *(паказвае рукой у той бок, дзе гуляюць дзеці)*. Там.

Рыгорка абарочваецца ў той бок, куды паказвае Вартаўнік, і бачыць, што разам з дзецьмі гуляюць цяпер Санта, Клаус і ягоная Маці.

Рыгорка. Мама! *(Кідаецца да Маці, але натыкаецца на невідочны мур.)*
(Запытальна глядзіць на Вартаўніка). Я не магу да яе падысці?

Вартаўнік. Не.

Рыгорка. Яна мяне не бачыць і не чуе?

Вартаўнік. Не. Але Гаспадар дараваў ёй і прыняў назад у свой Сад.

Рыгорка. А я? Я магу тут застацца? Разам з Клаусам і Сантам, разам з маёй Маці?

Вартаўнік. Можаш. *(Памаўчаўшы.)* Але тады ты назаўсёды застанешся маленькім хлопчыкам і не выканаеш свайго абяцання.

Рыгорка. Якога абяцання?

Вартаўнік. Стаць лекарам і перамагчы Хваробу.

Рыгорка. Але ж Клаус падарваў Машыну Алхіміка...

Вартаўнік. Хвароба затаілася і чакае з'яўлення новага Алхіміка. *(Азіраецца.)* А яшчэ гэтая надакучлівая Малпа... *(Паспешліва.)* Вядома, ты можаш выбраць: застацца тут ці вярнуцца ў свой небяспечны свет.

Рыгорка. Я хачу вярнуцца. Толькі не ведаю як. Цяпер у мяне няма Срэбнага Лістка. *(Уздыхае.)* І няма побач верных сяброў.

Вартаўнік. Я дапамагу табе. Заплюшчы вочы і ўяві сябе...

Рыгорка *(узрадавана)*. У бабульчыным доме?

Вартаўнік. На жаль, не. Мусіш вярнуцца ў тое самае месца, якое пакінуў. У больніцу.

Рыгорка на ўсе вочы глядзіць на дзяцей, на Клауса з Сантам, на сваю Маці.
(Спагадліва). Ты надумаў застацца?

Рыгорка. Не. Проста... так цяжка заплюшчыць вочы. *(Заплюшчвае вочы.)* Усё, я гатовы.

Вартаўнік. Бывай, Рыгорка. Хай Гаспадар дапамагае табе на тваім нялёгкім шляху. *(Робіць таямнічы знак, і Чароўны Сад знікае.)*

З'ява восьмая

Раніцай у бальнічнай палаце. На сваім ложку спіць Рыгорка. Уваходзіць Медсястра.

Рыгорка *(праз сон)*. Няма сілаў адплюшчыць вочы. Усё.

Медсястра. Дзень добры, Рыгорка. Бачу, ты прачнуўся?

Рыгорка *(расплюшчвае вочы)*. Так. *(Аглядае палату.)*

Медсястра. Як адчуваеш сябе пасля аперацыі?

Рыгорка *(здзіўлена)*. Пасля аперацыі? *(Зразумеўшы.)* Добра.

Медсястра. Малайчына! Зараз прыйдзе лекар на агляд, а пасля абеду цябе наведае твая бабуля.

Рыгорка (*зірнуўшы на ложка, дзе ляжала Лера*). А Леру... перавялі ў іншую палату?

Медсястра (*адварнуўшыся*). Як звычайна. (*Бадзёрым голасам*.) Але ёсць добрыя навіны: сёння хворых дзяцей не прывозілі. Нашы лекары кажуць, што хвароба адступіла.

Рыгорка (*задумліва*). Калі мне рабілі аперацыю, значыцца... (*Раптам*.) Скажыце, што здарылася з Клаусам? З тым клоунам, што ўчора да нас прыходзіў?

Медсястра (*разгублена*). А чаму ты думаеш, хлопча, што з ім нешта... здарылася?

Рыгорка (*пераканана*). Бо я ведаю.

Медсястра. Не павінна табе гэтага казаць, але калі ты сам спытаўся... (*Вымае з кішэні газету*.) Клаус загінуў учора ў аўтакатастрофе. Разам са сваім маленькім сябрам. (*Расчулена*.) Душэўны быў чалавек, хоць і немец. (*Працягвае газету Рыгорку*.) Вазьмі, у газеце змешчаны яго фотаздымак. (*Выходзіць з палаты*.)

Рыгорка разгортвае газету і доўгадоўга глядзіць на фотаздымак Клауса. Хлопчыку пачынае здавацца, што ў палаце гучыць клоунаў голас.

Голас Клауса (*весела*). Hallo! Мяне завуць Клаус. А майго пацука — Санта. Паверце мне, гэта вельмі смешна... (*Сумна*.) Кожны з нас аднойчы трапляе ў сітуацыю, калі трэба выбіраць: ратаваць жыццё іншага чалавека ці сваю ўласную скуру. Найчасцей мы проста не паспяваем зрабіць належнага выбару. А потым да смерці пакутуем і просім у Бога толькі аднаго: каб сітуацыя паўтарылася, і тады... (*Голас абрываецца*.)

Заслона

ПЯСЧАНЫ ЗАМАК

П'есаказка ў 2х дзеях

АСОБЫ

Пясчанік.
Гліннік.
Вапнінка.
Котка.
Свіння.
Пацук.
Конь.
Вецер.

ДЗЕЯ ПЕРШАЯ

Калі вы былі на моры — а хто ж у наш час там не быў? — вы бачылі, з якім імпэтам і фантазіяй маленькія дзеці будуць на пляжы замкі з пяску. Позным вечарам, гуляючы самотна ўздоўж мора, вы міналі шмат узораў такога наіўнага дойдства, пакінутых на ласку свавольнікаветра і прагных морскіх хваляў. Сярод пясчаных дамкоў, крэпасцяў, палацаў сустракаліся маленькія і вялікія, нязграбныя і ладныя, а часам перад вачыма ўзнікаў такі прыгожы і грацыёзны замак, такі велічны... нават не верылася, што яго пабудаваў чалавек. А яго і не будаваў чалавек, яго ўзвяла маленькая істота з таямнічага роду Пясчанікаў...

З'ява першая

Раніцай на пясчаным пляжы ля самага мора. Маленькі працавіты Пясчанік скончыў будаваць чарговы замак з пяску і ўважліва аглядае зробленае. Мініяцюрны замак зіхаціць на сонцы, яго на дзейныя муры абяцаюць спакой, а спічастыя дахі, крытыя маціцовымі ракаўкамі, вянчуць радасць і шчасце.

Пясчанік. Здаецца, атрымалася. Сцены, брама, байніцы, дахі — усё на месцы. Можна казаць таемныя словы і выпраўляцца далей. *(Шэпча старадаўны заклён, які надае трываласці пясчаным сценам і дахам.)*

З мора налятае лёгкі ветрык.

Пясчанік (*прыслухоўваецца*). А вось і Вецер. Як заўсёды, у самы час.

Голас Ветру. Прывітанне, сябра Пясчанік. Новы замак? (*Вецер нібы незнарок круціцца вакол пясочнага замка.*)

Пясчанік. Так. Прымай працу, браце Вецер.

Парывы ветру ўзмацняюцца. Пясчанік занепакоена глядзіць на замак: ці вытрымае? Але пясчаныя муры, узмоцненыя старадаўным заклёнам, стаяць непахісна.

Голас Ветру. Сумленна зроблена! Можаш рушыць далей.

Пясчанік. Дзякуй за дапамогу.

Голас Ветру. Няма за што! Для цябе гэта праца, для мяне — забава!

Пясчанік. Глядзі, не перастарайся. (*Уздыхае.*) Хацеў бы я хоць раз застацца і паглядзець, што станецца з маім замкам.

Голас Ветру (*насмешліва*). Хіба ты не ведаеш?

Пясчанік. Ведаю. (*Задумліва.*) З’являцца Жыхары і паселяцца ў ім. Так казаў мне мой бацька, а яму — ягоны бацька. З пракаветных часоў будавалі мае продкі замкі з жоўтага блішчастага пяску, пакідалі іх невядомым Жыхарам, а самі ішлі далей берагам мора, на ўсход; узводзілі ўсё новыя і новыя замкі, пакуль самі не знікалі ў нябыт, як знікаюць беззваротна сляды ў прагных пацалунках морскіх хваляў. Пабудаваўшы замак, трэба рушыць далей, нельга чакаць Жыхароў — такі запавет Пясчанікаў.

Голас Ветру. І што табе не падабаецца?

Пясчанік. Мне не падабаецца, што ніхто гэтых таямнічых Жыхароў, для якіх мы ўзводзім замкі, не бачыў. Ні я, ні бацька, ні дзед. А раптам Жыхарам не патрэбна нашая праца, а раптам... яны ўвогуле не існуюць?

Голас Ветру (*іранічна*). Смешна было б, праўда?

Пясчанік (*усхвалявана*). Гэта несправядліва: ствараць хараство для кагосьці невядомага, так ніколі і не дазнаўшыся, як яны гэта ўспрымаюць і разумеюць. Чаго і каго мы баімся, куды і ад каго бяжым, не ведаючы спачыну? Мож, палохаемся кпінаў і знявагі за сваю працу? Але нельга не заўважыць хараства там, дзе яно ёсць. Калі ж яго няма, дык навошта далей жыць, узводзіць пачварныя гмахі і нясклёпістыя будынкі?

Голас Ветру. Сцеражыся, Пясчанік! Калючыя думкі завяліся ў тваёй галаве. Бывай, мне час ляцець далей!

Пясчанік (*крычыць наўздагон*). А ты сам бачыў гэтых Жыхароў? Ты іх дачакаўся?

Голас Ветру. Я непаседаВецер, я ніколі нікога не чакаю! (*Адлятае.*)

Пясчанік. А я возьму і дачакаюся. Няхай я парушу запавет продкаў, але даведаюся праўду і пазбудуся сумневаў! (*Пераконвае сам сябе.*) А раптам Жыхарам нешта не пасуе ў нашых замках, нейкая дробязь, пра якую яны не могуць нам сказаць? Мож, брама для іх занадта вузкая? А можа, ім не стае пад замкам падземных сутарэнняў?..

З’ява другая

Сонца ўзнялося высока над вадой, халодны вільготны ранак змяніўся сухім, спякотным днём. Пясчанік нерухома сядзіць ля замка і чакае, калі з’являцца таямнічыя Жыхары.

Пясчанік (*пачынае сумнявацца*). Колькі чакаю — а нікога няма. Няўжо і праўда не існуе ніякіх Жыхароў і мае продкі іх проста выдумалі? «Смешна было б!» — сказаў Вецер. Чаму ён так сказаў? Ён жа паўсюль бывае, усё бачыць, усё ведае... (*Прыслухоўваецца.*) Але што гэта? Нехта ідзе... (*З надзеяй.*) Напэўна, Жыхары!

У прыбярэжным зарасніку чуваць трэск, шум, піск, рогат. З кустоў вывальваюцца на пляж Конь, Свіння, Котка, Пацук. З агідным віскатам Пацук кідаецца да Замка і знікае за брамай. Свіння, рохкаючы, аббягае некалькі разоў вакол Замка і плюхаецца ў лужыну, якую пакінуў начны прыліў. Конь апускаецца на цёплы пясок і абьякава адварочвае морду ў адваротны бок. Котка сядзе недалёка ад Пясчаніка і пачынае няспешна мыцца.

Здзіўлены Пясчанік не варушыцца, і жывёлы не заўважаюць яго, а можа, не хочуць заўважаць. Праз нейкую хвіліну зза брамы Замка з'яўляецца Пацук, падбягае да Коткі і нешта пішчыць ёй на вуха. Котка ківае галавой на знак згоды.

Котка. Яшчэ адзін пясчаны Замак, толькі што пабудаваны. Уставайце, гультаі, бярыцеся за працу!

Конь і Свіння ляніва ўздымаюцца на ногі і пачынаюць з двух бакоў руйнаваць Замак.

Пясчанік. Што вы робіце?! Не чапайце майго Замка!

Конь і Свіння спыняюцца і здзіўлена глядзяць на Пясчаніка, а потым — запытальна — на Котку. Пацук на ўсялякі выпадак хаваецца за Котку. Котка робіць жывёлам знак пачакаць, паварочваецца да Пясчаніка і ўважліва разглядае яго.

Пясчанік (*абурана*). Хто вы такія?

Котка (*прыязна*). А ты хто?

Пясчанік. Я — Пясчанік, я пабудаваў гэты замак! Навошта вы яго разбураеце?

Котка. А навошта ты яго пабудаваў? Хіба не дзеля таго, каб яго разбуралі?

Пясчанік. Вядома, не. Я пабудаваў замак, каб у ім жылі!

Котка. Ты — дзівак. Хто гэта будзе жыць у пясчаным замку? Ніхто.

Пацук (*высунушыся зза Коткі*). Ніхто! Ён — дзівак!

Свіння задаволена рохкае, а Конь пагардліва ржэ.

Пясчанік. Няпраўда! Мае продкі з пракаветных часоў узводзілі пясчаныя замкі, і заўсёды ў іх пасяляліся Жыхары.

Котка. Цікава! Але якія Жыхары?

Пясчанік. Гэтага я не ведаю. Продкі ніколі не чакалі іх прыходу, яны адразу ішлі будаваць новыя замкі, таму Жыхароў ніхто ніколі не бачыў, і ніхто не ведае, якія яны.

Котка. Значыць, ніякіх Жыхароў ніколі не было, калі іх ніхто не бачыў. Твае продкі не чакалі іхнага прыходу, бо нельга дачакацца тых, каго няма.

Пясчанік. Ніколі не было? (*Разгублена*.) І вы таксама іх не бачылі?

Свіння і Конь пачынаюць рагатаць.

Котка (*строга да жывёлаў*). Чаго рагочаце? Даўно самі верылі ў гэтыя казкі? (*Спачувальна да Пясчаніка*.) Вядома, не бачылі. Але ты не бядуй, Пясчанік.

Пясчанік. Але навошта ж тады будаваць замкі? Навошта было жыць маім продкам, навошта жыць мне?

Котка (*прымірэнча*). Ну, можа, тыя Жыхары некалі і існавалі, у пракаветныя часы, а потым звяліся, зніклі без следу. Мы таксама калісьці штосьці будавалі. А потым зразумелі ўсю марнасць і непатрэбнасць гэтай працы і заняліся больш разумнай справай — знішчаць зробленае іншымі. Зараз мы ідзем берагам мора на ўсход і старанна руйнуем пабудаванае рознымі дзівакамі. Павер мне, гэта куды карысней, спакайней і прыемней. І нікому ніякай шкоды: твае пясчаныя замкі, калі ў свой час іх не разбурыць, разваліцца самі, як толькі насунецца шторм. Вытры слёзы, братка, і хадзем з намі.

Пясчанік. Мне цяпер усё роўна куды ісці. (*Апускае вочы*.)

Котка. Ну і добра. Лепей жорсткая праўда, чым прыгожая хлусня. (*Дае знак Свінні і Каню*.) Канчайце працу.

Конь і Свіння бяруцца разбураць Замак.

(Да Пясчаніка.) Хадзем, дружа. Яны нас дагоняць.

Пясчанік паслухмяна брыдзе ўслед за Коткай, Пацук незадаволена чмыхае і бяжыць за імі.

Конь і Свіння руйнуюць Замак. Маціцовыя ракаўкі дахаў больш не блішчаць на сонцы, і велічныя вежы не ўзносяцца над жоўтымі мурамі.

З’ява грэцыя

Раніцай на беразе ракі, пад вялікай стромай. Тоўсты, нязграбны Гліннік толькі што скончыў будаваць чарговы палац з гліны і занепакоена аглядае вынікі працы. Невялікі, прысадзісты палац прытуліўся пад самай стромай, у якой парабілі сабе норкігнёзды берагавыя ластаўкі і стрыжы. Гліннік прыслухоўваецца, чуе нейкі шум, галасы, тупат.

Гліннік *(усхвалявана)*. Нехта ідзе... Мусіць, Жыхары ідуць у свой Палац! А я яшчэ тут! *(Мітусіцца.)* Нам нельга бачыць жыхароў, такі запавет Гліннікаў! *(Разгублена разглядаецца, шукаючы, куды падзецца. Не прыдумаўшы нічога лепшага, хаваецца ў гліняным палацы.)*

На рачным пляжы з’яўляюцца Конь, Свіння, Котка, Пацукі Пясчанік.

Котка *(да Пясчаніка)*. Бачыш, братка Пясчанік: яшчэ адзін нікому не патрэбны Замак. Усё радзей мы сустракаем іх на сваім шляху, усё менш на свеце дзівакоў, якія будуць невядома што, невядома для каго. Але пакуль нам рана адпачываць: невядомы будаўнік пакінуў сваё стварэнне неісным Жыхарам і пасунуўся далей. Трэба разбурыць Замак, а будаўніка — выследзіць яго і знясшкодзіць!

Пясчанік *(сумна)*. Гэта не замак, гэта гліняны Палац.

Котка. Усё адно разбураць. *(Дае знак Пацуку.)* Правяр! *(Пацук бяжыць да Палаца.)* Зрэшты, не варта. *(Пацук спыняецца.)* Шкада часу. *(Да Каня і Свінні.)* Бярэцца адразу за працу, пакуль гліна не застыла!

Конь і Свіння бяруцца руйнаваць гліняны Палац. Нечакана з Палаца высоўваецца Гліннік.

Гліннік. Хто вам дазволіў?! Перастаньце!

Конь і Свіння запытальна глядзяць на Котку. Котка загадвае жывёлам спыніцца і паказвае Пясчаніку на Глінніка.

Котка. А вось і будаўнік! Нам пашанцавала. Ну, Пясчанік, пакажы, як ты засвоіў нашу навуку!

На загад Коткі жывёлы адыходзяць убок. Пясчанік набліжаецца да глінянага Палаца.

Пясчанік *(да Глінніка)*. Прывітанне, сябра! Як цябе завуць?

Гліннік *(непрыязна)*. Гліннік.

Пясчанік. А мяне — Пясчанік. Ты пабудаваў гэты Палац для Жыхароў?

Гліннік. Так. А вы хто такія? Чаму нішчыце маю працу?

Пясчанік. Таму, дружа, што яна нікому не патрэбна. Няма ніякіх Жыхароў і, мажліва, ніколі не было.

Гліннік. Ты адкуль ведаеш?

Пясчанік. Я — Пясчанік. Я таксама некалі будаваў, толькі не гліняныя палацы, а пясчаныя замкі. Верны завету продкаў, я ніколі не чакаў Жыхароў, але аднаго разу застаўся — можа, цяпер я нават шкадую, што так зрабіў — і дачакаўся вась іх (*паказвае на жывёлаў*), якія расказалі мне праўду. Ты таксама ўпершыню застаўся?

Гліннік (*вінавата*). Я не наўмысна, я проста замарудзіў з працай.

Пясчанік. Значыць, ты спазнаў праўду выпадкова. (*Уздыхае.*) Табе лягчэй.

Гліннік (*разгублена*). Але як жа гэта?.. Што ж мне цяпер рабіць?..

Пясчанік. Не журыся, Гліннік. Усе мы некалі нешта будавалі, а потым зразумелі марнасць нашага занятку і пачалі знішчаць зробленае іншымі. Бо гэта куды карысней, спакойней і прыемней. Хадзем з намі, дружа!

Гліннік (*сумна*). Мне цяпер усё роўна. Назад дарогі няма. (*Далучаецца да жывёлаў.*)

Котка. Я заўсёды казала: лепей жорсткая праўда, чым самая прыгожая хлусня. (*Дае знак Свінні і Каню.*) Канчайце працу. (*Да Пясчаніка.*) Малайчына, Пясчанік, добра выканаў заданне!

Конь і Свіння руйнуюць гліняны Палац. Чуваць распачны піск устрывожаных ластавак і стрыжоў.

ДЗЕЯ ДРУГАЯ

Яны ішлі ўсё далей, і іх рабілася ўсё больш. Недзе побач з Пясчанікам муркатала дзікая Котка, ззаду рохкала Свіння, наперадзе, падбрыкваючы, бег Конь. Яшчэ шмат невядомых і проста безыменных стварэнняў цягнулася ў тым самым кірунку і з той самай мэтай: пакінуўшы сваю працу, нішчыць створанае іншымі.

— Навошта ты будуеш, хіба не дзеля таго, каб потым нехта руйнаваў? — пытаў Пясчанік у чарговага дзівака і шыбаваў далей без радасці і жаданняў.

— Хто гэта будзе жыць у паветраным замку?! — пераконваў новую ахвяру Пясчанік і марнаваў дзень за днём, не шкадуючы, што іх застаецца ўсё меней.

— Ніякіх жыхароў ніколі і не было, калі іх ніхто не бачыў, — тлумачыў Пясчанік, а ў ягоных вачах хаваліся смутак і туга.

— Я таксама калісьці, штосьці для кагосьці будаваў, а потым зразумеў бязмэтнасць

і непатрэбнасць гэтай працы і заняўся больш вартай і разумнай справай, — спавядаўся Пясчанік, а ноччу захлынаўся слязьмі, праклінаў той дзень, калі яму захацелася ўведаць праўду, і зайздросціў тым, хто ідзе спрадвечным шляхам продкаў, ні пра што не задумваецца і не здагадваецца...

З’ява чацвёртая

Раніцай на невысокім лугавым кургане. Навакोल травамурава і духмяныя краскі. Маленькая, жвавая Вапнінка толькі што скончыла будаваць чарговы Храм з вапны. Недалёка ад Храма відаць некалькі выкапаных ям, адкуль вынаходлівая будаўніца здабывае вапну. Бялюткі, грацыёзны Храм лёгка і бязважка ўзносіцца да высокага неба, якое ад гэтага робіцца бліжэй і зразумелым.

На даляглядзе ўзнікае слуп пылу, Вапнінка з трывогай углядаецца ўдалеч, як раптам з густой травы выскоквае ёй проста пад ногі вялізны Пацук.

Вапнінка *(спалохана)*. Ай! *(Спрытна залазіць на калоне на балюстраду Храма.)* Апсік, аюсь, а-кыш! Ідзі прэч, нахабнае стварэнне!

Пацук бегае вакол Храма і злосна сіпіць: ці то на Вапнінку, ці то на саму пабудову. Чуваць шум, тупат, рогат. Каля Храма з’яўляюцца Конь, Свіння, Котка, Пясчанік і Гліннік.

Вапнінка. Дапамажыце! Праганіце гэтага агіднага Пацука!

Кампанія гучна рагоча. Пацук падбягае да Коткі і нешта пішчыць ёй на вуха. Котка задаволена ківае галавой на знак згоды.

Котка *(разглядаючы Храм з вапны)*. Такой дзіўнай пабудовы я яшчэ ніколі не бачыла... Нам пашанцавала: удалося заспець на месцы дойліда. *(Дае знак Пясчаніку і Глінніку.)* Пачынайце, сябры!

Пясчанік з Гліннікам выходзяць наперад і завучанымі галасамі пачынаюць спяваць у камічна-аперэтакным стылі. Конь і Свіння падцягваюць, ствараючы неверагодную какафонію гукаў.

Пясчанік, Гліннік *(разам)*.

Што за дзіўная істота

Збудавала гэты храм?!

Думаеш сваёй работай

Спадабацца Жыхарам?

Хахаха! Пустая вера!

Жыхароў даўно няма.
Можа, з'ела іх халера,
Можа, знішчыла чума!

Вапнінка. Хто вы такія? Калі вы не таямнічыя Жыхары, для якіх я ўзвяла Храм — ідзіце сваёй дарогай!

Котка *(дырыжыруе лапкай)*. Далей!

Пясчанік, Гліннік *(разам)*.

Мы калісьці будавалі
Храмы, замкі, палацв,
Але праўду мы спазналі,
Сваю працу пакідалі
І шчасліва заспявалі.
Вось якія малайцы!

Вапнінка. Вы што, пашалелі? Увушшу звініць ад вашых спеваў! *(Абураная злазіць з балюстрады.)*

Гліннік. Бач ты, якая жышка. Спевы ёй нашы не падабаюцца. А мы стараліся, шчыра хацелі табе дапамагчы.

Пясчанік *(прыязна)*. Праўда.

Вапнінка. Не трэба мне ваша дапамога! Каціцеся адсюль! *(Адважна рушыць на Пацука, той хаваецца за Котку.)*

Котка. Колькі адвагі... Дарэчы, пазнаёмцеся: гэта — Гліннік, гэта — Пясчанік! Цудоўныя дойдзіды былі... А цябе, такую адважную, як завуць?

Вапнінка. Вапнінка! Калі яны дойдзіды — няхай будуюць, а не швэндаюцца па свеце са сваімі бязглуздымі песнямі!

Гліннік *(накрыўджана)*. Ды мы ж уратаваць цябе хацелі, дурнічка! Вызваліць ад непатрэбнай працы!

Пясчанік *(спачувальна)*. Вапнінка, зразумей: ніякіх Жыхароў не існуе! Няма для каго будаваць замкі, палацы, храмы! Усё дарэмна!

Вапнінка. А я не толькі для Жыхароў будую! Я яшчэ для ўласнага задавальнення. Так што ваяйце адсюль разам са сваёй зграяй, здраднікі!

Гліннік *(абурана)*. Ах ты пстрычка малая! Як ты нас назвала? *(Насоўваецца на Вапнінку.)*

Пясчанік *(да Глінніка)*. Пачакай, браце! *(Да Коткі, усхвалявана.)* Яна не зразумела!

Котка. Яна не хоча разумець. Рэдка, але здараюцца такія выпадкі.

Пясчанік *(разгублена)*. Што ж рабіць?

Котка. Мы не можам пакінуць яе самнасам з шаленствам. Давядзецца ратаваць яе насілу. *(Да Глінніка.)* Трымай вар'ятку. *(Да Каня і Свінні.)* Рабіце сваю справу.

Пясчанік. Пачакайце! Дайце мне з ёй паразмаўляць! Я пераканаю яе!

Але Пясчаніка ўжо ніхто не слухае. Гліннік хапае і моцна трымае Вапнінку. Конь і Свіння руйнуюць Храм, які паддаецца з цяжкасцю. Вапнінка дарэмна спрабуе вырвацца, Пацук сыкае і шчэрыцца на яе. Котка пераможна ўсміхаецца. Пясчанік бездапаможна мітусіцца паміж ахвярай і спраўцамі.

Вапнінка. Пусціце мяне! Не чапайце Храма! Яны прыйдуць у яго, яны будуць маліцца сваім Багам! Злачынцы, варвары, дурні! *(Плача.)*

Зрабіўшы сваю справу, Зграя рушыць далей. Гліннік і Пясчанік з вінаватымі вачыма брыдуць услед за жывёламі. Самотная Вапнінка сядзіць ля разбуранага Храма і ціха плача.

З'ява пятая

Позным вечарам на ўскрайку леса. Жывёлы са Зграі ўладкоўваюцца на начлег, не відаць сярод іх толькі Пацука. Непадальк прылёг на вязанку галін Гліннік, а Пясчанік сядзіць воддаль і засяроджана ўглядаецца ў начную цемру.

Гліннік *(пазыхаючы)*. Пясчанік, а ты чаму не кладзешся спаць?

Пясчанік. Не хачу, браце Гліннік. Не ідзе да мяне сон.

Котка *(іранічна)*. Ён перажывае за тую вар'ятку, што мы ўчора сустрэлі.

Гліннік. От яшчэ! Знайшоў пра каго думаць! *(Адварочваецца і засынае.)*

Котка *(падыходзіць да Пясчаніка)*. Праўду я кажу? Пра яе думаеш?

Пясчанік *(наварочвае галаву і смела глядзіць Котцы ў вочы)*. Так. Навошта мы пабурылі ейны Храм?

Котка. Бо ён нікому не патрэбны. Няма ніякіх Жыхароў.

Пясчанік. Няхай так. Але яна не паверыла нам. Навошта мы разбурылі Храм насуперак яе волі?

Котка *(незадаволена)*. Ты пачаў сумнявацца, Пясчанік? Шкадуеш, што кінуў свой марны занятак і пайшоў з намі? *(Насмешліва.)* Можа, ты зноў паверыў у існаванне Жыхароў?

Пясчанік *(цвёрда)*. Я не шкадую. Я дазволіў зруйнаваць свой Замак і добраахвотна далучыўся да вас. Але навошта нішчыць пабудаванае іншымі, калі яны гэтага не хочуць? Вапнінка ж казалася, што будзе для ўласнага задавальнення.

Котка. Яна хлусіць, Пясчанік. І падае дрэнны прыклад іншым. Гэта вельмі небяспечнае стварэнне. Бачыш, і ў тваёй душы яна пасеяла неспакой.

Са змроку вынырвае Пацук, падбягае да Коткі і нешта ціхенька пішчыць ёй на вуха.

Котка. Так я і думала...

Пясчанік *(занепакоена)*. Што здарылася? Дзе быў Пацук?

Котка. Нічога не здарылася. Кладзіся спаць, Пясчанік.

Пясчанік *(ускоквае на ногі)*. Няпраўда! *(Упэўнена.)* Нешта здарылася з Вапнінкай?

Котка *(неахвотна)*. На ўсялякі выпадак я загадала Пацуку прасачыць за нашай агульнай знаёмай. Яна пачала ўзводзіць на іншым кургане новы Храм, яшчэ вышэйшы, чым той, які мы разбурылі. Я ж казалася: гэта небяспечнае стварэнне! *(Да Пацука.)* Хадзем, мой верны служка, падумаем, што з ёй зрабіць.

Котка і Пацук знікаюць у цемры. Пясчанік усхвалявана круціцца на месцы.

Пясчанік. Яны баяцца яе! Баяцца маленькай Вапнінкі і пабудаванага ёю Храма! Значыць, яны хлусяць. Яны не ведаюць праўды! *(Азірнуўшыся, падкрадаецца да Глінніка і будзіць яго.)*

Пясчанік. Уставай, Гліннік!

Гліннік *(уздымае галаву)*. Што здарылася?

Пясчанік. Трэба ратаваць Вапнінку!

Гліннік. Жартуеш? Кладзіся лепш спаць. *(Кладзе галаву на ранейшае месца.)*

Пясчанік *(трэсе Глінніка)*. Я сур'ёзна! Вапнінка будзе новы Храм. Зграя хоча знішчыць пабудову, а можа, і саму Вапнінку! *(З усёй сілы ітурхае Глінніка.)* Ды прачніся ты! Нас падманулі! Зграя таксама не ведае, існуюць Жыхары ці не! Можа, мы дарэмна кінулі сваю працу!

Гліннік *(прыўздымаецца і сядзе)*. Ведаеш, Пясчанік, я ўжо раз табе паверыў. Ты сам мяне пераканаў зруйнаваць гліняны Палац і далучыцца да Зграі.

Пясчанік. Выбачай, я памыляўся! Але цяпер...

Гліннік. А цяпер ты мне прабач, бо двойчы я сваіх паглядаў не мяняю. Такі ў мяне характар. Я не пайду ратаваць Вапнінку. Ты сам ва ўсім вінаваты. *(Адварочваецца на другі бок.)*

Пясчанік. Так, я сам вінаваты. І я павінен выправіць сваю памылку. Нават калі трэба будзе заплаціць за гэта жыццём... *(Ціха знікае ў цемры.)*

Гліннік *(не ўздымаючы галавы)*. І потым, як ты пераможаш Зграю? У цябе ёсць будаўнічы... цьфу, ваяўнічы план?.. Чаму не адказваеш? *(Паварочваецца і бачыць, што Пясчанік знік.)* Ну, вар'ят! І план у яго, пэўна, вар'яцкі. *(Кладзецца спаць)*.

З'ява шостая

Раніцай на кургане, дзе Вапнінка ўзводзіць новы Храм. Ён ужо амаль пабудаваны, толькі купал яшчэ не завершаны. Спрытная Вапнінка спускаецца па лесвіцы па новую порцыю будаўнічых матэрыялаў. У гэты момант перад Храмам узнікае задыханы і ўсхваляваны Пясчанік.

Вапнінка *(убачыўшы Пясчаніка)*. Не! Я не дам руйнаваць Храм! *(Загароджвае Храм ад Пясчаніка.)* Прэч, прэч!

Пясчанік. Не бойся, Вапнінка! Я прыйшоў дапамагчы табе.

Вапнінка. Няпраўда, ты гнюсны шпег. Ты сачыў за мной, хацеў даведацца, дзе паўстане новы Храм!

Пясчанік. За табой сачыў Пацук, і неўзабаве ён прывядзе сюды ўсю Зграю. Яны не толькі зруйнаюць Храм, але і заб'юць цябе, Вапнінка! Трэба хутчэй хавацца!

Вапнінка. Я не веру табе. Гэта нейкая хітрасць!

Пясчанік. Клянуся, я хачу цябе ўратаваць! Я не заслужыў твайго даверу, але часу пераконваць цябе няма! *(Натхнёна.)* Паслухай, мы выкапаем пад Храмам глыбокі падземны ход, нават Пацук не пралезе туды за намі. А пралезе — я зраблю для яго пастку. Калі з'явіцца Зграя, мы схаваемся і перачакаем; яны ж не могуць доўга затрымацца на адным месцы — ім трэба рушыць далей, ім трэба шукаць і руйнаваць іншыя будынкi. А нам спяшацца няма куды. Яны пасунуцца далей, а мы выберамся на паверхню і будзем узводзіць новыя пясчаныя Замкі і вапнавыя Храмы з магутнымі мурамі і спічастымі дахамі. Мы будзем будаваць і спадзявацца, ствараць і верыць. А Жыхары з'явіцца, яны абавязкова з'явіцца, трэба толькі падрыхтаваць для іх утульнае жылло...

Вапнінка *(перapyняе)*. Я не буду хавацца.

Пясчанік. Як не будзеш?

Вапнінка. Я не пакіну свайго Храма.

Пясчанік. Але яны заб'юць цябе, дурнічка!

Вапнінка *(углядаецца ўдалеч)*. Няхай забіваюць. Але пакуль я жывая — я буду бараніць Храм!

Пясчанік. Знайшлася мне абаронца! Супраць Зграі мы не маем ніякіх шанцаў. Ці не лепей перачакаць небяспеку, а потым...

Вапнінка *(перapyняе)*. Раней ці пазней яны нас знойдуць. Дый і не паспеем мы выкапаць падземнага ходу. Зірні.

Пясчанік глядзіць у той бок, куды паказвае Вапнінка, і бачыць зусім блізка слуп пылу. Ужо нават чуваць іржанне Каня, рохканне Свінні. З травы высоўваецца на імгненне Пацук, задаволена сыкае і зноў знікае: відаць, бжыць дакладваць пра становішча Котцы.

Пясчанік. Зграя! *(У роспачы.)* Што ж рабіць?

Вапнінка *(хутка)*. Паслухай, Пясчанік. Храм яшчэ не дабудаваны, яго вельмі лёгка разбурыць. Зараз я вымаўлю таемны заклён майго народу, і ён стане крыху мацнейшы. У Пясчанікаў ёсць таемны заклён?

Пясчанік. Так, калі я завяршаю будаваць чарговы Замак, я гавару магiчныя словы.

Вапнінка. Храм з вапны — не Замак з пяску, але паспрабуй прамовіць іх зараз, раптам будынак стане ўдвая мацнейшы?

Пясчанік. Цудоўная ідэя!

Спачатку Вапнінка, а потым Пясчанік шэпчуць па чарзе чароўных слоў.

Потым Вапнінка стукае камяком застылай вапны па сцяне Храма. Камяк у руцэ ў Вапнінкі рассыпаецца.

Вапнінка *(узрадавана)*. Спрацавала! Цяпер ім не так проста будзе яго разбурыць!

У гэты час перад Храмам з'яўляецца Зграя: Котка, Пацук, Конь, Свіння. Няма толькі таўстуна Глінніка: відаць, астаўся па дарозе.

Пясчанік адважна робіць крок наперад і загароджвае сабой Вапнінку.

Котка *(урачыста)*. Вось яна, небяспечная істота, якая не адмовілася ад сваёй працы, нават калі пераканалася ў яе бессэнсоўнасці і непатрэбнасці. А з ёю — нікчэмнае стварэнне, якое ўжо двойчы здрадзіла: спачатку — сваім продкам, а потым — Зграі. Абодва яны заслугоўваюць смерці. Але спачатку мы на іхных вачах разбурым гэтую недарэчную пабудову, якая перашкаджае нам цешыцца свабодай і нараджае ў найўных душах марныя спадзевы. *(Дае знак Свінні і Каню.)*

Вапнінка *(робіць крок наперад і становіцца ўпоруч з Пясчанікам)*. Яшчэ пабачым, як у вас выйдзе! Сілы не стане!

Свіння падбягае да Храма і спрабуе бурыць яго сцены, але адразу з віскатам адступаецца, падрапаўшы лыч. Вапнінка і Пясчанік скачуць ад радасці.

Пясчанік. Што, атрымала?!

Вапнінка. Не з тваім рылам!

Да Храма падыходзіць Конь, уздымаецца на дыбкі і б'е капытом у сцяну. Кавалак сцяны адвальваецца і падае на зямлю.

Ах! *(Закрывае вочы рукамі.)*

Котка. Як бачыце, мы мацнейшыя за вашыя чары!

Пясчанік. Вы мацнейшыя, але вы нас баіцеся!

Котка *(злосна)*. Паглядзім, як ты заспяваеш, калі мае зубы ўвап'юцца ў тваю шыю!

Котка, а за ёй Пацук і Свіння пагрозліва насоўваюцца на Пясчаніка і Вапнінку.

Нечакана як з пад зямлі з'яўляецца Гліннік і становіцца на шляху ў Зграі. Пад ногі Пясчаніку ён кідае набор будаўнічых інструментаў, якія можна выкарыстаць у якасці зброі: кельму, кайло, кувалду. А ў руках у Глінніка застаецца... электрычны дрэль, які да таго ж працуе!

Гліннік *(да Коткі)*. А я пагляджу, як ты замуркочаш, кацяга, калі табе ў азадак увап'еца гэты свердзел! *(Да Пясчаніка і Вапнінкі.)* Разбірайце зброю, сябры!

Пясчанік *(захоплена)*. Які ты вынаходлівы, Гліннік!

Гліннік *(сціпла)*. На будоўлі ўсяму навучышся.

Пясчанік і Вапнінка хуценька ўзбройваюцца.

Напалоханія ці проста збітыя з панталыку жывёлы адступаюць назад.

Конь ад здзіўлення застывае ля сцяны Храма з узнятымі ў паветра капытамі — нібыта каменная статуя.

Котка *(нядобра ўсміхаецца)*. Што ж, і мы чараваць умеем. У нас таксама для вас падрыхтаваны сюрпрыз. *(Нахіляецца да Пацука і шэпча нейкі заклён, потым паварочваецца да Свінні і таксама шэпча чароўныя словы. Спрытна накідвае жывёлам на шыі павадкі, як сабакам.)*

Нечакана Пацук і Свіння пачынаюць павялічвацца ў памерах, растуць проста на вачах, робяцца большымі за Каня, за Храм, за цэлы Свет.

Пры з'яўленні такіх монстраў у Пясчаніка і Вапнінкі бездапаможна апускаюцца рукі з інструментамі-зброяй. А тут яшчэ электрычны дрэль Глінніка перастаў працаваць...

Гліннік *(разглядаючы дріль, вінавата)*. Відаць, акумулятар сеў.

Котка *(пераможна)*. Цяпер паглядзім, хто з нас мацнейшы. *(Да монстраў, пяшчотна.)* Ату іх, пачваркі!

Пясчанік. Ну ўсё, мы прапалі. Няма больш каму прыйсці нам на дапамогу.

І тут уздымаецца Вецер: спачатку лёгкі, потым мацнейшы, а потым зусім шалёны вихор. Пацук і Свіння лёгка адрываюцца ад зямлі, нібыта паветраныя шарыкі, а за імі ўздымаецца ў неба і перапалоханая не на жарт Котка, якая не можа вызваліцца ад павадкоўнітачак.

Голас Ветру. Як гэта — няма каму прыйсці на дапамогу?! А пра мяне ты забыўся, Пясчанік?

Пясчанік *(радасна)*. Вецер, непаседа Вецер! Ты з'явіўся ў самы час, браце!

Голас Ветру. Як заўсёды, Пясчанік. Але як заўсёды — лячу далей.

Пясчанік. Пачакай, я хачу табе расказаць...

Голас Ветру. А я ўсё ведаю. Бывай!

Пясчанік *(з надзеяй)*. Але цяпер, пасля ўсяго, што са мной адбылося, ты адкажаш на маё пытанне? *(Крычыць наўздагон.)* Яны існуюць?

Голас Ветру. Ха, які хітры! Я — свавольнік Вецер, я не адказваю ні на чые пытанні! *(Адлятае.)*

Гліннік *(глядзіць зпад рукі на неба, дзе знікаюць удалечыні ледзь відочныя Пацук, Свіння і Котка.)* Выходзіць, пачвары былі надзіманыя. Як паветраныя шарыкі. *(Да Пясчаніка і Вапнінкі.)* Што будзем рабіць?

Вапнінка. Я буду даканчваць дах Храма. *(Спрытна залазіць па лесвіцы на дах.)*

Пясчанік і Гліннік пераглядаюцца між сабой.

Гліннік *(разважліва)*. Я тут падумаўпадумаў, і мне прыйшла ў галаву цудоўная ідэя...

Пясчанік *(перапыняе)*. Гэта мне прыйшла ў галаву цудоўная ідэя: давайце працаваць разам! *(Залазіць па лесвіцы за Вапнінкай.)* Разам будаваць замкі, палацы, храмы!

Гліннік. Менавіта! *(Лезе па лесвіцы за Пясчанікам.)*

Вапнінка *(крычыць з даху)*. Я — за!

І тут Конь у выглядзе статуі, пра якога ўсе забыліся, апускае нарэшце на зямлю пярэднія капыты, уздымае храпу ўверх і вымаўляе гукі, вельмі падобныя да словаў.

Конь. А пра мяне забыліся? Я, між іншым, некалі працаваў на будоўлі крэпасці. Цягаў вазок з цэглай. Возьмеце мяне ў сваю кампанію?

Вапнінка, Пясчанік, Гліннік *(адначасова звесіўшыся з даху, здзіўлена)*. Га?..

Недабудаваны, але ўжо радасны і светлы Храм уносіцца да чыстага летняга неба, якое ад гэтага робіцца бліжэй і зразумелым.

Заслона

ЗВЕСТКІ ПРА П'ЕСЫ³

«**Хохлік**» (1992). Зімовая казка. Упершыню апублікавана: Беларуская драматургія. Вып. 1.— Мінск, 1994. Пастаўлена: Мінскі абласны тэатр «Батлейка» (Маладзечна, 1992), Беларускі дзяржаўны маладзёжны тэатр (2000), Беларускае радыё (1993), Астраханскі, Валагодскі, Смаленскі і шэраг іншых тэатраў лялек у Расіі.

«**Піліпка і Ведзьма**» (1993). П'есажаарт паводле беларускай народнай казкі. Упершыню апублікавана: Кавалёў С. Хохлік.— Мінск, 2002. Пастаўлена: Мінскі абласны тэатр «Батлейка» (Маладзечна, 1993), Магілёўскі абласны тэатр лялек (1994), Віцебскі абласны тэатр «Лялька» (2004), Брэсцкі абласны тэатр лялек (2004), Гродзенскі абласны тэатр лялек (2005), Краснадарскі тэатр лялек у Расіі, Кошыцкі тэатр лялек у Славакіі.

«**Жабкі і Чарапашка**» (1991). П'есаказка паводле казкі Уладзіміра Караткевіча і дзіцячых гульняў. Упершыню апублікавана: Жывая вада: драматычныя казкі.— Мінск, 1994. Пастаўлена: Мінскі абласны тэатр «Батлейка» (Маладзечна, 1994), Смаленскі тэатр лялек у Расіі, Краснадарскі тэатр лялек у Расіі.

«**Заяц варыць піва**» (1991). П'есаказка ў 2х дзях паводле вершаў і казкі Уладзіміра Караткевіча. Упершыню апублікавана: Тэатральная Беларусь. 1994. № 2. Пастаўлена: Мінскі абласны тэатр «Батлейка» (Маладзечна) (1993), Беларускае радыё (1992).

«**Чарнакніжнік**» (1995). П'есаказка ў 2х дзях. Упершыню апублікавана: Тэатральная творчасць. 1997. №1. Пастаўлена: Слоніўскі драматычны тэатр (1997), Беларускі дзяржаўны маладзёжны тэатр (2009, прыняты да пастаноўкі).

«**Дзівосныя авантуры Кубліцкага ды Заблоцкага**» (1990). П'есаказка ў 2х дзях. Напісана ў суаўтарстве з Пятром Васючэнкам. Упершыню апублікавана: Ці будзе вяселле?: П'есы.— Мінск, 1992; поўны варыянт: Цудоўная дудка: творы беларускай драматургіі.— Мінск, 1997. Пастаўлена: Мінскі абласны тэатр «Батлейка» (Маладзечна, 1992), Беларускі паэтычны тэатр аднаго акцёра «Зніч» (1994), Беларускае радыё (1991), Беларускае тэлебачанне (1992).

«**Драўляны Рыцар**» (1987). П'есаказка ў 2х дзях. Упершыню апублікавана: Драўляны Рыцар: рэпертуарны зборнік. Мінск, 1992. Пастаўлена: Мінскі абласны драматычны тэатр (Маладзечна, 1994), Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Максіма Горкага (1995), Слоніўскі драматычны тэатр (1996), Рэспубліканскі тэатр юнага глядача (2008), Беларускае тэлебачанне (1989), Беларускае радыё (1992), Расійскае тэлебачанне (1994).

«**Маленькі Анёлак**» (1993). Монап'еса ў 2х дзях паводле вершаў Кармэн дэ Гаштольд (вершы ў перакладзе аўтара п'есы). Упершыню апублікавана: Лялечны куфэрак: тэатральны альманах.— Мінск, 1999; поўны варыянт: Кавалёў С. Хохлік.— Мінск, 2002. Пастаўлена: Беларускі паэтычны тэатр аднаго акцёра «Зніч» (1995).

«**Шлях да Бэтлеему**» (1997, іншы варыянт назвы: «Братка Асёл»). П'есаапокрыф у 2х дзях. Упершыню апублікавана: Беларуская драматургія. Вып. 5.— Мінск, 1998. Пастаўлена: Брэсцкі абласны тэатр лялек (1999), Магілёўскі абласны тэатр лялек (1999), Гомельскі абласны тэатр лялек (2000), Рэспубліканскі тэатр юнага глядача (1998, 2000), Магілёўскі абласны тэатр драмы і камедыі імя В. ДунінаМарцінкевіча (Бабруйск, 2001), Гродзенскі абласны тэатр лялек (2006), Брэсцкі тэатр драмы і музыкі (2009, прыняты да пастаноўкі), Днепрапятроўскі маладзёжны тэатр і Сумскі драматычны тэатр ва Украіне.

«**Пацалунак ночы**» (2003). П'есаказка ў 2х дзях. Друкуецца ўпершыню. Пастаўлена: Рэспубліканскі тэатр юнага глядача (2006).

«**Пясчаны замак**» (2006). П'есаказка ў 2х дзях. Друкуецца ўпершыню. Пастаўлена: Беларускі дзяржаўны тэатр лялек (2007).

³ У звестках не ўлічаны пастаноўкі п'ес у аматарскіх студыях і народных тэатрах.

ЗМЕСТ

Хохлік

Піліпка і Ведзьма

Жабкі і Чарапашка

Зяец варыць піва...

Чарнакніжнік

Дзівосныя авантуры Кубліцкага ды Заблоцкага

Драўляны Рыцар

Маленькі Анёлак

Шлях да Бэтлеему

Пацалунак ночы

Пясчаны замак

Звесткі пра п'есы